

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**SİVİL TOPLUMDA AKTİF GENÇLERİN EVRENSEL DEĞERLER
ÇERÇEVESİNDE SOSYAL SERMAYE BİRİKİMLERİ VE
ÖZNELEŞME SÜREÇLERİ**

Can ERCEBE

Doktora Tezi

Ankara, 2024

SİVİL TOPLUMDA AKTİF GENÇLERİN EVRENSEL DEĞERLER ÇERÇEVESİNDE
SOSYAL SERMAYE BİRİKİMLERİ VE ÖZNELEŞME SÜREÇLERİ

Can ERCEBE

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Can ERCEBE tarafından hazırlanan "Sivil Toplumda Aktif Gençlerin Evrensel Değerler Çerçevesinde Sosyal Sermaye Birikimleri ve Özneleşme Süreçleri" başlıklı bu çalışma, 13.06.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Emine Feryal TURAN (Başkan)

Prof. Dr. Esra BURCU SAĞLAM (Üye)

Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU (Danışman)

Doç. Dr. İlkur YÜKSEL KAPTANOĞLU (Üye)

Doç. Dr. Rahşan BALAMİR BEKTAŞ (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

04/07/2024

Can ERCEBE

*“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metodların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir. Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Tez Danışmanının Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Can ERCEBE

TEŞEKKÜR

Üniversite hayatımın her evresinde birlikte çalıştığım, yaklaşık çeyrek asırlık sevgili hocam ve danışmanım Doç. Dr. Aslıhan Öğün Boyacıoğlu'na başta samimiyeti ve sevgisi olmak üzere sabrı ve bu çalışmanın tamamlanmasındaki inancı için çok teşekkür ederim.

Her aşamada birlikte çalışmaktan keyif aldığım, çok öğrendiğim tez izleme komitemde yer alan Prof. Dr. Emine Feryal Turan'a ve yine izleme komitemde yer almasının ötesinde, akademik hayatımın tamamındaki sevgi, saygı ve öğrenme dolu birlikteliğimiz için Prof. Dr. Esra Burcu'ya değerli yönlendirmeleri ve destekleri için teşekkür ederim.

Tez savunma jürisinde yer alan almayı kabul ederek beni onurlandıran Doç Dr. İlknur Yüksel Kaptanoğlu ve Doç. Dr. Rahşan Balamir Bektaş'a içten teşekkürler.

Çalışmanın farklı boyutları ile tartışılmasından, sahasının belirlenmesi kadar bir çok aşamada değerli geri bildirimleri ve yol arkadaşlıkları için başta Hasan Oğuzhan Aytaç olmak üzere Gençlik Örgütleri Forumu Demeği'nin tüm ekibine yürekten teşekkürler.

Bu çalışmada yer almayı kabul eden, zaman ayıran ve tüm samimiyetleri ile dünyalarını açan araştırma katılımcılarına şükranlarımı sunuyorum.

Büyük bir titizlikle her aşamada geri bildirim ve yönlendirmelerde bulunan ablam Dr.Özge Ercebe'ye ve çalışmanın tamamlanmasını belki de benden çok isteyen annem Ayşe Akkaya'ya destekleri için teşekkürler.

Sevgili eşim Müge Kılınç'a tüm süreçteki kaybolmayan motivasyonu, kritik yorumları, desteği ve anlayışı için derin bir teşekkür borçluyum. Son olarak, beni sürekli motive eden oğlum Doğa ve kızım Çakıl'a minnettarım.

ÖZET

ERCEBE, Can. *Sivil Toplumda Aktif Gençlerin Evrensel Değerler Çerçevesinde Sosyal Sermaye Birikimleri ve Özneleşme Süreçleri*, Doktora Tezi, Ankara, 2024.

Bu çalışma, gençleri özne olarak ele alarak, sosyal sermaye birikimleri ve değer dönüşüm süreçleri aracılığıyla evrensel değerlerin nasıl içselleştirildiğini ve bu sürecin gençlerin toplumsal katılımını nasıl şekillendirdiğini anlamayı amaçlamaktadır. Araştırmada, gençlerin kendilik oluşum süreçlerinde ve toplumsal kimliklerinin şekillenmesinde etkili olan sosyal sermaye birikimleri, aktif yurttaşlık rolleri ve sivil katılım pratikleri hak temelli sivil toplum örgütleriyle kurulan ilişkiler çerçevesinde incelenmiştir.

Niteliksel araştırma deseni kullanılan bu çalışma, hak temelli gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif olan genç bireyler üzerinden yürütülmüş, yarı yapılandırılmış mülakatlar ve tematik analiz yöntemleri kullanılarak fenomenolojik bir metodoloji benimsenmiştir.

Ana bulgular, gençlerin hak temelli sivil toplum örgütlerindeki etkileşimleri sayesinde demokratik değerleri ve aktif yurttaşlığı pekiştirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu etkileşimler, sadece sosyal ağlarını genişletmekle kalmamakta, aynı zamanda özneleşme süreçlerini derinden etkileyerek gençlerin toplum içinde daha aktif ve etkili bireyler olarak konumlanmalarına katkıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak, bu tez sivil toplum ağlarının evrensel değerler çerçevesinde gençlerin özneleşme süreçlerini ve sosyal sermayelerini şekillendirmede sahip olduğu dönüştürücü gücü vurgulamaktadır. Sivil toplumun aktif katılımının, gençleri güçlendirerek toplumsal barış, adalet, eşitlik ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde etkin toplumsal katılımlarını sağlamada nasıl bir rol oynayabileceğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu perspektif, gençlerin sivil, sosyal ve politik haklarını koruyarak özneler olarak etkin rol almalarının gerekliliğini vurgulamakta ve gençlerin sivil toplum faaliyetleriyle şekillenen sosyal sermayelerinin daha demokratik, adil ve sürdürülebilir toplumsal yaşamı mümkün kılabileceğini öne sürmektedir.

Anahtar Sözcükler

Gençlik, Sivil Toplum, Sosyal Sermaye, Aktif Yurttaşlık, Evrensel Değerler, Değer Dönüşümü, Özneleşme.

ABSTRACT

ERCEBE, Can. *The Accumulation of Social Capital and Subjectification of Active Youth in Civil Society Within the Framework of Universal Values*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2024.

This study aims to understand how universal values are internalized through the accumulation of social capital and value transformation processes, considering young people as subjects, and how this process shapes their societal participation. The research has examined the accumulations of social capital, which influence the processes of self-formation and the shaping of social identities among the youth, as well as their roles in active citizenship and civil participation practices, within the context of relationships established with rights-based civil society organizations.

A qualitative research design was employed in this study, which focused on young individuals active in rights-based youth civil society organizations. Semi-structured interviews and thematic analysis were conducted, adopting a phenomenological methodology.

The principal findings reveal that interactions within rights-based civil society organizations enhance democratic values and active citizenship among youth. These interactions not only expand their social networks but also deeply impact their processes of subjectification, contributing to their positioning as more active and effective individuals within society.

In conclusion, this thesis highlights the transformative power of civil society networks in shaping youths' processes of subjectification and their social capital within the framework of universal values. The active participation of civil society is instrumental in empowering young people to achieve effective societal engagement within the principles of peace, justice, equality, and sustainability. This perspective underscores the necessity for youths to actively protect their civil, social, and political rights, suggesting that their engagement in civil society activities can enable a more democratic, just, and sustainable social life.

Keywords

Youth, Civil Society, Social Capital, Active Citizenship, Universal Values, Value Change, Subjectivation.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ÇALIŞMAYA DAİR GENEL BİLGİLER	6
1.1. KONU	6
1.2. AMAÇ VE PROBLEM	12
1.3. YÖNTEM	13
1.3.1. Araştırma Modeli	15
1.3.2. Veri Toplama Süreci	18
1.3.3. Verilerin Analizi.....	19
1.3.4. Araştırmanın Sahası ve Katılımcıları.....	20
2. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	26
2.1. GENÇLERİ TANIMLAMAK	26
2.1.1. Farklı Paradigmaların Merceğinde Gençlik Kavramı	26
2.1.2. Gençlik Tanımlamalarına Eleştirel Yaklaşım	31
2.2. SİVİL TOPLUM, GENÇLİK ÇALIŞMASI VE SOSYAL SERMAYE	35
2.2.1. Gençlik Çalışmaları ve Gençlik Sivil Toplum Örgütleri Perspektifinden Sivil Toplum	35

2.2.2. Sosyal Sermaye ve Sivil Toplum	60
2.3. EVRENSEL DEĞERLER VE SİVİL TOPLUM	74
2.3.1. Evrensel Değerler ve Değer Değişimi	74
2.3.2. Yurttaşlık Zemini, Aktif Yurttaşlık ve Haklar Bilinci	80
2.3.3. Öznellik, Kendilik Oluşumu, Sivil Toplum ve Gençler	88
3. BÖLÜM: GENÇLİK SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNDE AKTİF GENÇLERİN SOSYAL SERMAYE BİRİKİMLERİ VE ÖZNELEŞME SÜREÇLERİ SAHA ARAŞTIRMASI BULGULARI	97
3.1. GEÇMİŞ VE BUGÜNÜN SOSYAL VE KÜLTÜREL YAŞAM PRATİKLERİ.....	98
3.1.1. Aile Dinamikleri ve Sosyal Kültürel Çeşitlilik.....	99
3.1.1.1. Sosyal Sermaye Oluşumunda Ailenin Mirası	99
3.1.1.2. Büyüdüğü Çevre, Kültürel Çeşitlilik ve Eğitim Hayatından İzler	108
3.1.2. Politikleşme, Belirginleşen Tutumlar, Beğeniler ve Tercihler	120
3.1.2.1. Politik Tutumlar ve Geleneksel Siyasete Mesafe	120
3.1.2.2. Sosyal ve Kültürel Pratikler, Tutumlar ve Beğeniler	133
3.2. SİVİL TOPLUMLA TEMAS VE PROFESYONELLEŞME	147
3.2.1. Güvenli Alan, Katılım ve Örgütlenme	147
3.2.2. Sivil Toplumda Derinleşme ve Profesyonelleşme	156
4. BÖLÜM: SİVİL TOPLUMUN DÖNÜŞTÜRÜCÜ ROLÜ: DEĞERLER, KİMLİK VE GELECEK TAHAYYÜLÜ	162
4.1. BENİMSENEN DEĞERLER, DEĞER DEĞİŞİMİ, ÖZNELEŞME VE SİVİL TOPLUM	163
4.1.1. Sivil Toplumda Kazanılan Değerler ve Değer Dönüşümü	163
4.1.1.1. Hak Temelli Bakış Açısı; Adalet, Eşitlik ve Farklılıklarla Bir Arada Yaşam	164
4.1.1.2. Aktif Yurttaşlık Bilinci ve Diğerkamalık	172
4.1.2. Kimlik Oluşumu, Özneleşme ve Özgürlüğün İmkanı	182
4.2. BÜGÜNE, GELECEĞE VE GENÇLİĞE DAİR ALGILAR	194
4.2.1. Mutluluk ve Umutlu Olma Hali	194
4.2.2. Gençlerle İlgili Algılar ve Sivil Toplumun Gençler İçin Rolü	208

TARTIŞMA VE SONUÇ	224
KAYNAKÇA	237
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	258
EK 2. ETİK KOMİSYON İZİNİ	260
EK 2. GÖRÜŞME FORMU	261

KISALTMALAR DİZİNİ

- AB: Avrupa Birliği
- AECEE: Avrupa Öğrencileri Forumu
- ALİKEV: Ali İsmail Korkmaz Vakfı
- EYF : European Youth Forum (Avrupa Gençlik Forumu)
- GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi
- GSM: Gençlik Servisleri Merkezi
- GOFOR: Gençlik Örgütleri Forumu Derneği
- GONGO : Government Organized Non-Governmental Organization (Hükümet Destekli
Sivil Toplum Kuruluşu)
- LGBTİ : Lezbiyen Gey Biseksüel Trans İnterseks
- LSU: The National Council of Swedish Youth Organisations (İsveç Gençlik Konseyi)
- KYK: Kredi Yurtlar Kurumu
- SGYD: Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği
- SIDA: İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı
- STGM: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
- STGP: Sivil Toplum Geliştirme Programı
- STK: Sivil Toplum Kuruluşu
- STÖ: Sivil Toplum Örgütü
- TOG: Toplum Gönüllüleri Vakfı
- UN: United Nations (Birleşmiş Milletler)
- UNDP: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
- UNFPA: United Nations Population Fund (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
- WVS: World Values Survey (Dünya Değerler Araştırması)
- YADA: Yaşama Dair Vakfı
- Y-PEER: Üreme Sağliğı Akran Eğitimi Projesi ve Genç Akran Eğitimi Ağı
- YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

GİRİŞ

"Sivil toplumda aktif gençlerin evrensel değerler çerçevesinde sosyal sermaye birikimleri ve özneleşme süreçleri" başlıklı bu çalışma, yorumsamacı bir yaklaşımla gençlerin içinde yaşadıkları dönemin ve geleceklerinin özneleri olma yolculuğunda, hak temelli bakış açısıyla sivil toplum örgütleriyle kurdukları ilişki dolayısıyla edindikleri deneyim ve değerlerin rolünün anlaşılmasını amaçlamaktadır.

Gençler ve gençlik dönemi; nüfus hareketleri, küreselleşme, uluslararası kültürel etkileşimler, dijital dönüşümler, internetin rolü, istihdam politikaları ve ekonomiye bağlı gelişmeler, demokratikleşme süreçlerine bağlı olarak toplumsal temelli konular çerçevesinde hem politikacıların hem de farklı disiplinlerin ilgi odağıdır. Kuşkusuz bunun temel nedeni, gençlik döneminin oldukça özel bir dönüşüm, değişim, belirginleşme gibi dinamik kavramlarla bir arada değerlendiriliyor olmasıdır.

Siyaset biliminin, aktif politik gündemlerin, sosyolojinin odağındaki bu toplumsal kategoriye dair bir yandan beklentiler, diğer yandan endişe ve kaygılar "gençler" ve "gençlik" kavramı üzerinde bir sis bulutu gibi, her yeri saran ve görüş alanını kısıtlayan bir atmosfer yaratmaktadır. Beklentiler ve kaygılar; başta "yetişkin" olan, karar verici rolü üstlenen ve güce sahip iktidarın, normatif düzeni korumak, sürdürmek için gençleri bir kaynak olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle, genç nüfusun yoğunluğu yüksek olan Türkiye gibi ulus devletler için "geleceğin teminatı" gençler üzerindeki bu rol belirginleşmektedir. Gençler politika üretmenin odağındadır, özellikle seçim dönemlerinde gençlere yapılan vurgu hem beklenti hem de endişelerin kabına sığmadığı dönemlerdir.

Gençlerden beklenti; iyi, uyumlu ve sağlıklı bir gelecek için onların sahip olmaları istenen özelliklerine atıfla, pozitif kurgunun toplamıdır. Onlarla ilgili endişe ve kaygı ise, onlardan beklenen uyum normlarının dışında hareket etme potansiyellerinin, gelecekte toplumsal düzen için yaratması muhtemel tehlikelerde temellenir. Hem beklentiler (kaynak olarak gençler) hem de endişe ve korkular (kontrol altında tutulması gereken grup) gençleri "kendi hayatlarının aktörleri" olarak değerlendirmeyen ve nesneleştiren, yetişkin veya

genç olmayanın -ötekinin- tanımlamalarıdır. Elbette ki genç olmayanların -ötekilerin- beklenti ve korkuları, değişen popülasyon, yaşlanan nüfus, göç olgusunun farklılaşması, meslek kavramının klasikleşen anlamlarını terk etmesi gibi nedenlerle anlaşılabilir yanlarıyla da değerlendirilebilir. Ancak bu beklentiler ve korkulardan beslenmek, kendi yaşam pratiklerinin bu gününü ve kendi geleceklerini şekillendirme potansiyeli olan gençleri anlamının uzağındadır ve gençler üzerinde tahakküm kurma çabası içinde iktidar olma alışkanlığının bir uzantısıdır. Geleceği uyum içinde inşa etme kaygıları; gençlere bugün ne düşündükleri, ne yaşadıkları, nasıl hissettikleri ve aslında ne istedikleri ile ilgili sorulması gereken soruların, güven verici bir yaklaşımla sorulmamasıyla değişebilir. Gençlerin soracağı ve yine gençlerin cevaplarını arayacağı, özgürce tartıştığı ve bu tartışmaların sonucunda alınacak eylemlerde aktif rol üstlendiği bir düzlem, yukarıdaki soruların odağını beklenti ve korkudan güvene taşıyacak yaklaşımın temeli olmalıdır.

Gençleri, özne olarak değerlendirmek ve gençleri odağına alan bir “gençlik” tanımı yapmak, oldukça basit görünen, ancak bu rolü üstlenenin konumu ve algıları gereği oldukça zor bir “katılım” paradigmasının tanımlanması ile başlayabilir. Özellikle internet gibi araçların etkisiyle, değişim hızı bu kadar yüksek olan toplumsal yapılanmaların ve elbette ki akademik çalışmaların atabileceği en doğru adım, beklenti ve kaygıları kenara bırakıp; doğru soru ve yaklaşımla gençleri odağa almak ve onları “özne”ler olarak konumlandırarak anlamaya çalışmak olabilir.

Sivil toplum, yapısı itibarı ile ve özellikle sesleri yeterince duyulmayan, yeterince temsil edilmeyen (hatta görünmeyen / marjinal) toplumsal grupların, güçlenmeleri, seslerinin duyulması, çıkarlarının örgütlenmesi olarak tanımladığımız noktada, demokratikleşme için kritik bir rol üstlenmektedir. Elbette ki buradaki sivil toplum anlayışı; haklara, evrensel “ortak iyi”ye, kapsayıcılığa, eşitliğe, demokratik değerlere ve aktif yurttaşlığa yapılan kavramsal sınırlarla çerçevelidir. Bu çalışmanın tamamında da sivil toplum; sivil, sosyal, politik hakların iyileştirilmesi, savunulması için bir araya gelen hak temelli örgütlenme biçimleri olarak ele alınmaktadır.

Sivil toplumun bu tanımı çerçevesinde; gençlik çalışması ve sivil alanın kesiştiği nokta, gençlerin kendilerini özgürce var edebildikleri, özne-nesne yaklaşımları arasındaki çatışmanın ortadan kalktığı, sis bulutlarının dağıldığı bir “alan”dır. Çünkü bu alan,

gençlerin özneler olarak kendilerini ifade ettikleri, bir araya gelebildikleri, güçlendikleri, mücadele edebildikleri, seslerini duyurabileceklerine dair güveni hissettikleri ve toplamında kendileri ile ilgili kararlarda etkin olabildikleri bir alanı temsil eder. Bu temsiliyet, gençlik sivil toplum örgütleri olarak, yani gençlerin odakta olduğu, yönetiminde rol aldığı, çalışma alanlarını belirlediği yapılanmalarda kurumsal kimliğini kazanır.

Sivil alandaki deneyim, öğrenme, değer kazanımları, değer değişimleri ve güven ilişkileri, gençler için sosyal sermaye birikimini işaret eden ağları oluşturur. Sosyal sermaye birikimi, bireylerin toplumsal konumlarını ve bu konumlarının niteliklerini belirleyen normatif, kültürel, ekonomik varoluşların bir toplamı olarak, kişilerin sahip olduğu hem bireysel hem de toplumsal yaşamın imkanlarının (ağlarının) genişliğini ve derinliğini ifade eder.

Gençler, sivil toplum örgütleri, değerler ve aktif yurttaşlık gibi olgularının kesişimi; gençlerin sivil, sosyal ve politik katılımlarının dinamiklerini anlamak için bir kaynaktır. Genç bireylerin, aktif yurttaşlığa dair attıkları adımları kolaylaştıran bilgi, kaynak ve desteklere erişimleri için kullanabilecekleri bu alanı anlamak, anlamlı katılım ve demokratikleşme süreçlerinde gençleri doğrudan ilgilendiren politikaların hayata geçirilmesi için değerlidir.

Çalışma konusunun belirlenmesinde, gençlik sivil toplumu alanında edinilen deneyim ve uzun yıllar süren gözlemler etkili olmuştur. Genç bireylerin sivil toplum ve gençlik çalışmalarıyla etkileşimlerinin, onların hayatlarındaki ve toplumsal rollerindeki etkilerine tanık olunması, özellikle değer yargıları ve evrensel değerler çatışması etrafında şekillenen süreçlere dair gözlemler konuya dair ilgiyi artırmıştır.

Bu çerçevede araştırmanın temel problemi, evrensel değerler etrafında şekillenen gençlik örgütlenmeleri ve sivil toplum ilişkilerinin biriktirdiği sosyal sermayenin, gençlerin kendilik oluşumları ve özneleşme süreçlerindeki rolünün anlaşılması ve yorumlanmasıdır. Çalışmanın amacına ulaşmak için hak temelli gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif rol alan gençlerden oluşan bir katılım grubu ile yorumsamacı fenomenolojik yaklaşımla niteliksel bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir.

Buradan hareketle, çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın tanımlanması; konu, amaç, araştırma soruları, yöntem ve kapsamına dair genel bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölüm, çalışmada başvurulan temel kavramların ve kuramsal dayanakların tartışıldığı bölümdür. Bu bölümde ilk olarak, farklı paradigmaların yaklaşımlarıyla şekillenen gençlik tanımlarına yer verilmiş, gençlere özne olarak yaklaşmanın zemini tartışılmıştır. Ardından, sivil toplum kavramı, hak temelli yaklaşım ve gençlik çalışmaları perspektiflerinden ele alınmış ve Türkiye'deki gençlik sivil toplumunun tarihsel olarak geçirdiği evreler, önemli dönüm noktaları ve gelişmeler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sivil toplum ve sosyal sermaye kuramı ilişkisi, sosyal sermaye teorisyenleri olan Bourdieu, Coleman, Putnam ve Lin'in odağında değerlendirilmiştir. Sosyal sermaye kavramı; aile, sosyal-kültürel çevre, eğitim, üniversite ve sivil toplum ilişkileri içerisindeki ağ kaynaklı ilişkiler çerçevesinde detaylandırılmıştır. İkinci bölümün son alt başlığında, değerler ve değer değişimleri kavramsal olarak ele alınmış, Inglehart ve Wedzel'in değer dönüşümü teorileri merceğinde tartışılmıştır. Bu kısımda, sivil toplumun, değer değişimindeki rolünde, aktif yurttaşlık ve haklar bilinci başlıca başvurulan kavramlar olarak değerlendirilmiştir. Bölümün son alt başlığında ise, kendilik oluşumu, özneleşme kavramları ve özgürlük fikri; Foucault, Butler, Touraine gibi yapı-fail ikiliğinde toplumsal özne olmanın anlamını ve imkanını tartışan sosyal bilimciler çerçevesinde ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, saha çalışmasının çerçevesinin tanımlanmasıyla başlamakta ve niteliksel araştırmanın yöntemi, kapsamı, katılım grubu ve veri analizi ile ilgili detaylı tanımlamalara yer verilmektedir. Araştırmanın saha çalışmasının verileri, gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif yirmi genç ile gerçekleştirilen görüşmelere dayanmaktadır. Araştırma verilerinin yorumlanmasında tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Üçüncü bölümün ikinci alt başlığında, araştırmanın katılım grubundaki gençlerin kişisel ve toplumsal kimlikleri, toplumsal konumlarının analizi, aile ilişkileri ve hayatlarını geçirdikleri sosyal çevre ekseninde analiz edilmiş, sosyal sermaye birikimleri, eğitim hayatları, politikleşme süreçleri ve kültürel pratikleri arasındaki ilişkilere dair veriler incelenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde, sivil toplumla ilişkilerinin gençlerin özneleşme ve kimlik oluşum süreçlerindeki rolü, değerler ekseninde incelenmiş, bu rollerin gençlerin içinde

yaşadıkları dönem çerçevesinde, mutlu ve umutlu olma hallerine, geleceğe, kendi potansiyellerine ve gençliğe dair değerlendirmeleri çerçevesinde analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonuç ve öneriler bölümünde gençlerin kendilerini ifade, güçlenme ve katılım alanlarından birisi olarak sivil toplum örgütlerinin, gençlerin özneler olarak varlıklarını ve katılımlarını sürdürmelerinde, sosyal sermaye birikimlerinin sağlanması işleviyle ilişkisi tartışılmaktadır. Araştırma bulguları altı kategoride, araştırma soruları ile paralel olarak ortaya konmuştur.

Bu çalışma, gençleri dinamik özneler olarak sivil toplum içindeki rollerini ve aktif yurttaşlık kazanımlarını ele alarak, gençlerin toplumsal barış, adalet, eşitlik ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde etkin toplumsal katılımlarına ön görüleri sunmayı amaçlamaktadır. Bu perspektifle gençlerin sivil, sosyal ve politik haklarının korunmasında ve savunulmasında, kendi deneyim ve potansiyelleriyle şekillendirilmesi gereğine dikkat çekilmelidir. Türkiye'nin mevcut sosyo-politik ve ekonomik koşullarında, gençlerin nasıl daha aktif ve özgür bireyler olarak toplumsal değişimlerde etkin rol alabileceklerini ortaya koyabilmek çalışmanın başlıca hedeflerinden biridir.

Ekonomik, politik ve sosyal gündemlerin sürekli değişimi, gençleri oldukça yakından ve doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, gençlik politikaları ancak, gençlerin kendi ihtiyaç ve beklentilerini dile getirebilmesi ve bu süreçlere doğrudan katılarak politika oluşturma ve uygulamada yer alabilmesiyle mümkün olacağına inanılmaktadır. Bahsedilen bu yönleriyle çalışmanın, gençlerle ilgili politika süreçlerinde ve gençlik araştırmalarına farklı bir bakış açısı sunması ümit edilmektedir.

1. BÖLÜM

ÇALIŞMAYA DAİR GENEL BİLGİLER

1.1. KONU

Bu çalışma, sivil toplum ağlarında yer almalarının, gençlerin kendilik oluşumları, toplumsal katılımları ve kendi geleceklerini planlamaları üzerindeki rolünü sosyal sermaye kuramı bağlamında ele almaktadır. Sivil toplum örgütleri, bu çalışmada, gençler için sosyal sermaye birikimine yol açmaları dolayısıyla, onların toplumsal güven, aidiyet duygusunun güçlenmesine ve evrensel değerlerin içselleştirilmesine aracı olan temel platformlar olarak tanımlanmaktadır. Çalışmanın temel problemi, hak temelli gençlik sivil toplum örgütlerinin, gençlerin kendilerini ifade etme, deneyimleyerek öğrenme ve dayanışma olanaklarını genişleterek sosyal sermayelerini artırma, tutum ve davranışlarını geliştirme ve özneleşme süreçlerine nasıl katkıda bulunduğu anlaşılmasına yöneliktir. Çalışma, gençlerin sosyal sermaye birikimleri ve evrensel değerler arasındaki ilişkiyi anlamayı, sivil toplum örgütleri ve faaliyetlerinin gençlerin özneleşme ve özgürleşme süreçlerindeki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Buradan hareketle araştırma, gençlerin sivil toplum örgütlerindeki deneyimlerinin, sosyal sermaye birikimi ve evrensel değerler çerçevesinde nasıl anlamlandırıldığını yorumlayarak ortaya koymayı hedeflemektedir.

Gençlik olgusu tarihsel perspektifte çeşitli yaklaşımlarla anlaşılmaya, anlamlandırılmaya ve toplumsal kategori içerisinde sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Bu anlamlandırma ve toplumsal rolü keşfetme yolcuğu neredeyse tüm sosyal ve politik disiplinlerin çalışma alanlarına girmiş, en çok da toplumsal yapıda aktör ve fail üzerine çalışan sosyolojik yaklaşımların odağında yer almıştır. Sosyal yapıyı temel alan pozitivist yaklaşımlar, gençleri toplumsal bir kaynak olarak ele alırken gelişen zaman içerisinde kendine özgü potansiyeli ve özellikleri olan bir kategoriyi tanımladığına ilişkin yaklaşımlar karşılıklı ilişkiler çerçevesinde incelenmiştir. Bu toplumsal karşılığın incelenmesi gençlerin ihtiyaçlarına, beklentilerine, gelişimlerine ve en önemlisi kendi geleceklerini tayin haklarının kabulüne ve bu kabule uygun perspektifler geliştirmeyi beraberinde getirmiştir (Lüküslü, Yücel, 2003: 32).

Gençlerin, kendi hakları çerçevesinde bir araya gelerek örgütlenmeleri ve kendilerine yönelik politikalara etki ederken, güçlenmelerini sağlandıkları alanlardan biri sivil toplum ilişkileri içerisinde kurdukları sivil ve sosyal ağlardır. Ağların tüzel kişiliğe büründüğü alanlardan biri olarak gençlik sivil toplum örgütleri (STÖ), gençlik çalışması araç ve yöntemleriyle gençlerin kendilerini keşifleri süreçlerinde etkili bir alan olarak görülmektedir (Yentürk ve diğ, 2008: 336).

Gençlik dönemi üzerine gerçekleştirilecek çalışmalarda sosyal sermaye kuramı, kişilik oluşumu ve gelecek planlarını anlamak açısından eşsiz bir düzlem sunar. Kuramın temelinde yer alan “ağlar” kavramı, gençlerin kendi geleceklerini kurgularken, toplumsal hayatı nasıl anlamlandırdıklarını tespit edebilmek için zemin görevi görür (Görgün-Baran, 2016: 304). Sosyal sermaye ve sivil toplum ilişkisini, farklı katmanları olan bir süreç olarak değerlendirilebilir. Sürecin en belirgin özelliği öznelere açısından sosyo-kültürel, ekonomik ve politik sosyal sermaye birikimlerine yol açmasıdır. Bu perspektiften bakıldığında, maddi bir çıkar beklemezsiniz bir sivil toplum örgütü faaliyetlerinde yer almak, gençlerin sosyal sermaye birikimini mümkün kılacak kalıcı ilişki ağlarının oluşturulmasına yönelik kolektif ve bireysel yatırım stratejileri olarak da görülebilir (Bourdieu 1986: 255). Sivil toplum faaliyetleri, gençlerin potansiyellerini aktif yurttaşlığa yönlendirmede merkezi bir rol oynar. STÖ’ler, genç bireyleri daha geniş ağlarla buluşturan araçlar olarak hizmet etmektedirler. Gençler, sivil toplum örgütleri faaliyetleri aracılığı ile, gönüllülük temelli sosyal sorumluluk projeleri, atölyeler ve savunuculuk faaliyetlerinde yer alarak, sosyal bağlar kurarlar ve aidiyet duygusu oluştururlar (Lin, 2001/a: 17). Buradan hareketle sivil toplum, mümkün kıldığı yeni deneyimler aracılığı ile değer dönüştürme için bir alan, bu alanda kurulan ilişkiler de yeni oluşan derin ağlar olarak değerlendirilebilir. .

Evrensel değerler bu çalışmada, sivil toplum perspektifinden; bireyler, örgütler ve ağlar tarafından desteklenen ve teşvik edilen, kültürel, dini ve coğrafi sınırları aşan temel prensip ve normlar olarak tanımlanmaktadır. İnsan hakları ve onuru, eşitlik ve sosyal adalet, demokrasi kültürü, barış, kültürel çeşitlilik, hoşgörü ve dayanışma evrensel değerlerin odağındadır (Kuçuradi, 1971: 13). Sivil toplum, katılım ve ifade platformları sağlayarak, insan hakları, eşitlik ve sosyal adalet gibi değerleri öğrenmek, tartışmak ve içselleştirmek için gençlere kaynak sağlama işlevi görmektedir.

“Sivil toplum” kavramı devlet otoritesinden bağımsız, askeri ve/veya piyasa ilişkileri içerisinde olmayan, oldukça geniş ve tartışmalı bir alanı tanımlamak için kullanılıyor olsa da, bu çalışma kapsamında “hak temelli örgütlenme biçimleri” çerçevesinde ele alınmıştır. Sivil toplum, devlet ve piyasa alanlarının ötesinde yer alan karmaşık bir sosyal etkileşim, kolektif çaba ve yurttaşlık katılımı ağını kapsar. Ancak diğer yandan analitik ve kurumsal bir kavram olarak, “örgütlü bir yaşam biçimi”, “toplumsal değişimin ve iyi toplum yönetiminin önemli bir aktörü” olarak devlet-toplum-birey ilişkileri anlaşılması, çözümlenmesinin önemli bir çalışma alanı olarak değerlendirilmektedir (Keyman, 2008: 8). Bu çalışmada da sivil toplum, devletten bağımsız, özgür örgütlenme ve dayanışma alanı olarak, bireylerin ve toplulukların kendi hakları çerçevesinde evrensel değerleri referans alan, toplumsal dayanışma, toplumsal güven, toplumsal sorumluluk, toplumsal istikrar, toplumsal sorunlara çözüm bulma gibi önemli kolektif değerlerin yaratılmasında rol bir kurum (İnsel, 2008: 8), bir iletişim ağı olarak ele alınmaktadır. Sivil toplumun, savunuculuk alanları yaratması yönüyle de, toplumsal haksızlıklarla mücadele, insan haklarını teşvik etme ve demokratik değerleri geliştirmedeki kritik rolüne (Edwards, 2004: 14) dikkat çekilmelidir.

Özdeşleşme ve kendilik oluşumu, bireyin kimliğini ve kendine dair anlayışını geliştirdiği süreci ifade eder. Bu kavram, bireyin kendi kişiliğini, değerlerini, inançlarını, yeteneklerini ve dünyaya karşı tutumunu keşfetmesi ve geliştirmesiyle ilgilidir. Kendilik oluşumu, aynı zamanda bir bireyin sosyal ilişkilerdeki deneyimlerinden ve bu deneyimlerin bireyin kendisine dair yarattığı içsel anlamdan etkilenir. Bu süreç, çocukluktan başlayarak yetişkinliğe kadar devam eder ve bir bireyin yaşamı boyunca dinamik bir şekilde değişir ve gelişir. Kendilik oluşumu, özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde önemli bir hale gelir, çünkü bu zaman dilimleri bireyin kimlik arayışı ve kişisel bağımsızlık kazanma çabaları için kritik dönemlerdir (Erikson, 1968: 129, Baumeister 1999: 18). Baumeister, bireyin kendilik kavramını, bireyin kendi üzerine düşünme kapasitesi ve kendini anlama çabaları olarak tanımlar. Buna göre, bireylerin sosyal etkileşimleri ve toplumsal rolleri, kendilik anlayışlarını ve öz-konseptlerini şekillendirmede önemlidir (Baumeister 1999: 15).

Bu tartışma bağlamında, gençlerin sosyal sermaye ve sivil toplumla olan ilişkisini, çeşitli katmanlara sahip dinamik bir süreç olarak ele alabiliriz. Gençler için bu süreç, özellikle sosyo-kültürel, ekonomik ve politik alanlarda sosyal sermayenin birikimine zemin hazırlayan önemli bir dönüşüm aşaması olarak öne çıkmaktadır. Eğer sivil toplumu,

evrensel değerlerin inşa edildiği ve yayıldığı bir ağ olarak kabul edersek, bu ağların gençlerin bu değerlerinin şekillenmesinde kritik bir rol üstlendiğini belirtebiliriz. Sivil toplum organizasyonları tarafından sağlanan katılım ve ifade platformları, demokrasi, insan hakları, eşitlik ve sosyal adalet gibi evrensel değerleri öğrenmek, tartışmak ve içselleştirmek için gençlere önemli fırsatlar sunar.

Çeşitli sivil toplum kurumları, topluluk grupları ve sosyal hareketler tarafından düzenlenen etkinlikler ve programlar, gençlere teorik bilgileri gerçek dünya senaryolarında uygulama şansı verir ve bu pratik deneyimlerin aracılığıyla evrensel değerlerin nasıl içselleştirildiğini incelememize olanak tanır. Bu sürecin bir parçası olarak, gençlerin küresel vatandaşlık ve sorumluluk anlayışları üzerindeki rolünü anlaşılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, gençlerin sivil toplumda aktif rol alarak kazandıkları deneyimlerin, bireysel ve toplumsal düzeyde evrensel değerlerin benimsenmesine ve yayılmasına katkı sağladığı varsayımı sorgulanmaktadır.

Literatür taramasında Türkiye’de gençlik ve sivil toplum üzerine gerçekleştirilmiş akademik araştırmalar ve çalışmalar incelenmiştir. YÖK Tez Merkezi internet sayfası taramasında 1993 – 2024 (ilk üç ay) arasında sivil toplum alanında hazırlanan 814 adet tezin 147’sinin doktora düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların %65 gibi büyük bir kısmı 2013 – 2024 arasında gerçekleştirilmişlerdir. Görünen odur ki “sivil toplum” üzerine odaklanan akademik çalışmaları özellikle son on yılda artan bir ilgi görmektedir. Diğer yandan YÖK tez veri tabanında 1987 ve 2024’ün ilk 3 ayında, Sosyal Bilimler alanında gerçekleştirilmiş 66 doktora ve 306 yüksek lisans tezi hazırlandığı görülmektedir. Gençlikle ilgili gerçekleştirilmiş araştırmaların geri kalan büyük bölümü ise spor bilimleri altındadır.

Gençlik ve sivil toplumun kesişiminde ise yine YÖK Tez veri tabanında, 4 yüksek lisans ve 3 doktora tezinin* yer aldığı görülmektedir. Hazırlanan doktora tezlerinin oldukça değerli tespitleri, özellikle kamu politikaları, yerel yönetimler çerçevesinde tespit ve

* Aksay’ın (2022) hazırladığı “Türkiye’de gençlik sivil toplum kuruluşlarının profili ve yerel demokrasi üzerine etkileri: Adıyaman örneği” isimli çalışma; Şentuna’nın (2009) hazırladığı Türkiye’deki gençlik ve spor ile ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının gençlik politikalarının değerlendirilmesi ve bir model örneği , ve Altun’un (2018) yılına ait “Türkiye’de seküler ve inanç temelli sivil toplum kuruluşlarının ‘toplumsal fayda’ yaklaşımı: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı örnekleri” araştırmaları Türkiye’de gençlik sivil toplum örgütlerine ve gençlere odaklanmış çalışmalardır.

öngörüler sunmaktadır. Diğer yandan bu çalışmalar belirli bir il veya belirlenmiş bir/iki sivil toplum kuruluşu ile sınırlıdır. Gençler ve sivil toplum özelinde hazırlanan yüksek lisans tezlerinden* bazıları hem siyasal kimlik, hem de gençlik çalışmaları bağlamlarında STK'ların gençler üzerindeki etkileri çerçevesinde gerçekleştirilmiş araştırmalardır.

Doğrudan gençler özelinde olmasa da çalışmanın hak temelli sivil toplum örgütleri yaklaşımı ile yakından ilişkili bir çalışma Güner (2019) tarafından "*Türkiye'de sivil toplum çalışanları: Neoliberalizm, özneleşme ve karşı tutumlar*" ismiyle doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Çalışma neo-liberal öznenin kuruluşunda, hak temelli sivil toplum örgütleri çalışanları ile gerçekleştirilen nitel bir araştırmaya dayanmaktadır. Araştırma grubunda gençlerin de alıyor olması bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar açısından değerli görünmektedir. Uzunali'nin (2024), "*2000 sonrası Türkiye'de sivil toplum çalışanı olmak: İnsani yardım kuruluşları örneği*" isimli doktora tezi de benzer bir çerçevede insani yardım kuruluşlarında çalışanların özneleşme deneyimlerini ele alan nitel bir çalışmadır.

Son olarak, 2023 yılında Yardaş'ın "*Türkiye'deki LGBTİQ+ hareketinin STK'laşması: Neoliberalizm, sivil toplum ve cinselliğin müzakeresi*" isimli çalışma doğrudan gençler üzerine gerçekleştirilmiş olmasa da bir alt kırılım olarak 30 yaş altı gençlerin, sivil toplumla ilişkileri içerisinde özneleşme süreçlerini ele almasıyla alandaki literatüre katkı sağlamaktadır.

Türkiye'de tamamlanan lisans üstü tezlerinin, bu araştırma çerçevesinde oldukça sınırlı olduğunu görülmektedir. Doğrudan hak temelli gençlik sivil toplum örgütlerini konu edinmiş bir nitel çalışmanın olmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak farklı kesişimlerle (i) sivil toplum, gençler; (ii) sivil toplum – özneleşme; (iii) sivil toplum - hak temelli sivil toplum örgütleri konularında az sayıda olsa da oldukça değerli araştırmaların literatürde yer aldığı görülmektedir.

* Küme'nin (2017) "*Gençlik çalışmalarına katılım gençlerin siyasal katılımlarını etkiler mi?*" isimli çalışması nitel bir çalışma olup TOG Vakfı gönüllüleri üzerine gerçekleştirilmiştir. Küçükdoğan'ın (2010) "*Gençliği siyasal bir kategori olarak yeniden kurmak ve neo-liberal akıl: Toplum Gönüllüleri Vakfı örneği*" ve son olarak İbili'nin (2021) "*Sivil toplum kuruluşlarında gençlik eğitim programlarının uygulanması ve yönetimine ilişkin paydaş görüşleri: Marifet Okulu Projesi örneği*" çalışmaları dikkat çekici yüksek lisans tezleridir.

Türkiye’de gençlik çalışmaları, gençlik politikaları, sivil toplum ve gençler üzerine yayınlanmış oldukça kapsamlı bir çalışma Yentürk, Kurtaran ve Nemutlu (2008) editörlüğünde *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları* ismi ile yayınlanmıştır. Bu eser içinde yer alan makalelerde gençlik sivil toplumunun gelişimi, gençlik politikaları süreçleri, AB ilişkileri gibi teorik ve tarihsel bilgiler derlenmiştir.

Lüküslü ve Yücel (2013) tarafından derlenen “*2000’li Yıllar Türkiye’sinde Genç Olmak*” isimli kitap, gençlerle ilgili gerçekleştirilmiş lisans üstü çalışmalarına dayanan makaleleri derlemektedir. Farklı perspektiflerle, gençliği heterojen özellikleriyle ele alan bu çalışmaların, gençleri özneler olarak ele alan yaklaşımlar çerçevesindeki katkıları önemlidir.

Görgün-Baran ve Çakır (2016) editörlüğünde “*İnter-disipliner Yaklaşımla Gençliğin Umudu Toplumun Beklentileri*” derleme kitabı, farklı alanlarda gençlerle ilgili olguların değerlendirildiği çeşitli makaleleri bir araya getirmiştir. Bu çalışma farklı kültürel, sosyal ve politik özellikleriyle gençler üzerine gerçekleştirilen araştırma ve çalışmaların bir arada incelenebilmesi açısından oldukça değerlidir.

“*İstanbul Gençliği: STK üyeliği bir fark yaratıyor mu?*” (Yentürk ve diğ, 2008) isimli makale sivil toplum örgütlerinde yer alan gençlerin geleneksel siyasete gençlerin olan ilgisi ve sivil topluma katılımın bu süreçlerdeki etkisini İstanbul ili özelinde analiz etmektedir. Analize göre STK’larda yer almak politikayla ve güncel sosyo-ekonomik konularla ilgiyi artırmaktadır.

Gönüllülüğün katılım boyutunu gençler özelinde ele alan, Erdoğan ve diğerleri (2020) tarafından 2019 yılında gerçekleştirilen “*Türkiye’de Gönüllülük Araştırması*” içinde yer alan Yurttagüler (2020) tarafından kaleme alınış “*Gençlik, Gönüllülük ve Katılım*” isimli makale, gençlerin gönüllülük deneyimlerinin, katılım çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Yine, Yurttagüler’in (2014) yılında yayınladığı “*Gençlerin Özerkliği Var mı?, Özerklikler ve Özgürlükler Açısından Türkiye’de Gençlik*” isimli makalesi; yurttaş katılımı, yurttaş hakları ve gençlerin sivil, sosyal ve politik hakları çerçevesinde katılımlarının tartışıldığı makale, ekonomik özerkliğin, politik ve sosyal katılım için gençler açısından önemli olduğunun altını çizmesi açısından dikkat çekicidir.

Literatür incelemesinden hareketle, Türkiye’de gerçekleştirilmiş akademik araştırmalar özelinde, gençlik ve sivil toplum ilişkisi perspektifinden, hak temelli seküler sivil toplum örgütleri, gençlik çalışmaları ve özneleşme üzerine gerçekleştirdiğimiz araştırmanın oldukça özgün olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1.2. AMAÇ VE TEMEL PROBLEM

Çalışmanın amacı, genç bireylerin sivil toplum örgütlerine katılımlarının, özneleşme süreçlerindeki rollerini ve bu süreçlerin Türkiye'nin mevcut politik, ekonomik ve kültürel bağlamı içerisinde nasıl şekillendiğini incelemektir. Dolayısıyla, gençlerin kişisel ve toplumsal kimliklerinin oluşumu, aktif yurttaşlık rolleri ve sivil katılım pratiklerine odaklanılmıştır. Bu çerçevede, sivil toplum örgütlerinin, gençlerin kendilerini özgürce ifade etme becerileri, sosyal sermaye birikimleri ve evrensel değerlerle olan ilişkilerinin nasıl etkilediği anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Çalışma, gençlerin kişisel ve toplumsal kimliklerinin evrimini, aktif vatandaşlık rollerinin nasıl içselleştirildiğini ve sivil katılım pratiklerine nasıl entegre olduklarını detaylı bir şekilde inceleyecektir. Özellikle, sivil toplum kuruluşlarının gençlerin özgür ifade yeteneklerini, sosyal sermaye birikimlerini ve evrensel değerlerle olan bağlarını nasıl desteklediği ve şekillendirdiği üzerine derinlemesine bir kavrayış sunmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, barışçıl, özgüvenli ve toplumsal sorunlara duyarlı aktif bireyler olarak yaşamlarını biçimlendirmeleri sürecinde gençler için sivil toplum ilişkilerinin ve ağlarının sunduğu kaynak ve sermayenin stratejik önemi vurgulanacak, bu bağlamda gençlerin özgürlük gibi karmaşık konularda kendi yollarını çizmelerinde bu imkanların nasıl bir rol oynadığı araştırılacaktır

Buradan hareketle, hak temelli gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif gençler üzerine gerçekleştirilen çalışmanın temel problemi şu şekilde belirlenmiştir:

Gençlik sivil toplum örgütleri aracılığı ile gençlerin kendilerini ifade etme imkanlarına açılan alan, bu bireylerin sosyal sermaye birikimlerinin artması ve evrensel değere yönelik tutum ve davranışlarının gelişmesi ve özneleşme süreçlerini nasıl etkiliyor ve bu etkileşim Türkiye'nin politik, ekonomik ve kültürel koşulları çerçevesinde nasıl şekilleniyor?

Çalışmanın amacı ve temel problemi çerçevesinde araştırmacının yorumsamacı paradigmadan hareketle cevap aradığı sorular şunlardır:

- Gençlerin sivil toplum örgütlerine katılımı, kendilik algılarında ve kişisel kimlik oluşumlarında nasıl bir rol oynamaktadır?
- Gençlerin sosyal sermaye birikimleri ve sivil toplum örgütleri arasındaki ilişkileri hangi değerlerle karakterize edilebilir?
- Sivil topluma katılım, gençlerin evrensel değerlere yönelik tutum ve davranışlarını nasıl etkilemektedir?
- Sivil toplum örgütlerinin sağladığı ifade özgürlüğü alanları, gençlerin toplumsal ve politik konulardaki aktivizmlerini ve aktif yurttaşlıklarını nasıl desteklemektedir?
- Evrensel değerlerin açtığı alan gençlerin tutum ve davranışlarını özgürleşme pratikleri olarak hayata geçirmelerine nasıl katkı sunuyor?
- Sivil toplum örgütlerinde aktif yer alan gençlerin Türkiye'nin politik, ekonomik ve kültürel gündemlerine yaklaşımları nasıldır?

Çalışmanın temel problemi ve sorularından hareketle, araştırma sahası için gerçekleştirilecek görüşmelerde rehberlik edecek yarı yapılandırılmış sorular hazırlanmıştır. Bu soruların hazırlığı öncesinde, on bir farklı gençlik sivil toplum örgütünün yönetimlerinde ve yürütmesinde yer alan gençlik çalışanları ve gençler ile ön görüşmeler gerçekleştirilmiş, araştırmanın kapsamıyla ilgili geri bildirim alınmıştır. Gerçekleştirilen bu görüşmeler araştırma sorularının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır.

1.3. YÖNTEM

Bu çalışmada, bir durum çalışması yaklaşımını benimseyerek, gençlerin sivil toplum örgütlerindeki aktif katılımlarının, kimlik oluşum süreçlerinde sosyal sermaye birikimlerine ve evrensel değerlerle ilişkilerinin rolü üzerine odaklanmaktadır. Durum çalışması, belirli bir bağlam içinde bir fenomeni derinlemesine anlamak için uygun bir stratejidir (Yin, 2003). Türkiye'nin mevcut politik, ekonomik ve sosyal durumu bağlamında, gençlerin katılımcı deneyimlerinin çok boyutlu doğasını ve bunların özneleşme süreçleri üzerindeki rolünü incelemek için nitel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır.

Nitel çalışmalar, yaşamın gerçek durumlarını ve olaylarını detaylı bir şekilde analiz etmeyi, gözlemlemeyi ve anlamayı hedefleyen araştırma yöntemlerinden beslenir. Bu yöntemin odak noktası, insanların günlük yaşantılarında sergiledikleri aktiviteleri, bu aktivitelerin bağlamını ve bunların içinden çıkan anlam katmanlarını derinlemesine incelemektir. Yani nitel çalışma, çalışma sahasındaki bireylerin deneyimlerini, bu deneyimlerin onların kendi perspektiflerinden nasıl anlamlandırıldığını ve toplum içindeki davranış kalıplarını, yaşam pratiklerini, inançlarını ve etkileşimlerini yorumlama sürecini içerir (Burcu-Sağlam, 2018: 123). Bu yaklaşım, araştırmacılara insanların günlük hayatta nasıl bir anlam yarattıklarını, sosyal dünya ile nasıl etkileşimde bulduklarını ve bu etkileşimlerin daha büyük sosyal yapılar ve süreçlerle nasıl ilişkilendirildiğini anlama fırsatı vermektedir. Nitel metodoloji, bireylerin kendi seslerinin ve perspektiflerinin öne çıkarılmasını sağlamakta, bu da araştırmacının konu üzerinde daha kapsamlı bir perspektif geliştirmesine olanak tanımaktadır. Bu şekilde, nitel çalışma sosyal bilimlerde insan davranışını ve toplumsal fenomenleri daha geniş bir bağlamda yorumlama ve anlama çabasının merkezinde yer almaktadır (Burcu-Sağlam, 2018: 123).

Sivil toplum örgütlerindeki gençlerin deneyimlerini derinlemesine incelemek, bu deneyimlerin çok katmanlı ve karmaşık doğasını ortaya çıkarmak için niteliksel yöntemlerden faydalanmak son derece önemlidir. Bu yaklaşım, gençlerin kendilerini nasıl ifade ettikleri, sosyal sermaye ve evrensel değerlerle olan ilişkilerini anlamak için geniş bir bağlamda analiz yapmamıza olanak tanımaktadır. Ayrıca, gençlerin sivil toplum içindeki rollerinin ve bu rollerin kişisel kimlik oluşum süreçlerindeki etkisini kavrayabilmek için Türkiye'nin güncel politik, ekonomik ve kültürel koşullarını dikkate almak kritik bir önem taşımaktadır.

Katılımcıların perspektiflerinden anlam üretmek, nitel çalışmaların temel taşlarından biridir. Katılımcıların kendi anlatıları aracılığıyla yaşadıkları gerçeklikleri kendi terimleriyle ifade etmeleri, araştırmacılara derin ve otantik bir anlayış sağlamaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım, gençlerin toplumsal yapılar ve süreçler içinde nasıl yer aldıklarını ve bu yapılarla nasıl etkileşime girdiklerini anlamak için önemlidir. Katılımcıların kendi görüşlerini ortaya koyabilmeleri, araştırmanın katmanlılığını ve zenginliğini artırmaktadır (Burcu-Sağlam, 2018: 133).

Teoriyle entegrasyon da nitel yöntemlerin temel yönlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Sosyal sermaye kuramı gibi teorik çerçeveler, katılımcı deneyimlerinin anlamlandırılmasında ve teorik anlayışların geliştirilmesinde büyük rol oynamaktadır. Katılımcılardan elde edilen ayrıntılı bilgiler, sayısal verilerin ötesinde zengin bir anlam ve derinlik sunmaktadır. Ayrıca, nitel araştırma sürecinin esnek doğası, sahada yeni keşifler yapılmasına ve analiz süreçlerine yeni bulguların entegre edilmesine imkan tanımaktadır. Bu yöntem, genç bireylerin sivil toplum örgütlerindeki rollerini ve bu rollerin kişilik oluşumu süreçlerine etkilerini kapsamlı bir şekilde anlamayı amaçlayan araştırmamızda derinlemesine bir perspektif sunmaktadır.

Araştırma modeli, veri toplama yöntemi, analiz yöntemi, araştırma katılımcıları ve araştırma süreci ile ilgili bilgiler alt başlıklarda detaylandırılmaktadır.

1.3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma metodolojisi kullanılmış ve yorumsamacı yaklaşım benimsenmiştir. Yorumsamacı yaklaşımda, görünen davranışlar ve olaylar ardındaki gizli anlamları keşfetmeyi amaçlanır; çünkü bu yaklaşıma göre, anlamın derinliklerine ulaşıldığında gerçeklik ortaya çıkmaktadır. Araştırma, sosyal örüntülerin derinlemesine incelenmesine odaklanmakta olup, bu örüntülerin anlaşılması esastır ve davranış örüntüleri, bireyler arası etkileşimler sonucu oluşan anlam sistemleri içinde değerlendirilmiştir (Burcu Sağlam, 2018: 112). Bu araştırma kapsamında, gözlem ve derinlemesine mülakatlar yoluyla toplanan nitel veriler üzerinden analizler yapılmış, sonuçlar genelleştirilmemiştir. Elde edilen bulgular, incelenen sosyal dünya ve kültüre özgü biçimde değerlendirilmiştir.

Araştırmada, yorumsayıcı yaklaşımın yöntemlerinden biri olan “fenomenoloji yönetimi” benimsenmiştir ve katılımcıların deneyimlerinin derinlemesine anlamlandırılması amaçlanmaktadır. Fenomenoloji, katılımcıların deneyimlerinin zengin betimlemesine odaklanan, yaşanmış deneyimlerin anlamlandırılmasını amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Moustakas, 2010: 19). Bu çalışma, gençlerin sivil toplum örgütlerindeki deneyimlerini anlamlandırmalarını ve bu deneyimlerin öznel kimlikleri üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu keşfetmeyi hedeflediğinden, fenomenolojik yaklaşımla, bireylerin

gündelik yaşam dünyası faaliyetleriyle kazandığı değer ve anlamları keşfetmek hedeflenmiştir.

Fenomenoloji, katılımcıların kişisel tecrübeleri üzerinden sınırlı bir fenomenin özünü anlamaya çalışan derinlemesine bir araştırma yöntemidir. Bu yaklaşım, deneyimlerden tanımlar elde etmek için bir tecrübeye geri dönüşü içermektedir ve bu tanımlar, deneyimin özlerini yansıtan düşünsel bir yapısal analizinin temelini oluşturmaktadır. Yaklaşım, "davranışın fenomenlerini", algılanan doğrudan anlatımlarla, kendilerini gösterdikleri şekilde açığa çıkarmayı ve aydınlatmayı amaçlamaktadır. Moustakas'a (2010:19) göre fenomenolojik yaklaşımda, araştırmacı, deneyimin altında yatan yapılarını, deneyimin gerçekleştiği durumun özgün tanımlarını yorumlayarak belirler. Bu metodoloji, bireyin yaşadıklarını, var olan anlam katmanlarına nüfuz ederek, onların kendi bakış açılarından keşfetmeye yöneliktir. Felsefe ve psikoloji disiplinlerinden ilham alarak, araştırmacı, günlük yaşamda yer alan olayların ardındaki derinlikleri, katılımcıların deneyimleri aracılığıyla yorumlar ve bu süreçte onların dünyayı nasıl tecrübe ettiklerini anlamaya çalışır (Burcu-Sağlam, 2018: 108). Fenomenolojik analiz kullanan bir araştırmacı, bu yaşamışlıklardan elde edilen bilgiyi bir araya getirerek, bireylerin eylemleri ve sosyal etkileşimleri içerisinde kendi gerçekliklerini nasıl kurduklarını ortaya koyar. Böylelikle, insan davranışlarını ve toplum içindeki etkileşimlerin anlam dünyasını çözümlenmeye çalışır. Bu süreç, kültürel pratiklerden kişisel kimliklere, sosyal yapıdan insan ilişkilerine kadar geniş bir yelpazede insan deneyiminin anlaşılmasına katkıda bulunur ve niteliksel sosyal bilimler araştırmasının zenginliğine ışık tutmaktadır.

Araştırmanın temelini oluşturan yorumlayıcı fenomenolojik analiz, fenomenolojinin derinlemesine deneyim incelemelerinden ve hermeneutik yaklaşımının anlam yorumlama pratiklerinden beslenmektedir. Bireylerin günlük yaşantılarından edindikleri deneyimlerin zenginliğini keşfetmeye ve bu deneyimler üzerinden anlamlar üretmeye odaklanılmıştır. Anlam inşasının, kişisel deneyimlerin özünden çıkarak kavranması gerektiği düşünüldüğünde, yorumlayıcı fenomenoloji, bireyin yaşam dünyası ve toplumsal etkileşimleri arasındaki ilişkilerin anlaşılmasını önceliklendirilmiştir (Burcu Sağlam, 2018: 132).

Böylece, yorumlayıcı fenomenolojiyle kurgulanan araştırma deseni, katılımcıların ifadelerini, onların kendi sesleri ve bakış açılarıyla yorumlama amacı taşır. Bu çerçevede, sivil toplum örgütlerinde aktif olan gençlerin, yaşadıkları deneyimler üzerinden kurdukları düşünceler, duygular ve tutumlar, onların kendi anlatımlarıyla, betimsel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu süreç, bireylerin sosyal ve kişisel dünyalarında anlamlandırdıkları yapıları ve bu yapıların nasıl geliştiğini, değiştiğini ya da zenginleştiğini derinlemesine anlamaya olanak tanımaktadır. Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesine olanak tanıyan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, tercih edilen bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Bu teknik, bireylerin zihninde mevcut olan düşünceleri, anıları, deneyimleri, yaşam örüntülerini ve anlam dünyalarını açığa çıkarmakta etkin bir araç olarak kabul edilmektedir (Creswell, 2007: 131). Sosyolojik çalışmalarda bu yöntem sıklıkla başvurulur çünkü katılımcıların derinlemesine ve kapsamlı yanıtlarını teşvik ederek, onların iç dünyalarına ve sosyal gerçekliklerine ışık tutmaktadır.

Yüz yüze gerçekleştirilen mülakatlar, araştırmacının incelenen konuyu derinlemesine kavrayabilmesi için zengin bir etkileşim ve bilgi kaynağı sunmaktadır. Bu süreçte, gözlemci ve katılımcı arasındaki dinamik diyalog, araştırmacının analizine katkı sağlayan çok boyutlu veriler elde etmesine olanak tanır. İletişimdeki ince detaylar, yani mimikler, ses tonu ve vücut dili gibi unsurlar, sözlü yanıtların ötesinde derin bir anlayış sağlar. Araştırmacı, verilen yanıtların samimiyetini sezgisel olarak değerlendirebilir ve daha açıklayıcı bilgiler elde etmek için sorularını yeniden yönlendirebilir veya ek sorularla zenginleştirebilir.

Aynı zamanda görüşme süreci, araştırmacının başlangıçta öngöremediği, fakat araştırma konusunu etkileyebilecek yeni unsurları keşfetme imkanı tanır. Beklenmedik soruların ortaya çıkması ve bu soruların tartışmaya açılması, araştırmanın kapsamını genişletebilir ve bulguların kapsamlılığını artırabilir.

Araştırmanın, sivil toplum örgütlerinde aktif yer almakta olan genç bireylerin tecrübeleri, yaşam düzenleri ve değer sistemlerini aydınlatmayı amaçlıyor olması dolayısıyla yüz yüze görüşmeler bu yaşam pratiklerini ve değerleri anlamak için tercih edilen yöntem olmuştur. Bu metodoloji, yukarıda açıklandığı gibi, katılımcıların kişisel deneyimlerini

kapsamlı bir şekilde ifade etmelerine ve araştırmacının bu deneyimlerin altındaki anlamları çözümlemesine olanak tanımıştır.

1.3.2. Veri Toplama Süreci

Araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. 12 bölüm ve toplam 51 sorudan oluşan görüşme formuna tamamen bağlı kalınmasa da tüm görüşmelerin benzer çerçevede ilerleyebilmesi için form yönlendirici olmuştur. Görüşmelerin büyük bir bölümü (yüzde 80) çevrimiçi gerçekleştirilmiştir.

Araştırma verileri toplanmadan önce Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Komisyon'dan izin alınmıştır.

Araştırmacı alana oldukça hakimdir, toplamda yaklaşık 20 yıllık bir geçmişle, özellikle gençlik alanında ve sivil toplum örgütlerinde; koordinatör, yönetici, danışman ve uzman olarak farklı pozisyon ve statülerde yer almış, Türkiye'nin her bölgesinde ve yerel, ulusal, uluslararası düzeylerde gençlik çalışmaları deneyimi elde etmiştir. Konuya hakimiyet ve çalışma grubuna aşinalık, görüşmelerin akıcı, keyifli ve samimi geçmesinde önemli rol oynamıştır. Ayrıca uzun yıllar gençlik çalışmaları içerisinde edinilen bu deneyim, araştırılan fenomen ile ilgili derin ve kapsamlı gözlemlerin gerçekleştirilmiş olmasını sağlamıştır.

Araştırma katılımcıları ile gerçekleştirilen görüşmelerin, katılımcıların izinleri dahilinde ses kayıtları alınmıştır. Görüşmelerin ortalama süresi 1 saat 45 dakikadır. Görüşmelerin öncesinde katılımcılar çalışma kapsamı ile ilgili yazılı ve sözlü bilgilendirilmiş, katılımlarının gönüllü olduğu, kişi isimlerinin kullanılmayacağı, kayıtların imha edileceği ve dilerlerse görüşmeleri sonlandırabilecekleri, görüşmeye ara verebilecekleri, rahat hissetmedikleri durumlarda cevap vermeyebilecekleri açık olarak bildirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler sırasında öngörülmeven herhangi bir problem yaşanmamıştır. Katılımcıların bazıları ile, ikinci buluşmalar planlanmış, eksik kaldığı düşünülen konularla ilgili ek görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

1.3.3. Verilerin Analizi

Araştırmanın veri analiz tekniği “tematik nitel veri analizidir”. Tematik analiz, veriler içindeki temaları veya desenleri tanımlamak, analiz etmek ve raporlamak için kullanılan bir nitel araştırma yöntemlerinin uzantılarından biridir. Tematik nitel veri analizi, görüşme veya odak grupları gibi nitel verilerden ortaya çıkan ana temaları veya desenleri yorumlayıcı bir şekilde yakalamayı ve aktarmayı amaçlamaktadır (Braun & Clarke, 2017: 297).

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerin (yaklaşık 35 saat) ses kayıtlarının deşifreleri araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, tematik analiz yaklaşımını izlenerek veriler analiz edilmiştir. Analiz süreci, Braun ve Clarke'ın (2017) altı aşamalı modeline uygun olarak yürütülmüştür. Bu çerçevede, (1) veriler ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, (2) ilk kodlar oluşturulmuş, (3) potansiyel temalar aranmış, (4) temalar gözden geçirilmiş, (5) temalar tanımlanarak ve isimlendirilmiş ve (6) rapor oluşturulmuştur.

Verilerin analizinde, açık kodlama, alt-tema ve tema oluşturma tekniklerini (Corbin & Strauss, 2014: 484) kullanarak katılımcı ifadelerinden elde edilen bulguların derinlemesine analizi sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, analiz sırasında gençlerin kişisel sermayelerinin oluşumuna ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla yaşadıkları dönüşümlere dair anlamlı sonuçlar elde etmek üzere fenomenolojik metodolojinin önerdiği veri yorumlama tekniklerinden yararlanılmıştır.

Araştırmada geniş veri setleri içerisinde anlamlı desenleri ve temaları çıkarmak için hem indüktif hem de dedüktif kodlama stratejileri kullanılmıştır. Indüktif yaklaşımda veriler, önceden belirlenmiş bir çerçeve olmaksızın, veri setinin kendisinden kodlar üretmek üzere incelenmiştir. Dedüktif yaklaşımda ise, sosyal sermaye teorisi, değer değişimi gibi var olan teorik çerçeveler temel alınarak kodlar geliştirilmiştir.

Araştırmanın, nitel veri analizi sürecinde MAXQDA Nitel Veri Analizi yazılımı kullanılmıştır. Bu yazılım, kodlama, sınıflandırma ve temaların çıkarılması süreçlerini kolaylaştırmak için elverişli olmuştur. Ayrıca, verilerin zenginliğini ve derinliğini koruma amacıyla “kalın betimleme” yaklaşımı benimsenmiştir.

Araştırma verileri, açık kodlama tekniği kullanılarak sistematik bir biçimde işlenmiştir. Corbin & Strauss (2014) tarafından geliştirilen bu yöntem, verilerin dikkatli bir şekilde incelenmesi, etiketlenmesi ve kategorilere ayrılmasını içerir (Corbin & Strauss, 2014: 484). Görüşmelerden çıkarılan kodlar, olguların daha derinlemesine anlaşılabilmesi için bir dizi alt tema ve ana tema oluşturacak şekilde örgütlenmiştir. Veri analizi bölümünde, görüşme transkriptlerinden alınan alıntılar ve katılımcıların ifadeleri doğrudan temaları desteklemek için kullanılmıştır. Bu sayede araştırma bulgularının somut örneklerle ilişkilendirmesine olanak tanınmış ve verilerin özneliği korunmaya çalışılmıştır. Ayrıca, veri içerisinde tekrar eden desenlerin detaylı incelenmesi, araştırma sorularına derinlemesine yanıtlar sunulmasını sağlamıştır.

Tematik analiz, verinin yoğunluğunu ve derinliğini keşfetmekte ve analiz etmede esneklik sağlamıştır. Verilerin çok katmanlı yapısını anlamak için, veri tabanlı (induktif) yaklaşımla kodlar arası ilişkiler ve olası anlam katmanları tespit edilmiştir. Analiz, temaların saptanması, gözden geçirilmesi ve revize edilmesiyle devam eden iteratif bir süreçtir. "İteratif" terimi, bir sürecin tekrarlayan adımlarla yürütüldüğünü ifade etmektedir. Analiz, temaların belirlenmesi, detaylandırılması ve revizyonu ile sürekli gelişen bir döngü içerisinde gerçekleşen iteratif bir süreçtir ve bu süreçte her adım bir önceki adımdan elde edilen bilgilere dayanarak daha derinlemesine bir anlayışa ve rafine sonuçlara ulaşılması hedeflenmektedir. Temalar, verilerin zenginliğini ve karmaşıklığını yansıtacak şekilde, niteliksel kodlama tekniklerine uygun olarak rafine edilmiştir.

Elde edilen bulgular, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, katılımcıların deneyimlerinin özneleşme süreçleri üzerindeki izlerini zengin betimlemelerini sağlayacak şekilde sunulacak ve detaylı bir şekilde tartışılacaktır. Bulguların sunumu ve yorumlanmasında, Türkiye'nin mevcut politik, ekonomik ve kültürel durumunu ve gençlerin bu yapı içindeki yerlerini daha iyi anlamaya yönelik bir yol haritası izlenmektedir.

1.3.4. Araştırmanın Sahası ve Katılımcıları

Araştırma sahası, Türkiye'de aktif olarak faaliyet gösteren hak temelli gençlik sivil toplum örgütlerinde yer alan ve sivil toplum alanındaki ilişkilerini sürdürmekte olan 18-30 yaş arası genç bireyleri merkezine almaktadır. Araştırma kapsamında, çeşitli ölçeklerde (yerel, ulusal, uluslararası) gençlik çalışması yürüten, coğrafi dağılım ve çalışma alanları

bakımından çeşitlilik gösteren sivil toplum örgütleri dikkate alınmıştır. Araştırma sahası belirlenirken; katılım, hareketlilik, savunuculuk, toplumsal cinsiyet eşitliği, sağlık, sürdürülebilir kalkınma, azınlık hakları, gençlik grupları gibi farklı alanlarda faaliyet gösteren gençlik sivil toplum örgütleri incelenmiştir.

Ayrıca, gençleri "özne" olarak konumlandıran ve tüzüklerinde eşitlik, farklılıkları kapsama, ayrımcılık karşıtı olma gibi evrensel değerlere vurgu yapan gençlik sivil toplum örgütleri, bu çalışmaya dahil edilen kurumların belirlenmesi sürecinde rol oynamıştır. Bu değerlendirmenin bir parçası olarak, genç tanımı ve gençlerle ilgili misyon ve ilkeleri mercek altına alınan gençlik sivil toplum örgütlerinin tüzükleri analiz edilmiştir.

Çalışma, aktif olarak faaliyetlerini sürdüren gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif rol alan gençlerle sınırlıdır. Çalışma kapsamındaki gençlerin aktif oldukları gençlik sivil toplum örgütlerinin belirlenmesi sürecinde;

- gençler tarafından ve/veya gençler için, gençlerin talepleri doğrultusunda kurulmuş örgütler olması,
- bağımsızlıklarını; siyasi, dini veya etnik yapılarla organik bir bağı olmaksızın koruyan,
- tüm gençleri kapsayacak evrensel değerleri kuruluş bildirimleri ve tüzüklerinde açıkça belirtmiş olmaları, araştırmaya dahil edilen gençleri belirlerken, örgütlü oldukları STÖ'ler için kriterler olarak belirlenmiştir.

Yukarıdaki kriterler aynı zamanda gençlik sivil toplum örgütlerinin bir araya gelerek oluşturduğu çatı organizasyon olan Gençlik Örgütleri Forumu Derneği'nin (GoFor) üye örgütlerinin üyelik kriterleri ile uyumludur. Çalışmaya dahil edilen kapsam belirlenirken Gençlik Örgütleri Forumu Derneği ile işbirliği gerçekleştirilmiştir.

Dolayısıyla araştırmanın metodolojik sınırlılıkların başında, katılımcı grubun sınırlı sayıda gençten oluşması ve yalnızca belirli sivil toplum örgütlerinde aktif olan gençleri kapsıyor olması yer almaktadır. Bir diğer sınırlılık, fenomenolojik yaklaşım dolayısı ile katılımcıların öznel deneyimlerine odaklanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışma gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif gençlerin ifadeleri aracılığı ile, sivil toplumda yer almalarının, onların özneleşme ve kimlik oluşumlarındaki izlerinin

anlaşılması ve yorumlanmasına dayanmaktadır. Dolayısıyla yorumlar, gençlerin öznel algıları ve deneyimlerine dayanarak kurgulanmıştır. Araştırma katılımcıların kişisel algılarını ve deneyimlerini yansıtmakla birlikte, aynı zamanda bu algıların nesnel gerçekliği tam olarak temsil etmeyebileceği anlamına gelmektedir. Bu nedenle, her durumun herkes için aynı sonuçları getirmeyebileceği ve aynı eylemlerle oluşan deneyimlerin farklı bireylerde farklı izlenimler yaratabileceği kabul edilmelidir.

Nitel araştırmalarda, araştırılan konu, araştırmacı ve araştırılanlar arasındaki ilişki oldukça kritiktir (Burcu Sağlam, 2018: 125). Araştırma öncesinde, araştırma sahasına yakınlık sağlanmış ve araştırılan sahadaki etkisi kişiler ile iletişime geçilmiştir. Araştırmanın hazırlık sürecinde Türkiye’de faaliyetleri devam eden, 11 farklı hak temelli gençlik sivil örgütlerinde yer alan profesyonellerle görüşmeler gerçekleştirilmiş, bu kuruluşların tüzükleri ve faaliyetleri incelenmiştir. Bu süreç, araştırma sahasına dair daha derin bilgiye erişilmesini sağlamıştır. Böylece araştırma katılımcılarının belirlenmesinde, “hak temelli yaklaşım” ve “bağımsız gençlik sivil toplum örgütü” kriterleri ile ilgili derinlemesine anlayış geliştirilerek ve Türkiye’deki durum ve tanımlarının keşfedilmesinde takip edilecek patikalara ulaşılmıştır. Bununla birlikte, gerçekleştirilen ön-görüşmeler ve yapılan analizlerde, araştırma grubunun belirlenebilmesi için çerçeve çizilmesini sağlamıştır. Araştırma katılımcıları belirlenmeden önce gerçekleştirilen bu inceleme sürecinde odağa alınan gençlik sivil toplum örgütleri faaliyet kapsamı uluslararası alanda, ülke düzeyinde ve yerelde faaliyet gösteren ve odak çalışma alanları birbirinden farklı olan gençlik örgütlerdir.*

Araştırmanın katılımcılarının belirlenmesinde “amaçlı örneklem” yaklaşımı benimsenmiştir. Anlatsal araştırmalarda, Creswell (2009: 178) amaçlı örneklemeleri, araştırma soruları ve hedefleri ile ilgili belirli özelliklere veya kriterlere dayanarak katılımcıları seçme olarak tanımlamaktadır. Bu örnekleme türü kasıtlı ve odaklıdır, araştırılan olgunun zengin ve anlamlı bakış açılarını sunabilecek bireylerin içerilmesi amaçlanmaktadır. Amaçlı örnekleme, araştırmacılara, araştırma konusu ile en ilgili olan

* Araştırma sahası belirlenmeden önce ön-görüşme gerçekleştirilen sivil toplum örgütleri şöyledir: Koza Gençlik Derneği (Çanakkale), Genç Oluşum Derneği (Çankırı), Mardin Gençlik ve Kültür Derneği (Mardin), Nilüfer Kent Konseyi Gençlik Meclisi (Bursa), TOY Gençlik Derneği (Eskişehir), Genç LGBTİ+ Derneği (İzmir), Genç Engelliler Gençlik ve Spor Kulübü Derneği (Adana), Toplum Gönüllüleri Vakfı (İstanbul), Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği (Ankara), Momentum Gençlik Ağı Derneği (Mersin), AFS Gönüllüleri Derneği (İstanbul), Ali İsmail Korkmaz Vakfı (Hatay), Gençlik Örgütleri Forumu (Ankara)

bilgiye, deneyime veya bakış açısına sahip olan katılımcıları hedeflemelerini sağlar, bu da toplanan anlatı verilerinin derinliğini ve ilgisini artırmaktadır.

Araştırmanın katılımcıları Türkiye'deki gençlik haklarını savunmak, gençlik örgütlerinin kapasitelerini geliştirmek ve gençlik politikalarına etki etmek amacı ile, gençlik örgütleri tarafından resmi tüzel kişiliğine 2015 yılında kavuşmuş olan Gençlik Örgütleri Forumu'nun (GoFor) üye örgütlerinde yer alan gençlerden oluşmaktadır. Gençlik Örgütleri Forumu, 2002 yılından beri, Türkiye'deki gençlik örgütlerinin Ulusal Gençlik Konseyi kurmak için verdikleri mücadelenin bir sonucudur. Bu mücadele 2019 yılında, GoFor'un, Avrupa Gençlik Forumu'na gözlemci üye statüsü ile üyeliğinin kabul edilmesi ile kayda değer bir gelişme kaydetmiş ve bu kuruluş Avrupa Gençlik Forumu tarafından Türkiye'nin Ulusal Gençlik Konseyi olarak tanınmıştır. GoFor, kişilerin değil örgütlerin üye olduğu bir tüzel kişiliktir. Üye örgütler için aranan kriterler, örgütlerin; gençler için veya gençler tarafından kurulmuş olması, evrensel değer ve ilkeleri benimsiyor olmaları ve GoFor temsilcilerininin 30 yaş altı olmasıdır.

Bu çerçevede, araştırmanın katılım grubu amaçlı örneklem yöntemi ile, hak temelli gençlik sivil toplum örgütlerinde farklı statülerde ve rollerde (kurucu, yönetim kurulu üyesi, gönüllü, çalışan, eğitmen) olan 30 yaş altı 20 kişiden oluşmaktadır. Katılımcı gençlerin tamamı:

- (i) *Öznesi gençler olan* (gençler tarafından ve/veya doğrudan gençler için gençlerin talepleri doğrultusunda kurulmuş),
- (ii) *Bağımsız* (herhangi bir siyasi, dini, etnik yapı ile organik bağı olmayan),
- (iii) *Evrensel değerleri temel ilkeleri olarak benimsemiş* (tüm gençleri kapsayacak evrensel değerleri kuruluş, bildirimleri veya tüzüklerinde belirten) gençlik örgütlerinde aktiflerdir.

Araştırma katılım grubunu oluşturan gençlerin bağlı oldukları örgütlerin sürdürdükleri çalışmaların ana odakları farklılaşmaktadır. Gençlik hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, LGBTi+ hakları, kadın hakları, etnik kökene dayalı ayrımcılık, sağlık, kalkınma ve sürdürülebilirlik, kültür sanata erişim, havyan ve doğa hakları gibi farklı temalarda savunuculuk, politika üretimi, güçlenme ve güçlendirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Tüm örgütlerin ortak keseni ise, daha önce de belirtildiği gibi, bu kurumlardaki aktörlerin

öncelikli olarak gençlerden oluşması ve kurumların yönetimlerinde gençlerin rol alıyor olmalarıdır.

Araştırma grubunu oluşturan 20 gencin yaş ortalamaları 24,2'dir. En genç iki katılımcı 20 yaşında, yaşça en büyük üç katılımcı ise 28 yaşındadır.

Cinsiyet bu araştırmanın analizlerinde bir değişken olarak değerlendirilmemektedir. Ancak belirtmek gerekirse araştırmaya katılan 20 gencin, 11'i biyolojik olarak erkek, 9'u kadındır.

Katılımcıların tamamının geçmişlerinde veya güncel olarak üniversite ile ilişkileri vardır. 12 katılımcı üniversitelerin lisans programlarından, 1 katılımcı ise ön-lisans programından mezundur. Lisans mezunu olanların 5'i yüksek lisans eğitimlerine devam etmektedirler. 7 katılımcı ise halen lisans eğitimlerini sürdürmektedir.

Katılımcıları mezun oldukları veya öğrenimlerini sürdürdükleri lisans bölümleri çeşitlilik göstermektedir. Ancak üniversitelerin sosyal bilimler alanındaki bölümlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Hukuk, sosyoloji, uluslararası ilişkiler, iletişim, siyaset bilimi, sosyal hizmet bölümlerini tamamlamış veya öğrenimlerine devam etmekte olan 11 kişi; lojistik, dil bilim, sanat tarihi, sağlık bilimleri, iktisat ve işletme bölümlerinden olanlar ise 9 kişidir.

Çalışanların, 2'si yerel yönetimlerde görev almaktadır, 2 kişi bağımsız avukat olarak çalışmaktadır. Bir sivil toplum örgütünde tam zamanlı çalışanların sayısı 6'dır. Yine sivil toplum örgütlerinde yarı zamanlı çalışan veya staj yapmakta olanların sayısı 3'tür. Hem eğitimde olmayan hem de çalışmayan genç sayısı 2'dir.

Katılımcıların tamamı yaşamlarını kentlerde sürdürmektedir. 4'er kişi İzmir ve Ankara'da; 3 kişi İstanbul, 2'şer kişi Mardin ve Diyarbakır, Bursa, 1'er kişi de Eskişehir, Bingöl ve Samsun'da yaşamaktadır.

Katılımcılara yaşamlarını sürdürdükleri kentler dışında; hayatlarının büyük bölümünün nerede geçirdikleri ve büyüdükleri (çocukluk ve ergenlik dönemi) yerlerle ilgili sorular

sorulmuştur. Büyüdükleri ve yaşamlarının büyük bölümünü geçirdikleri yerlerin tamamı kent değildir. Farklı bölgelerdeki ilçeler olan Fatsa (Ordu), Kırkağaç (Manisa), Çarşamba (Samsun), Yüksekova (Hakkari), Salihli (Manisa), Tarsus (Mersin), Antakya (Hatay) gibi ilçeler yer almaktadır. Yine büyüdükleri ve uzun süre yaşadıkları kentler içerisinde İzmir (3 kişi), Mardin (2 kişi), Ankara (2 kişi), Antep, Adana, Bursa, Batman, Eskişehir, Kayseri illeri yer almaktadır.

Katılımcı gençlerin aktif oldukları sivil toplum örgütlerinin birincil temaları; *gençlik çalışması ve gençlik hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, LGBTi+ hakları, kadın hakları, etnik kökene dayalı ayrımcılık, sağlık, kalkınma ve sürdürülebilirlik, kültür sanata erişim, havyan ve doğa hakları* gibi farklı temalardandır. Araştırma grubunun tamamı aktif olarak sivil toplum örgütlerinde farklı statülerde yer almaktadır. Bu statüler içerisinde; gönüllü, yönetim kurulu üyesi, eğitmen, stajyer veya çalışan gibi örgütleriyle kurdukları farklı bağlarla yer almaktadır. Bu araştırma çerçevesinde gençlik sivil toplum kuruluşları ile katılımcıların kurdukları ilişkiler oldukça önemli bir yere sahiptir. Katılımcıların tamamı birden fazla sivil toplum örgütü ile ilişki ve temas içerisinde. Bu nedenle aktif olarak yer aldıkları sivil alanların iç içe geçmiş olduğunu ve çok yönlü bir aktivizm alanını kapladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Elbette bu kesişim kümeleri içerisinde katılımcıların, sivil toplumdaki aktivist kimliklerini kendilerini tanımladıkları yerden belirleyen, kimliklerini öznelleştiren tanımlamaları olduğu görülmüştür. Bu aktivizm alanlarını tanımlarken katılımcıların; “*gençlik hakları, kadın hakları, çocuk hakları, LGBTi+ hakları, Roman hakları, Kürt hakları, cinsel sağlık hakları, hayvan hakları, mülteci hakları*” savunucusu gibi özdeşleştirmeler yaptıkları görülmüştür.

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. GENÇLERİ TANIMLAMAK

2.1.1. Farklı Paradigmaların Merceğinde Gençlik Kavramı

Gençlik tanımlanması oldukça güç bir kavramdır. Bunun sebebi gençliği tanımlarken kullanılan “aradalık”tır. Çocuk ile yetişkin, geçmiş ile gelecek, iki toplumsal kategori arasındaki köprü, geçiş dönemi gibi iki birbirine benzemez arasındaki bir “yolculuk”tur gençlik. Birbirinden oldukça farklı bu iki dönem arasındaki “süreç” kalıcı değil geçicidir. Sınırları biraz daha belirgin olan “çocukluk ve yetişkinlik” toplumsal kategorilerinin her toplum için değişen anlamları, aralarındaki bu dönemi daha da saydam hale getirmektedir. Bu nedenle de baktığınız yere, paradigmanıza göre “gençlik” tanımları birbirinden önemli farklılıklar göstermektedir.

Gençlik, çocuklukla yetişkinlik arasındaki geçişi ifade eden ve toplumda sürekli yeniden kurgulanan bir durum olarak tanımlanmaktadır. Evrensel bir tanım yapmak zorlaşır, çünkü ne çocukluk ne de yetişkinlik evresi için sabit, kabul görmüş tanımlar mevcuttur. Genç olarak adlandırılan bireyler homojen bir grup oluşturmazlar; gençlik, toplumsal düzeyde farklı yorumlara ve tanımlamalara açıktır. Bu yüzden, yetişkinlerin iktidar pozisyonlarından ürettikleri gençlik tanım ve temsilleri ile gençlerin kendilerini nasıl gördükleri ve ifade ettikleri arasındaki ayrımı gözetmek esastır (Neyzi, 2001: 107).

Toplumsal kategori olarak tanımlanması güç olan “gençlik kavramı” farklı disiplinlerin perspektiflerine göre de tarihsel ve biyolojik olarak çeşitli dönemleri ifade etmektedir. Gençliği “kimlik oluşumu” çerçevesinde toplumsal yapılar içerisinde ele alan sosyolojik bakışın da sınırlarını belirlemek kolay değildir. He ne kadar Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) gibi uluslararası kurumlar gençleri 15-24 arası yaş gurubu olarak evrensel olarak tanımlasa da; gençlik kavramına statik bir kimlik veya sınırları belirli bir

yaş dönemini olarak değil, farklı zaman ve farklı mekansal değişkenler çerçevesinde, demografik kategorileri dikkate alarak değerlendirmek gereklidir.

Farklı disiplinlerin ve kuramların "gençlik" olgusuna kendi perspektifleri ve beslendikleri paradigmalardan yaklaşımları, bu olgusunun çok yönlü ve disiplinlerarası doğasını yansıtmaktadır. Gençlik olgusuna ilişkin yapılan tanımlamalarda ortaya çıkan farklılıklar, kavramı incelemek üzere farklı yaklaşımlardan hareket edilmesinden kaynaklanmıştır. Gençlik araştırmalarında kullanılan farklı kuramlar kesin çizgilerle birbirlerinden ayrılmamakla beraber, biyolojik, psikolojik, tarihsel, kültürler arası ve sosyolojik kuramlar olarak gruplanabilir (Burcu, 1998: 109). Burcu, 1998 yılına ait makalesinde; gençlik olgusunu ele alan sosyolojik kuramları çatışmacı, sembolik etkileşimci ve yapısal-ışlevselci kuramlar olarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya ek olarak postmodernist ve feminist teorinin "gençlik olgusunu" farklı perspektiften değerlendirmelerinin güncel tartışmalar çerçevesinde eklendiği söylenebilir (Galstyan, 2022). Her ne kadar farklı disiplinler ve sosyolojik kuramlar içerisinde farklı açılardan ele alınan gençlik kavramından söz ediyor olsak da, her yaklaşımın bir ortak noktasını işaret etmek istersek "değişim ve gelişme"ye yönelik atıf ön plana çıkacaktır.

Gençlerin ve biyolojik yapının bireyin davranışlarını ve temel gelişim özelliklerini belirlediği görüşünü temel alan biyolojik yaklaşıma göre, gençlik dönemi, bireyin büyüme sürecinin gerçekleştiği, cinsel gelişiminin başladığı ve fiziksel büyümesinin tamamlandığı, buluş çağının başlamasından kemik büyümesinin tamamlanmasına kadar devam eden yaşam sürecini kapsamaktadır (Burcu, 1998: 109).

Genci, iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerinde meydana gelen değişimler ışığında değerlendiren psikolojik yaklaşım ise gençlik dönemini kimliğini bulmaya ilişkin bir "kriz" dönemi olarak tanımlamaktadır (Burcu, 1998: 113). Gelişim psikolojisi ve psikanaliz ekollerinin oluşumunda başat rol oynadığı bu anlayışa göre gençlik döneminde sosyal kısıtlardan bağımsız olarak geliştirilen belli tutum ve davranışlar evrensel kabul edilir. Gençlik dönemi, idealistlik, değerlere bağlılık, adil olma, devrimci olma, ebeveynleri reddetme, farklı rol modelleri arama, yalnız kalma ihtiyacı gibi tutum ve davranışlarla özdeşleştirilir. Ancak psikolojik süreçlerin tarihsel olarak değişime uğraması salt psikolojik yaklaşımın da eleştiri konusu olmasına yol açmıştır (Mitterauer, 1993: 7).

Toplumsal bir kategori olarak gençliğin fiziksel süreçlerin ötesinde olduğu kabul edildiğinde, geçmişte bu olgunun var olmadığı bir dönem bulunup bulunmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Çocukluk (ve buna bağlı olarak gençlik) kavramını tarihsel olarak ele alan tarihçi Aries'in çocukluğa ilişkin düşünce ya da kavramların sabit kalmadığı, sürekli değişim gösterdiği, dolayısıyla bir tarihi olduğu tezi geçerliliğini korumaktadır (Aries 1962: 128)

Tarihsel kuramcılar, geç çocukluk, çocukluk sonrası ya da gençlik kavramının tanımlanmasının endüstri devrimiyle birlikte farklılaştığını kabul ederler. Bunun sebebi tarihsel yaklaşıma göre, endüstri devrimi öncesi toplumlarda gençlerin aile kontrolü altında, aileye doğrudan bağımlı bir döneme işaret ederken, endüstri devrimi sonrası gençlik dönemindeki bireylerin yoğun olarak kentlere göç etmesiyle çalışma hayatına geçmelerine dikkat çekilmiştir (Burcu, 1998:112).

Kültürler arası yaklaşım, toplumsal kategori olarak yetişkinliğe geçişi dikkate alır. Yetişkinlerin imtiyazlı haklarına erişilen bir döneme vurgu yapmak için genç çocukluk veya ergenlikten yetişkinliğe geçiş törenlerini örnek olarak göstermektedir. Antropologlar, bu dönemin anlaşılması için farklı kültürel özelliklerin analiz edilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Buna göre de, gençlerin her toplumsal yapı için farklı politik, ekonomik ve sosyal özellikler taşıdığına, buna bağlı olarak da gençlerin tanımlanmasında ve yaşantı biçimlerinde değişkenliklerin olduğu kabul edilmelidir (Burcu, 1998: 111).

Sosyal antropologlar genellikle gençlik kavramını biyolojik bir bakış açısından ziyade kültürel bir perspektifle yorumlarlar. Genç insanların kültürel inançlarını, davranışlarını ve aile yaşamlarını, gençlerin ilişkiler içinde yer aldıkları sosyal ve siyasi gruplarla birlikte incelerler. Ancak, bu kültürel bağlamda, gençlik geçiş süreci farklı şekillerde yorumlanabilir; örneğin, okulu bırakmak, üniversiteye gitmek ve evlenmek, yetişkinliğe geçişten ziyade bir başlangıç süreci olarak görülebilir. Antropolojik yaklaşımın zayıflıklarından biri, genellikle belirli coğrafi alanlara odaklanması ve genellemelere yönelmesidir (Galstan, 2022: 22).

Gençlik kavramının toplumun ve toplumu yönlendiren temel faktörlerin etkisi altında olduğuna inanan sosyolojik yaklaşım çerçevesinde değerlendirilebilecek çeşitli ekoller,

çatışmacı, sembolik etkileşimci ve yapısal-işlevselci kuramlardır. Yapısal işlevselci kuram, toplumu parçaların bir araya gelerek oluşturduğu birbiriyle bağlantılı bir sistem olarak değerlendirdiğinden dolayı kurumların toplum içindeki işlevlerini yerine getirmesine odaklanmıştır. Bu kuramda gençlik, toplumda ortaya çıkan temel eğilimleri taşıyıcı, yansıtıcı ve bu eğilimleri yerine getirme ya da yürütmeye aktif katılımcı olarak görüldüğünden, gencin topluma uyumunu gösteren “toplumsallaşma” kavramı belirleyici olmaktadır (Burcu, 1998: 126). Bu yaklaşıma göre gençlik, içinde yaşadığı toplumun bir parçası ya da egemen kültürün az çok edilgin bir taşıyıcısıdır (Akan, 1998: 262). Bu durumda, gençlerin seçiciliği, yaratıcılığı veya girişimciliği yapısal işlevselci yaklaşımda ikinci planda tutulmakta; gençlerin içinde buldukları toplumla uyum içinde olmadıkları davranış biçimleri sosyal sapma olarak nitelendirilmektedir. Yapısal-işlevselci kuramcılardan Eisenstadt ve Parsons, modern gençliği “yetişkin rolüne geçiş aşaması” olarak kabul etmişlerdir. Bu geçişin tamamlanmasında birincil sosyalizasyon aracı olarak aileyi; ikincil olarak da okulu, gençlik organizasyonlarını ve akran gruplarını kabul etmişler; gençliği bir geçiş ve hazırlık dönemi olarak tanımlamışlardır (O’Donell, 1985, akt: Burcu,1998: 129).

Hareket noktasını sanayi devriminin oluşturduğu “çatışmacı kuram”, temelde erken yaş istihdamının hızlandığı sanayi devrimiyle beraber iş süreçlerine ve ekonomiye katılması ve kentlere yoğun göç sürecinin başlamasıyla birlikte genç ve yetişkin nüfus arasında kuşak farkı oluşmasına dayanır. Çatışmacı kuramda, hızlı toplumsal değişmelerin yaşanması ile birlikte ortaya çıkan, toplumla ve hâkim düzenle uyum problemlerini beraberinde getiren ve kuşaklar çatışması olarak adlandırılan çatışma hali egemendir Çatışmacı kuramda gençlik konusu daha çok çocuk ve genç emeği açısından ele alınmıştır. Endüstrileşme süreciyle beraber çocuk ve gençlerin çalış(tırıl)masını zarar verici olarak kabul eden bu yaklaşıma göre, endüstrileşmiş bir toplumda genç insanın emeğinin istismarı, genç insanın iş dışı gücünü kontrol etme ihtiyacına bağlıdır. İnsan davranışı üzerinde sosyal yapının önemi ve etkisi üzerinde duran çatışma teorilerinin en önemli temsilcisi olarak kabul edilen Karl Marx, gencin mesleği ve sosyal sınıfının onun davranışlarının düzenleyicisi ve belirleyicisi olduğunu belirtmektedir (Burcu,1998: 124).

Gençliği sosyal etkileşimi temele koyarak açıklamaya çalışan ve şekillenmesinde özellikle sosyal psikolojik teorilerin etkili olduğu sembolik etkileşimci kuram ise, özellikle gencin kişilik gelişimi ile ilgilenmiş, kişilik gelişiminde “kendilik” kavramı üzerinde durmuştur. Sembolik etkileşimciler tarafından kişiliğin gelişmesinde kültür ve toplumun

rolü önemsenmiş, farklı durumlarda etkileşim halinde bulunan insanların giderek kişiler arası farklı ilişki tipleri geliştirdikleri ve bu açıdan sosyalizasyon sürecinin gencin davranış ve duygularının gelişmesinde önemli olduğu kabul edilmiştir. Mannheim'a göre; Aynı yaş grubundan gençler, ancak büyük tarihsel dönüşümlere yol açan olaylar yaşadıklarında bir kuşak bilinci geliştirmektedir. Bu durumda yaş grubu, kendine özgü bir kimliği olan bir kuşağa dönüşmekte; bir kuşağa mensup farklı gruplar karşıt görüşlere sahip olsalar bile, yetiştikleri tarihsel döneme ilişkin ortak bir değerler bütünü paylaşmaktadırlar (Mannheim, 2009: 170). Mannheim'in bu yaklaşımı gençlik kültürünün sosyolojisine iki önemli katkı sunmuştur. İlki "kuşakların" biyolojik yaş dilimleri ile beraber sosyal süreçler ve tarihsel olaylarla ilişkilendirilerek kavramsallaştırılabilmesi; ikincisi ise aynı yaş grubundaki gençlik gruplarının aynı deneyimlerle farklı şekillerde baş ederek farklı kültürler ve davranış şekilleri oluşturmasına ilişkin kabuldür (Buchmann ve diğ., 2001: 230).

Gençlik kültürü kavramı, gençlerin kendine özgü niteliklerinin diğer yaş gruplarından ayrılabilen bir kültür doğurduğunu ve kendi içinde alt kültürler barındırdığını savunmaktadır. Sosyolojik açıdan gençlik kültürü, gençlerin kimliklerini dışa vurarak gençlerden oluşan belli bir gruba dahil olması gibi kültürel deneyimlerini ifade etmektedir. Gençlerin yetişkinlerden farklı olarak ortak değer, hedef ve davranışlara sahip olduğunu savunan gençlik kültürü kavramının erken dönem temsilcilerini gençlik kültürü içindeki çeşitliliği inceleyenler izlemiştir. 20. yüzyılın son dönemlerinde ise, geç modern toplumdaki sosyal ve kültürel değişimler doğrultusunda gençlik süresinin uzaması, gençlik ve yetişkinlik arasındaki sınırların belirsizleşmesi ve gençlik kültürlerinin sayısındaki artış, gençlerin otantik ve özerk kültürel dışavurumları konusunu gündeme getirmiştir (Buchmann ve diğ., 2001: 231).

Gençlik kavramını yaşam döngüsü ve toplumsallaşma çerçevesinde inceleme eğilimi diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi antropolojide de yakın dönemde kültürel araştırmalara doğru kaymıştır. Gençliği kendi hakları etrafında kültürel üreticiler olarak kabul eden, gençlik akran kültürü üzerinde duran ve modern dönem gençliğinin içinde yer aldığı değişen politik ve sosyal ortamlar üzerine çeşitlenen etnografik yazın, bu alandaki antropolojik çalışmaların özellikle küreselleşme ve popüler kültür üzerine odaklanmasına yol açmıştır (Amit, V. 2001:1664).

Bireysel, psiko-sosyal veya toplumsal değişim çerçevesinde “gençlik sosyoloji”, gençlerin toplum içerisindeki yerini ve toplumsal değişim süreçlerindeki rollerini inceleyen bir alan olarak ele alır. Bu çerçevede, gençlerin toplumsal yapılar ve kültürel normlarla olan etkileşimleri, onların değişen toplumsal değerler ve beklentiler arasındaki konumları öne çıkar. Değişim teorileri, gençliğin hem toplumsal değişimin etkilenen bir grubu hem de bu değişimi şekillendiren aktif bir unsur olarak rolünü vurgular. Bu bağlamda, gençlik sosyolojisi; eğitim, işgücü piyasası, aile yapıları, teknoloji ve medya gibi alanlardaki değişimlerin gençler üzerindeki etkilerini ve gençlerin bu değişimlere katkılarını analiz eder (France ve diğ., 2020: 6).

Gençliği çocuklukla yetişkinlik arasında bir eşik olarak nitelendirdiğimizde, bu geçiş süreci, içinde bulunulan koşullara göre yavaş veya hızlı bir seyir izleyebilmektedir. Örneğin erken yaşta eğitim sürecini tamamlayıp iş yaşamına katılan veya evlenen gençler yaşça diğerlerinden çok daha küçük olsalar bile yetişkin olarak kabul edilmekte, bunun aksine çok ileri yaşlara dek eğitimlerini sürdürenler ise yaşça çok büyük oldukları halde öğrenci ya da genç olarak kabul edilmektedir. Bu durumda gençliği bir toplumsal katman olarak ele alırken eğitim ve istihdamla ilişkileri ve bu süreçlerin içinde olmamalarının önemi pekişmektedir. Ancak özellikle sosyal devletin rolünü tam yerine getirememesi sonucu, yetişkinliğe adım olarak ortaya çıkan, eğitim gibi stabil deneyimlerin artık kolay tespit edilemediğinin altı çizilmelidir (Lüküslü, 2009: 22).

2.1.2. Gençlik Tanımlarına ve Sınıflandırmalarına Eleştirel Bir Yaklaşım

Temelde, gençlik dönemini bir toplumsal kategori olarak ele alan ve gençlerin nesneleştirildiği çeşitli yaklaşımları eleştiren bir perspektifle; Bourdieu'nun (1993) "gençlik laftır" ifadesi, "gençlik" kavramının kullanımı ve anlamlandırılması konusunda eleştirel yaklaşım için eşsiz bir başlangıç noktasıdır. Bu başlangıç, gençliği basit bir tanımlama yerine, daha karmaşık sosyal süreçlerin bir parçası olarak görmemiz gerektiğini vurgular. Bourdieu, toplumun genellikle bu terimle ilişkilendirdiği yaygın algıları ve sınıflandırmaları sorgular. “Gençlik” kavramının tanımlı bir özellikler seti ile evrensel ve homojen bir kategori olmadığını savunur. Bunun yerine, “gençliği” kültürler, zaman dilimleri ve bağlamlar arasında değişen bir sosyal yapı olarak görmeyi önermektedir (Bourdieu, 1993: 95).

Bourdieu'nun bu iddiası, "gençlik kavramı"nın, onu tanımlayan sosyal güçler ve yapılar göz önünde bulundurulmadan anlaşılamayacağını öne sürmesindedir. "Gençlik" sözcüğü, tanımlanan bireylerin veya grupların sosyal, ekonomik ve kültürel sermayesine bağlı olarak farklı şeyler ifade edebilir. Bu kavram, yalnızca toplumsal ilişkilerin ve güç dinamiklerinin karmaşık ağının içinde tam olarak anlaşılacak varsayımlar ve ön kabullerle yüklüdür.

Esasında, Bourdieu'nun yaklaşımı, "gençlik" olarak kabul ettiğimiz doğal kategorinin aslında sınıf, cinsiyet ve ırk gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilen ve farklı anlamlar taşıyabilen keyfi bir sınıflandırma olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, "gençliği" ayrı ve homojen bir grup olarak ele alan özcü görüşlerin eleştirisidir, bunun yerine bu sosyal olarak inşa edilmiş kategoride yer alan bireylerin nüanslı ve çeşitli deneyimlerini tanıyan bir perspektifin savunulmasıdır. (Bourdieu, 1993: 101). "Toplumsal alan" kavramına dayanarak, gençlik tanımının belirli bir tarihsel dönem içerisinde yeniden üretilen ve dinamik bir süreci ifade ettiği vurgulanmalıdır. Bu bakış açısıyla, gençlik tanımı tarihsel olarak belirlenmiş ve toplumsal ilişkiler ağı içerisinde şekillenmekte olan bir kategoridir (Lüküslü, Yücel, 2013: 9).

Formel olmayan gençlik tanımına göre gençler, toplumsal alanlara göre yeniden üretilen bir kimlik, bir alt-kültür olarak ifade edilir (Bourdieu, 1992; akt. Lüküslü, Yücel, 2013: 9). Neyzi (2001), bu tartışmaya "*gençleri kimlik olarak ele almayan tüm yaklaşımlar ve çalışmalar gençleri araçsallaştırır*" sözleriyle katılır (Neyzi, 2001:107).

Bu eleştiri, gençlik olgusunu tartışan paradigmanın yol ayırmadan kaynaklanır. Gençleri *tehdit olarak ele alan* ve buna bağlı olarak kontrol altında tutulması, eğitilmesi, yönlendirilmesi gereken dönem olarak değerlendiren yaklaşım ile; gençliği kendine içkin toplumsal kategori olarak ele alan, özneler olarak ihtiyaçları bağlamında desteklenen ve toplumsal yapıların sürdürülebilirliğine katkı koyan heterojen bir kimlik(ler) kategorisi olarak gören yaklaşımlar birbirlerinden çok farklı olguları tartışıyor olacaktır.

Gençliğin bir yaş grubu ya da yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanmasının aksine, "post-ergenlik" ve "genç yetişkinlik" kavramları, ekonomik ve teknolojik modernizasyonun etkilerinin ve özellikle uzatılmış eğitim ile yükseltilmiş mesleki yeterliliklerin genç insanlar üzerindeki sonuçlarının yeni bir yaşam evresini doğurduğu

fikrine yol açmaktadır. Başka bir deyişle, gençlik yaşamı, yaşam döngüsü içinde kendi başına uzun bir evreye dönüşür. Gençlik evresi, post-endüstriyel toplumlarda önemli bir sosyolojik, pratik ve politik kategori haline gelmiştir. Ekonomik ve sosyal modernizasyon bağlamında, gençlik, genç insanların hayatlarının geri kalanı için merkezi bir etkisi olacak nitelik ve yönlenmeleri elde etmeleri ve kararlar alması gereken belirleyici bir yaşam evresi olarak kabul edilmektedir. Bu evrede başarısız olmak, başarılı bir hayat (kariyer/gelecek) için önemli ön koşulların risk altında olduğu anlamına gelir (Bennet, 2006: 63).

Lüküslü'nün (2013) belirttiği gibi, gençlik kavramı ve bu kavramın tarih boyunca gösterdiği evrim çeşitlilik gösterir ve göstermeye devam edecektir. Batılı gençlik tarihçilerinin, gençliği çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak gören ve gençliği sosyal bir kategori olarak tanımlamayan yaklaşımları, kentleşme ve sanayileşme ile şekillenen yetişkin odaklı gençlik tanımlamalarını ön plana çıkarmıştır. Bu tanımlar gençlik dönemini, yetişkinliğe, çalışma hayatına ve iş gücüne katılımı hazırlık dönemi olarak görmekte, yetişkinliği ise ekonomik bir toplumsal role indirgemektedir. Bu bakış açısı, gençlerin ihtiyaç ve taleplerini yok sayar niteliktedir (Lüküslü, 2013, 19 - 20).

Wyn'a (2011) göre, "gençlik dönemi"nde geçiciliğe ve değişime odaklanmak, oldukça psikososyal ve gelişimsel, aynı zamanda deterministik bir olguyu ele almak olarak kabul edilmelidir. Bu tür bir yaklaşım genç insanların öznelliklerinin önemini küçümser ve gençliği, çocukluk ile yetişkinlik arasında "lineer bir süreç veya hayat yolunda bir pozisyon" olarak gören bir görüşe yol açar (Wyn 2011: 39).

Gençlere -sadece- kaynak olarak yaklaşımın bir eleştirisi olarak; politik, ekonomik ve kültürel bir yaklaşım getiren ve uluslararası düzeyde gençlik politika önerisine dönüşen çerçeveyi *Gençler için Beyaz Kitap (2001)*, *Avrupa'nın Geleceği* isimli kapsamlı politika belgesinde ortaya koymuştur. Buna göre: (i) Gençlerin sorunlarını, söylemlerini dikkate alarak, gençliğin iç mekanizmaları anlaşılmalı çalışılmalıdır. (ii) Yurttaşlık bağlamında gençler ile demokratik yaşamın kurumları arasında karşılıklı etkileşim teşvik edilmelidir ve gençlerin katılımı önemsenmelidir. (iii) Gençler, kendi başlarına faydalı birer yurttaş olarak görülmeli, tüm gençlerin topluma aktif katılımını sağlamak ve birer yurttaş olarak tüm potansiyellerini gerçekleştirmelerine olanak sağlamak hedeflenmelidir (Avrupa Komisyonu, 2001).

Gençlik, çok katmanlı ve geniş bir yelpazede ele alınabilmektedir; bu kuşak fenomeni, hissetme biçimi, yaş kategorisi, sorunlar grubu ya da yaşamın bir evresi olarak tanımlanabilir. Ayrıca, farklı deneyimlerle sosyal bir durumu da ifade edebilir ve belirli bir yaş grubunu aşan, çoğunlukla homojen olmayan sosyal grupların etkileşimlerini ve davranışlarını simgeler (Bendit, 2006: 66). Toplumsal düzenlemeler ve sosyal grupların oluşturduğu anlamlar çerçevesinde gençlik, bireylerin davranış ve tutumlarına yön veren sosyo-kültürel bir yapı olarak da işlev görmektedir.

Gençlik dönemini, gelişim üzerine kurulu teorik yaklaşımını eleştirel bir bakışla incelediğimizde, bu dönemin, gelecekteki yetişkin hayatının zeminini hazırlamaya yönelik görevlerle dolu olduğunu ve bu anlamda gençliğin klasik geçiş kavramının modern bir yansıması olarak görülebileceğini ileri sürülebilir. Ancak bu perspektifin ötesine geçen, gençliğin sadece hayati beceri ve niteliklerin edinildiği bir dönem olmadığını, farklı kategori ve özellikleriyle, kişisel ve toplumsal kimliklerin yoğun bir şekilde şekillendiği, genişleyen bir yaşam evresi olduğu fikridir (Bennett ve diğ., 2006: 63). Bu çalışmanın da odağında, genç bireyler geleneksel normlar ve yaşam kalıplarının sınırlarını aşarak, kendi özgün kültürel yapılarını ve yaşam biçimlerini oluşturan, öznel deneyimleriyle tanımlanmaktadır. Bu evrede sosyalleşme, karşılıklı etkileşim ve dinamik bir değişim süreci olarak anlaşılmalıdır, zira gençler, deneyimleriyle bu dönemlerinde, hem bireysel ve mesleki gelecekleri için kritik yetkinlikleri edinmekte, hem de toplumsal dönüşümün öncüleri olarak rol alacak değerler, normlar ve yeterlilikler geliştirilmektedirler.

Gençlerin, özneler olarak ele alınması ve görünmeyen genç(lik)lerin görünür hale gelmesi için yapılması gereken ilk şey; gençleri, homojen bir grup olarak tanımlamaya çalışmayı geride bırakmaktır (Lüküslü, 2009: 199). Lüküslü'nün "gençlik miti" olarak tanımladığı, gençlere atfedilen değer yargıları (ulus-devletlerin ideal gençlik tahayyülü), gençleri homojen olarak kabul eder ve bu yaklaşım ülkenin geleceğinin emanet edildiği bir hayalden, kurgudan ibarettir (Lüküslü, 2000: 30).

Sivil toplumu, kamusal alanın aktörleri tarafından yeniden düzenlenmesi yönüyle, başta temel hakların öğrenildiği ve evrensel değerlerin kazanıldığı bir alan olarak tanımladığımızda; toplumsal hataya dair deneyimlerin olgunlaştığı bir dönem olarak "gençliklerin kendilik oluşumu ve kendi geleceklerini tayin becerileri" için önemine dikkat

çekilmelidir. Bireylerin kendilik oluşumu, ergenlikten genç yetişkinliğe geçiş döneminde yaşadığı fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal edinimleri kapsayan kritik bir süreçtir. Bu dönem, bireylerin kimlik oluşturması, beceriler kazanması ve toplumsal ağlara dahil olması açısından belirleyicidir. Gençliğin, sosyal sermaye kurumları çerçevesinde değerlendirilmesi; gençlerin, toplumsal ağlarının, aidiyet duygusunun ve kaynak erişimlerinin bu kritik dönemde nasıl şekillendiğini anlamamız için işlevsel bir düzlem sunmaktadır.

Buradan hareketle, gençlerin sivil toplum alanındaki etkileşimleri, bu çalışmanın tümünde “sorunların bir nesnesi olmaktan, çözümlerin öznesi olmaya” açılan yol olarak, kendi dönemsellikleri içerisinde ele alınmaktadır.

2.2. SİVİL TOPLUM, GENÇLİK ÇALIŞMASI VE SOSYAL SERMAYE

2.2.1. Gençlik Çalışmaları ve Gençlik Sivil Toplum Örgütleri Perspektifinden Sivil Toplum

Her ne kadar *sivil toplum* kavramı devlet otoritesinden bağımsız, askeri ve/veya piyasa ilişkileri içerisinde olmayan, oldukça geniş ve tartışmalı bir alanı tanımlamak için kullanılıyor olsa da, bu çalışma kapsamında “hak temelli örgütlenme biçimleri” çerçevesinde ele alınmaktadır. Sivil toplum, devlet ve piyasa alanlarının ötesinde yer alan karmaşık bir sosyal etkileşim, kolektif çaba ve yurttaşlık katılımı ağını kapsar. Ancak diğer yandan analitik ve kurumsal bir kavram olarak, “*örgütlü bir yaşam biçimi*”, “*toplumsal değişimin ve iyi toplum yönetiminin önemli bir aktörü*” olarak devlet-toplum-birey ilişkileri anlaşılması, çözümlenmesinin önemli bir çalışma alanı olarak değerlendirilmektedir (İnsel, 2006: 8). Bu çalışmada da sivil toplum, devletten bağımsız, özgür örgütlenme ve dayanışma alanı olarak, bireylerin ve toplulukların kendi hakları çerçevesinde evrensel değerleri referans alan, toplumsal dayanışma, toplumsal güven, toplumsal sorumluluk, toplumsal istikrar, toplumsal sorunlara çözüm bulma gibi önemli edimlerin (İnsel, 2008: 8) yaratılmasında rol bir kurum, bir iletişim ağı olarak tanımlanmaktadır. Sivil toplumun, savunuculuk alanları yaratması yönüyle de, toplumsal haksızlıklarla mücadele, insan haklarını teşvik etme ve demokratik değerleri ilerletmedeki kritik rolüne dikkat çekilmektedir (Edwards, 2004: 14).

Sivil toplum, toplumsal yapılar ve ilişkiler ile demokratik yönetim arasındaki karşılıklı ilişkiyi merkezine alan bir kavram olarak sosyolojik söylemin odağında yer almaktadır. Bu kavram; birey, devlet, piyasa ve özel alanın dışında kalan, geniş bir yelpazede yer alan gönüllü birlikler, sivil toplum örgütleri (STÖ'ler), topluluk grupları ve sosyal hareketleri kapsayan sosyal eylem alanını temsil eder; devlet ve piyasa alanları dışında faaliyet gösteren bu çeşitli birliklerin, kuruluşların ve ağların karmaşık yapısını kapsar. Sivil alan, topluluk merkezli kuruluşları ve sendikaları içeren resmi kurumları, aynı zamanda dayanışma ve yardımlaşma gibi gayri resmi ağları da içerir. Temelde sivil toplum; özerklik, gönüllülük ve çoğulculuk ilkelerini benimser ve bireylerin ortak çıkarları peşinde koşmaları, karşı görüşler geliştirmeleri ve kolektif eylem için harekete geçmeleri için alan(lar) sağlamaktadır.

Sivil toplum fikri, aydınlanma döneminin köklerine dayanmaktadır, Locke ve Ferguson'un çalışmalarında sivil toplum, bireylerin kolektif eylemde bulunduğu ve sosyal etkileşimde bulunduğu, devletten ayrı bir alan olarak tanımlanmaktadır (Edwards, 2004: 27). Locke'un sivil toplum anlayışı, mülkiyetin ve bireysel hakların korunmasıyla yakından bağlantıdır ve daha sonraki liberal sivil toplum yorumları için temel oluşturmuştur (Edwards, 2004: 28). Batı literatürü içerisinde kökleri Tocqueville'e dayanan bir perspektifle sivil toplum; devletin sadece yönetim nesnelere olarak gördüğü yurttaşlara karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, Tocqueville'in "Amerika'da Demokrasi" (1835) çalışmasında temellendirilmiştir ve sivil toplumu, bireyin kendi çıkarlarını takip ettiği devlet ile ortak iyiliği hedefleyen bir ara alan olarak görmektedir. Sivil toplumun, devletin egemenliğini sınırlarken birey ve toplumun ortak menfaatlerini uyumlu hale getirebileceği düşünülür. Sivil toplum kavramı, hem bireyler arasındaki ilişkilerde çıkar çatışmalarının çözümüne katkıda bulunurken hem de devletin egemenlik gücünün sınırlandırılmasında aktif bir rol oynamaktadır. Bu perspektifte, sivil toplum, ilişkiler ağı olarak bireyler arasında ve kurumsal bir yapı olarak devletin dışında yer alan örgütlerin bütünü olarak nitelendirilir. Her ne kadar Gramsci eleştirileri ile sivil toplumu, toplum içindeki ayrıcalıklı grupların, diğer gruplar üzerindeki tahakkümü sürdürmek için kullandığı hegemonik bir kültürel alan olarak ele alsada da (Çaha; 2000: 46), sivil toplumun direniş ve karşı-hegemonya alanı olarak potansiyelini de vurgulamaktadır.

20. yüzyılda, sivil toplum kavramı, demokrasi ve sosyal adaleti tartışmaları içerisinde oldukça etkili bir konumdadır. Özellikle, Habermas'ın kamusal alan teorisi, sivil toplumun demokratik söylemdeki rolünü anlamak için kritik bir çerçeve sağlamıştır. Habermas,

kamusal alanının, yurttaşların politik karar alma sürecini etkileyebileceği ve devleti hesap verebilir hale getirebileceği rasyonel-kritik kamu meselelerinin tartışıldığı bir alan olarak ortaya çıktığını savunmuştur (Habermas, 2004: 95). Kamu alanı, sivil toplumun katılımcılarının demokratik tartışmalar yoluyla kolektif olarak çıkarlarını ifade edebildiği ve bu sayede politik güç dengelerini etkileyebildiği bir mekanizma olarak işlev görür (Cohen & Arato, 1992: 20). Bu anlamda, sivil toplumun etkinliği, demokratik yönetimdeki birçok faktörü etkileyen bir araç olarak kabul edilmektedir. Habermas, teorik olarak yurttaşların özgürlük, eşitlik ve şiddetsiz etkileşim koşullarında ortak sorunları tartıştıkları bir “söylemsel kamusal alan”ın varlığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Eleştirel teori çerçevesinde incelenen bu yaklaşım, demokratik ve etkili kamusal tartışmaların gerçekleşebilmesi için gerekli koşulları belirleyen bir düşünce yapısını temsil etmektedir. Keane'e (2024) göre, kamusal alan, kişiler arasında iletişim yoluyla bağlantılı, güç ilişkileriyle ilgili şiddetsiz tartışmaların ortaya çıktığı belirli bir mekansal ilişki türüdür (Keane, 2024: 87). Bu tanım, kamusal alanın, demokratik sonuçlar üretebilmek için belirli bir etkileşim ortamı ve koşulları gerektirdiğini vurgulamaktadır (Edwards, 2004: 57).

Habermas'a (1996) göre, sivil toplum, yurttaşların özgür iradeleriyle bir araya gelerek devletin etki ve ekonomi alanının dışında gönüllü olarak oluşturdukları sosyal ilişkiler ağıdır. Bu ilişkilerde üretilen iletişim yapıları, sivil toplumun temelini oluşturur. Habermas, sivil toplumu, özel yaşam alanlarında ortaya çıkan toplumsal sorunların yüksek sesle - siyasi- kamuoyuna aktarıldığı bir platform olarak tanımlar. Sivil toplumun kurumsal çekirdeğini ise, toplumu ilgilendiren sorunların çözümüne yönelik tartışmalar ve kamusal alanlarda yapılan kurumlaştırıcı faaliyetler oluşturur. Bu yapılar, çeşitli bir araya gelme biçimlerinden dernekler ve vakıflara, tartışma kulüplerinden yurttaş forumlarına kadar geniş bir yelpazede yer almaktadırlar ve devlet dışı bir yapılanma içinde toplumun çeşitli kesimlerini bir araya getirerek toplumsal sorunlara çözüm arayışlarında etkin rol oynarlar. (Habermas, 1996: 359).

Keyman (2006), sivil toplumun rolünü devletin dışında oluşturulan ortak alanlardan hareketle daha spesifik bir şekilde tanımlar. Sivil toplumun rolü, devletin dışında ortak bir alanda üretilen politikalar aracılığıyla toplumsal problemlere çözüm arayan politikacıların yönlendirilmesi pratiğini içerir. Bu rolü üstlenecek olan sivil toplum örgütleri, demokratik düzende yurttaşların eşit haklarını korumaya yönelik politikaları desteklerler. Kamusal alanın örgütlenmesi, yurttaşların kendi hakları çerçevesinde bir araya gelebildiği,

katılımın yaygın olduğu ve bireysel özgürlüklerin en yüksek düzeyde sağlandığı demokratik bir topluma açılan bu yolda oldukça önemli bir role sahiptir (Keyman, 2006:15).

Taylor (1990), sivil toplum düşüncesini teorik ve felsefi açıdan üç ayrı modelde ele almaktadır. İlk olarak, sivil toplumun devletten bağımsız olarak var olduğu ve serbest örgütlenmenin bulunduğu yerlerde şekillendiği bir model önerir. Bu model, sivil toplumu minimal bir ölçüğe indirger ve demokratik bir toplum oluşturmadaki rolünü ihmal eder. İkinci modelde ise sivil toplum, politik ve etik açıdan "iyi toplumun" ayrılmaz bir parçası olarak görülür. Bu modelde, sivil toplumun, devlet politikasını belirleyen veya değiştiren örgütler topluluğu olduğu vurgulanır. Üçüncü modelde ise sivil toplum, toplumun kendisini örgütleyerek ve devletten bağımsız olarak ortaya çıkar. Bu model, sivil toplumu toplumsal sorunlara çözüm bulma konusunda etkili bir araç olarak görür ve demokratik bir toplumun oluşumunda önemli bir rol oynar (Taylor, 1990: 102 - 112).

İbrahim ve Wedel'e (2007) göre, sivil toplum hakkında, teşhis ve çözüm önerileri farklı olan çeşitli tartışmalar aynı zamanda birbirlerine paralel unsurları yoğun olarak barındırmaktadır. Onlara göre, sivil toplumu tanımlayıcı öğeler karşılıklı bağımlılık içerisinde birbirlerine benzeşirler. Sivillik ile yakından ilişkilendirilen çoğulculuk, fikir özgürlüğü, hoşgörü gibi normatif öğeler ve devlet karşısında göreceli bir bağımsızlık (özgürlük) kazanmış olan örgütler (aracı kuruluşlar) kurumsallaşarak devletin denetimi rolünü üstlenmektedir. Buradan hareketle sivil toplumu oluşturan öğeler, barışçıl toplumsal katılım ve etkileşim ile devlet gücünün sınırlandırılması sağlamaktadır (İbrahim ve Wedel, 2007: 12). Onlara göre sivillik ve kurumsallaşmış yapı (gönüllü kuruluşlar) ve son olarak da şiddetsizlik, otoriter yapıların dönüşümü için sivil toplum fikrinin üç kritik bileşenidir. Demokratikleşme süreçlerinde dönüşümün taşıyıcıları ve kurumsal ifade biçimleri olarak "gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri" kritik bir role bürünmektedir. Dolayısıyla konsept itibarıyla, kurumsallaşmış aracı örgütler, sivil toplumun oluşumu için gereklidirler ve sivillik normatif değerleri çerçevesinde devletle birlikte var olabilmektedirler (İbrahim ve Wedel, 2007: 14).

Shils'e (1991) göre, sivil olmak, diğer insanlara karşı nazik ve saygılı davranmayı, sosyal normlara ve kurallara uymayı ve toplum içindeki diğer bireylerin refahı ve itibarına içten saygı (ve ilgi) göstermeyi ifade etmektedir. Shils, sivil davranışın sosyal uyumu teşvik

etme, kişiler arası ilişkileri sürdürme ve topluluk duygusunu güçlendirme açısından önemini vurgular. Ona göre sivil davranış; hoşgörü, empati ve nezaket gibi özellikleri içerir ve sağlıklı (uyumlu) bir toplumun işleyişi için hayati öneme sahiptir (Shils, 1991: 14). Shils'in düşüncesine göre, sivil veya sivillik kavramı, bireylerin kendi çıkarlarının yanı sıra genel iyiliği veya toplumdaki genel sorumlulukları da dikkate alma eylemi olarak tanımlanır. Bir sivil toplum, her bir bireyin, grupların ve toplulukların özerkliğini korurken aynı zamanda topluma ve onun özel merkezi organlarına ve yasalarına karşı taşıdığı sorumlulukları içeren çeşitli toplulukların bir araya geldiği bir yapıdır. Bu yapı, çeşitlilik, çoğulculuk ve katılımın olduğu, toplumun genel refahını ve adaletini gözetten bir ortamı ifade eder (Shils, 1991: 15).

Tekeli'ye (2012) göre sivil toplum örgütleri, *"siyasi otoritenin baskısından uzak, devlet karşısında özerkliği olan, kamusal alanda etkisi olabilen, bir kolektif girişimler alanı"* olarak tanımlanır. Bu örgütlerin varoluşu, haklar alanını genişletme edimine dayanır ve kamusal alanı, devletin alanı olmaktan çıkarmayı ve herkesin alanı haline getirmeye amaçlar (Tekeli, 2012: 29). Sivil toplum örgütlerinin varlığı, katılımcı demokrasi içerisinde bireyin "özne" olma ve "kendisine yeni yaşam deneyimlerini" açabilme arzularının, tek başına gerçekleştirilmesinin beklenemeyeceği üzerinden tanımlanır. Birbirine benzer arzu, beklenti, talep ve arayışlarla bir araya gelen bireyler (örgütlenerek) bir kamu alanı oluştururlar, bu yeni oluşan alanın kurumsallaşması sivil toplum örgütlerini ortaya çıkartır (Tekeli, 2012: 31). Tekeli'ye göre oluşan bu yeni "alan", bireylere siyasi bir partiye üye olmadan, "özne" olma ve toplumsal yaşam içerisinde kendisinin rolüne dair yeni anlamlar katma olanağı tanır. Bir bireyin böyle bir kamusal özne oluşumuna dahil edilmesi, yeni sosyal çevrelere adım atılmasını sağlayacak, ihtiyaç duyulduğu ve çevreye yararlı olduğu hissini uyandıracak, aidiyet duygusunu artıracak ve saygınlık kazandıracaktır; dolayısıyla, yaşamdan alınan doyumunu artıracaktır (Tekeli, 2012: 33).

Benzer bir çerçevede, Putnam'ın (2000) "Bowling Alone: America's Declining Social Capital" (Yalnız Başına Bowling: Amerika'nın Düşüşteki Sosyal Sermayesi) adlı çalışmasında ortaya koyduğu haliyle, sivil toplum örgütlerine katılım, bireylerin kendi anlık çıkarlarının ötesinde toplumsal yaşamda aktif bir rol üstlenmelerine neden olur. Sivil toplum örgütlerinin, bu alandaki önemli rolü toplumun sosyal sermayesini güçlendirmelerindedir. Gönüllülük temelinde bir araya gelmiş guruplar, hayır kurumları, kültürel dernekler ve çevre koruma gurupları gibi sivil toplum örgütleri, insanları bir araya getirerek toplumsal dayanışmayı artırır ve toplumun çeşitli kesimlerini bir araya getirerek

ortak sorunlara çözüm bulmada önemli bir rol oynarlar. Diğer yandan demokrasinin işleyişi açısından bu örgütler, bireylerin katılımını teşvik eder, kamuoyunu oluşturur ve politika yapım sürecine özneleri dahil ederler. Ayrıca, sivil toplum örgütleri, devletin ve piyasanın dışında bağımsız bir ses oluşturarak demokratik dengeyi sağlarlar ve vatandaşların kamusal alandaki etkileşimlerini güçlendirirler (Putnam, 2000: 48 – 54).

Bu başlık altında şimdiye dek yürütülen tartışmalarda; birey, toplum, devlet, sivil toplum ve sivil toplum örgütlerinin birbiriyle olan ilişkilerinin doğasını anlamaya yönelik bir çerçeve çizmeye odaklanılmıştır. Buradaki çaba özünde, birlikte yaşamın temel bir ilkesi olarak kabul edilen "ortak iyi"ye ulaşma sürecinde, temel insani değerler doğrultusunda ve devletin belirleyiciliğinden bağımsız olarak, bireylerin özgür birlikteliklerini vurgulamaya yönelik olmuştur. Özellikle "bir arada bulunmanın" ve "kamusal alanın" inşası sürecinde bireylerin üzerinde yarattığı etkileri, yeni tutumlar ve beceriler geliştirme gerekliliğinin ötesinde, geniş bir perspektiften incelemeye çalışılmıştır. Böylelikle, kamusal alanın, bireylerin kişisel gelişimine ve toplumun sosyal dokusuna katkılarını derinlemesine irdeleyerek, bu birlikteliğin birey ve toplum üzerindeki etkilerine ışık tutmak amaçlanmıştır.

Bu çerçeveden yola çıkarak, odak noktamızı buradan itibaren "gençler'e kaydırmaktayız. Sivil alanda (dolayısıyla kamusal alanda) gençlerin aktif olarak rol almasını artırmayı amaçlayan gençlik sivil toplum örgütlerinin tanımını, rollerini ve prensiplerini çerçevelemeye çalışacağız.

En geniş tanımıyla; gençlik sivil toplum örgütleri, gençlerin toplumsal katılımını teşvik eden, onların sesini (hakları çerçevesinde) duyurmasını sağlayan ve toplumsal değişim için çalışan sivil yapılanmalardır. Bu yapılar, gençlerin kişisel ve toplumsal sermayesini destekleyen programlar düzenlerken aynı zamanda gençlerin toplumsal hayata katılımları ve toplumsal olanı yeniden yapılandırılmaları için aracılık eden örgütlenme biçimleridir. Gençlik sivil toplum örgütlerinin başlıca varoluş sebepleri, gençlerin becerilerini geliştirmelerine, demokratik değerlere bağlılıklarını artırmalarına ve sosyal sorumluluk bilincini güçlendirmelerine odaklanılır.

Sivil alan, genç bireylerin toplumsal ve politik süreçlere katılabilmeleri için fırsatlar sunan, onların seslerini duyurabilecekleri ve kolektif eylemlerde bulunabilecekleri, özgür, eşit ve

şiddetsiz bir etkileşim zeminidir. Bu alan, gençlerin toplumda aktif ve etkili roller üstlenmelerine, deneyim ve görüşlerini paylaşmalarına imkan tanımaktadır. Gençlerin sivil alana katılımının artması, sosyal dünyalarının genişlemesi için eşsiz bir imkan sunar; çünkü bu genişleme, sivil özgürlüklerin kullanımı, hakların savunulması, hoşgörülü bir dünya ve öğrenme fırsatlarıyla doğrudan ilişkilidir. Gençlerin sivil katılımı, formel ve informal (mekanlarda) alanlarda yaşanan deneyimleri kapsar. Bu deneyimler, gençleri sivil aktörler olarak destekleyecek biçimde gerçekleşir ve bu süreçte eleştirel düşünce, diyaloga açıklık ve eylemde bulunma gibi unsurlar ve süreçler içerir. Gençlerin sivil katılımına dair bu yaklaşım, gençlerin hem fiziksel hem de sosyal alanlardaki etkinliklerine, algılarına ve etkileşimlerine geniş bir perspektiften bakmayı gerektirmektedir (Dezelan & Yurttagüler, 2021: 10).

Bobek'in (2007) belirttiği gibi, gençlerin demokratik değerlerin korunmasına sivil toplum rolüyle etkili katkılarda bulunabilmeleri için, kurumsal yapıların önemi vurgulanmalıdır. Bu kurumlar, genç bireylerin aktif ve katılımcı yurttaşlara dönüşümünde gerekli olmakla birlikte, tek başlarına yeterli olmayabilir. Bu kurumların varlığı, çeşitli sivil bağlamlarda mümkün olabilir ve desteklenebilir; ancak en etkili gelişim, gençlerin yurttaşlık kimlik bileşenlerini pekiştirebilecekleri, gençlerin öznesi olduğu sivil temelli örgütlenmeler yoluyla sağlanabilir. Gençlik sivil toplum örgütlerinin rolleri, gençlerin bilgi, deneyim ve tutumlarının geliştirilmesi ve bu suretle demokratik toplum değerlerinin desteklenmesi şeklinde belirlenmelidir. Bununla birlikte, gençlerin doğrudan kendilerini ilgilendiren meselelerde, özneler olarak hak temelli bir güç oluşturma sürecini göz ardı etmemek esas olmalıdır (Bobek, 2007: 12).

Williamson (2018), gençlik sivil toplumu ile gençlik çalışmasını iç içe ele almaktadır. Ona göre; gençlik STÖ'leri gençlerin kişisel ve sosyal gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır ve gençlerin yaşam becerileri kazanmalarını sağlama işlevi görmektedirler. Bu yapılar aracılığı ile sürdürülen gençlik çalışması, genç bireylerin kişisel ve sosyal gelişimini desteklemeyi amaçlayan yapılandırılmış etkinliklerin önemini ortaya çıkartmaktadır (Williamson, 2018: 562). Williamson, gençlik STÖ'leri aracılığı ile çeşitli faaliyet programlara katılarak, gençlerin kritik yaşam becerileri kazandığını, etkinlik hissi geliştirdiğini ve liderlik kapasitelerini artırdığını savunmaktadır. Ayrıca, sivil toplumun gençlerin aktif yurttaşlar olarak yetişmelerini ve toplumlarına etki etmelerini teşvik ettiğini belirtir (Williamson, 2018: 564). Bir diğer değişle gençlik sivil toplum örgütleri, gençlerin bilgi, tutum ve deneyimler elde etmelerini sağlarken; toplumsal sorunlara karşı seslerini

duyurmalarını ve değişim talep etmeleri için onların ihtiyaçlarına göre yapılandırılmış formel olmayan alanlar yaratmaktadırlar.

Genç yurttaşların bir araya gelip ilgi alanları ve endişelerini paylaşabildikleri, bireysel ve kolektif olarak politika yapım sürecine etki edip Őekil verebildikleri siyasi, yasal, sosyal ve ekonomik ortam olarak tanımlanan açık sivil alan, gençlerin deneyimlerini paylaşmalarına ve toplum yaşamında aktif roller üstlenmelerine olanak tanır. Gençlerin sivil katılıma gösterdikleri ilgi, onların sosyal gelişimlerine, temel özgürlüklerini kullanmalarına, hoşgörü ve kapsayıcılık ortamına ve yeterli eğitim fırsatlarına bağlı olduğundan büyük önem taşımaktadır. Gençlik sivil alanları, gençlerin sivil faaliyetlere katılımlarının desteklendiği, kritik tartışma, diyalog ve eylemlere katılmaları için fırsatlar sunan yollar, yapılar ve araçlar olarak tanımlanır. Bu alanlar, gençlerin sivil katılımının gerçekleşebileceği resmi ve gayri resmi mekanları, bu mekanlarda yaşanan deneyimlerin gençlerin sivil aktörler olarak gelişimlerine nasıl katkı sağladığını kapsar. Ayrıca, gençlik sivil katılımının fiziksel mekanlarının ötesine geçerek, bu mekanlardaki etkinlikleri, algıları ve etkileşimleri de içine alır (Richards-Schuster & Dobbie 2011: 244).

Gençlik sivil toplum örgütlerinin, gençleri odağına alan rol ve işlevlerini Şu yönleriyle tanımlanabilir: (i) gençlik katılımı, (ii) savunuculuk ve aktivizm, (iii) kapasite geliştirme, (iv) toplumsal katılım, (v) ağ oluşturma ve iş birliği. Bir bütünün parçaları olarak birbiri ile i içe geçmiş bu roller; gençlerin sosyal, sivil ve politik katılımları (ve hakları) bağlamında bütüncül bakabilmemize olanak tanımaktadır. Gençlerin katılımı, gençlerin aktif yurttaşlar olarak tutum güçlenmelerini ve kendilerini doğrudan ilgilendiren konulara etkide bulunmalarını teşvik eder. Savunuculuk ve aktivizm, gençlerin toplumsal sorunlara karşı seslerini duyurmalarını ve değişim talep etmeleri ile ilgili ereve oluşturur. Kapasite geliştirme, gençlerin kişisel ve profesyonel becerilerini güçlendirir ve yeteneklerini artırır. Toplumsal katılım, gençlerin toplumsal sorunları ele almalarını ve toplumlarına olumlu katkılarda bulunmalarını teşvik eder. Ağ oluşturma ve iş birliği ise, gençlerin diğer kurumlar ve paydaşlarla iş birliği yaparak etkilerini artırmalarına ve daha geniş bir etki alanına sahip olmasına olanak tanır.

Bu alışma çerçevesinde ele aldığımız Őekliyle, siyasi ve inanca dayalı birliklerin ötesinde, bağımsız ve kapsayıcı anlamda sivil toplumun gelişimi, özgürlüklerin genişlemesi ve globalleşmenin etkileriyle birlikte 1990'lı yıllarla bir ivme kazanmıştır.

Türkiye'de 1990'lı yıllarda sivil toplum anlayışının, modernitedeki işleviyle hem tanımsal hem de kurumsal olarak benzerlik göstererek şekillendiği öne sürülebilir. Bu dönemde, sivil toplum, devletten bağımsız bir örgütsel yaşam alanı olarak kendini konumlandırmış ve demokratikleşme süreci için gerekli olan hayati bir alan olarak varlığını oluşturmuş, güçlendirmiştir (Keyman, 2006: 28). Türkiye'de gençlik sivil toplumunun ilk izleri de, 1990'ların ikinci yarısında, neoliberal politikaların yükselişi ve Avrupa ile artan entegrasyon süreçleri çerçevesinde şekillenmeye başlamıştır. Bu süreç, gençlik odaklı sivil toplumun şekillenmesinde, hem ulusal hem de uluslararası alandaki gelişmelerle izlenebilmektedir.

Nemutlu (2008), Türkiye'de gençlik çalışmaları perspektifinden sivil toplum faaliyetleri üzerine yazdığı "*Türkiye'de Sivil Alanda Gençlik Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi*" başlıklı makalesinde, 1979 ve 2007 yılları arasındaki tarihsel dönemi detaylı olarak ele almaktadır. (Nemutlu, 2008: 170). Makalede referans olarak ele alınan tarihsel gelişmeler, sivil toplumda gençlik alanında dönüşüme etki eden gelişme ve olayların belirgin çizgilerini takip etmemizi kolaylaştırmaktadır.

Nemutlu, 1979 – 1995 yılları arasındaki gelişmeleri "gençlik kültür turizmi" başlığında ele almaktadır. Günümüzde halen gençlik çalışmalarının en yaygın ve etkin faaliyetlerinden biri olan "gençlik değişimleri"nin Türkiye'deki ilk izlerine bu tarihler arasında rastlanmaktadır. 1979 yılında Gençtur'un* 1985 yılında Gençlik Servisleri Merkezi (GSM)[†]'nin kuruluşu ve bu kuruluşların uluslararası gençlik ağlarına üye olmaları, gençlerin farklı ülke ve kültürlerle tanışmaları için çeşitli programların kapılarını açmıştır. İki kurum da üyesi oldukları ağlar sayesinde binlerce gencin hareketliliğine odaklanarak, gençlerin yurt dışındaki gençlik sivil toplum kuruluşları ile tanışmaları ve gönüllülük temelli faaliyetlere katılımını sağlamıştır. Nemutlu bu dönemi özetlerken, gençlerin bu faaliyetlere katılımları için ödemek zorunda oldukları katkı payları dolayısıyla gençlik çalışmalarının çoğunlukla orta ve üst gelir düzeyindeki gençleri kapsadığı eleştirisi ile birlikte, gençlik çalışmalarının Türkiye'de başlangıç dönemi olarak ele alınabileceğinin altını çizer (Nemutlu: 2008: 172). Yine aynı dönem içerisine girecek olan Avrupa Öğrencileri Forumu (AEGEE)[‡], İstanbul'da 1994 yılında dernek statüsü ile bir grup genç

* www.genctur.com

† <https://gsm.org.tr/>

‡ <http://aegeeistanbul.org/>

tarafından hayata geçirilmiş ve gelecek dönemlerde de oldukça önemli bir role sahip olmuştur.

1995 yılında farklı ülkelerden gençlik temsilcilerinin bir araya gelerek Youth for Habitat Uluslararası İletişim Ağı'nın kurmaları ve ağın sekreteryasının İstanbul'da *Habitat ve Gündem 21 Gençlik Demeği*'nce üstlenilmesi gençlik çalışmaları açısından "gençlik ve katılım" döneminin başlangıcını temsil etmektedir. 1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Habitat II Zirvesi ve takiben *Yerel Gündem 21 Ulusal Eylem Planı'nın* hazırlanması ile kentlerde kurulan yerel gençlik meclislerinin bir araya gelerek "Yerel Gündem 21 Ulusal Gençlik Parlamentosu'nu" oluşturmaları yerel gençlik örgütlenmeleri için önemli bir tarihtir. 1996 yılında AEGEE'nin Ankara'da gerçekleşen Genel Kurulu'nda alınan kararla birlikte Türkiye Socrates Eğitim Programı'na dahil olması yine önemli bir gelişmedir. Socrates Eğitim Programı daha sonra *Hayat Boyu Öğrenme Programı* adıyla Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından yürütülmüştür (Nemutlu: 2008: 173). Gençlik sivil toplum kuruluşlarının katılım odaklı çalışmaya başlaması ve uluslararası alandaki faaliyetlerde artan işbirlikleri, gençlik çalışmaları alanının görünürlük kazandığı yıllar olarak ele alınmaktadır. 1996 -1998 döneminde hız kazanan bu görünümle birlikte 1998 yılında Avrupa-Akdeniz Gençlik Programları (Euromed Gençlik Programı) "sivil toplum kuruluşlarında işbirliğinin artırılması" önceliği ile başlatılmıştır. Nemutlu'ya göre gençlik ve hareketlilik faaliyetlerini temel alan uluslararası gençlik değişimi programlarının ötesinde bu dönemde gençlik ve gençlik kuruluşları için hakları temel alan çalışmaların başlamış olması, gençlik çalışmaları alanını kayda değer bir biçimde genişletmiştir (Nemutlu: 2008: 176).

1999 – 2001 yılları artan uluslararası işbirliklerinin yaygınlık kazandığı yıllardır. 2022 yılında kurulan Türkiye Ulusal Ajansı'nın temelleri, bağımsız (yarı-bağımlı) bir yapı olarak bu yıllarda atılmıştır. 1999 yılında Gençlik Servisleri Merkezi tarafından düzenlenen (ve devamındaki 3 yıl boyunca düzenlenecek olan) Avrupa Gençlik Festivali, gençler için çeşitli bilgilendirme ve güçlendirme faaliyetlerinin yanında, oluşturduğu "Gençlik Fuarı"na bir çok kurumun gençlik sivil toplum örgütü olarak yer almasıyla, hem kendilerini tanımlamaları, hem de yerel, ulusal ve uluslararası işbirlikleri kurmaları amacıyla aynı platformda bir araya gelmelerini sağlamıştır. Artan işbirliklerinin yanı sıra 1999 yılında Euromed'in Türkiye temsilciliğinin oluşturulmuş, *Euromed Gençlik Eylem Programı'nın* Türkiye'den başvuruları kabul etmesiyle gençlik kuruluşlarına eğitsel / maddi destekler sağlanmaya başlanmıştır. Artan destekler ve buna bağlı olarak artan ulusal ve

uluslararası toplantılar ve eğitimler 2002 yılına kadar olan bu dönemde gençlik çalışmaları alanında birçok gencin bir araya geldiği, gençlik sivil toplum örgütlerinin sayısının arttığı, formel olmayan öğrenmenin ve gençlik eğitimleri yöntemlerinin taşıyıcıları olarak öğretmenlerin sivil alanda görünürlük kazandığı yıllar olarak Türkiye’de gençlik çalışmaları alanında oldukça önemli adımların atıldığı zaman dilimi olarak görülmektedir (Nemutlu: 2008: 179).

Nemutlu, aynı makalesinde 2002-2004 yıllarını iki ayrı başlıkta inceler. Bunlardan ilki “*gençlik çalışması ve formel olmayan öğrenmenin yaygınlaşması*”, ikincisi ise gençlik örgütlerinin, ülke genelindeki yönetim ve politika süreçlerine dahil olmak için oluşturdukları *Ulusal Gençlik Konseyi* kurma girişimleridir.

Formel olmayan öğrenme, gençlik çalışmalarında önemli bir alan kaplar ve gençlerin kendilerini gerçekleştirmeleri için doğrudan onların ihtiyaçlarına göre tasarlanan öğrenme ortamları olarak tanımlanır (Taylor, 2008: 109). Taylor’a göre, katılımcı merkezlilik, çözüm odaklı yapı, öğrenim sürecinin çekiciliği, kullanılan yöntemdeki çeşitlilik, grup içi değerlendirme, beceri kazandırmaya yönelik tutum gibi bir dizi önemli nokta “formel olmayan öğrenmenin” ayırt edici özellikleridir (Taylor, 2008: 110).

Türkiye’deki gençlik sivil alanındaki önemli gelişmelerden biri, *Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu*’nun hazırladığı, gençlik örgütleri için kapasite geliştirmelerine yönelik kılavuzların Türkçe’ye çevrilmesidir. Yine gençlik alanındaki öğrenme ve işbirliği alanını güçlendiren uzun dönemli gençlik eğitimleri (3D Gençlik Eğitimci Eğitimi) bu tarih aralığına denk gelmektedir. 2003 yılında çalışmalarına başlayan Ulusal Ajans’ın da aynı yıl içinde olması ve kurumda rol alacak gençlerin bu bilgi ve deneyime sahip olmaları takip eden yıllar için gençlik sivil alanını önemli ölçüde etkilemiştir (Nemutlu, 2008: 181)

2001 yılında Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan “Gençler için Beyaz Kitap”ın takip eden yıllardaki etkisini Mairesse (2014), benzersiz ve tarihi etkileri olan bir doküman olarak nitelendirir (Mairesse, 2014: 67). Gençleri temel sosyal politikaların vazgeçilmez bir unsuru haline getirmeye amaçlayan kitabın önceliği genç bireyler arasında aktif yurttaşlığı teşvik etmek olarak tanımlanabilir. Gençlik çalışmasına ve gençlerin katılımına dair ortak bir anlayış geliştirmeyi hedefleyen kitabın, Avrupa Birliği üye ve aday

ülkelerdeki sivil toplum-devlet ilişkilenesinde rolü, gençler açısından kapsamlı ve oldukça değerlidir (Mairesse, 2014: 70).

Keyman (2006) da Avrupa Birliği – Türkiye üyelik müzakereleri ve gençlik sivil toplumu ilişkisinde Beyaz Kitap'ı referans göstererek Türkiye için önemini; (i) aktif yurttaşlık temelinde gençleri tüm süreçlere katılımı, (ii) formel olamayan (yaygın) eğitim modellerinin artmasıyla deneyim alanlarının genişlemesi, (iii) gençlerin her alanda "özerkliklerinin" artmasına yönelik önlemlerin alınması ve desteklenmesi, (iv) demokratikleşme ve katılım süreçlerinde Avrupa değerlerinin teşvik edilmesi olarak özetlemektedir (Keyman: 2006: 54)

2002 yılında, Türkiye'de gençlik alanında gençler için faaliyet gösteren ilk vakıf olan Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın (TOG)* kuruluşuyla, doğrudan uluslararası deneyimlerle ulusal bir örgütlenmenin temelleri "vakıf" statüsü ile atılmıştır. Üniversitelerde kulüp ve topluluk olarak örgütlenen, doğrudan gençlerin tespitleri, ihtiyaçları ve taleplerine göre toplumsal sorunlara çözüm arayışında olan Toplum Gönüllüleri (TOG), gelecek yıllarda gençlik çalışmaları alanında oldukça önemli rol oynamıştır. Formel olmayan öğrenmenin Türkiye'de oldukça geniş bir alana yayılmasına da etki eden TOG, gönüllüleri içerisinde oluşturduğu "eğitmen havuzu" ile akran öğrenmesi veya akran eğitimleri modellerinin yaygınlaşması konusunda aktif rol almıştır.

Bu yıllar aynı zamanda Ulusal Gençlik Konseyi kurma girişimlerinin belirginleştiği yıllardır. Ulusal Gençlik Konseyleri, gençlerin önceliklerini ve taleplerini ulusal düzeyde temsil eden bir organizasyon veya kuruluşu ifade eder. Bu çatı örgütler, buldukları ülkelerdeki gençlerin karar alma süreçlerine katılımı, politika savunuculuğu ve toplumsal katılım platformu olarak hizmet etmektedirler (Matthews, 2001: 301). Ulusal Gençlik Konseylerinin spesifik yapıları ve işlevleri ülkeden ülkeye değışiklik gösterebilir, ancak büyük ölçüde gençleri etkileyen konuları ele almak ve gençlerin haklarını, refahını ve toplumdaki katılımlarını teşvik etmek için gençlik örgütlenmelerince kurulan bağımsız veya devlete yarı-bağımlı yapılardır.

Türkiye'de, 2003'te Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği ve Sivil Toplum Geliştirme Programı (STGP) desteği ile, gençlikle ilgili kurum ve kuruluşların ortak hareket etmeleri,

* www.tog.org.tr

aralarındaki iletişimi güçlendirmeleri, gençlerin temsilini kolaylaştırmaları ve gençlik politikalarını oluşturulmasına olanak sağlayacak bir platform olarak Türkiye Gençlik Konseyi Girişimi kurulmuştur. 1997 yılından beri, Yerel Gündem 21 Gençlik Meclisleri'nin Ulusal Gençlik Parlamentosu olarak bir araya gelmeleri Ulusal Gençlik Konseyi girişimlerinin bir diğer önemli adımı olarak bilinmektedir (Nemutlu, 2008: 186). Ulusal Gençlik Konseyi kurma yolunda gençlik örgütlerinin attığı adımlar takip eden yıllarda devam etmektedir.

2005 – 2007 yılları arasındaki tarihsel gelişmeleri Nemutlu “gençlik politikaları alanındaki gelişmeler” olarak ele almaktadır. 2005 yılında gençlik sivil alanına Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) gibi uluslararası kuruluşlardan aktarılan hibeler sivil alandaki gençlerin ve gençlik örgütlerinin güçlenmesi, gelişimi ve katılımı yönünde ivmelenmesini olumlu yönde etkilemiştir. Örneğin, 2005 yılında UNFPA ve Toplum Gönüllüleri Vakfı ortaklığında başlayan Üreme Sağlığı Akran Eğitimleri Projesi ve Genç Akran Eğitimi Ağı (Y-PEER) gençlerin sağlık alanındaki politikalara etki etmeleri bağlamında önemli bir gelişmedir. Üreme sağlığı ve politikaları odağında bir araya gençler ileride doğrudan gençlerin kurduğu bir dernek olarak *Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği (SGYD)** adıyla günümüze kadar uzanan savunuculuk faaliyetlerini başlatmışlardır. Yine 2005 yılında UNDP ve Coca-Cola ortaklığındaki “Hayata+ Gençlik Fonu” ile “gençler tarafından tasarlanan, toplumsal fayda hedefleri olan, yenilikçi, yaratıcı, çevreye duyarlı, katılımcı, sürdürülebilir yaşam kalitesini artırmaya yönelik projeleri desteklemek” hedefi ile hayata geçirilmiştir (Nemutlu 2008: 190). Ulusal Ajans† tarafından 2002 – 2007 arasında Gençlik Programı (Youth in Action) farklı başlıklarda 850 kadar uluslararası ve 300 kadar yerel projenin gerçekleştirilmesine destek olmuştur.

Keyman (2006), Avrupa Birliği (AB) ilişkileri bağlamında 2000’li yıllar sonrasında sivil toplum alanındaki gelişmelere dair analizinde, yukarıda gençlik alanı ile ilgili bahsi geçen ivmelenmeye paralel bir çerçeveye çizmektedir. Türkiye - AB ilişkilerinde yaşanan derinleşme süreçlerinde, “Türkiye’nin iyi, demokratik ve adaletli yönetimi”nde sivil toplumun etkili bir rol oynadığına vurgu yapmaktadır (Keyman, 2006: 37). Bu çerçevede; 2002 – 2005 yıllarını kapsayan AB- Türkiye müzakereleri ilerleme raporlarına dayanarak; (i) sivil toplum alanının genişlediği ve STK’ların önem kazandığı, (ii) haklar, özgürlükler ve sorumluluklar bağlamında devlet-toplum-birey ilişkisinde vatandaşlık anlayışını

* <https://saqliktagenc.org/>

† <https://www.ua.gov.tr/>

derinleştirdiği ve aktif vatandaşlık söyleminin ilişkilendirildiği, (iii) devletin sivil toplumla ilişkisinde şeffaf, etkin ve verimlilik çerçevesinde kurumsal olarak yeniden şekillenmesine katkı sunduğu belirtilebilmektedir (Keyman, 2006: 49).

İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Toplum Gönüllüleri Vakfı işbirliği ile 2005 yılında *Gençlik Çalışmaları Birimi*'nin kurulması; gençlik çalışmalarının yaygınlaşması, modellenmesi, akademik çalışmaların gerçekleştirilmesi ve gençlik politikalarının geliştirilmesine katkı sağlanması yönünde oldukça önemlidir. Birim tarafından organize edilen ve 2006 yılında İstanbul'da düzenlenen *GepGenç Festival*, otuzun üzerinde gençlik örgütünün yer aldığı düzenleme komitesiyle gençlik alanında diyalog sürecini kuvvetlendirmiştir. Sonraki yıllarda gençlik politikalarının bu diyalog ve birlikte üretme kültürüyle hareketlendiği görülecektir. Gençlik Çalışmaları Birimi'nin, Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ile birlikte yürüttüğü *Herkes Farklı – Herkes Eşit Gençlik Kampanyası* kamu kurumları ve gençlik sivil toplum örgütleri arasında geliştirilen bu diyalog ortamı için oldukça iyi bir örnek olarak gençlik çalışmaları tarihindeki yerini alacaktır (Nemutlu, 2008: 192). Kampanyanın ürettiği "farklılıklarla bir arada yaşama" söylemi, aradan 19 yıl geçmiş olmasına rağmen, gençlik sivil toplumu jargonundaki yerini halen korumaktadır. Bu çalışma kapsamında da gerçekleşen görüşmelerde, sivil toplumda aktif gençlerin söylemlerinde, halen başvurdukları bir retorik olarak kampanyanın etkisine rastlanmaktadır. Yine bu tarih aralığına denk gelen ve Türkiye'de ilk defa Gençlik Çalışmaları Birimi ve Toplum Gönüllüleri Vakfı işbirliği ile gerçekleştirilen "Yaşayan Kütüphane Projesi"* gençlik çalışmalarının insan hakları ve eşitlik perspektifine büyük katkı sağlamıştır. Proje, temelde önyargı ve ayrımcılığı sorgulamayı amaçlayan bir araçtır. Normal bir kütüphane gibi ziyaretçileri, konu başlıkları katalogdan incelenen, bir okuyucusu olan kütüphanede tek ve önemli bir fark, kitapların insanlar olduğu ve okumanın bir sohbetten oluştuğudur. Yaşayan Kütüphane, günümüze kadar bir çok farklı kurum tarafından yürütülen ve ayrımcılıkla mücadelede özellikle gençlik alanında kullanılan bir yöntemdir.

2005-2007 yılları arasında paralel bir gelişme gençlik sivil toplum örgütlerinin birlikte yürüttükleri, seçilme yaşının 30'dan 25'e düşürülmesi kampanyasıdır. Bu kampanyanın

* www.yasayankutuphane.org

sonucunda gençlik örgütlerinin de büyük katılımı ve girişimleri ile, seçilme yaşı 2006 yılı sonunda 25'e düşürülmüştür (Nemutlu, 2008: 192).

2006 yılındaki gelişmelerden biri, özellikle kamu kaynağının gençlik çalışmalarına aktarılması bakımından dikkat çekicidir. Türkiye Kalkınma Vakfı'nın desteği ile GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) yürütücülüğünde, *Gençlik İçin Sosyal Gelişim Projesi* hayata geçirilmeye başlamıştır (GAP, 2007: 40). Proje kapsamında Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak'ta *Gençlik ve Kültür Evleri'* kurulmuş, bu illerdeki mülki amirlerin oluşturduğu“ danışma kurulularının yanında, doğrudan gençlerin yürütme kurullarında, karar alma süreçlerinde yer aldığı yapılar hayata geçirilmeye başlanmıştır (Kurtaran, 2008: 149). Gençlik Kültür Evleri, takip eden yıllarda Türkiye'deki gençlik çalışmaları alanında, bölgedeki rolüyle kayda değer etkiye sahip olacaktır.

2008 yılına kadar olan dönem, Türkiye'de gençlik çalışmaları ve sivil toplum alanlarında bilgi ve deneyim birikim, Avrupa değerlerinin aktarımı, kamu ile diyalogların artması, formel olmayan (yaygın) eğitim modellerinin yaygınlaşması, gençlik hakları etrafında örgütlenen sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu ağlar, gençlik politikaları ile ilgili atılan adımlar çerçevesinde bağımsız ve genç odaklı sivil toplumun oluşmasında büyük değişimlerin ve olumlu gelişmelerin yaşandığı tarihsel bir evredir. 2008 yılı sonrasında, bu yıla kadar biriken deneyim ve oluşan ağlarda çok sayıda çalışmanın hayata geçirildiğine tanık olunmaktadır.

2008 – 2013 yılları arasında gençlik çalışmaları alanındaki gelişmeleri ise üç farklı başlıkta ele alabiliriz. Bunlardan ilki 2008 yılı öncesinde biriken bilgi ve deneyim sermayesinin yaygınlaşması, gençlik örgütlerinin kapasitelerinin artması ve gençlerin artan katılımlarıdır. İkincisi ise, AB programları aracılığı ile kamu kaynağının aktarımının gençlik sivil alanındaki izdüşümüdür. Son olarak ise, yerel ve ulusal düzeyde gençlik politikalarını ve gençlik örgütlerini etkileyen bir dizi süreçten söz edilebilmektedir.

2008 sonrası dönemde, gençlik alanındaki faaliyetlerin yaygınlaştığı, sivil toplum örgütlerinin kapasitelerin artırılmasına yönelik kılavuzların ve bu kılavuzları kaynak alan eğitimlerin gençlik alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Örnek olarak, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi'nin (STGM) 2008 yılında yayınlanan *Sivil Toplum Kuruluşları için*

Toplumsal Cinsiyet Rehberi, Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Birimi'nin *Gönüllülerle İşbirliği*, *Proje Döngüsü Yönetimi* kılavuzları, bu yıllarda etkili yayınlar olarak yayın kullanımdadır. Diğer yandan bu dönem, Türkiye genelinde yaygınlaşan, Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın *Demokrasi ve Haklarımız Akran Eğitimleri Projesi*, Sosyal Haklar Eğitimleri, Üreme Sağlığı Akran Eğitimleri veya Habitat Derneği'nin *Paramı Yönetebiliyorum (gençler için finans okur-yazarlığı) eğitimleri* gibi genç eğitimcilerin ülkenin bir çok yerinde, gençlik çalışması yaklaşımlarını yaygınlaştırdığı bir dönemdir.

2009 yılı Mayıs Ayı'nda, GAP İdaresi tarafından yürütülen Gençlik Evleri kapsamında Mardin'de düzenlenen *GapGenç Festivali*; hem bölgedeki gençler, hem de ülke genelindeki aktif gençlik sivil toplum örgütlerini bir araya getiren bir organizasyon olarak Türkiye'deki ilk bölgesel gençlik festivali olarak dikkat çekmektedir. Festivalin organizasyonu, gençlik temsilcilerinin katıldığı bir düzenleme komitesi tarafından yapılmakta ve festivalin düzenlenmesine dair kararlar bu komite tarafından alınmaktadır. Festival, gençlerin kendi ve çevreleri ile ilgili sorunlar hakkında çözümler üretebilecekleri, kültürel ve sanatsal faaliyetler aracılığıyla kendilerini ifade edebilecekleri alanlar yaratmayı amaçlamaktadır. Festival her yıl farklı bir tema ile düzenlenmeye devam etmiştir. Örneğin, 4. GapGenç Festivali'nin teması "Global Citizenship" (Küresel Vatandaşlık) olarak belirlenmiş ve 2012 yılında Siirt'te 4-7 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bir sonraki yıl, 5. GapGenç Festivali'nin teması ise "Social Responsibility" (Sosyal Sorumluluk) olmuş ve 2013 yılında Adıyaman'da 10-13 Mayıs tarihleri arasında düzenlenmiştir. Gap Gençlik Evleri'nin* genel olarak gençlik çalışmaları alanındaki etkisi festivallerle sınırlı değildir. 2014 faaliyet raporuna göre dokuz ilde toplam 47 farklı programa 225 bin gencin katılımı sağlanmıştır.

Her ne kadar gençlik çalışmaları yaygınlaşıyor olsa da, bu çalışmaların çoğunlukla üniversitede öğrenim görmekte olan gençlere hitap ettiğini ve ulaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. 2010 yılında, gençlik çalışmalarını mahalle düzeyinde yaygınlaştırmak üzere Toplum Gönüllüleri Vakfı tarafından Türkiye'de uygulanmaya başlayan iyi bir örnek olarak *GençBank Programı*'nı gösterebiliriz. Program özellikle ilçelerde ve görece nüfus bakımından küçük kentlerdeki yerel yönetimler ile gençleri buluşturmak, gençlerin talepleri doğrultusunda gençler tarafından yönetilen küçük hibelerin yine gençlerin

* <https://www.gapgenclikevleri.org/wp-content/uploads/2016/05/2014-FR.pdf>

kurguladığı faaliyet ve küçük projelere paylaşmak üzere tasarlanmıştır ve uygulanmaya başlanmıştır (Ercebe, 2013: 8).

2008-2013 yılları arasında, ikincil olarak, AB Gençlik Programı'ndaki gelişmeler dikkate değerdir. 2007 yılında başlayan ve 2013 yılına kadar devam eden *Gençlik Programı (Youth in Action)* yürürlüğe girmiştir. Program kapsamında gençlik, gençlik çalışmaları ve gençlik örgütleri hedef kitleler olarak belirlenmiş, Avrupa vatandaşlığı, gençlerin katılımı, kültürel çeşitlilik, imkanı kısıtlı gençlerin dahiliyeti gibi değerler eksenindeki çalışmaların desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Ulusal Ajans tarafından yürütülen programın 2012 faaliyet raporuna göre iki temel alt başlıktan biri olan Gençlik Programı'nın, gençlik örgütlerine açık olan beş alt başlığında (gençlik girişimleri, gençlik demokrasi projeleri, Avrupa Birliği komşu ülkelerle işbirliği, gençlik çalışanları ve gençlik kuruluşları için ağ kurma, gençler ve gençlik politikalarından sorumlu olanlar için toplantılar) desteklenen projelerin sayısı 2008 – 2012 yılları arasında 1265'tir (Ulusal Ajans, 2013: 100-106).

2008 – 2013 yılları arasında, gençlik sivil toplum örgütleri aracılığı ile Türkiye'deki gençlik politikalarının gelişimi adına atılan adımlar da dikkat çekicidir. Gençlik sivil toplum örgütlerinin yoğun katılımı ile 2011 yılında gerçekleşen “*Geç Değil Genç*” kampanyası, Habitat Derneği, Toplum Gönüllüleri Vakfı ve Ulusal Gençlik Parlamentosu tarafından organize edilmiştir. Haziran 2011 yılında gerçekleşen milletvekili genel seçimlerinde “*25-30 yaş arası gençlerin milletvekili olarak seçilebilecek yerlerden aday gösterilmeleri*” talebi ile gerçekleşen kampanya gençlerin aktif siyasete katılımını ve toplumda daha etkin roller almasını teşvik etmeyi amaçlamıştır.

Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi ve Toplum Gönüllüleri Vakfı tarafından gerçekleştirilen ve 2011 yılında raporu yayınlanan *Adrese Büyüteç Projesi*; gençlerin katılımı ve sivil izleme alanında gençler tarafından yürütülen oldukça iyi bir örnektir. 16 farklı ilde doğrudan gençlere hizmet sağlayan kurumların (AB ofisleri, yurtlar, gençlik merkezleri, gençlik meclisleri, sağlık kurumları) gençlik örgütlerince izlenmesi, hizmetlerin raporlanması ve raporun yine gençler tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulması gençlerin doğrudan kendilerini ilgilendiren politika süreçlerine etki ve katılımı anlamında kayda değerdir.

2011 yılında gençlik sivil toplumu, devlet ilişkisi ve gençlik politikaları açısından oldukça önemli bir gelişme daha gerçekleşmiştir. Bu dönem (2008 – 2013), gençlik örgütlerinin Ulusal Gençlik Konseyi kurma mücadelesine ara verdikleri ve Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kurulmasına odaklandıkları dönemdir. Gençlik örgütlerinin bu odağı olumlu sonuçlar vermiş ve Gençlik ve Spor Bakanlığı 2011 yılında kurulmuştur. Her ne kadar “gençlik” ve “spor” kavramlarını, politikalar nezdinde bir arada ele alınması, gençlik hakları için mücadele eden örgütlenmelerin hiçbir zaman destekledikleri bir birliktelik olmasa da, doğrudan gençlerin odakta olduğu bu gelişme, gençlik örgütleri tarafından büyük bir kazanım olarak değerlendirilir.

Bağımsız gençlik örgütlerinin, Ulusal Gençlik Konseyi arayışlarına ara verdiği bu dönemde, hükümet tarafından organize edilen sivil toplum örgütleri (GONGO: government organized civil society organisations) , konsey mücadelesindeki ara verilen doldurmuş ve 2 farklı ağ tipi yapı kurmuştur. Bu yapılar, Avrupa Gençlik Forumu'na (EYF) üyelik için başvuruda bulunmuşlardır. Bağımsız örgütler olmadıkları gerekçesiyle üyelik başvuruları kabul edilmemiştir ve her iki organizasyon da bu süreçten sonra dağılmıştır.

2013 yılı ise sivil toplum, örgütlülük, gençler ve gençlere dair toplumsal algılar açısından bir kırılma noktası olarak adlandırılabilir. 2013 yılı Haziran Ayı'nda başlayan ve Türkiye tarihindeki en geniş toplumsal hareketlerden biri olarak bilinen *Gezi Parkı* protestolarına katılanların, KONDA Araştırma Şirketi'nin 2014'te yayınladığı rapora göre %50'sinin 25 yaş altı olması ve çoğunluğun (%30,8) 21 -25 yaş arasındaki gençlerden oluşması (KONDA, 2014: 7) gençlerle ve gençlik sivil alanı için farklı bir döneme girildiğinin işareti olarak görülebilir. Şahin'e (2013) göre, 2013 yılındaki bu kırılmanın başlangıcı 2011 yılında genel seçimleri sonrasında dayanmaktadır (Şahin, 2013: 166). Şahin, Türkiye'de yakın dönemde, farklılıkların özgürlükleri ve hoşgörünün tarihini, iktidar açısından incelediği makalesinde, Gezi Parkı olayları öncesi iktidarın gençlerle ilgili söylemlerinde sert, dışlayıcı, ayrıştırıcı olduğunun altını çizmektedir. Örnek olarak da “dindar nesiller yetiştireceğiz” , “kafası kıyak gençler istemiyoruz” söylemlerini örnek göstermektedir ve Gezi Parkı sürecini değerlendirilirken bu arka planın dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Şahin, 2013: 167). Gezi Parkı olaylarının, toplumsal hareket olarak politik ilişkisi üzerine çok fazla sayıda araştırma gerçekleşmiştir (Konda: 2013, Metropol: 2013). Bu çalışma kapsamında Gezi Parkı olaylarının öncesi, sonrası, nedenleri ve sonuçları, sadece gençler ve gençlik sivil örgütlenmeleri bağlamında ele alınmaktadır. Bu bağlamda gençlerle ilgili analizlerin şu tespiti yeterli görünmektedir: Özellikle 1980

sonrası “apolitik nesil” olarak “eleştirilerin” odağında olan gençlikle ilgili negatif toplumsal algılar (Neyzi, 2001, Lüküslü, 2010), Gezi süreci ile birlikte, gençlerin konvansiyonel siyasete mesafelenmesinin bilinçli bir tercih olduğu değerlendirilmesi önemlidir. Lüküslü (2008)’nün de belirttiği, bu bilinçli mesafe, siyasi partilere ve otoriter yapıları güvenmedikleri, “mutsuzluklarına, ihtiyaçlarına ve taleplerine dair aradıklarına cevapları bu yapılar içinde bulamayacaklarını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır (Lüküslü, 2008: 196). Gençlerin demokratikleşme talepleri ve evrensel değerler ile kurdukları ilişkinin, gençlerin ilgili duydukları ve katılabildikleri alanlarda, kendilerini ifade etme biçimleriyle gerçekleştiği, aslında “apolitik nesil” olarak görünen gençlerin toplumsal olanla, kendilerine ve geleceğine dair sözlerinin değerli olduğunu kabul etmek, gençleri merkeze alan bir yaklaşım olacaktır. “Gençler apolitiktir” algısına dair, gezi parkı olayları sırasındaki toplumsal hareketlere katılan gençlerle gerçekleştirilen niteliksel bir çalışmanın (Tanyaş, 2015) da odağında bu tartışma yer almaktadır. Gençleri olumsuzlayan ve nesneleştiren “apolitik gençlik” söylemi, Gezi Parkı olayları sonrasında yerini değiştirmiş; bu durum gençlerin, kendilerini ötekinin/otoritenin gözünde farklı bir konuma getirmelerinde etkili olmuştur (Tanyaş, 2015: 43).

Gezi Parkı olayları, Türkiye’de sivil toplumun ve gençlerin, politik süreçlere katılımına ve kamuoyu oluşturmadaki rolüne bir göstergedir. Bu olaylar, gençlerin ve gençlerin örgütlü hareketlerinin, kamu politikaları üzerinde söz sahibi olma arzusunu ve toplumsal meselelere duyarlılığını ortaya koyduğu söylenebilir. Ayrıca, Gezi Parkı olayları, Türkiye’de sivil toplumun, özellikle de gençlerin ve gençlik örgütlerinin; ifade özgürlüğü, demokrasi ve temel hak ve özgürlükler konusundaki kaygılarını ifade etme biçimlerinde önemli bir dönüm noktası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu dönüm noktası, sonraki yıllarda hem günlük yaşantıda, hem medyada hem de akademik araştırma ve tartışmalarda sıklıkla kullanılacak olan söylemlerden biri olan “toplumsal kutuplaşma”nın da temellendiği olaylardan birine işaret etmektedir.

Kutuplaşma, neredeyse her sosyal katman ve toplumsal bağlamda karşılaşılan genel bir olgu olup, özellikle son zamanlarda kimlik temelli ayrışmaların belirginleşmesiyle dikkat çekmektedir. Erdoğan ve Uyan-Semerci’ye (2019) göre, kutuplaşma, 2010 sonrası dönemde hem medya hem de akademik çalışmalarda çok yoğun başvurulan bir tartışma ve çalışma alanı olarak dikkat çekicidir (Erdoğan & Uyan-Semerci, 2019: 28). Kutuplaşmanın; çeşitleri (ideolojik, kültürel, coğrafi, duygusal) ve nedenleri (demografik, ekonomik) dolayısı ile oldukça girift ve kapsamlı bir inceleme alanını kapsıyor olsa da,;

sosyal barış, gruplar arası adalet ve toplumsal güvenlik gibi temel değerleri tehdit eden bir toplumsal durumu işaret ettiğini söylemek, bu çalışma açısından yanlış olmayacaktır. Akademik literatürde bu konunun incelenmesi, bireylerin siyasi parti tercihi, etnik kökeni ve mezhebi gibi öz-kimlik faktörlerine odaklanmaktadır. İktidardaki aktörlerin bu kimlik faktörlerine dayanarak yakınlık hissettiği gruplara yönelik pozitif ayrımcılık uygulaması, Türkiye ve pek çok ülkede adaletsizlik algısını körükleyerek, gruplar arası çatışmaların zeminini hazırlamaktadır (Bilgiç ve diğ., 2014: 164). Kutuplaşmanın bu boyutu, yurttaşlık haklarının erişimini kısıtlamakta ve bireyleri kimlikleri nedeniyle ötekileştirme ve ayrımcılık yaşama durumuna sürüklemekte, böylece toplumsal güvenlik alanlarında da yeni dinamiklerin ortaya çıkmasını zorunlu kılmaktadır (Erdoğan & Uyan-Semerci, 2019: 146-149).

Gezi Parkı olaylarının da sınırlarını belirginleştirdiği ve güçlendirdiği toplumsal kutuplaşmayı, gençlik sivil örgütleri açısından, en basit haliyle hükümet tarafından organize edilen sivil toplum kuruluşları (GONGO) ve bağımsız gençlik örgütleri arasındaki farklar ve gerilimleri ortaya çıkarmasıyla gözlemlenebilmektedir. GONGO'lar (government-organized non-governmental organizations, hükümet tarafından organize edilmiş sivil toplum kuruluşları), dışa dönük olarak sivil toplum kuruluşu gibi işlev görse de aslında hükümetler tarafından kurulan veya desteklenen özgün bir NGO kategorisidir. Bu organizasyonlar sıklıkla, hükümetin çıkarlarını halk hareketleri kisvesi altında ilerletmek amacıyla kullanılır, bu da kamu politikası tartışmalarını ve uluslararası algıları hükümet lehine etkileyebilir. GONGO'lar, devlet kontrolündeki sivil toplumda ve gerçek sivil katılım ile uluslararası ilişkiler üzerindeki etkileri açısından genellikle sivil toplum sektörünün otonomisini baltalamakla eleştirilirler, çünkü devlet hedeflerini ilerletmek için sivil toplum örgütlerinin dilini ve formlarını benimserler (Hasmath ve diğ., 2019: 268).

2013 yılı sonrasını kapsayan dönemde, “hak temelli sivil toplum örgütü” tanımlaması, toplumsal kutuplaşmanın da bir sonucu olarak, bir örgütün bağımsızlığını ve kapsayıcılığını tanımlamak için sıklıkla başvurulan bir ayrımı belirginleştirmek için sıklıkla kullanılmaktadır. Buradaki tartışma, gençlik sivil toplum örgütleri tarafından iki şekilde değerlendirilebilir. İlki, gençler tarafından veya gençlerle, gençler için çalışan bir örgütün, doğrudan konunun öznesi olan grubun (gençlerin) haklarına dair faaliyet gösterip göstermediğinin (gençlik hakları savunuculuğu) anlaşılmasıdır. İkincisi ise sivil toplum örgütünün, temel aldığı yaklaşımda evrensel değerler çerçevesinde “kapsayıcı” olup olmadığının sorgulanmasıdır. Biraz daha basitleştirmek gerekirse, eğer bir gençlik sivil

toplum örgütü, doğrudan gençlerin faydalandığı ve gençlerin haklarının savunulduğu bir örgütse; bununla birlikte temel aldığı ilkeler ve değerler; eşitlik, adalet, şiddetsizlik, kapsayıcılık, ayrımcılık karşıtı duruş gibi evrensel değerleri temel alıyorsa o örgüt için “hak temelli sivil toplum kuruluşu” denebilmektedir. Hak temelli yaklaşım ise, normatif olarak uluslararası insan hakları standartları üzerinde temellenen ve işlevsel olarak insan haklarının korunmasına ve geliştirilmesine yön veren insani kalkınma/gelişme süreçleri için kavramsal bir çerçeveyi ifade etmektedir. Hak temelli yaklaşım: Tüm insan haklarının herkes için uygulanması; anlamlı ve kapsayıcı katılım ve karar alma süreçlerine erişim, ayrımcılık yapmama ve eşitlik, herkes için hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü, ayrıştırmış verilerle desteklenen şeffaflık ve bilgiye erişim, haklarını kullanabilmesi ve talep edebilmesi için hak sahiplerinin güçlendirilmesi, talepleri karşılayabilmesi için yükümlülük sahiplerinin kapasitesinin geliştirilmesi ilkelerini barındırmaktadır (STGM, 2023: 5). Neyin “hak temelli” olmadığını tanımlamak kolay değildir, ancak şu perspektifle yaklaşmak fikir verecektir: Belirli bir topluluğun kimliğini tanımlayan değerlerin (değer yargılarının) yani inancın, kültürün, etnik aidiyetin, cinsiyetin, dilin veya belirli bir coğrafyanın sınırları içerisinde kalan, bu sınırları kendi değerlerinden farklı olanın üzerinde gören veya farklı olanı bu sınırlar içerisinde barındırmayan (veya barındırırken kendisine benzetmeye çalışan) bir yaklaşım hak temelli bir yaklaşım olmayacaktır. Bir sonraki başlıkta, evrensel değerler ve değer yargıları arasındaki ayrım daha detaylı ele alınmaktadır.

2013 yılını da içerisine alan dönemde, gençlik sivil toplum örgütlerinin kapasitelerinin artırılması girişimlerinden biri de Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Birimi ve Gençlik Çalışmaları Birimi tarafından hayata geçirilen *Şebeke: Türkiye’de Gençlerin Katılımı Projesi*’dir. Bu proje kapsamında da gençlik örgütlerine yapılan çağrılarda “hak temelli gençlik örgütleri” ayrımını dikkat çekicidir. Proje kapsamında gençlerin, gençlik çalışmalarının ve gençlik sivil toplum örgütlerinin kapasitelerinin artırılması, güçlendirilmeleri çerçevesinde dört yıl boyunca devam edecek, temelde gençlik haklarını ve savunuculuk faaliyetlerini temel alan programlar hayata geçirilmiş, birçok yayın* hazırlanmıştır. Yine aynı dönemleri kapsayan ve gençlerin durumlarını gençlik hakları perspektifinden analiz etmeyi amaçlayan araştırmalar da önemlidir. Bu araştırmalar biri olan *Türkiye’de Gençlerin İyi Olma Hali Raporu*, ilk kez 2017 yılında gerçekleştirilmiş ve 2024 yılına kadar 2 yıl ara ile tekrarlanmıştır. Raporlardaki† bulgular tarihsel karşılaştırma

* Detaylı bilgi ve kütüphane için <https://genclik.bilgi.org.tr/yayinlar/>

† <https://habitatderneği.org/yayinlar/>

olanağı vermekte ve Türkiye’de gençlerin durumu ve güncellenen sorunları ile ilgili çerçeve çizmemize yardımcı olmaktadır.

2013 – 2019 yılları arasında, gençlerin sivil toplumda “hak temelli” perspektiften bir araya gelerek; farklılaşan, özelleşen ihtiyaçları çerçevesinde örgütlendiklerine ve kendilerini doğrudan ilgilendiren konularda savunuculuk ve güçlendirme faaliyetlerini üstlendiklerine şahit olunmaktadır. Bu yıllar, gençlik hakları çerçevesinde derinleşmenin, spesifikleşmenin görüldüğü yıllar olarak değerlendirilebilir.

Gezi Parkı eylemleri sırasında Eskişehir’de öldürülen, 19 yaşında bir genç olan Ali İsmail Kormaz’ın, genç bir aktivist olarak 17 yaşındayken başlattığı ve çevresindeki gençlerle birlikte gerçekleştirmeye çalıştığı sosyal sorumluluk projelerini içeren “toplum için gençlik” fikrinden yola çıkarak, anısı yaşatmak üzere Ali İsmail Korkmaz Vakfı (ALİKEV)* 2014 yılında Türkiye genelinde *gençleri aktif yurttaşlık bilinci çerçevesinde desteklemek* amacı ile kurulmuştur.

2015 yılında, 2004 yılından beri çalışmalarını sürdüren Y-PEER Türkiye’nin genç akran eğitmenleri, bir öz-örgütlenme modeli benimsenerek Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği adında yeni bir sivil toplum örgütü kurmuşlardır. Gençlerin sağlığa erişimleri, toplumsal cinsiyet eşitliği, üreme sağlığı gibi alanlarda savunuculuk ve güçlendirme faaliyetleri temelinde kurulan dernek, ileride Suriye iç savaşı sonrası Türkiye’ye göç eden geçici koruma altındaki genç göçmenlerin UNFPA ile birlikte “genç mültecilerin desteklenmesi programı”nı da hayata geçirmişlerdir. Derneğin iki faaliyet alanındaki etkinliği de halen devam etmektedir.

2016 yılında ise Genç Lezbiyen Gey Biseksüel Trans İnterseks Gençlik Çalışmaları ve Dayanışma Derneği (Genç LGBTi+ Derneği) gençler tarafından, gençler için kurulan cinsiyet ve cinsel yönelim ayrımcılığı önlemek, LGBTİ+ gençlerin sorunlarını araştırmak, bu sorunları gündemleştirmek, çözüm önerileri sunmak ve LGBTİ+ gençlere kendilerini ifade edebilecekleri alanlar açmak amacıyla İzmir’de kurulmuştur.

* <https://alikev.org/hakkimizda/>

Gençlik politikalarına, gençlik örgütlerinin kurumsal katılımları bağlamında 2013 – 2019 yılları arası Ulusal Gençlik Konseyi kurma girişimlerinde önemli gelişmelerin olduğu yıllardır. 2013 yılında Ankara’da bir araya gelen 38 gençlik örgütü, Gençlik Spor Bakanlığı’na Konsey’in gençlik sivil toplum örgütleri tarafından kurulmasına ve bağımsız olmasına dair istek önerilerini iletmışlerdir. 2014 – 2015 yıllarında, İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı (SIDA) tarafından alınan finansal destekle *Ulusal Gençlik Konseyi Girişimi* bir platform olarak hayata geçirilmiştir. Bu platformun, hazırlanan “çalışma usul ve esasları” ile birlikte 2015 yılında tüzel kişilik kazanması kararlaştırılmış ve Gençlik Örgütleri Forumu’nun (GoFor), dernek statüsünde, hak temelli gençlik örgütlerinin *çatı örgütü* olarak kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Dernek üyeleri gençlik örgütleridir ve yönetim kurulu üye örgütlerin temsilcileri arasından seçilmektedir. Üye örgütlerin temsilcilerinin ve dolayısı ile yönetim kurulunun 30 yaş altı olması dikkat çekicidir.

Gençlik Örgütleri Forumu Derneği (GoFor)*, 2015 ve 2019 yılları arasında hak temelli gençlik örgütlerini; (i) örgütlenme ve Türkiye Ulusal Gençlik Konseyi’nin kuruluşu için yurt genelinde ve uluslararası arenada kamuoyu oluşturma (ii) hak temelli faaliyetlerini destekleme ve kapasitelerini artırmaya yönelik çok sayıda faaliyeti hayata geçirmiştir.

Bağımsız Ulusal Gençlik Konseyi kurmayı hedefleyen gençlik sivil toplum örgütlerinin, altyapı yılları ile birlikte yaklaşık 17 yıl süren bir mücadelenin sonrasında, 2019 yılı sonunda Gençlik Örgütleri Forumu, Türkiye Ulusal Gençlik Konseyi sıfatıyla Avrupa Gençlik Forumu gözlemci üyeliğine kabul edilmiştir. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Avrupa Gençlik Forumu (EYF), Birleşmiş Milletler ve Avrupa Parlamentosu tarafından tanınmaktadır. 150 aktif üyesiyle Avrupa düzeyinde gençleri temel alan hak temelli çalışmalar ve gençlik politikalarının belirlenmesinde en önemli örgütlenme olan Avrupa Gençlik Forumu üyelerini, ülkelerin Ulusal Gençlik Konseyleri oluşturmaktadır.

2019 – 2024 yılları arası gençlik örgütleri açısından, en genel anlatımla “hayatta kalma çabası” yılları olarak tanımlanabilir. Özellikle küresel ölçekte hayatın tüm alanlarını derinden etkilen 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 Pandemisi, hem gençlerin hem de gençlik sivil toplum örgütlerin derinden olumsuz etkilemiştir. Sağlıkta

* <https://go-for.org/hakkinda/>

Genç Yaklaşımlar Derneği'nin (Y-PEER Türkiye), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Türkiye'nin desteği ile yürüttüğü "COVID-19 Pandemisi Sürecinde Gençlerin İyilik Hali Araştırması (2020)" sonuçlarına göre; gençlerde stres, gelecek kaygısı gibi sosyal-psikolojik etkilerin yanında, eğitim, istihdam gibi sivil haklara erişimleri ve hak kayıplarında da yoğun olumsuz etkiler yaşanmıştır (UNFPA, 2020: 16).

2021 yılında, Habitat Derneği tarafından gerçekleştirilen, *Türkiye'de Gençlerin İyi Olma Hali Araştırması Raporu: 4'e* göre pandemi döneminde, gençlerin geleceğe umutlu bakma oranları bir önceki yıla göre %10 azalmış görünmektedir. Raporun ortaya koyduğu bir diğer çarpıcı sonuç ise, bir önceki yıla göre %12'lik bir farkla, *yaşamına başka bir ülkede devam etmek isteyen gençlerin oranındaki* artıştır (Habitat, 2021). Aynı yıl gerçekleştirilen, Konrad-Adenauer Vakfı Türkiye Şubesi'nin gerçekleştirdiği *Türkiye Gençlik Araştırması*'na göre gençlerin %72,9'u, ellerine fırsat geçtiğinde yaşamlarını başka bir ülkede sürdürmek istemektedirler (Konrad-Adenauer, 2021).

2023'te beşincisi yayınlanan *Türkiye'de Gençliğin İyi Olma Hali Raporu*'na göreyse, yaşamından memnun olan gençlerin oranının son 5 yıldır düştüğünü ve 2023 yılında %46'ya gerilediğini ortaya koymaktadır. Araştırmanın dikkat çekici sonuçlarından biri gençlerin ekonomik zorluklar içinde olduğuna dair tespitleridir. Maddi durumlarından memnun olmayan gençlerin oranı 2017 yılında %39 iken, 2023 yılında %62'ye yükselmiştir. Araştırmaya göre gençlerin %50'si görece yoksulluk yaşamaktadırlar. Çalışmamız açısından araştırmanın bir önemli çıktısı da gençlerin gönüllülük faaliyetlerine ve sivil topluma katılımları ile ilgilidir. Araştırmaya göre gençlerde gönüllülük oranı %9 iken, herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üyelik %11'dir (Habitat, 2023).

Gençleri derinden ve doğrudan etkilen olumsuzluklar gençlik örgütleri için de paralel sonuçlar doğurmuştur. GoFor'un gerçekleştirdiği *"Türkiye'de Gençlik Örgütlerinin Haritalandırılması ve İhtiyaç Analizi Raporu"*na (2021) göre, araştırmada yer alan gençlik örgütlerinin üçte biri pandemi sürecinde faaliyetlerini tamamen durdurmuştur. Yine araştırmaya katılan örgütlerin en büyük problemi *fon yaratma ve kaynak oluşturma* olarak birinci sıradadır. Örgütlerin başlıca kaynaklarını ise AB Hibe Programları'ndan sağladıkları görülmektedir. Ancak araştırmaya katılan örgütlerin neredeyse yarıya yakınının, öz kaynakları ya da fonlarla devam eden projesinin bulunmadığı

görülmektedir. Araştırmada yer alan örgütlerin yarısının profesyonel bir çalışanın olmadığı ve yine yarısına yakınının (%42) kendilerine ait ofislerinin olmadığı dikkat çekicidir. Gençlik örgütlerin faaliyet alanlarına bakıldığında en öncelikli dört çalışma başlığının gençlik hareketliliği, yaygın eğitim, gençlik politikası ve gönüllülük olduğu görülmektedir (GoFor, 2021).

2013 – 2023 yılları arası, on yıllık dönemde global ekonomik krizler, düzensiz göç dalgaları, pandemi ve Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesi gibi sarsıcı gelişmelerin tümü, bireylerin sivil, sosyal ve politik hakları bağlamında sınırları aşan tartışmalar ve etkiler yaratmış, hak ihlallerine doğurmuştur. Türkiye özelinde, global gelişmelerin yanında, 2013 yılıyla birlikte belirginleşen politik kutuplaşma, 2016 yılındaki darbe girişimi, Avrupa Birliği üyeliği süreçlerindeki hükümetin tutum değişikliği, Suriye iç savaşı sonrası düzensiz göçler ve son olarak 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminin sivil toplum alanında yarattığı etki şüphesiz oldukça derindir. Bu derin etkinin literatürde “sivil alandaki daralma (shrinking civic space)” olarak kavramsallaştığını söyleyebiliriz.

Daralan sivil toplum veya sivil alandaki daralma, hükümetlerin, sivil toplum örgütlerinin işlerini daha zorlaştırmak için yasal ve idari engeller oluşturması yönüyle; çoğu sivil toplum uzmanı tarafından baskıcı yöntemler ile politik mücadele arasındaki dinamik ilişkiyi yakalayan bir kavram veya çerçeve olarak tanımlanır (Hayes ve diğerleri, 2017: 3). Sivil alanın daralması tartışmalarında, daralmaya sebep olan ve birer gösterge olarak izlenebilecek eğitimler şu şekilde olabilmektedir: Uluslararası fonlara ilişkin kısıtlamalar, yeni kurallar getirerek STÖ'lerin işleyişini daha geniş bir şekilde düzenleyen yerel yasaların değişmesi, toplanma ve dernek kurma özgürlüğünü etkileyen politikalar ve uygulamalar; faaliyetlerini teşvik ve ceza politikalarıyla kontrol altına alma; insan hakları savunucularının faaliyetlerinin suçlanması ve damgalanması, çevrimiçi ve çevrimdışı ifade özgürlüğünün kısıtlanması, sivil toplum aktörlerine yönelik tehdit ve şiddet içeren saldırılar, STÖ'leri itibarsızlaştırma girişimleri, karşı-terör önlemleri aracılığıyla STÖ'lerin kısıtlanması (Ayvazyan, 2019).

2023 yılında Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) tarafından yayınlanan *Örgütlenme Özgürlüğünün İzlenmesi Projesi* kapsamında hazırlanan raporda, örgütlenme özgürlüğü ve katılım hakkını birbirini tamamlayan temel sivil alanlar olarak ele alınmış ve Türkiye'deki durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Rapora göre, Türkiye örgütlenme

özgürlüğünde 179 ülke arasında 133'ü sırada, sivil özgürlük alanında ise 167 ülke arasında 103'ü sıradadır ve düşük performanslı ülkeler arasındadır. Sivil toplum örgütlerinin karşılaştığı yasal zorluklarda raporda; kaynak arama hakkı en çok zorluk yaşanan konularında başında gelmektedir. Kuruluş aşaması yasal düzenlemelerin zorluğu, üyelik işlemleri ve yasal bildirim zorunluluğu gibi etkenler sivil örgütlenmenin önündeki diğer engeller olarak belirtilmektedir (STGM, 2023: 27-29).

Sivil alanların kısıtlanmasıyla, gençlerin temel sivil haklarını kullanmaları ve genel olarak hakları üzerinde orantısız bir şekilde olumsuz etkisi olduğu ve gençlik STÖ'lerinin işlevselliğini ciddi şekilde etkilediğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Uluslararası Af Örgütü'nün 2017 raporuna göre, genç hak savunucuları birçok alanda en alt sırada yer almaktadırlar ve yaşlarından kaynaklanan ayrımcılığın yanı sıra, başka baskı türleriyle de karşı karşıya kalmaktadırlar (Amnesty International, 2017: 34-29) Gençler hakkındaki yaygın önyargıların, aktivistleri itibarsızlaştırma ve susturma çabalarında sıkça kullanıldığı görülmektedir. Özellikle toplumun ataerkil yapısı karşısında cinsiyet eşitliği ile LGBTIQ+ hakları için mücadele eden genç aktivistler, fiziksel şiddet ve baskılara maruz kalmaktadırlar. Uluslararası Af Örgütü'nün belirttiği gibi, gençler hakları bağlamında etkin aktörler olabilirler ancak haksız kısıtlamalara ve zulme karşı hassastırlar (Dezellan & Yurttagüler, 2021: 12).

Gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif gençlerin kendilik oluşumlarını anlamaya çalıştığımız bu araştırmanın, Türkiye'nin de içinden geçmekte olduğu sivil, sosyal ve politik konjonktür içerisinde değerlendirilebilmesi açısından yukarıda altı çizilen çerçevenin önemli olduğunu düşünülmektedir.

2.2.2. Sosyal Sermaye ve Sivil Toplum

Gençlik dönemi üzerine gerçekleştirilecek çalışmalarda sosyal sermaye kuramı, kendilik oluşumu ve gelecek planlarını anlamak açısından eşsiz bir düzlem sunar. Kuramın temelinde yer alan "ağlar" kavramı, gençlerin kendi geleceklerini kurgularken, toplumsal hayatı anlamlandırmalarını tespit edebilmek için zemin görevi görmektedir. Sosyal ağlar teorisi, bu çalışmanın da merkez konumunda yer alan "aktif yurttaşlık, katılım ve demokrasi bilinci" gibi kavramların, değerler bütünü olarak içselleştirildiği "gençlik dönemi"nde kurduğu ilişkiye kuramsal dayanak sağlamaktadır. Yurttaş katılımı, eşit

yurttaşlık ve demokratik katılım gibi kavramların çerçevesi, gençlik döneminde kazanılan değerler olarak ele alınabilir ve sosyal sermaye kuramının bir parçası olarak incelenebilir. Bu inceleme, sivil toplumda aktif olan gençlerin kendilik oluşum süreçlerini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Sosyal sermaye teorisi, toplum içindeki ilişkilerin ve ağların, bireylerin kalkınmasında oynadığı kritik rolü temel alan bir konsepttir ve bireylerin çeşitli kaynaklara erişimini, bilgi alışverişini ve toplumsal katılımlarını, sahip oldukları sosyal bağlar ve ilişkilerle şekillendiğini öne sürer (Field, 2008: 16). Gençliklerin kendilik oluşumu veya kendilerini gerçekleştirme süreçleri ise, bireylerin ergenlikten yetişkinliğe uzanan yolculuklarında yaşadıkları fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal değişimleri kapsayan kritik bir süreçtir. Bu toplumsal kategorik dönem ve süreç, bireylerin kimlik oluşumları, kendi geleceklerini kurgulayabilmeleri ve yaşadıkları toplumu şekillendirmeleri açısından belirleyici bir özelliktedir. Sosyal sermaye teorisinin gençlerin kimlik oluşumları ile olan etkileşimi; gençlerin toplumsal ağlarının, güven ve aidiyet duygusunun ve kaynak erişimlerinin bu kritik dönemde nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olur. Buradan hareketle, gençlik dönemini, gençlerin sivil toplumla kurdukları ilişki içerisinde incelediğimiz bu çalışmanın merkezindeki kavramlardan biri olarak “sosyal sermaye” yer almaktadır.

Sosyoloji, siyaset bilimi ve ekonomide sıkça atıf yapılan sosyal sermaye, bireyler arasında koordinasyonu ve işbirliğini kolaylaştıran ağları, normların karşılıklı ilişkilerdeki rolünü, etkileşimi ve güveni ifade eder (Field, 2008: 16). 20. yüzyılın sonlarından itibaren geniş çapta incelenen ve tartışılan bu kavram, sosyal ilişkilerdeki soyut kaynaklara dair önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

"Sosyal sermaye" terimi klasikleşen teoriler içerisinde, sosyal olanın anlamlandırılmasında kullanılan ve birey-toplum ilişkilerini anlamak için bir araç olarak değerlendirilebilmektedir. Beşeri sermaye olarak 1960'lı yıllarda insanları ve onların kapasitelerini anlamak üzere “para, kazanç” gibi sermayeye içkin kavramlar ve bu ekonomik değerlerin yarattığı toplumsal kategorik farkları incelemek üzerine kullanılmıştır (Görgün-Baran, 2016: 304). Bu açıdan bakıldığında fiziksel sermaye ile sosyal sermaye, sosyal ve ekonomik olan “çokluk” unsurları olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede sosyal sermaye, diğer sermaye biçimlerinden “somut, katı” olmama özelliği ile ayrılmakta ve Bourdieu, Coleman ve Putnam'ın çalışmalarıyla 1980 ve 1990'lı

yıllarda kuramsal bir çerçeve kazanmaktadır (Field, 2008: 13). Üç önemli teorisyen (Bourdieu, 1977, 1986; Coleman, 1988, 1990; ve Putnam, 1993, 2000) sosyal sermaye ile ilgili farklı bakış açıları geliştirmişlerdir. Coleman, sosyal sermayenin, ilişkiler ve ağlar aracılığıyla yoksulluğun eğitim üzerindeki olumsuz etkilerini nasıl hafifletebileceği üzerine odaklanmış ve bu süreçte orta sınıf normlarına dayanan bir yoksulluk modeli geliştirmiştir. Putnam ise, topluluk içindeki ağlar, normlar ve güven üzerine eğilerek, bireylerin ve grupların bu ağlar içinde ve arasında nasıl bağlar kurduğunu incelemiştir. Bourdieu'nin teorik çerçevesi, sosyal sermayeyi diğer sermayelerle ilişkilendirerek ve günlük yaşam pratiklerine yerleştirerek mikro-sosyal ve makro-sosyal yapılar arasında bağlantılar kurmuştur. Habitus kavramını (Bourdieu, 1986) dahil etmek, sosyal ve diğer sermayelerin ilişkileri keşfetme aracı olarak nasıl kullanılabilirliğine dair daha dinamik bir süreç anlamamızı sağlamıştır. Bu üç teorisyenin yaklaşımları arasında bazı benzerlikler olmasına rağmen, sosyal sermayeyi tanımlama ve kavramsallaştırmada farklar bulunmaktadır (Allan, Catts & Stelfox 2012: 2). Bu farklılıklara rağmen, sosyal sermaye, diğer sermaye biçimlerinin edinilmesine yönelik süreçlerin ve pratiklerin keşfedilmesi için bir, üç düşünür açısından da eşsiz bir araç olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal sermayenin temel bileşenleri en basit haliyle; ilişkiler ağı, etkileşim ve ilişkisellik, güven ve köprü kurucu rolden oluşmaktadır. İlişkiler ağı; bireyler arasındaki bağlantılardır ve sosyal, profesyonel veya sivil bağlamlarda sosyal sermayenin temelini oluşturur. Etkileşim ve ilişkisellik; ağlar içinde ortaya çıkan karşılıklı beklentilerdir ve bireylerin gelecekteki kazanımlarına dair algıları, birbirlerine (ve topluma) katkı koyma edimlerini güçlendirmektedir. Güven; ağların diğer üyelerinin yararlı (ya da en azından zarar verici olmayan) şekillerde hareket edeceğine dair karşılıklı rolleri ifade eder. Köprü kurucu rol ise; iç içe geçmiş bir grup içindeki güçlü bağları ifade eden; *bağlayıcı* sosyal sermaye ve çeşitli görüş ve fırsatları sağlayan *köprü kurucu* özelliklerini ifade etmektedir (Field, 2008: 87).

Sosyal sermaye teorisinin temelinde, sosyal iletişim ağlarının değerli bir kaynak olarak görülmesi yatmaktadır. Bu ağlar, sosyal bağlılık için zemin oluşturarak bireyler arasındaki etkileşimleri destekler; sosyal bağlar, toplumsallaşma süreçlerinde bireylerin kişisel ve profesyonel kazanımlarına olanak tanıyan kaynaklar ve fırsatlar sunar (Field, 2008: 16). Bu bağlamda, Pierre Bourdieu, Robert Putnam, James Coleman ve Nan Lin'in sosyal sermaye üzerine geliştirdikleri teoriler, sivil toplum içindeki ilişkilerin nasıl şekillendiğini anlamamız için temel oluşturmaktadır.

Bourdieu'nun (1986) sosyal sermaye yaklaşımını bu çalışmada, toplumsal dinamikleri açığa çıkarmak ve bu dinamiklerin gençlerin kendilik oluşumuna katkısı çerçevesinde ele alınmaktadır.

Bourdieu (1986), sosyal sermayeyi "*karşılıklı tanıma ve tanışıklık ilişkilerinin daha az veya daha çok kurumsallaşmış dayanaklarına sahip, kalıcı bir ağa bağlı olan veya potansiyel kaynakların toplamı*" olarak tanımlar (Bourdieu,1986: 21). Başka bir deyişle, sosyal sermaye, bir grup üyeliği sayesinde her bir üyesine kolektif olarak sahip olunan sermayenin destek sağladığı bir "kimlik belgesi" olarak tanımlanabilir, bu "kimlik" bireyleri kelimenin çeşitli anlamlarında "kredi" sahibi yapar (Bourdieu,1986: 21). Bourdieu, temelde; ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye arasında ayırım yapmaktadır. Ekonomik sermaye malzeme kaynaklarını içerirke bilgi ve eğitimi kapsar. Sosyal sermaye ise bireylerin sahip olduğu ağlar ve ilişkileri içerir, bu yönüyle ağlar ve ilişkiler fırsatlara erişim ve sosyal çevre oluşturmada önemli bir rol oynamaktadır. Bourdieu'nün toplumsal sermaye çerçevesi, sosyal ilişkilerin ve ağların, sosyal ve ekonomik avantajların peşindeki bireyler için değerli kaynaklar olarak nasıl hizmet edebileceğini ele almaktadır. Bu çerçeve, sermayenin; ekonomik, kültürel ve sosyal kaynakların karmaşık etkileşimini ve bir bireyin toplum içindeki konumunu şekillendirmedeki rolünü vurgulanmaktadır.

Bourdieu'nun (1986), sosyal sermaye üzerine geliştirdiği teorik çerçeve, bu kavramı yapısal ve sembolik boyutlar altında inceler. Yapısal sosyal sermaye, bireyler arasındaki somut ilişki ağlarını ve bu ağların bireylere kaynak ve destek sağlama kapasitesini ifade ederken, sembolik sosyal sermaye ise bireylerin belirli ağlara dahil olmalarından kaynaklanan prestij ve tanınırlığı vurgular. Yapısal sosyal sermaye, ağın büyüklüğü ve bağlantılarının gücü gibi ölçülebilir özelliklere sahipken, sembolik sosyal sermaye, bu bağlantıların toplum içindeki algılanan değeri ve prestiji üzerine odaklanır. Bourdieu, bu iki sermaye türünün, bireylerin ve grupların sosyal alanlarda güç ve etki kazanmalarını nasıl kolaylaştırdığını ve bu sermayelerin birbirine nasıl dönüştüğünü ele alarak, sosyal sermayenin mikro ve makro sosyal yapılarla nasıl iç içe geçtiğini gösterir. Bu çift boyutlu yaklaşım, sosyal sermayenin sadece pratik etkilerini değil, aynı zamanda toplumsal algılar ve değerler üzerindeki etkilerini de kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Buradan hareketle sosyal sermayenin zorunlu olarak (her zaman) pozitif bir güç değildir. Bunun yerine, Bourdieu, daha fazla sosyal sermayeye sahip bireylerin statülerini korumak ve diğerlerini dışlamak için bunu kullanabileceğini de söylemektedir (Bourdieu, 2014: 201). Ayrıca, Bourdieu'nün, kültürel sermaye kavramı,

onun sosyal tabakalaşma ve sosyal eşitsizliklerin yeniden üretimi anlayışında kritik bir rol oynamaktadır (Bourdieu,1986: 20). Ona göre sosyal sermaye teorisi, bireylerin veya grupların toplumsal ağlar ve ilişkiler aracılığıyla biriktirdiği kaynaklar etrafında dönmektedir. Bourdieu'nün çerçevesinde, sosyal sermaye toplum içindeki bağlantılarının bir sonucu olarak elde edilen somut ve soyut faydaları kapsar. Dolayısıyla sosyal bağlar, ağlar ve ilişkişelliğin bütünü çeşitli hedeflere ulaşmada etkili olmaktadır (Bourdieu, 1986: 23). Diğer bir deyişle, sosyal sermaye, bilinçli veya bilinçsiz yatırım stratejilerinin bir bütünü olarak, bireysel veya kolektif olarak kurulan ağlar sembolik kazançları garanti altına alan ilişkilerin sonucudur. Bu stratejiler, mahalle, iş yeri veya hatta akrabalık gibi geçici ilişkileri, gerekli ve seçmeli olan ilişkilere dönüştürmeyi hedefler ve yatırımlar subjektif yükümlülükleri (minnet duyguları, saygı, dostluk) veya kurumsal olarak garanti edilenleri (haklar) içermektedir (Bourdieu, 1986: 22).

Bourdieu'nün ağlara yaklaşımı, sosyal bağlantıların sadece tesadüfi tanıdıklar olmadığını, bireylerin stratejik olarak kullanabilecekleri yapılandırılmış kaynaklar olduğunu vurgular. Sosyal ağların yapısının, bireyin içinde bulunduğu pozisyonunun ve ilişkilerin kalitesinin, birinin sahip olduğu sosyal sermayenin miktarını ve türünü belirlemektedir (Bourdieu&Wacquant, 2012: 109). Ağlar teorisi, bireylerin toplumsal mekanda belirli pozisyonları işgal ettiğini ve ağlarının bu pozisyonları yansıttığını öne sürer. Bazı bireyler, merkezi, iyi bağlantılı pozisyonları işgal edebilirken, diğerleri periferde bulunaabilirler. Bireyler tarafından bu yapıları kullanmak, fırsatların ve kaynakların farkında olmak, dahası hedefler oluşturmak açısından önemli bir adımdır.

Bourdieu'nun sosyal sermaye kuramı içerisinde “ağ” teorisinin açacağı kilitlerden bir için “alan” kavramı ortaya çıkmıştır. Mevcut normlarla uyumlu olmayan yeni kültürel formlar ortaya çıktığında, statükonun sarsılma potansiyeli bu yeni oluşan alanlarda mümkündür. Eğer bu yeni alanlarda oluşan formlar yeterince ilgi görürse, neyin değerli veya prestijli kabul edildiğini yeniden tanımlayabilirler. Bu kavram kişisel kimlik oluşumu için de aydınlatıcı bir rol oynar. Bourdieu, bireylerin veya grupların kültürel unsurları benimseyip kendi özgün bağlamlarına uyarlamalarının altını çizmektedir. Alan ne kadar özerkse, genellikle kurulmuş normları veya hiyerarşileri sarsacak şekillerde, kültürel formların ve anlamların (değerlerin) öznel dönüşümü o kadar mümkündür (Bourdieu & Wacquant, 2012: 90). Kültürel formlar, hayat deneyimlerimiz nedeniyle sahip olduğumuz derinlemesine kazanmış alışkanlıklar, beceriler ve eğilimlerdir. Kültürel sermayemiz dünyayı nasıl algıladığımızı ve ona nasıl tepki verdiğimizizi etkiler. Kültürel formlar ve

anlamlar değiştiğinde, bizi dđnyayı gđrmek ve anlamak için yeni yollarla tanıştıarak içinde bulunduğumuz alanı genişletebilir, değiştirebiliriz. Kđltđrel değişim (uyarlama), bireylerin kendi kđltđrel çevrelerini şekillendirme sđrecindeki etkinliğini vurgular (Kandemir-Hazır, 2014: 245). Gençler bağlamında, kđltđrel değişim, ergenlik ve erişkinliğin başlangıcı sđrelerini yđnlendirirken, genç bireyler kđltđrel unsurları benimseme sđrecinde etkin bir rol oynarlar. Bu uyarlama ve dđnđřđm sđreci, kişisel kimliklerinin oluşumunu da önemli lde etkiler. Ayrıca, kđltđrel unsurların benimsenmesi, gençlerin etkinliklerini sđrdđrmelerine ve kendi kimliklerini şekillendirmelerine olanak tanır. Diğer bir deyişle, kđltđrel formlardaki değişim, genç bireylerin kimliklerinin oluşumunda etkin bir şekilde rol almaktadır, onların kim olduklarına ve olmak istedikleri kişiye şekil verirler.

Bourdieu'nđn teorisi, sosyal sermayenin gençlerin kimlik oluşum sđrelerini anlamakta verimli bir rol oynayabilir. Genç bireylerin sahip oldukları sermayelerine bağlı olarak toplumsal konumlarını dđnđřtđrebilir. (Grgđn-Baran, 2016: 305). Genç bireylerin kurduğu sosyal ağlar ve ilişkilerin, kaynaklara, fırsatlara ve bilgiye erişmelerini sağladığını ve bunun da onların kendilerini ve kimliklerini şekillendirdiğini ne sđrđlebilmektedir (Woolcock & Narayan, 2000: 229). Örneğin, etkili sosyal ağların bir parçası olmak, gençlere çevrelerine aktif olarak katılma ve etki sahibi olma için gerekli olan zgđveni ve kaynakları sağlayabilmektedir, böylece gençler etki gđveni ve öz-yeterlik duygusu geliştirebilirler (Foley & Edwards, 1999: 143). Gençlerin sivil ağlar yoluyla kurdukları etkileşim ayrıca kđltđrel sermayenin genişlemesini de etkilemektedir. Kđltđrel olarak zengin ağlara ve ilişkilere erişimi olan gençlerin geniş bir kđltđrel anlayış ve takdir geliştirme olasılığı daha yđksektir. Bu da, tatlarını, tercihlerini ve kđltđrel kimliklerini şekillendirerek özneleşmelerine katkıda bulunur (Lamont & Lareau, 1988: 155).

Ancak eleştirmenler, muhtemelen Bourdieu'nđn teorisinin gençlerin öznel deneyimlerini ve etki alanlarını yeterince ele almadığını iddia edebilirler (Archer, 2003: 32). Teorinin başlıca olarak yapısal ve sistemik faktörlere odaklandığını, zneleşmede kritik bir rol oynayan bireysel etki ve özerkliği göz ardı edebileceğini gđndeme getirmektedirler. Dahası, bazı dđřđnđrler, sosyal sermayenin her genç birey için eşitilerek erişilebilir olmayabileceğini ve bu durumun özneleşme sđrelerinde eşitisizliklere yol açabileceğini ne sđrebilmektedirler (Portes, 1998: 22). Sosyo-ekonomik durum, ırk ve coğrafi konum gibi faktörler, bir bireyin sosyal ağlara ve kaynaklara erişimini bđyđk lde etkileyebilir

(Bennett & Silva, 2006: 55). Bu bağlamlarda, Bourdieu'nün sosyal sermaye teorisinin gençlerin kendilik oluşumlarındaki rolü, yorumlanmaya ve tartışılmaya açık bir konudur. Savunucular, sosyal sermayenin genç bireylerin kendilerini ve kimliklerini şekillendirmedeki temel bir rol oynadığını ileri sürerken, eleştirmenler bireysel deneyimlerin ve etki alanının tam karmaşıklığını yakalamak için teorisinin potansiyel sınırlamalarını hatırlatmaktadırlar.

Coleman (1988) ise, sosyal sermayeyi, genişlemiş sosyal ağlarda büyüyen eşitsizliğin izlerini ortaya çıkarmak için araç olarak ele almaktadır. Özellikle "İnsan Sermayesinin Oluşumunda Sosyal Sermaye" adlı 1988 tarihli makalesi sosyal sermayenin kavramsallaştırılmasına önemli katkılar sunmaktadır. Coleman'ın yaklaşımı, sosyal yapıların belli eylemleri nasıl kolaylaştırdığını açıklamak için geniş bir sosyolojik çerçeveye bütünleşir ve sosyal yapıların insanlar arasındaki etkileşimleri nasıl şekillendirdiğini, bu yapıların belirli davranışları nasıl teşvik edebileceğini incelemeyi içermektedir.

Coleman (1966), eğitimsel ortamlardaki sosyal sermayenin rolünü vurgulamıştır ve "Eğitimde Fırsat Eşitliği (Coleman Raporu)" (1966) çalışmasında, okullar içindeki sosyal ilişkilerin ve ağların öğrencilerin eğitimsel sonuçları üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Coleman, öğrencilerin akademik başarılarının sadece bireysel özelliklerinden değil, aynı zamanda okul ortamlarına gömülü olan sosyal sermayeden de etkilendiğini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Field, 2008: 30 – 32). Coleman, öğrencilerin aile geçmişi ve sosyoekonomik durumunun, okul kaynaklarından daha fazla eğitim sonuçlarını etkilediğini bulmuştur. Rapor, ayrıca sosyal sermayenin eğitimdeki önemini vurgulayarak, aile ve toplumun çocukların eğitim başarısına nasıl katkıda bulunduğunu göstermiştir. Coleman (1966), sosyal sermayenin, özellikle düşük gelirli öğrencilerin yoğun olduğu okullarda akademik performans üzerinde belirleyici bir rol oynadığını belirtmiştir. Raporun sonuçları, eğitim politikalarının yalnızca okul kaynaklarını eşitlemeye odaklanmasının yetersiz olduğunu, bunun yanı sıra daha geniş toplumsal ve ekonomik eşitsizlikleri ve sosyal sermayeyi güçlendirmeyi de hedeflemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Coleman'ın teorisinde, sosyal sermaye somut varlıklarla değil işleviyle tanımlanır ve bireylerin ve grupların hedeflerine ulaşmak için kullanabilecekleri bir kaynak olarak

görülür. Coleman, sosyal sermayenin insanlar arasındaki ilişkilerin yapısında yer aldığını ve yükümlülükler, beklentiler, bilgi kanalları, normlar ve etkili yaptırımlar gibi çeşitli biçimlerde var olduğunu belirtir (Coleman, 1988: 100). Bu unsurlar, bireylerin daha etkili bir şekilde birlikte çalışmalarını sağlayarak, yokluğunda imkansız veya çok daha maliyetli olacak eylemleri kolaylaştırmaktadır. Coleman, sosyal sermayenin diğer sermaye biçimlerinden farklı olarak bireylerin ilişkileri ve ağlarına kök saldığını vurgular. Varlığı ve etkinliği büyük ölçüde sosyal ağ içindeki güven ve karşılıklık düzeyine bağlıdır. Güvenilirlik, sosyal sermayenin bir bileşeni olarak, yükümlülüklerin ve beklentilerin oluşmasını sağlar ve bu sosyal kaynakların sürdürülmesi ve kullanılması için kritik öneme sahiptir (Görgün-Baran, 2016: 310).

Sosyal sermaye, tekil bir varlık olmaktan ziyade, iki temel ortak özelliği paylaşan çeşitli varlıklar topluluğudur. Bu varlıkların hepsi, sosyal yapıların belirli yönlerini yansıtarak, yapının içerisinde yer alan aktörlerin - bunlar bireysel ya da kurumsal aktörler olabilir - birtakım eylemleri gerçekleştirmelerini kolaylaştırır. Diğer sermaye türlerinde olduğu gibi sosyal sermaye de üretkendir; varlığı, yokluğunda erişilemeyecek bazı sonuçların elde edilmesine olanak tanır. Fiziksel sermaye ve insan sermayesinin aksine, sosyal sermaye tamamen bir başka biçime dönüştürülemez; ancak, spesifik aktiviteler için özelleşebilir. Belirli eylemleri desteklemekte değerli olan sosyal sermaye şekilleri, diğer durumlar için yararsız hatta zararlı olabilir (Field, 2008: 34 – 36).

Sosyal sermaye, diğer sermaye formlarının aksine, aktörlerin kendilerinde ya da üretim araçlarında bulunmaz; aktörler arasındaki ve içindeki ilişkilerin yapısına özgüdür. Bireyler gibi aktör olabilen amaçlı organizasyonlar, yani kurumsal aktörler arasındaki ilişkiler de sosyal sermayeyi oluşturabilmektedir. Sosyal yapıların belirli yönlerinin işlevini tanımlayarak sosyal sermaye kavramı, bireysel aktörler düzeyinde farklı sonuçların anlaşılmasına ve sosyal yapısal detaylar açıklanmadan mikro düzeyden makro düzeye geçiş yapılmasına yardımcı olmaktadır (Coleman, 1988: 103).

Coleman'ın teorisi ayrıca sosyal sermayenin farklı biçimlerine de derinlemesine inmektedir, örneğin "kapalı ağlar"ın güven ve karşılıklı yükümlülüklerin oluşumu için daha uygun olduğunu ileri sürer. Herkesin birbirini tanıdığı kapalı ağlarda, davranışları etkili bir şekilde yönetebilecek normların ve yaptırımların kurulmasının daha kolay olduğunu savunur. Teorisinin bu yönü, aileler, topluluklar ve organizasyonlar içindeki dinamikleri

anlamada etkili olmuştur. Coleman ayrıca, özellikle modern toplumlarda, geleneksel sosyal yapıların ve ağların teknoloji, mobilite ve kentleşme gibi değişikliklerle sıklıkla bozulduğu durumlarda, sosyal sermayenin nasıl tükenebileceği veya zayıflayabileceği konusuna da değinir. Bu sosyal bağların zayıflamasının, bireysel ve kolektif refah açısından sosyal sermayede bir düşüşe yol açabileceği konusunda uyarılmaktadır (Coleman, 1988: 118)

Coleman'ın makalesinde dikkat çektiği bir diğer önemli nokta, özel ihtiyaçları karşılayan kuruluşlara yapılan yatırımlar konusunda dengesizliğe gösterdiği özendir. Ona göre; toplumda, özel ihtiyaçlar çerçevesinde organize olmuş kuruluşlara yapılan yatırımlar ile genel yarar sağlayan ilişkiler ve birlikler arasında dengesizlik gözlemlenebilir. Sosyal sermaye kamu malı niteliğindedir ve bireylerin eylemlerini, yaşam kalitesini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Sosyal sermayenin oluşumu her zaman, bireylerin çıkarlarına hizmet etmeyebilir ve çoğunlukla genelleşmiş etkinliklerin yan ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sosyal sermaye, varlığı pek fark edilmeyen ve değerlendirilmeyen soyut yapısıyla güçlü aile ve toplulukların azalması sonucunda erozyona uğrayabilir, her nesilde sosyal sermaye ve insan sermayesinin miktarının düşmesine yol açabilir (Coleman, 1988: 103). Bu durum, gençlere yönelik sosyal sermayeyi artırmaya yönelik girişimlerin, gönüllü toplumsal (kurumların) yapıların yerine daha resmi kurumların oluşturulması anlamına gelebilmektedir.

Bir diğer önemli sosyal sermaye teorisyeni Putnam'ın (1995) yaklaşımı, gençliklerin örgütlenme pratiklerinin gerekece ve sonuçlarının, hem toplumsal katılım (aktif yurttaşlık) hem de kişisel kazanımlar bakımından değerlendirmemize olanak tanımaktadır.

Putnam'ın (1995) sosyal sermaye teorisi, sosyal ağların değeri ve bunlardan kaynaklanan karşılıklılık ve güvenilirlik normları üzerine odaklanmaktadır. Putnam'ın, ilk çalışması 1992'de, İtalya'da aktif yurttaş katılımının ekonomik, sosyal, politik istikrar üzerindeki etkisi üzerinedir. Sivil toplumun, sosyal sermaye -zenginliği- üzerindeki etkisi "*Yalnız Başına Bowling: Amerika'nın Gerileyen Sosyal Sermayesi*" (1995) isimli çalışmasında ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmaların ortaya koymaya çalıştığı çerçeve, aktif yurttaş katılımı ile gelişmiş sosyal ağlar ve diyaloga dayalı oluşan güvenli alanların; daha eşit siyasi ilişkilerle oluşturduğu ve böylelikle sosyal ve sivil refahı arttırdığıdır

(Putnam, 1993: 7). Güven, ilişkiler, diyalog gibi özellikleriyle oluşan ağların, bir toplumun sosyal sermayesini güçlendirdiği üzerinde durulmaktadır.

Putnam, sosyal ağların toplumsal refah için hayati önem taşıdığını, karşılıklı yarar için koordinasyon ve işbirliğini kolaylaştırdığını savunmaktadır. Onun görüşüne göre, sosyal sermaye sadece bir bireyin sosyal bağlantılarının genişliğiyle ilgili değil, aynı zamanda bu bağlantıların güven ve birlikte çalışabilme yeteneği açısından kalitesiyle de ilgilidir. Putnam'a göre, iki tür sosyal sermaye vardır: *bağlayıcı sosyal sermaye* ve *köprü kurucu sosyal sermaye*. Bağlayıcı sosyal sermaye, benzer durumda olan insanlar arasındaki bağları, örneğin aile üyeleri ve yakın arkadaşlar arasındaki bağları ifade etmektedir. Genellikle içe dönük olup özdeş kimlikleri ve homojen grupları pekiştirir. Diğer yandan, köprü kurucu sosyal sermaye dışa dönüktür ve daha uzak bağlantıları, farklı sosyal ayrılıklar üzerinden geniş kimlikleri ve karşılıklılığı teşvik etmektedir (Field, 2008: 45).

Putnam'ın araştırmaları, teknolojik değişiklikler, banliyöleşme ve nesiller arası değişiklikler gibi çeşitli faktörler nedeniyle ABD'de sosyal sermayenin azaldığını göstermektedir (Field, 2008: 45-50). Bu düşüşün Amerikan toplumu için derin etkileri olduğunu, hükümete ve birbirlerine olan güvende azalmaya, sivil katılımı düşüşe ve genel olarak toplum yaşamının "zenginliği"ndeki azalmaya yol açtığını savunmaktadır (Field, 2008: 45-50). Putnam'ın çalışması, sosyal sermayenin azalmasının nedenleri ve sonuçları üzerine önemli bir tartışma yarattığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Norris (2001), Putnam'ın toplumsal düzlemde sivil toplum aracılığı ile biriken sosyal sermayenin etkisine dair yaklaşımına açıklık getirmektedir. Sivil toplumda somutlaşan yatay ağların ve bu bağlarla ilişkili norm ve değerlerin toplum için önemli sonuçları vardır. Arkadaşlık, meslektaşlık ve komşuluk ağlarının karşılıklılık ve müşterek sorumluluklar yoluyla iş birliği ve koordinasyonu güçlendirdiği; sosyal güvenin insanların bir araya gelip ortak yarar sağlamasını kolaylaştırdığı düşünülür. Sosyal sermaye, gruplar ve topluluklar arasındaki ilişkilerden kaynaklandığı için, toplumsal düzeyde değerlendirilmelidir. Sivil toplum örgütleri, farklı insanları birleştirerek ve ortak iyi değerlerini teşvik ederek sosyal sermaye üretiminde önemli bir rol oynarlar ve canlı sosyal altyapıya katkıda bulunurlar (Norris,2001:2).

Norris (2001), Putnam'ın sosyal sermayenin siyasi sonuçlara sahip olduğu konusundaki etkisini, diğer teorisyenlerden daha ileri götürdüğünü belirtir. Sivil toplumun sosyal sermayeyi teşvik ettiği ve bu sermayenin siyasi katılımı ve iyi yönetimi kolaylaştırdığı düşünülür. Sivil toplum örgütleri iş birliği ve paylaşılan sorumluluklar gibi değerleri üyelerine aşlamakla kalmaz, geniş siyasete de etki eder. Putnam'a göre, sosyal sermayeye sahip demokrasilerde, yurttaşlar yöneticileri daha fazla sorumlu tutabilir. Etkili hükümet performansı, kamuoyunun kurumlara olan güvenini ve siyasi sisteme destek vermesini artırabilir. İyi yönetim, yurttaşların ve devletlerin arasında güçlü bağlantılar oluşturarak sivil katılımı ve katılımcı demokrasiyi destekler. Merkezi argüman, sosyal güvenin bireylerden ziyade toplumsal düzeyde siyasi güvenle ilişkili olduğudur; sosyal sermaye, grupların, toplulukların ve ulusların mülkiyetinde olan ilişkisel bir olgudur (Norris, 2001:3). Özetle; Norris'e (2001) göre, Putnam'ın oldukça kuvvetle ortaya koymaya çalıştığı tezinin iki önemli bileşeni vardır: (i) Sosyal ağlar ve sosyal normlar, toplumsal iş birliği, koordinasyon ve işbirliği için önemlidir; (ii) sosyal sermayenin demokrasi için önemli sonuçları vardır (Norris,2001:4).

Putnam'ın çalışmalarının, sosyal sermayenin azalmasının nedenleri ve sonuçları üzerine önemli bir tartışma alanı yarattığını söylemek yanlış olmayacaktır. Putnam'ın teorisinin eleştirmenleri, sosyal sermaye yorumunun sosyal ağların dışlayıcı uygulamaları teşvik etme veya sosyal eşitsizliği pekiştirme gibi olumsuz yönlerini göz ardı etme eğiliminde olduğunu savunurlar. Ayrıca, bazıları, ABD'de sosyal sermayenin azalmasına ilişkin vurgusunun aşırı basitleştirilmiş olduğunu ve internet ve sosyal medya aracılığıyla kolaylaştırılan yeni sosyal etkileşim ve topluluk oluşturma biçimlerini hesaba katmadığını iddia eder (Görgün-Baran, 2016: 313).

Nan Lin (2001), sosyal sermaye anlayışına sosyal ağ teorisi üzerinden, özellikle politik, sosyal ve sivil ağlardaki derinliği ele alması ile önemli katkılarda bulunmuştur. "Social Capital: A Theory of Social Structure and Action" (Sosyal Sermaye: Sosyal Yapı ve Eylem Teorisi) isimli çalışmasında. Lin, sosyal sermayeyi, bireylerin eylem için erişip kullandıkları sosyal bir yapı içinde yerleşik kaynaklar olarak tanımlar. Onun yaklaşımı sistemlidir ve bireylere hem araçsal hem de duygusal faydalar sağlayan ilişkiler ağı olarak sosyal sermayeyi ele almaktadır (Lin, 2001/b: 3).

Lin'in sosyal sermaye teorisinin üç temel bileşeni; (i) *ağ bağlantıları*, (ii) *ağlardaki kaynaklar*, (iii) *karşılıklılık ve güvenden* oluşturmaktadır. Güçlü bağlar (aile, yakın arkadaşlar) duygusal destek ve rehberlik sağlarken, zayıf bağlar (tanıdıklar, uzak bağlantılar) genellikle yeni bilgi ve fırsatlar sunar. Ağlardaki kaynaklar; gençlerin gelişimi için hayati olan bilgi, etki, sosyal itibar ve güçlendirmedir. Karşılıklılık ve güven; sosyal sermayeyi etkin bir şekilde korumak ve kullanmak için temel unsurlardır (Lin, 2001/a: 14).

Lin, sosyal ağlara ve bunların bireyler ve toplumlar üzerindeki etkilerine odaklanan sosyal sermaye teorisi, ağ bağlantılarının kaynaklara ve bilgilere erişimdeki rolünü vurgular. Lin, bir kişinin iş, sağlık ve eğitim gibi alanlardaki fırsatları (hakları) ve sonuçları etkileyebilecek olan sosyal bağlarının gücünü ve çeşitliliğini ortaya koymaktadır (Lin, 2001/a: 20).

Sosyal sermaye, piyasa koşullarında bilgi akışını kolaylaştırarak bireylerin ve organizasyonların daha bilinçli kararlar almasına olanak tanımaktadır. Stratejik konumlar ve hiyerarşik pozisyonlar gibi önemli noktalarda yer alan sosyal bağlar, piyasanın gereksinimleri ve talepleri hakkında daha fazla bilgiye erişim sağlayarak, bu bilgileri bireylere ve organizasyonlara aktarabilir. Diğer yandan, sosyal ilişkiler, bireyin kimliğini ve toplumdaki tanınırlığını güçlendiren faktörler olarak işlev görmektedir. Bireyler, benzer ilgi ve kaynaklara sahip sosyal gruplarla ilişkileri aracılığıyla, hem duygusal destek alır hem de belirli kaynaklara erişim haklarına ilişkin kamuoyu tarafından tanınırlık kazanmaktadır. Bu tür sosyal destekler, kişinin zihinsel sağlığını korumak ve kaynaklara olan hak iddialarını güçlendirmek için hayati öneme sahiptirler. Bilgi, etki, sosyal referanslar ve pekiştirme, sosyal sermayenin bireysel sermaye türlerini aşarak nasıl işlevsel ve ifade edici davranışları etkileyebileceğini açıklamada yardımcı olan dört temel unsurdur (Lin, 2001/b: 7).

Lin'in sosyal sermaye teorisi, gençlerin sivil toplum içindeki katılımını yorumlamak için referanslar sunmaktadır. Sosyal sermaye, sosyal ağlar ve ilişkiler içinde yerleşik bir kaynak olup, eylemi kolaylaştırmak için erişilebilir veya seferber edilebilir. Gençlerin sivil topluma katılımı bağlamında bu teori, gençlerin parçası oldukları ağlar, sahip oldukları bağlantılar ve bu ağlar içinde oluşturulan güven ve normlar tarafından etkilendiğini öne sürebilmektedir. Buradan hareketle sosyal sermaye teorisi, sosyal ağların bireylere veya

gruplara çeşitli kaynaklara erişim sağladığını ve bu kaynakların belirli eylemleri kolaylaştırdığını inceleyen detaylı bir çerçevedir (Lin, 2001/a: 43). Bu teori, gençlerin kendi sosyal ağlarını eğitim fırsatları, kariyer ilerlemesi ve sivil katılım için nasıl kullanabileceklerini anlamamız açısından önemlidir.

Lin'in teorisi, sosyal bağlar aracılığıyla kaynaklara erişim ve bu kaynakların seferber edilmesine odaklanarak farklılaşmaktadır. Sosyal sermayenin, temelde bireylerin bir sosyal ağdaki konumlarından elde edebilecekleri avantajlar hakkında olduğunu savunur. Coleman'ın sosyal sermayeyi daha toplumsal ve gruba faydalı olarak görmesinin aksine, Lin bireyin elde edebileceği kişisel faydaları vurgular. Güçlü ve daha yüksek statülü kişilerle kurulan ilişkiler aracılığıyla kaynaklara erişimin, birinin kariyeri ve kişisel yaşamındaki sonuçları iyileştirebileceğini detaylandırır. Bu erişim, bilgi akışını, etkili kullanımı, sosyal kimliklerin doğrulanmasını ve kimlik ile tanınmanın pekiştirilmesini kolaylaştırır. Lin, ayrıca, bireyler için sosyal ağların kaynaklarını, birbirine doğrudan bağlantısı olmayan gruplar arasında bilgi ve kaynak akışını sağlayarak değer yaratan "aracılık" mekanizmasını da ele almaktadır. Aracılık mekanizmalarından biri sivil toplum örgütleri olarak değerlendirilebilmektedir.

Ancak, Lin aynı zamanda sosyal sermayenin karanlık yanlarını da kabul eder, örneğin değerli bağlantılara zaten sahip olanlara daha fazla avantaj sağlayarak eşitsizliği sürdürebilir. Bu nedenle Lin'in çalışması, sosyal sermayenin farklı sosyal katmanlar içinde nasıl işlediğine dair nüanslı bir bakış sağlar ve ağın yapısı ile sağladığı kaynaklara erişimin önemini vurgular. Onun perspektifi, sosyal eşitsizlik dinamikleri ve sosyal sermayenin toplum içindeki bölünmeleri hem köprü kurma hem de pekiştirme potansiyeli üzerine ışık tutmaktadır.

Lin'e (2000) göre, sosyal grupların (cinsiyet, ırk gibi) sosyal sermayeye erişimleri, buldukları avantajlı veya dezavantajlı yapısal pozisyonlara ve sahip oldukları sosyal ağlara bağlı olarak farklılık göstermektedir. Sosyal hiyerarşide farklı konumlarda yer alan ve genellikle aynı sosyal grup üyeleriyle etkileşimde bulunma eğilimi olan dezavantajlı grup üyeleri, sosyal sermaye konusunda kendilerini eksik hissedebilirler. Bu nedenle, sosyal sermayede görülen eşitsizlikler, büyük oranda yapısal kısıtlamalar ve normatif dinamikler ile açıklanabilir. Lin, sosyal sermaye konusunda kadınların ve azınlık gruplarının karşılaştığı dezavantajların geniş araştırma literatürü tarafından teyit

edildiğini belirtirken, bu gruplar için sosyal sermayenin getirileri üzerine yapılan doğrudan araştırmaların oldukça sınırlı olduğunu ve elde edilen sonuçların belirsiz olduğunu ifade etmektedir (Lin, 2000: 793).

Lin'in sosyal sermaye kavramsallaştırması, kaynaklara erişim sağlamada ağların rolüne ve bireylerin bu ağları kendi avantajları için nasıl kullanabileceklerine odaklanır. Çalışması, sosyal hiyerarşiler içindeki pozisyonun ve ilişkisel bağların sosyal sermayenin yaratılması ve kullanılmasında merkezi olduğu önemini vurgulamaktadır. Lin'in katkıları, sosyal etkileşimin karmaşıklıklarını ve bunların üretebileceği somut faydaları anlamak için çalışmamıza da çerçeve sunmaktadır.

Bu tartışma çerçevesinde sosyal sermaye ve sivil toplum ilişkisini, gençler için farklı katmanları olan bir süreç olarak görebiliriz. Sürecin en belirgin özelliği, özneler açısından sosyo- kültürel, ekonomik ve politik sosyal sermaye birikimlerine yol açıyor olmasıdır. Buradan hareketle sivil toplumu evrensel değerlerin belirginleştiği için bir ağ olarak değerlendirdiğimiz takdirde; gençlerin sosyal sermaye birikimlerinde bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Katılım ve ifade platformları sağlayarak sivil toplumlar ağları; demokrasi, insan hakları, eşitlik ve sosyal adalet gibi değerleri öğrenmek, tartışmak ve içselleştirmek için gençlere alanlar sunmaktadır. Sivil toplum örgütleri faaliyetleri, gençlerin bu değerleri gerçek hayat senaryolarında uygulayabilecekleri pratik deneyimler sunmaktadırlar. Elde edilen deneyimler "ortak iyi"ye dair değerlerin içselleştirilmesi için gençler arasında aktif yurttaşlık ve toplumsal sorumluluklara dair tutum geliştirmelerini sağlayabilmektedir. Diğer bir yandan, sivil toplumun açtığı alanda gömülü olan sosyal sermaye, gençlerin kişisel ve sosyal kazanımları üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir ve onların kimliksel özerklikleri üzerinde etki yaratabilmektedir. Eşitlik, saygı, hoşgörü ve özgürlük gibi değerlere maruz kalmak, gençleri güçlendirir ve etik çerçevelerini şekillendirir. Bu durum, karar alma süreçlerini, ilişkilerini ve toplumsal katılımlarını etkilemektedir.

Sivil toplumdaki örgütlenme biçimleri, toplum sermayesi olarak, bu ağları oluşturanlar tarafından kolektif olarak üretilen ve paylaşılan kaynaklar olarak anlaşılabilir. Bu şekilde, Bourdieu'ya göre toplum sermayesi, potansiyellerini kullanarak ondan yararlanan aktörlerin perspektifinden ele alınsa da, aslında bir kolektif olgudur. Sivil toplumda kurumsallaşma, toplum sermayesini yoğunlaştırmak ve niceliği (üye sayısı) niteliğe (organizasyonel etkililik) dönüştürmek için etkili bir idari araçtır. Bir sivil örgütün

oluşturulması, birçok kişi arasında dayanışma duygusu yaratabilir, bir "ad" verir, birikmekte olan sermayeyi kurumsallaştırır. Bir sivil toplum örgütüne üye olmanın getirdiği ekonomik, sosyal ve sembolik kazanç, dayanışmanın büyümesi için somut bir temel oluşturur. Bu perspektiften bakıldığında, gönüllü bir sivil toplum örgütünün oluşturulması, toplum sermayesinin birikmesini mümkün kılacak kalıcı ilişki ağlarının kurulmasına yönelik kolektif ve bireysel yatırım stratejileri olarak da görülebilir (Bourdieu 1986: 255).

Sivil toplum, çeşitli organizasyonlar ve kurumlar aracılığıyla, gençlerin görüşlerini ifade etmeleri ve çeşitli değerlerle etkileşime girmeleri için bir platform işlevi görür. Bu etkileşim, genç insanların kimliklerini ve ahlaki kodlarının şekillendirilmede merkezi bir öneme sahiptir. Bu dinamik, gençlerin toplumsal normlar ve değerler hakkında daha kapsamlı bir anlayış geliştirmelerine ve topluluklarına daha bilinçli ve empatik bir şekilde katılım göstermelerine olanak tanır. Bu durum gençlerin toplumun; aktif, sorumlu ve düşünceli üyeleri olarak bütünsel değerlendirilmelerine önemli ölçüde katkıda bulunur (Jessop, 2020: 23).

2.3. EVRENSEL DEĞERLER VE SİVİL TOPLUM

2.3.1. Evrensel Değerler ve Değer Değişimi

Değer kavramı üzerinde genel bir uzlaşa sağlanmış net bir tanım olmadığını belirtmek mümkündür (Korkmaz, 2013: 53). Bunun altında yatan sebebi Kuçuradi (1971), "değer" kavramının soyut muhtevastından hareketle açıklamaktadır: Genel değer yargılarının (morallerin ve estetik anlayışların) zaman içinde değişkenlik göstermesi ve bu değişimlerin değerlere yüklenmesi ortak bir tanıma ulaşmayı mümkün kılmamaktadır. Ona göre, değer yargılarını değerlerle; değerli olmayı, değerlemeyle karıştırmak bu karmaşık durum altında yatan temel nedendir (Kuçuradi, 1971: 21).

Kuçuradi'ye (1998) göre, değerler; bireylerin eylemleri, yaşantıları yoluyla biriktirdikleri ve hayata geçirdikleri insana ait olan fenomenlerdir; insan varoluşunun, bireyler tarafından gerçekleştirilen imkanlar bütünüdür (Kuçuradi, 1998, s. 42). İnsanın değerlerinden anlaşılması gereken; bilgi, sanat, felsefe, kültürler gibi insana ait olan

başarıların toplamıdır ve insanın varlık olarak imkanlarını gerçekleştirmelerine dayanmaktadır (Kuçuradi, 1998, s. 40).

Değer yargıları, toplumsal etkileşimlerde bireylerden beklenen davranışları tanımlayan ve norm koyucu işlev gören yargılardır. Kuçuradi (1998) tarafından belirtildiği üzere, bu yargılar toplumdaki ahlak kurallarına bağlı olarak zaman içinde değişebilmektedir. Bir kişi, olay veya tutum değerlendirilirken, bu değer yargıları ölçü olarak alınır; ancak bu değerlendirmeler çoğu zaman, olayın veya kişinin koşullarının kapsamlı bir şekilde anlaşılmadan gerçekleştirilen "ezber" niteliğinde olabilir. Bu tür değerlendirmelerin, değerlendirilen şeyin gerçek değerinin göz ardı edilmesine ve sıklıkla değerinin çığnemesine yol açabileceğini vurgular (Çetinkıran, 2017:121).

Bu çalışmada, evrensel değerler sivil toplum çerçevesinden incelenmekte ve bireyler, örgütler ve ağlar tarafından desteklenip teşvik edilen, kültürel, dini ve coğrafi sınırları aşan temel ilkeler olarak tanımlanmaktadır. İnsan hakları, eşitlik, sosyal adalet, demokrasi kültürü, barış, kültürel çeşitlilik, hoşgörü ve dayanışma bu evrensel değerlerin merkezinde yer almaktadır (Kuçuradi, 71: 13). Sivil toplum, katılım ve ifade platformları sağlayarak, insan hakları, eşitlik ve sosyal adalet gibi değerleri öğrenmek, tartışmak ve içselleştirmek için gençlere kaynak sağlama işlevi görmektedir.

Evrensel değerlerin, Birleşmiş Milletler (UN) tarafından 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu beyanname, evrensel olarak korunması gereken temel insan haklarını tanımlayan bir belge olarak, tüm insanlar için doğuştan gelen onuru, eşit ve devredilemez hakları vurgulamaktadır. Beyanname, özgürlük, adalet ve barışı dünya çapında desteklemenin temeli olarak belirlenmiş olup; yaşam hakkı, işkence görmeme özgürlüğü, ifade özgürlüğü, eğitim hakkı ve adil yargılanma hakkı gibi hakları içeren 30 maddeden* oluşmaktadır.

Evrensel değerler üzerine Hofstede (2001: 20), kültürler arası farklılıkları anlamayı amaçladığı kültürel boyutlar teorisiyle; güce (iktidara) karşı mesafelenme, bireysellik karşısında kolektivizm, erkeklik karşısında kadınlık, belirsizlikten kaçınma, uzun dönem

* İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin tamamı için: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

yönelimi ve keyif gibi altı boyutu tanımlamaktadır. Bu boyutlar, farklı kültürlerin temel değerlerini ve toplumların bu değerleri nasıl yansıttığını anlamada kullanılmaktadır.

Max-Neef'in (2017: 206) temel insan ihtiyaçları matrisi, insanların temel ihtiyaçlarını anlamaya yönelik çerçeveyi dört kategoriye ayırır: (i) var olma, korunma, (ii) sevgi, ait olma, (iii) özgürleşme, (iv) kimlik, anlaşılma ve katılım bu çerçevenin bileşenleridir. Max-Neef, bu ihtiyaçların farklı kültürler ve coğrafi bölgelerde evrensel olduğunu, ancak ihtiyaçların nasıl karşılandığının toplumdan topluma değişebileceğini savunmaktadır. Bu çerçeve, sürdürülebilir kalkınma ve sosyal politikaların planlanmasında ve uygulanmasında kullanışlıdır (Lijadi, 2019: 14). Buradan hareketle, sivil toplum ilişkileri açısından; ihtiyaçların "sevgi, ait olma" ve "kimlik, anlaşılma ve katılım" kategorileri, gençlerin topluluk içindeki sosyal entegrasyonu ve etkileşimi için kritik yollar sağlayabilir. Bu ihtiyaçların kültürel ve coğrafi farklılıklara rağmen evrensel olarak kabul görmesi, sürdürülebilir toplumsal politikaların ve sivil toplum projelerinin tasarlanmasında gençleri merkeze almamız gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

Schwartz'ın (2012), insanların genel motivasyonlarını ifade eden evrensel değerler sistemini tanımlayan teorisine göre, tüm insanlar arasında paylaşılan on temel değer bulunmaktadır ve bu değerler bir değerler çemberinde ele alınmalıdır. Bu değerler; güç, başarı, özgeçicilik, toplumsal uyum, gelenek, güvenlik, özgürlük, heyecan, evrensellik ve zenginliktir (Schwartz, 2012: 4-6)

Schwartz (2012), insana ait değerleri dört ana başlık altında değerlendirmektedir ve bunlar (i) değişime açıklık, (ii) kendini yüceltme, (iii) muhafazakarlık ve (iv) kendini aşmadır. **Değişime açıklık**, bireyin özerklik ihtiyacından kaynaklanır ve bağımsız düşünce ile eylemi, yaşamdaki çeşitlilik ve heyecan arayışını destekler. Hedonizm de bu başlık altında yer alır ve kişisel zevk ve yaşamın tadını çıkarma vurgusu yapar. **Kendini yüceltme**'nin odağı, kişisel başarı ve sosyal standartlara göre yetkinlik sergileme üzerinedir. Güç, sosyal statü, prestij ve kaynaklar üzerinde kontrol gibi kavramları içeren bu kategori, otorite ve etki arayışını kapsar. (Schwartz, 2012: 9). **Muhafazakarlık**, toplumun, ilişkilerin ve bireyin güvenliği, uyumu ve istikrarını teşvik eder. Uyum, sosyal uyumu bozabilecek eylem ve dürtüleri sınırlamayı, gelenek ise geçmişten gelen uygulama ve adetleri sürdürmeyi içerir. **Kendini aşma** değerler grubu, öteki olan (diğer insanlar) ve doğanın iyiliğine vurgu yapar. Hoşgörü, fayda sağlayacak gönüllü eylemleri

teşvik etmek ve yardımseverlik, dürüstlük ve sadakat gibi özellikleri öne çıkarır. Evrensellik ise bu kaygıyı tüm insanların ve çevrenin genel refahına genişletir ve bireyler ile gruplar arasındaki hayatta kalma ihtiyaçlarının karşılıklı bağlantısını tanımlar (Schwartz 2012: 8 - 10). Değerler, iki boyutlu bir alana bölünmüş dairesel bir yapıda sunulur, bunlar: (i) kendilik oluşumu ve kendi aşma, ve (ii) değişime açıklık ve koruma değerleridir. Kendilik oluşumu, kişisel ilerlemeyi ve toplumsal ve fiziksel dünyayı egemen kılma üzerine vurgu yaparken, kendi aşma, çevrenin ve insanların refahı ön planda tutarak evrenselliği vurgular. İkinci boyut ise değişime açıklık (özgür düşünce ve özgür eylemin altını çizerek, değişimi ve ihtiyaçların ve arzuların kişisel tatminini destekleyen bir anlayış) ile koruma (mevcut durumun sürdürülmesi isteği) ve toplumsal ve grup normlarına, geleneklerine ve alışkanlıklarına uyum gösterme arzusu arasındaki zıtlığı açıklar.

Schwartz'ın değerler teorisi, sivil toplumun rolü açısından, bireylerin değişim ve adaptasyon kapasitesini anlamak için bir perspektif sunmaktadır. Değerlerin dört ana kategorisi; değişime açıklık, kendini yüceltme, muhafazakarlık, ve kendini aşma, toplum içindeki sosyal dinamikleri anlamamıza yardımcı olmaktadır. Özellikle "değişime açıklık" ve "kendini aşma", sivil toplum inisiyatiflerinin yenilik (inovasyon) ve toplumsal refahın artırılmasına yönelik çalışmalarında merkezi roller üstlenmektedir; zira bu değerler hem bireysel özerklik ve çeşitliliğe olan açıklığı hem de toplumsal sorumluluk ve sürdürülebilirliği teşvik etmektedirler. Bu çerçevede, değerlerin ve toplumsal normların zamanla nasıl evrildiğine dair de derinlemesine bir anlayış sağlarlar.

Inglehart'ın (1977) "değer değişimi veya değer dönüşümü" toplumlarda zamanla değerlerin nasıl değiştiğini ve yeni kuşakların önceki kuşaklardan farklı değer ve tutumlar geliştirdiğini inceleyen bir kuram olarak temelleri 1977 yılında atılmış bir yaklaşımdır. Inglehart'a (1977) göre, gelişmiş sanayi toplumlarında insanların değer önceliklerin, ekonomik ve fiziksel güvenliği vurgulayan "materyalist" hedeflerden, kendini ifadeyi ve yaşam kalitesini ön plana çıkaran "postmateryalist" hedeflere doğru kaymaktadır. ,Inglehart'a göre, ekonomik ve fiziksel güvenliğin artması ile birlikte bireylerin değer öncelikleri maddi olmaktan post-maddi olmaya doğru kaymaktadır. Bu da bireylerin kendilerini ifade etme, kaliteli yaşam ve kendini gerçekleştirme gibi değerleri daha fazla önemsemelerine doğru değişen süreçleri açıklamak için kullanılmaktadır (Halis Öztürk, 2020: 401).

Başkanlığını Inglehart'ın yaptığı Dünya Değerler Araştırması (WVS), 1981 yılından bu yana altı kıtada yürütülen ve yaklaşık 100 ülkede gerçekleştirilen geniş kapsamlı bir toplumsal değer araştırmasıdır. Bu küresel araştırma projesi, insanların değerlerini ve inançlarını, bu değerlerin zaman içinde nasıl değiştiğini ve toplumsal ile siyasal etkilerini inceleyerek, dünya çapında bir sosyal bilimciler ağı tarafından yürütülmektedir. Araştırmalar, insanların günlük yaşam dışındaki istek ve inançlarında meydana gelen değişiklikleri izlemekte olup, 1981-2021 yılları arasında yedi farklı dönemde gerçekleştirilmiştir (Lijadi, 2019: 20).

Dünya Değerler Araştırması, ekonomik gelişme ile birlikte insanların önceliklerinin nasıl değiştiğini, materyal değerlerden (fiziksel ve ekonomik güvenlik gibi) post-materyal değerlere (özgürlük, özerklik ve kendini ifade gibi) kaydığını öne sürmektedir (Lijadi, 2019: 20). Bu değişimler, sanayileşme, toplumlarda rasyonelleşme ve bürokratik dönüşümleri içerir. Sanayi sonrası (post-endüstriyel) toplumlarda ise gelişen/dönüşen değerler, insan odaklı kültürel dönüşümlere, ifade özgürlüğüne, otonomluğa, seçim özgürlüğüne ve yaşam kalitesine öncelik verilmesi yönleriyle ön plana çıkmaktadır.

Inglehart ve Welzel (2005), Dünya Değerler Araştırması aracılığıyla kültürel değerlerin değişimi üzerine gerçekleştirdikleri çalışmalarında; *geleneksel – seküler/rasyonel* ve *hayatta kalma – kendini ifade etme* boyutlarında ülkeler arasındaki farklar ve değişimleri ele almaktadırlar (Inglehart ve Welzel, 2005: 48). Onlara göre, geleneksel değerlerden seküler/rasyonel değerlere geçiş, endüstri öncesi toplumdan endüstri toplumuna geçişle; hayatı idame değerlerinden, bireyin kendisini ifade etmesine ilişkin değerlere geçiş ise, endüstri toplumundan, endüstri sonrası topluma geçişle paralel seyretmektedir (Inglehart ve Welzel, 2005: 76).

Geleneksel değerler; dinin, evlat sevgisinin, otoriteye saygının, mutlak standartların ve geleneksel aile değerlerinin önemini vurgular. Bu değerlere sahip olan insanlar genellikle evliliği değerli bulurken, kürtaşı, ötanazi ve intiharı reddederler. Bu değerleri benimseyen ülkeler genellikle yüksek düzeyde vatanseverlik sergiler. Seküler-aklın değerleri, geleneksel değerlere zıt eğilimlere sahiptir ve liberal yaklaşımları; farklı cinsel yönelimleri, kürtaşı ve duyarlı/yetkin ebeveynliği kabul etmeye meyillidir. Geleneksel değerlerden seküler-aklın değerlerine geçiş, bilimin gelişimi ve dini inançları ve mitleri yerine koymak için siyasi müdahaleyle belirginleşir (Inglehart ve Welzel, 2005: 80). Bu

iki değer sistemi arasındaki geçiş, toplumların evriminde belirgin bir dönüşümü temsil etmektedir.

Hayatta kalma değerleri, ekonomik ve fiziksel güvenlik üzerinde tanımlanır. Hayatta kalma değerlerini öncelikli olarak belirleyen ülkelerin güven ve hoşgörü düzeyleri genellikle düşüktür. Kendini ifade etme değerleri, yaşam kalitesini artırmaya yüksek öncelik verir, evre korumasını, hoşgörüyü, cinsiyet eşitliğini ve özgürlüğü teşvik eder. Hayatta kalma değerlerinden kendini ifade etme değerlerine geçiş, sanayi toplumundan sonrasına, yani demokratik değerlerin yayılmasına işaret eder (Inglehart ve Welzel, 2005: 143). Bu değer geçişi, toplumların ekonomik refahın ötesine geçerek daha katılımcı ve demokratik bir yapıya kavuştuğunu simgelemektedir.

Inglehart ve Wedzel (2005), çalışmalarının kuşaklar arası değişime odaklandıkları bölümünde; 1981 ile 2001 yılları arasında, postendstriyel toplumların laik-rasyonel ve kendini ifade etme değerlerinde doğru değiştiği vurgulamaktadırlar. Buradan hareketle kültürel değişimlerin, yirmi yıl gibi bir zaman dilimini kapsayan süreçteki değişimine işaret edilmektedir. Bu değişimleri tetikleyen kuşaklar arası farklılıkları inceledikleri araştırmaları, gelişmiş toplumlarda geçen nesillerin, yaşlı nesillere kıyasla laik-rasyonel ve öz ifade değerlerine çok daha büyük bir önem atfettiğini ortaya koymaktadır, bu durum kuşaklar arası değerlerde bir değişim olduğuna işaret etmektedir (Inglehart, Wedzel, 2005: 94). Onlara göre; geçenlerin laik-rasyonel değerlere ve kendini ifade etme değerlerine, yaşlılardan daha fazla önem vermesi evrensel bir eğilim değildir. Kuşaklar arası farklılıkların varlığı, bir toplumun sosyo-ekonomik gelişim düzeyine bağlıdır ve gelişmiş toplumlardaki kuşak farklılıkları, yaşam döngüsü etkilerinden ziyade uzun vadeli sosyoekonomik değişimleri yansıtır (Inglehart, Wedzel, 2005: 95).

Inglehart ve Wedzel (2005)'in analizlerinde iki anahtar hipotez kuşaklar arası değer değişimi teorisinin temellerini oluşturmaktadır. Bunlar kıtlık hipotezi ve sosyalizasyon hipotezidir. **Kıtlık hipotezi**, ekonomideki azalan marjinal faydaya benzetilmektedir ve hayatta kalma ve güvenlik için materyal ihtiyaçlar ile saygınlık, kendini ifade etme ve estetik tatmin gibi maddi olmayan ihtiyaçlar arasındaki temel ayrımı yansıtmaktadır. Materyal ihtiyaçlar yaşamsal öneme sahip olduklarından, kıt olduklarında bu ihtiyaçlar öncelik kazanırken, güvence altına alındıklarında insanların odak noktası postmateryalist amaçlara kaymaktadır. Bu durum, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine

göre, bireylerin daha yüksek motivasyonel amaçlara doğru yönelimini ve bu doğrultuda hedeflerini genişletmelerini açıklamaktadır. **Sosyalizasyon hipotezine** göre, materyal eksiklikler ve değer öncelikleri arasındaki bağ, bir bireyin temel değerlerinin daha çok yetişkin öncesi dönemde edinilen sosyal ve ekonomik koşullardan etkilendiğini ve aradan kayda değer bir zaman geçtikten sonra değiştiğini ifade etmektedir. Bu hipoteze göre, değerler genellikle kuşaklar arası değişimler aracılığıyla evrim geçirirler. Toplumlar, yaşlı nesillerin değerlerini genç nesillere aktarırken, bu kültürel miras kolaylıkla dağıtılmaz; ancak bu değerler bireylerin birinci el deneyimleriyle çelişiyorsa, zamanla yavaşça erozyona uğrayabilirler (Inglehart, Wedzel, 2005: 97-98).

Gençlerin sivil toplum ağları aracılığıyla dönüşen değerlerinin, değer değişimi perspektifi içerisinde analiz edilmesi, Inglehart ve Wedzel'in teorileriyle derinleştirilebilir. Özellikle gençlerin özneleşme ve özgürleşme süreçlerinde Inglehart'ın post-materyal değerlere verdiği önem, gençlerin sivil toplum faaliyetlerine katılımını ve bu faaliyetlerin gençlerin değer sistemleri üzerindeki etkisinin anlaşılmasında perspektif sunabilmektedir. Gençlerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde kendilerini ifade etmeleri, değerlerinin dönüşümü bağlamında, bu çalışmaya katkı sağlayabilmektedir. Gençlerin aktif yurttaşlık ve toplumsal değişim süreçlerine katılımlarını anlamada, sivil toplum örgütlerindeki deneyimlerinin, sosyal sermaye birikimi ve evrensel değerlerin özümsemesiyle nasıl ilişkilendirilebileceğini, yeni değerlerin öğrenilmesi, bu yeni değerlerin içselleştirilmesi ve yaşama geçirilmesi bağlamında ele alınabilmektedir.

2.3.2. Yurttaşlık Zemini, Aktif Yurttaşlık ve Haklar Bilinci

Yurttaşlık, bireylerin siyasi, sosyal ve sivil haklar ile yükümlülükler içeren, belirli bir devlete veya topluluğa aidiyetini ifade eden bir kavramdır. Bu haklar ve sorumluluklar, toplumsal hareketler, ekonomik dinamikler ve siyasi ideolojilerin evrimiyle birlikte tarihsel bir süreç içinde evrilmektedir. Yurttaşlar, temelde ve genellikle o ülkede doğan veya yurttaşlık kazanan (statü) ebeveynlerden türeyen, o ülkenin yasal üyeleridir. Bu üyeler, kamusal alanda aktif rol alır ve farklı kurumsal düzlemlerde üyelik haklarına sahiptirler. Gençler ise toplumun tam yetkili üyeleri olarak kabul edilmezler çünkü henüz toplumsal ve yasal yetişkinliğin eşliğindedirler. Dolayısıyla genç yurttaşlar, yetişkin vatandaşların haklarına kısıtlı bir erişime sahiptirler (Lindsröm, 2010: 48).

Yurttaşlık üzerine sosyolojik perspektifi oldukça derinden etkileyen bir çerçeve 1949 yılında Marshall'ın *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar* isimli eserinde çizilmiştir (Kaya, 2006: 99). Marshall (2006), yurttaşlığı temelde eşitlik üzerine inşa edilmiş bir kurum olarak tanımlar. Yurttaşlık kurumu, teorik olarak herkesin eşitliğiyle başlayan ve sonrasında hakların genişlemesiyle devam eden bir sosyolojik alanı ifade etmektedir (Marshall, 2006: 6).

Yurttaşlık, Marshall'ın tanımıyla birlikte sosyolojik öneminin temellerini atmasından bu yana, hem sosyoloji hem de siyaset bilimi çalışmalarının odak noktasındadır. Yurttaşlık kavramı, bireylerin toplum içindeki yerlerini, kimlik ve aidiyetlerin nasıl şekillendiğini, belirli bir topluluk içinde bireylerin nasıl desteklendiğini, hakların çerçevesini ve bireylerin topluma katkılarını (sorumluluklar ve görevler) inceleyen bir araştırma alanını ifade eder. Bu çerçevede, yurttaşlık; toplumdaki bireylerin rollerini, haklarını ve yükümlülüklerini sorgulayan temel bir konu olarak önemini korumaktadır (Onyx, Kenny, Brown, 2011: 55).

Marshall'ın (2006) analizi, vatandaşlık haklarının tam gelişiminin yüzyıllar boyunca kademeli bir süreç olduğunu öne sürer. Bu hakların genişletilmesinin sosyal eşitliği ilerletmenin kritik bir yönü olduğunu savunur ve modern bir toplumda tam üyelik ve katılım için sivil, siyasi ve sosyal hakların elde edilmesinin esas olduğunu belirtir (Marshall, 2006: 9). İlk başta, yurttaş konuşma özgürlüğü, bireysel özgürlükler, düşünce ve inanç özgürlüğü, mülkiyet hakkı ve adalet hakkı gibi sivil haklar tanınmıştır. Daha sonra, oy kullanma ve siyasi kurumlarda görev alma hakkı gibi siyasi haklar on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başlarında verilmiştir. En sonunda ise, refah devleti çerçevesinde temel sosyal ve ekonomik haklar garanti altına alınmıştır. Üç hak kategorisi, sırasıyla bir adalet sistemi tarafından korunan sivil haklar, yerel yönetim ve meclis tarafından temsil edilen siyasi haklar ve refah devleti ile bağlantılı sosyal haklarla eşleşen kurumları içermektedir (Marshall, 2006: 6-7). Marshall, yurttaşlığı, bir topluluğun tam üyelerine verilen bir statü olarak tanımlayan bir teori ortaya koyar ve üç unsuru olduğunu, her birinin bir tür hakkı temsil ettiğini savunur:

Sivil Haklar: Bireysel özgürlük için gerekli olan hakları içerir, örneğin konuşma özgürlüğü, mülk edinme hakkı ve adalet hakkı gibi. Marshall, bu hakları esas olarak 18. yüzyılla, hukukun üstünlüğünün gelişimiyle ilişkilendirir.

Siyasi Haklar: Siyasi iktidarın kullanımına katılma haklarını kapsar, bir politik otoriteye sahip bir organın üyesi olarak veya böyle bir organın seçmeni olarak. Bu hakların gelişimi çoğunlukla 19. yüzyıla ve temsili demokrasinin yükselişiyle ilişkilidir.

Sosyal Haklar: Bir bireyin ekonomik refahını ve güvenliğini garanti eden haklar ve toplumda geçerli olan standartlara göre medeni bir yaşam sürme hakkıdır. Sosyal haklar arasında eğitim, sağlık hizmeti ve sosyal güvenlik hakkı gibi şeyler bulunur. Marshall, bu hakların 20. yüzyılda, özellikle Batı toplumlarında refah devletlerinin kurulmasıyla geliştirildiğinin altını çizmektedir.

Marshall, vatandaşlık haklarının, sivil haklardan (örneğin, ifade özgürlüğü hakkı) siyasi haklara (örneğin, oy kullanma hakkı) ve sosyal haklara (refah hakkı) doğru kademeli bir şekilde genişlediğini savunmuştur. Marshall'ı takiben, yurttaş hakları ve yükümlülüklerinin gelişimi üzerine yapılan tartışmaların çoğu, vatandaşlığı yukarıdan aşağıya verilen bir statü olarak inşa ettiği, bu yurttaşlık anlayışının bireylerin pasif yurttaşlar olarak kabul edilmesine yol açtığı eleştirileri çerçevesinde şekillenmiştir. Kymlicka ve Norman, Marshall'ın teorisinde sosyal hakları yapılan vurgunun oldukça önemli olduğunun altını çizmektedirler (Kymlicka ve Norman, 1994: 354).

Marshall'ın sosyal haklara yaptığı vurgu "eşit yurttaşlık" tartışmaları açısından oldukça önemlidir. Ona göre sadece sivil ve siyasi haklar çerçevesinde yurttaşlığı ele almak, o toplumun üyeleri arasında tam ve eşit hakları anlamak ve sağlamak için yetersiz kalmaktadır. Sosyal hakların yurttaşlar tarafından kullanılması o toplumun üyeleri arasındaki eşitsizliklerin azaltılmasını ifade eder (Marshall, 2006: 33). Sağlık, barınma, eğitim gibi refah devleti hizmetlerinden eşit faydalanabilmek ancak sosyal hakların genişletilmesi ile mümkün olur. Buradan hareketle, hakların garanti altına alınması ve de ulaşılabilir olması, eşit yurttaşlık zemini için bir gerekliliktir. Hakların yasal güvence altında olmasının yanı sıra erişilebilir olması esastır; yalnızca "herkes için eşit" şekilde tanımlanmış olmaları yeterli değildir. Örneğin, eğitim hakkının garanti altına alınması, bu eğitimi almak için gerekli mali kaynaklar yoksa sadece teorik bir kavram olarak kalır.

Yurttaşların kendi kararlarını özgürce verebilmesi, otonomi ve özerklik meselesi olarak tartışılır. Yurttaşlar, haklarını kullanırken veya onlara erişmeye çalışırken karşılaştıkları engeller oranında özerklik sorunları yaşarlar. Eşit statüye ve haklara kağıt üzerinde sahip

olan yurttaşlar arasında, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, etnik/kültürel/dini kimlik gibi çeşitli farklılıklar nedeniyle bazıları bu haklara erişim, toplumsal katılım ve özerklik bakımından dezavantajlı durumdadır. Bu dezavantajlı grupların karşılaştığı engeller çok katmanlıdır ve çözüm önerileri, farklı grupların ihtiyaç ve taleplerine göre farklılık gösterir (Yurttagüler, 2014: 12-13).

Kymlica ve Norman (1994), yurttaşlık üzerine farklı görüşleri, yaklaşımları ve değerlendirmeleri inceledikleri makalelerinde yurttaşlığı statü (kimlik kartı), aidiyet sağlayacak ortak değerler bütünü (toprak, dil, kültür) yanında bir yapısal unsura daha dikkat çekerler. Bu unsuru “etkinlik” olarak tanımlayabiliriz. Yurttaşlığa ait ilk iki unsur (statü ve aidiyet) değişmeyen ve doğuştan gelen özelliklerken; “etkinlik” kişiye bağlı aktif faaliyetleri tanımlar. Kişinin sahip olduğu yurttaşlık haklarının genişletilmesi ve iyileştirilmesi için atacağı adımlar, yurttaşlığa başka bir anlam yükler ve kavramın “aktif yurttaşlık” yönünü vurular (Kymlica ve Norman, 1994: 374-376);.

Yurttaşlık, genellikle bir devletin yasal üyesi olmayı ifade eder. Bu durum, bireye belirli haklar (oy kullanma, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi) tanır ve sorumluluklar (vergi ödeme, yasalara uyma gibi) yükler. Yurttaşlık, bireyin doğumla veya naturalizasyon yoluyla kazandığı bir statüdür ve bireyin temel haklarını ve devlete olan yükümlülüklerini tanımlar. Aktif yurttaşlık ise, bireylerin toplumlarındaki sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yaşama aktif ve bilinçli bir şekilde katılımını ifade eder. Aktif yurttaşlar sadece haklarından faydalanmaz, aynı zamanda toplumun iyiliği için sorumluluklarını da yerine getirirler. Bu, siyasi süreçlere katılım, gönüllü çalışmalar, sivil toplum kuruluşlarına üyelik, kamu hizmeti projelerine katılım gibi faaliyetleri içerebilir. Aktif yurttaşlık, bireylerin toplumsal değişim ve gelişimde önemli bir rol oynamalarını sağlayarak demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunur. Kısacası, her yurttaş potansiyel olarak aktif bir yurttaş olabilir, ancak aktif yurttaşlık, bireyin toplumsal katılımı ve etkileşimi ile ilgili ek bir adımı temsil eder (Hoskins & Mascherini, 2009: 462). Bu, sadece haklara sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumun iyiliği için bu hakları aktif bir şekilde kullanma ve katkıda bulunma pratiğidir.

Aktif yurttaşlar, hem proaktif olma eğilimindedirler hem de toplumlarında karşılaştıkları acil sosyal ve çevresel sorunları kolektif ve iş birlikçi yöntemlerle çözüme isteği taşırlar. Onlar için topluluğun korunması ile sosyal değişim arasında mutlak bir çelişki yoktur; her

ikisi de eş zamanlı olarak mümkündür. Dünyayı daha iyi bir yer haline getirme çabası onlar için sosyal bir değişimi ifade etse de, bu değişim, katılımcıların bakış açısına göre, kademeli olarak gerçekleşebilir. Bu kişiler genellikle pragmatiktirler ve pratik çözümler üretirler; ihtiyaç sahiplerine yardım ederler, kültürlerini geliştirirler ve toplumda yaygınlaşması gereken evrensel değerleri savunurlar (Onyx, Kenny, Brown, 2011: 65).

Aktif yurttaşlar, topluluklarında iyi olanı koruma çabası içindeyken, bunun önündeki engeller olarak gördükleri şeyleri düzeltmeyi amaçlarlar. Dezavantajlıların sıkıntılarını hafifletmek isterler, ancak mevcut durumu radikal bir şekilde sorgulamazlar. Ancak, iyi olarak gördükleri şey ciddi şekilde tehdit edilirse, gerektiğinde mücadele etmeye, devletin veya piyasanın adaletsiz veya olumsuz eylemlerine karşı direnmeye hazırdırlar. Aktif yurttaşlıkları, enerjilerini adadıkları üçüncü sektör örgütlerinin bir formunda somutlaştırır. İnsanlar, giderilmesi gereken belirli bir sorunla ilgilendikleri için örgütlere katılırlar. Katılımın itici gücü, genel veya soyut anlamda aktif bir yurttaş olma arzusu değil, belirli bir sorundur (Onyx, Kenny, Brown, 2011: 65).

Kymlica ve Norman, yurttaşlığın “katılım” boyutunu ön planda tutan, sivil toplum teorisyenlerinin yaklaşımlarının temelini; sağlıklı demokratik gelişim için gerekli olan karşılıklı saygı ve öz denetim gibi erdemlerin öğrenilmesinde, siyasal ilişkiler ve pazar mekanizmalarının yetersiz kalacağından yola çıktığını vurgular. Bu nedenle, sivil toplum teorisyenleri, karşılıklı sorumluluk erdemlerini öğrendiğimiz yerin, sivil toplumda oluşan gönüllü kuruluşlar olduğuna dikkat çekerler (Kymlica ve Norman, 1994: 363). Yurttaşların, gönüllü kuruluşlar aracılığı ile üstlendikleri sorumlulukları yerine getirmemeleri herhangi bir cezai yaptırım gerektirmemektedir, ancak diğer taraftan onaylanmaz da. Ancak, bu tür onaylamaların başta aile, arkadaşlar, meslektaşlar veya yoldaşlar tarafından gelmesi, bireyi sorumlu davranmaya teşvik etme konusunda güçlü bir motivasyon kaynağı olarak değerlendirilmektedir. İşte bu noktada, insan karakteri, yetenek ve yurttaşlık kapasitesi şekillenmekte; kişisel sorumluluk ve karşılıklı sorumluluğun önemi içselleştirilmekte ve gönüllü öz kısıtlamanın, sorumlu bir yurttaşlık için gereken temel bir beceri olarak öğrenilmektedir. Bu nedenle, yurttaşlıkla ilgili ilk görevlerden birinin sivil toplumda katılım sağlamak olduğu sonucuna varılır (Kymlica ve Norman, 1994: 364).

Sivil toplum teorisyenleri, gönüllü kuruluşları (sivil toplum örgütleri) demokratik, aktif yurttaşlık için bir tür eğitim, tutum geliştirme alanı ya da onun minyatür bir versiyonu olarak görmek suretiyle, bu tür derneklerden önemli beklentiler içindedirler. Vatandaşlık erdemlerinin öğretilmesi bu kuruluşların misyonu arasında yer alabilir, ancak genellikle asıl amaçları bu olmayabilir. Bireyler, aktif yurttaşlık erdemlerini öğrenmekten ziyade belirli değerleri benimsemek, belli insani duygu ve tutumlarına cevap bulmak amacı ile sivil toplum örgütlerine katılım gösterebilirler. Aktif vatandaşlık tanımı, yalnızca katılım biçimlerini değil, aynı zamanda bu katılımı ilişkili değerleri de içermektedir (Hoskins & Mascherini, 2009: 467). Bunun temel nedeni, katılımın kendi başına her zaman demokratik ve insan haklarına değer veren bir toplum için yeterli olmamasıdır.

Aktif yurttaşlık değerleri, insan hakları ile ayrımcılığa karşı durmayı ön plana çıkaran ilkeleri izlemektedir. Özellikle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi belgeler bu değerlerin temelini oluşturmaktadır ve demokrasi, adalet ve barış gibi kavramları desteklemektedir. Demokrasiye katılım, insan hakları ve ayrımcılık yapmama değerlerine odaklanarak, bu değerlerin bireylerin toplumsal katılımları ve kültürel anlayışları üzerindeki etkilerini artırmaktadır. Ayrıca, kültürlerarası anlayış kavramı aracılığıyla, ayrımcılık yapmama konusundaki değerlerin nasıl genişletilebileceği ve bu süreçte insan haklarına dair farkındalığın nasıl artırılacağı tartışılmaktadır (Hoskins & Mascherini, 2009: 468)

Onyx, Kenny ve Brown (2010) sivil toplum örgütlerinin, aktif yurttaşlık bilinci oluşturmalarındaki rolünü tartıştıkları makalelerinin kurumsal temelini; Tocqueville'in sivil toplumda aktif katılımın, demokratik siyasi kültürün, sivil bilincin karakterini geliştirmekte ve ortak iyiyi korumakta hayati bir öneme sahip olduğun teorisine dayandırmışlardır. Kamusal alanın gelişimi ve gönüllü örgütlenmelerin bu gelişimdeki rolünü tartışan Habermas ve daha yakın tarihte sivil örgütlenmelerin sosyal sermaye ve ağlar üzerindeki etkisini araştıran Putnam, aktif yurttaşlığın önemi ve gücü ile ilgili çerçeve sağlamaktadır (Onyx, Kenny ve Brown, 2010: 57).

"Aktif Yurttaşlık: Ampirik Bir İnceleme" isimli makalelerinde, altı farklı ülkedeki -bağımsız, kar amacı gütmeyen ve gönüllü üyelik üzerine faaliyet gösteren üçüncü sektör kuruluşlarında (sivil toplum örgütleri) aktif olan bireyler için, aktif yurttaşlığın ne anlama geldiğini raporlayan Onyx, Kenny ve Brown (2010) şu dikkat çekici sonuçları ortaya

koymaktadırlar: Topluluk temelli ve gönüllü bir örgütün üyesi olmak, aktif yurttaşlık için ideal bir yol sunmaktadır. Araştırmaya katılanlara göre: (i) ihtiyaç sahiplerine yardım, (ii) dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek (iii) aktivizm ve savunuculuk başlıca motivasyon kaynaklarıdır. Araştırmaya katılanların kişisel gelişimlerine, farklı olanla tanışmalarına yaptıkları vurgu da dikkat çekicidir. Onyx, Kenny ve Brown buradan hareketle, birçok bireyin, farklı insanlarla tanışma olanağını da içerecek şekilde, kişisel gelişim fırsatları arayışıyla katılımcı faaliyetlere yöneldikleri çıkarımını yapmaktadırlar. Bu süreçte, kişilerarası ilişkiler ve politik eylemlilik bir arada bulunmaktadır. Bireyler, hem sosyal hem de bireysel düzeyde değişim yaratma arzusundadır; bu dinamik, Touraine'in sorumlu ve mutluluk dolu bir yaşam sürme vizyonu ile uyumlu bir noktada kesişmektedir (Onyx, Kenny ve Brown, 2010: 65).

2019 yılında gerçekleştirilen “*Türkiye’de Gönüllülük*” araştırması (Erdoğan ve diğ., 2020) verilerinden yola çıkarak, gençlerin gönüllülük deneyimlerini analiz ettiği “*Gençlik, Gönüllülük ve Katılım*” isimli makalesinde Yurttagüler (2020); gençlerin aktif yurttaşlık temelinde katılım araçlarından bir tanesinin “gönüllülük” çerçevesinde değerlendirilmesinin önemini vurgular. Gençler gönüllük aracılığı ile hem politik hem de toplumsal süreçlere özneler olarak katılım sağlayabilmektedirler (Yurttagüler, 2020: 94). Bir arada yaşam ve kamusal alandaki etkinliğin artması bağlamında gönüllü olmak; gençler açısından “yardım etmek” veya “hizmet sağlamak” ile sınırlı değildir (Yurttagüler, 2020: 98). Gençler için gönüllülük temelli faaliyetler, yaşadıkları topluma katkıda bulunmak için aktif yurttaşlar olarak harekete geçmeleri açısından kendi başına değerlidir ve yaşadıkları toplumun bir bireyi olarak ortaya koydukları bu katkı gençlere bireysel kazanımları getirmektedir ve tanınırlık sağlamaktadır (Yurttagüler, 2020: 105).

Aynı çalışmanın verilerine göre gençlerin üçte biri, doğrudan kendisi ile ilgili (gençlik hakları, gençlerin güçlenmesi) alanlarında gönüllülük yapmaktadırlar. Diğer bir deyişle gençlerin üçte ikisi gençler dışında, farklı alanlardaki gönüllü faaliyetlerde yer almaktadırlar. Yurttagüler, bunun bir sebebinin “gençlerin içinde var olabilecekleri gençlik örgütlenmelerinin sınırlılığı” olabileceğini vurgular. Bir diğer sebebinin ise, “gençlerin kendi örgütlenmelerini kurmak için gerekli kaynaklardan, imkanlardan ve bilgiden yoksunluk” olabileceğinin altını çizer (Yurttagüler, 2020: 106).

Yurttaşlık yetkinliği, bireylerin sosyal ve toplumsal yaşama aktif olarak katılmalarını, sorumlu yurttaşlar olarak davranmalarını ve sosyal, ekonomik, yasal ve politik yapıları anlamalarını içerir. Bu yetkinliğin temel unsuru katılımdır ve katılım temsili demokraside veya sivil toplum örgütlerinde gönüllü olarak gerçekleşebilir. Kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği ise, farklı kültürlerde düşüncelerin ve anlamların nasıl farklı ifade edildiğinin bilincine varılmasını ve çeşitliliğe saygı duyulmasını destekler. Karar alma süreçlerine katılım, aktif yurttaşlık yetkinliklerinin doğrudan bir uzantısıdır. Gençlik çalışması, gönüllülük ve sivil organizasyonlar aracılığıyla farklı düzeylerde bu katılımı destekleyebilmektedir, ayrıca gençlerin yerel yönetim düzeyinden başlayarak, temsili demokrasiye katılımlarını güçlendirebilmekte veya kolaylaştırabilmektedir. Aynı zamanda gençlerin ilgilendikleri konular üzerinde örgütlenmeleri veya sivil yapılar içinde karar verme süreçlerine katılmaları, onların seslerini duyurmasına ve sosyal dışlanmayla mücadele etmesine imkan tanımaktadır (Yurttagüler, 2020: 120-121).

Avrupa Komisyonu (2001) tarafından hazırlanan *Gençler İçin Beyaz Kitap: Avrupa Gençliği için Yeni Bir İvme* raporunun anahtar kavramlarından biri olarak “aktif yurttaşlık” gençlerin toplumsal yaşama daha fazla katkı koymak istediklerini, düşüncelerinin daha fazla dikkate alınmasını talep ettiklerini ortaya koymaktadır. Gençlerin katılım talebi yerelden uluslararası düzeylere kadar çeşitli düzeylerde ve her alanda, organize olarak süreklilik içerisinde ele alınmalıdır ve karar alma süreçlerini de kapsamalıdır. Aktif yurttaşlığı geliştirmek için gençleri doğrudan ilgilendiren alanlarda (istihdam, çalışma koşulları, konut, eğitim, sağlık vb.) özneler olarak katılımları desteklenmelidir. Bu raporda, gençler için kapsayıcı, eşit erişilebilir, genç dostu yaklaşımların ve gençler için gençler tarafından gerçekleştirilen örgütlü faaliyetlerin öneminin altı çizilmektedir.

Aktif yurttaşlık kavramı, hak temelli yaklaşımla doğrudan ilgili bir öğrenme ve tutum değişikliğini de içeren bir kavram olarak ele alabilmektedir. Hak temelli yaklaşım, hak sahiplerinin haklarını tanıyıp, haklara ulaşmalarında bireylerin üzerine düşen sorumluluğun farkında olmak ve bu vizyona sahip olmak olarak tanımlanabilir.

Gençlik çalışmalarında hak temelli yaklaşım veya haklar bilincinin dört boyutuna vurgu yapılabilir. Bu dört boyut: (i) evrensellik ve eşitlik; cinsiyet veya etnik kökene bakılmaksızın tüm gençleri kapsama; (ii) katılım; katılımcıların kendi haklarının öznesi olarak tanımlanması ve katılımcıların ihtiyaçlarına göre yaklaşım geliştirilmesi, (iii)

işbirliği; farklı sektör ve yönetimlerin bir arada çalışmaları ve (iv) sorumluluk: gençlerin ihtiyaç ve çıkarları doğrultusunda hareket etme prensipleri olarak tanımlanabilir.

Buradan hareketle hak temelli bir gençlik sivil toplum örgütlerinin temel ilkelerini; katılım ve kapsayıcılık, eşitlik ve ayrımcılık karşıtı olma, hesap verebilirlik ve şeffaflık” çerçevesinde ele almak hatalı olmayacaktır.

2.3.3. Öznelik, Kendilik Oluşumu, Sivil Toplum ve Gençler

“Kendimiz hakkındaki hakikati keşfetmek için kendimizi feda etmeli ve kendimizi kurban etmek için kendimiz hakkındaki hakikati keşfetmeliyiz.” (Foucault, 2017: 81)

Gençlerin hak temelli sivil toplum faaliyetlerine katılımları aracılığıyla elde ettikleri aktif yurttaşlık deneyimini, insanlık, bir arada yaşam ve doğayla ilgili "ortak iyi" düşüncesini temel alan değerler ve haklar çerçevesinde tutum geliştirmelerinin incelendiği bu çalışmanın; bu süreci, "kendilik oluşumu, öznelik ve özneleşme" kavramları çerçevesinde ele alarak tartışmamızı gerekli kılmaktadır. Bu yaklaşım, gençlerin sosyal sorumluluk ve toplumsal katılımlarını daha derinlemesine anlamamıza olanak tanırken, aynı zamanda kişilik oluşumlarına da ışık tutmaktadır.

Sosyolojik tartışmalarda 'kendilik oluşumu', bireylerin kimliklerini, değerlerini, inançlarını ve davranışlarını bilinçli ve süregelen bir süreç olarak aktif şekilde nasıl şekillendirdiklerini ve geliştirdiklerini tanımlar. Sembolik etkileşimcilik ve varoluşçu sosyolojik paradigmalardan etkisi altında gelişen bu kavram, bireylerin toplumsal yapılar, normlar ve kültürel etkiler arasında nasıl manevra yaparak kendi benliklerini oluşturduklarına dikkat çeker (Rebughini 2014: 2). Bu süreç, sosyal etkileşimlerin, kültürel anlamların ve kurumsal bağlamların birbirine geçmiş karmaşık yapısı içinde gerçekleşir ve yalnızca bireysel etkileşimler içinde değil, aynı zamanda çeşitli toplumsal güçlerin etkisiyle anlaşılabilir.

Kendilik oluşumu ve öznelleşmenin keşfi; gençlerin kimlik oluşumu ve daha geniş toplumsal bağlam içinde öznel deneyimlerin oluşturulması üzerine karmaşık dinamikleri ifade etmektedir.

Kendilik oluşumu ve özerklik kavramları birbirine yakından ilişkili süreçleri içermektedir ve bu sürecin “özneleşme” kavramıyla iç içe geçmiş bir uzantıda tartışılabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Özneleşme, klasik sosyoloji literatüründe Durkheim’in bireyin toplumsal yapı tarafından belirlenmiş eyleme biçimlerinden, Weber’in bireye yüklediği “etkin aktör” özelliğine oldukça uzun sürecek -ve süre gelen- bir tartışmanın açtığı yolu takip etmektedir (Rebughini 2014:1). Bu çalışmaya ışık tutacak çerçevede “özneleşme”, özneye yüklenen anlama eleştirel yaklaşan Foucault, Butler, Touraine, De Certau gibi düşünürlerin perspektiflerinden ele alınmaya çalışılmıştır.

Foucault'nun öznelleştirme teorisi, bireylerin belirli bir sosyal-tarihsel bağlam içinde nasıl özne haline geldiğini inceleyen karmaşık bir süreci ele almaktadır. "Gözetleme ve Cezalandırma: Hapisanenin Doğuşu" (1975) ve "Cinselliğin Tarihi" (1976) gibi öncü eserlerinde Foucault, çeşitli disiplin mekanizmaları ve söylemler aracılığıyla güç ilişkilerinin bireylerin öz-benlik algısı ve kimliklerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Foucault'a (2014) göre, öznelleştirme, bireylerin toplumsal normları ve beklentileri içselleştirdiği, etkin bir şekilde kendi kendilerini toplumun her yerine nüfuz eden güç yapıları (iktidar stratejileri) içinde inşa ettikleri bir süreçtir (Foucault, 2014: 71).

Foucault'a göre iktidarın stratejileri (dispozitifler) tarihi bir deneyimle, güçlerini korumak ve genişletmek için, bireyleri öznel olarak inşa etme ve iktidarlarına tabi kılma yöntemleridirler. Buradan hareketle, herhangi bir kişisel deneyimin, öznel varoluşun mümkün olmadığı aksine öznenin iktidarın yönetiminin en asil elementi olduğu ortaya çıkmaktadır (Keskin, 2014: 18). Ancak buna ek olarak Foucault'un etik felsefesinden yola çıkarak ulaştığı “kendilik teknikleri”; özgürlüğe, öznel deneyimin imkanına vurgu yapan eleştirel bir eylemdir (Foucault, 2000: 32). Foucault'ya göre “etik”, bilinçli bir özgürlük pratiği ve aynı zamanda kendini inşa etme, kendini dönüştürme pratiğidir. Bunun için kişinin kendisine, sanatçının eserine yaklaştığı gibi (kültüvasyon) yaklaşmanı önerir Foucault. Öznel deneyim ve özgürlük pratiği; davranış biçimi geliştirme, kendini yönetme ve davranış alanlarını yeniden üretme, hayatın biçimlendirilmesi sanattır. Keskin'e (2014) göre Foucault'un bu pratiği sanat olarak tanımlamasının sebebi, var olan bir hakikat üzerine inşa edilmemiş yaratıcılığa yapmak istediği vurgudur (Keskin, 2014: 23).

Foucault'nun özneleşme kavramı, özellikle gençlerin sivil toplum faaliyetlerine aktif katılımları üzerinden, güç ve bilginin bireylerin öznelliklerini nasıl şekillendirdiğine dair

kesişme noktalarını incelememize olanak tanımaktadır. Bu süreç, gençlerin kimliklerinin dış etkenler tarafından şekillendirilip değiştirildiği gençlik yıllarında özellikle önemlidir ve bu dönemde kimliklerin nasıl evrildiğini anlamak için kritik bir perspektif sunmaktadır (Foucault, 2017: 335).

Foucault (2014), eleştirel tutum ve öznellik arasındaki bağı derin olduğunu belirtmektedir. Mevcut neoliberal sistem tarafından belirlenen kuralların ve gerçekliğin ötesinde alternatiflerin farkına varabilmek ve çok yönlü öznelliklerin farkında olabilmek için sorgulayıcı bir yaklaşım şarttır. Bireyin gerçek özgürlüğüne kavuşabilmesi için, sanki özgürmüşçesine dayatılan kimliklere, bu kimlikleri biçimlendiren subjektif tecrübeler ve bu kimliklerle ilişkilendirilen kısıtlamalara meydan okumak öncelikli ve gereklidir (Foucault, 2014: 226) Kendilik kaygısı, diğer insanları düşünmeyi ve onlarla kurulan ilişkileri de kapsar. İlişkilerdeki iktidar dinamikleri her zaman mevcuttur ve kendilik kaygısı, bu iktidar ilişkilerinin etkin bir şekilde yönetilmesini hedefler. Foucault'ya göre, özgürlük sürecinin kendisi değil, özgürlük pratiği incelenmelidir; çünkü özgürlüğün anlamı ancak bu pratikler yoluyla kavranabilir. Sadece özgürleşmek istemekle özgürlük mümkün olmaz; özgürlük hayata geçirilen pratikler sayesinde anlaşılabilir ve gerçekleşir (Foucault, 2014: 228).

“Benim rolüm -ki bu çok şatafatlı bir terim- insanların sandıklarından daha özgür olduklarını, belli bir tarihsel dönemde yaratılmış bazı temaları hakikat ve apaçıklık olarak kabul ettiklerini ve bu sözde apaçıklığın eleştirilebileceğini ve yok edilebileceğini göstermektedir” (Foucault, 2014: 99).

Foucault'ya göre, öznenin oluşumunda temel bir adım, düşünce ve eylemleri kısıtlayan faktörlere eleştirel bir tutum geliştirmektir.

Foucault gençlerin sivil toplumda katılımıyla doğrudan ilgilenmese de; güç, bilgi ve özneleşme üzerine fikirleri, bireysel tutumlar ve yapısal güçler arasındaki karmaşık etkileşimi anlamada değerli iç görüler sunmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında Foucault, sivil toplumun gençler açısından aktif katılımlarının özerkliklerini nasıl teşvik edebileceği ve mevcut güç ilişkileri içerisinde yeniden üretme potansiyelleri konusunda eleştirel bir inceleme yapılmasını teşvik etmektedir.

Butler (2015), öznenin failliği konusuna, Foucault gibi iktidarın dışlayıcı normatif yapısına vurgu yaparak yaklaşmaktadır. Butler'a göre özne olarak kabul edilenler, devlet tarafından tanınan toplumsal kesimler için geçerlidir. Cemaatleşemeyenler iktidar tarafından dışlanırlar ve toplumsal, siyasal ekonomik haklara (talepleriyle) ulaşma imkanları yoktur. Butler'a göre, çağdaş siyaset kurumları söz konusu olduğunda sorun, özne olmaktan ısrar etmekten ziyade kimlerin özne olarak kabul edildiği ve özne olarak kabul edilmeyenlere ne olduğu sorunudur (Butler, 2015: 35-37). Dolayısıyla temsil ve özne merkezli siyaset anlayışlarının yalnızca belirli kimlikler adına eşitlik ve adalet talebi yeterli değildir.

Butler, "performatif politika" kavramıyla postyapısal bir değişim vaadi sunmaktadır (Butler 1999: 127) ve hüküm süren kalıpların dışında kalan reddedilmiş söylemlere imkan tanımaktadır. Butler bu katkısıyla, Foucault'nun öznelere karşı mücadeleleri için olası bir yöntemi ortaya koyar: "Altüst edici performatif pratikler, iktidarı toptan ortadan kaldıracak bir direniş, seklinden çok, özne olarak kabul edilmeyenleri görünür kılan ve iktidarın dışlayıcı isleyişini ifşa eden edimlerdir" (Oralgül Demir, 2016: 55).

Butler'ın (1990) "Gender Trouble (Cinsiyet Belası)" başlıklı çalışmasında ortaya koyduğu performativite teorisi, kimlik oluşturma'nın geleneksel anlayışlarını sorgulamaktadır. Butler, cinsiyet kimliğinin ve geniş anlamda tüm kimliklerin, sabit veya doğuştan var olan şeyler olmadığını, bunun yerine tekrarlanan eylemler ve performanslar aracılığıyla inşa edildiğini savunmaktadır (Butler, 1990: 44). Butler'a göre, bu performanslar, altında yatan bir özün yansıması olmaktan ziyade ifade ettiği kimliği oluştururlar. Bu perspektif, sivil toplum (alanı) içerisinde, özneleşme deneyimi için önemli sonuçlar doğurmaktadır. Özneye ait olan kimliğin, bireylerin tabii olduğu, var olan kategoriler içerisinde sıkışıp kalmadığı, bunun yerine toplumsal uygulamalar ve ilişkilendirmeler aracılığıyla aktif olarak üretildiğini ve yeniden üretildiğini vurgulanmaktadır. Sivil toplum bağlamında, bu, var olan normların, değerlerin ve söylemlerin, bireylerin kimliklerini ve öznelliklerini, sivil alanın imkanları içerisinde, şekillendirmede bir rol oynayabileceği anlamına gelmektedir. Ayrıca, Butler, istikrarlı ve birleşik bir benlik kavramını sorgulamaktadır ve bunun yerine, kimliğin akıcı ve koşullu doğasını vurgulamaktadır. Bu akıcılık, bireylerin mevcut normları ve kategorileri sorgulama ve altüst etme potansiyeline sahip oldukları anlamına gelir (Butler, 1990: 176); bu da sivil toplum içinde yeni ve dönüştürücü öznelliklerin ortaya çıkma olasılığına yol açılabileceği yorumunu pekiştirmektedir.

Butler'ın eleştirilerel yaklaşımını, sivil toplumun özneleşme sürecindeki rolü tartışmasına dahil etmek, kimlik oluşturma'nın performatif doğasını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Sivil toplumun açtığı alanlardaki norm ve söylemlerinin öznellikleri şekillendirmedeki rolü; sivil toplum içindeki öznel deneyimin dinamik ve koşullu doğasını, bireylerin daha geniş toplumsal yapılarla ilişkilendiklerinde öznelliklerini oluşturma edimlerini tartışabilmemiz için değerlidir.

Lin'in (2008) sosyal sermaye teorisi, bireylerin kişisel kazanç veya kolektif yarar için ağlarındaki kaynakları kullanma kapasitesini vurgular (Lin, 2008: 54). Lin'in araçsal yaklaşımının aksine, hem Foucault'nun hem de Butler'ın teorileri, öznel sosyal sermayenin bir işlevi yerine güç ilişkilerinin bir ürünü ve performatif eylemler olarak sunmaktadır. Ancak, Lin'in sosyal sermaye teorisinin Foucault ve Butler'ın öznel deneyime dair eleştirel yaklaşımları ile bütünleştirilmesi, sivil toplumda gençlerin aktif rol almalarının farklı derinliklerde boyutlarına odaklanmamıza imkan tanımaktadır.

Foucault'nun öznel şekillendiren güç mekanizmalarına (dispozitiflere) yaptığı vurgu, Lin'in sosyal ağların hem fırsat hem de kısıtlama kaynakları olabileceği iddiası üzerinden tartışılabilir. Lin'in çerçevesinde ağlar içindeki güç, gençlerin aktif yurttaşlık becerilerini şekillendireceği ilişkilere ulaşmaları için erişebilecekleri kaynaklar olarak görülebilir.

Butler'ın performatiflik kavramı, Lin'in sosyal sermaye çerçevesi içinde, öznel deneyimin performatifliğinin, sivil toplumun norm ve değerleri içinde yerleşik sosyal sermayeyi kullanma veya sorgulama eylemi olarak nasıl ele alınabileceğini tartışmamızı sağlayabilir. Butler için, toplumsal normları bozan, gençlerin performatif eylemleri, öznel deneyimin ifade edilme biçimi şekilleridir. Lin'in perspektifinden bakıldığında, bu eylemler, ağın birey üzerindeki etkisini, ağın sınırlarını ve sermaye dağılımını tanımlayan normları sorgulayarak değiştirme yolları olarak görülebilir. Lin'in sosyal sermaye yaklaşımı, bireylerin bu yapıları nasıl yönlendirdiklerini ve kendilerine sunulan sosyal sermayeyi nasıl edindiklerini veya sorguladıklarını anlamak için bir temel sağlar (Lin, 2008: 64). Foucault ve Butler, güç ve kimlik oluşturma'nın dinamiklerine vurgu yaparken, Lin'in sosyal sermaye teorisi, bu dinamiklerin sosyal ağlar içindeki pratik sonuçlarını incelemek için perspektif sunabilmektedir.

Toplumsal hareketleri odağına alan Touraine (2002), özne kavramını oldukça merkezi bir yere konumlandırır ve bir araya gelen öznelerin iktidara baskı unsuru oluşturmalarını kuramsallaştır ve bu baskının varlığını gerçek demokrasinin önemli bir bileşeni olarak ortaya koyar. Touraine'e göre *özne, özgürlük demektir* ve kendilik, şahsiyet kazanma girişimidir (Touraine, 2002: 260). Toplumsal hareketler, öznelerin taleplerini aktörler olarak ortaya koyabilmeleri potansiyeliyle, totaliterlik ve şiddet önündeki en önemli eylem pratiğidir. Touraine'e göre, hem özgürlük hem de adalet arzuları, "var olan durumu aşma" yeteneğine dayanmaktadır (Touraine, 2002: 261). Postyapısalcı ve postmodern tartışmanın dışında konumlanan Touraine, öznenin fikrini sosyalizasyona karşı direnişin temeli olarak yorumlamış ve bu kavrama belirli bir antisosyal anlam kazandırmıştır. Sosyal, kültürel ve politik normların bağımlılığında, kısıtlamalarda ve sınamalarda sıkışmış olsa da, özne her zaman hayal gücü ve yaratıcılık yeteneğini kullanarak onlarla başa çıkma fırsatına sahiptir (Touraine, 2002: 235). Touraine'e göre saygı duyulması gereken kollektif iradenin yanında kişisel yaratıcılık yoluyla kendi yaşantısının öznesi olma yeteneğidir. (Touraine, 2002: 363). Touraine, öznenin fikrini sosyalizasyona karşı direnişin temeli olarak yorumlamış ve bu kavrama belirli bir antisosyal anlam kazandırmıştır. Durumun bağımlılığında, kısıtlamalarda ve sınamalarda sıkışmış olsa da, özne her zaman hayal gücü ve yaratıcılık yeteneğini kullanarak onlarla başa çıkma fırsatına sahiptir (Rebughini 2014: 3). Touraine'nin yaklaşımı göre, gençlerin sivil toplum içindeki aktif rolleriyle, özne olarak özgürlüklerini keşif imkanlarına olanak tanımaktadır. Gençlerin iktidar yapısına etki edebilme potansiyelleri, demokratik süreçlere katılımlarını bireysel ve kolektif olarak anlamlı kılabilmektedir. Gençler, bu süreçte kendi kimliklerini ve öznelliklerini keşfederek, kolektif irade ve yaratıcılık kapasitelerini kullanarak adil ve kapsayıcı olmayan toplumsal normlara meydan okuyabilirler. Gençlerin sivil toplum katılımı, onlara toplumda aktif ve etkili roller üstlenme imkanı tanır, böylece hem bireysel hem de toplumsal anlamda kendi kişiliklerini oluşturma fırsatı bulurlar ve bu süreç, onların toplumsal değişimde belirleyici birer aktör olmalarına imkan tanır.

Öznel deneyimin alanı olarak gündelik hayat içindeki pratikleri (taktikler), iktidarın stratejilerine karşı bir eyleme biçimi olarak ele alan Michel de Certeau (2008) ise, öznelliklerin keşfi için bakış açımızı değiştirmemiz gerektiğini öne sürer. Ona göre, yerel (kimlik) farklılıkları, egemen söylemin eylemleri (normları) karşısındaki hamlelerine göre incelenmelidir (De Certeau: 2008: 76). De Certeau'nun görüşüne göre, sivil toplum içinde katılım, oy kullanma veya protesto gibi resmi mekanizmaların çok ötesine uzanan bir dizi etkinliği içerir. "Sessiz çoğunluk" kavramı, siyasi alanın açıkça aktif olmayan,

ancak günlük hayatlarında yorumlama ve direnişin ince eylemlerine katılan bireyleri tanımlayan bir kavramdır. Bu bakış açısı, sivil katılımın oluşturduğu kapsamı genişletir ve günlük eylemlerin daha geniş sosyal ve siyasi perspektif içindeki önemini vurgular.

De Certeau, günlük yaşam pratikleri üzerine yaptığı araştırmaların sonucunda, bireylerin, kurumlar ve toplumsal sistemler tarafından oluşturulan yapılar ve iktidarın stratejileri içinde nasıl “taktikler” kullandığına odaklanır. Özneleşme yaklaşımı, bireylerin bu yapıları yaratıcı ve sıklıkla başkaldırıcı yollarda nasıl gezindikleri üzerine kuruludur, böylece bireyler kendi özelliklerini, gündelik hayat içerisindeki eylemleri ve iktidara karşı duruşları ile kurarlar (Certeau: 2008: 61). Certeau'nun görüşünde, “özgürlük”; “idare etme sanatı”nda, yani insanların toplumsal yapıları beklenmedik yollarla kendi amaçları için nasıl manipüle edip kullandıklarında bulunur. Bu perspektif, bireylerin toplumun kısıtlamaları içinde özgürlük bulmada kaynaklarını ve yaratıcılığını vurgulamaktadır (Certeau: 2008: 56).

Öznel deneyimleri iktidarın stratejilerine karşı bir direniş biçimi olarak tanımlayan De Certeau, gençlerin günlük hayatta iktidara karşı kullandıkları taktiklerin, özgürlük ve kendilik ifadesi yolunda nasıl bir rol oynadığını ortaya koymamıza olanak tanır. Bu taktikler, sivil toplumda gençlere alternatif ifade ve katılım yolları sunarak, onların kendi kimliklerini ve sosyal konumlarını aktif bir şekilde şekillendirmelerinde rol alır. Sivil toplum içindeki katılım sadece resmi mekanizmalarla sınırlı değildir; gençlerin günlük yaşamlarında uyguladıkları yaratıcı eylemler ve direniş biçimleri de bu katılımın bir parçasıdır. Gençlerin toplumsal yapıları dönüştürme potansiyeli, onların kısıtlamalara karşı özgürlüklerini ve yaratıcılıklarını kullanma kapasitelerini vurgular. Bu açıdan bakıldığında, sivil toplumun gençlere sunduğu imkanlar aracılığıyla, bireylerin kendilerini ifade etme ve toplum içinde etkili rol alabilme şansını artırmaktadır.

Foucault, Butler, Touraine ve DeCerteau'nun öznel deneyim ve öznelliğin imkanı konusundaki düşüncelerinin benzeyen ve çatışan eksenlerini aramak ve yorumlamak elbette kolay değildir. Bu çalışmanın hedeflerinden biri de değildir. Ancak teorisyenlerin hepsinin, iktidar tarafından kurulmuş ve sınırları belirlenmiş olan yönetme stratejilerine karşı, öznelliğin arayışı, öznenin direnme potansiyelini ve öznelerin kendilerini tanımlamaya çalışan yapıları nasıl alt edebileceklerini tartıştıklarını söyleyebiliriz. Bu kesişimler, öznellik ve özgürlüğün toplumsal yapılar ve iktidar ilişkileri tarafından

sınırlansa da, içlerinde direniş, dönüşüm ve sürekli kendini yeniden müzakere etme potansiyelini barındırdıklarını öne sürmektedirler. Bu ortak görüş, özneliğin ve özgürlüğün, bireysel kendilik biçimlendirmeden kolektif sosyal hareketlere, dilin eleştirel kullanımından günlük pratiklere kadar çeşitli direniş biçimleri aracılığıyla gerçekleştirildiğini önermektedir.

Evrensel değerler çerçevesinde, sivil toplumu, haklar temelinde "ortak iyi"yi arayan ve aktif yurttaşlık söylemiyle şekillenen bir yapı olarak düşündüğümüzde, bu yaklaşımlar, gençlerin kendini keşfetme ve muhalif duruş geliştirme pratiklerine, "özneleşme" perspektifinden yaklaşabilmemize imkan sağlamaktadır.

Çalışmanın kavramsal ve kuramsal dayanakları, sosyal sermaye kuramı etrafında şekillenmiş olup, bu kuramın temel kavramları sivil toplum tartışmaları bağlamında ele alınarak tartışılmıştır. Sosyal sermaye kuramının açtığı pencere özellikle "ağlar, güven, karşılıklı normlar, kolektif eylem, işbirliği" kavramları çerçevesinde, sivil toplum alanındaki ilişkileri incelemek için ve tartışmak için elverişli bir düzlem sunmaktadır. Sivil toplum ilişkileri, bireyler için oluşturduğu yeni ağlar aracılığı ile yoğunluklu olarak gönüllülüğe, karşılık beklenmeyen "güven" temelli tutumlara ve "kolektif bilincin" oluşumuna temel oluşturmaktadır. Hak temelli yaklaşım bu açıdan, tutum ve davranışların, evrensel değerler çerçevesinde şekillenmesi açısından ele alınmakta ve çalışmanın önemli kavramlarından biri haline gelmektedir.

Değerler ve değer değişimi üzerine kuramsal çerçeve, gençlerin sivil toplumla olan ilişkilerini ve toplumdaki aktif rollerini tartışmamıza olanak tanımaktadır. Hakları temel olan sivil toplum örgütleriyle kurulan ilişkiler değer yargılarının sorgulandığı, kamusal düzenin eşit haklar çerçevesinde yeniden düzenlenmesi gerekliliğinin savunulduğu bir bütüne içkindir. Bu nedenle sivil toplum, değer değişimlerinin kaçınılmaz ve gerekli bir tartışmayı beraberinde getirdiği bir çalışma alanıdır. Özellikle gençler açısından, sivil toplum ilişkileri süreci, evrensel değerlerin nasıl içselleştirildiği ve yaşama geçirildiğinin derinlemesine incelenmesine, değerlerin toplumlar arası ve kuşaklar arası nasıl evrildiğinin tartışılmasına olanak tanımaktadır. Dolayısıyla değerlerin ve değer değişimlerinin incelenmesi, gençlerin toplumsal değişim süreçlerine katılımlarını anlamak için sağlam bir dayanak sunar.

Gençliğin tanımlanmasında, gençlerin edilgen nesnel bir kategori olarak ele alınmasının eleştirilmesinden hareketle, Türkiye'de gençlik sivil toplumunun, gençlik çalışmaları perspektifinden tartışılması çalışmanın temel yaklaşımını belirginleştirmektedir. Sosyal sermaye kuramı çerçevesinde, Bourdieu, Putnam, Coleman ve Lin'in perspektifleri, sivil toplum alanındaki ilişkilerle bağlamlandırılarak değerlendirilmiştir. Özneleşme, sosyal sermaye birikimi sürecinin sivil toplum faaliyetleri sürecinde kazanılan deneyim ve değer değişimlerinin bir uzantısı olarak, gençlerin kendi gündemleri ve kendi geleceklerini şekillendirecekleri toplumsal ilişkileri bağlamında hem özerklik hem de özgürlüklerin imkanı çerçevesinde tartışılmıştır.

Özetle, çalışmanın sosyal sermaye ve özneleşme teorinden beslenen kavramsal dayanakları birbirini besleyen dairesel bir süreci; gençlerin özneler olarak var olabilmeleri, sivil toplumsal kurulan ağlar ve güven, hak temelli öğrenme ve evrensel değerlerin içselleştirilmesi, aktif yurttaşlık, diğerkamlık yoluyla kolektif eylemlerin kurumsallaşması, gençlerin kendi potansiyellerini aşma tutumları ve sonucunda da özneleşme süreçlerinin tartışılması olarak değerlendirilebilir. Bu döngüsel sürecin tamamı sosyal sermaye birikiminde sivil toplumun rolünü anlamak ve tartışmak için kavramsal olarak güçlü dayanaklar oluşturmaktadır.

3. BÖLÜM

GENÇLİK SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNDE AKTİF GENÇLERİN SOSYAL SERMAYE BİRİKİMLERİ VE ÖZNELEŞME SÜREÇLERİ SAHA ARAŞTIRMASI BULGULARI

Gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif olan gençlerin sosyal sermaye birikimleri ve özneleşme süreçlerinin analiz edildiği, dört ana temadan oluşmakta olup, bu bölümde ilk iki tema ele alınmaktadır.

İki ana tema çerçevesinde yapılandırılan bulgularda, gençlerin sosyal sermaye oluşumunu ve sivil toplumla etkileşimleri analiz edilmektedir. İlk tema, "Geçmiş ve Bugünün Sosyal ve Kültürel Yaşam Pratikleri" başlığı altında, aile dinamikleri ve sosyo-kültürel çeşitlilik ile ilgili alt temalara ayrılmıştır. Bu bölümde, ailenin sosyal sermaye oluşumundaki rolü (Aile Dinamikleri ve Sosyo-Kültürel Çeşitlilik), büyüdükleri çevre, kültürel çeşitlilik ve eğitim hayatından alınan izler incelenmektedir. Ayrıca, gençlerin politikleşme süreçleri, belirginleşen tutumlar, beğeniler ve tercihler gibi sosyal sermayeyi şekillendiren bağ kurucu öğeler ele alınmıştır.

İkinci ana tema ise "Sivil Toplumla Temas ve Profesyonelleşme" olarak adlandırılmış ve gençlerin sivil toplum örgütleriyle olan ilişkilerini derinlemesine analiz etmektedir. Bu tema altında, güvenli alanlar olarak değerlendirilen katılım ve örgütlenme süreçleri ile sivil toplumda derinleşen ilişkiler ve profesyonelleşme yolları tartışılmaktadır. Bu iki ana tema, gençlerin sosyal sermaye kuramının önemli bileşenlerinden biri olan köprü kurucu sosyal sermaye ile nasıl etkileşimde bulduklarını ve bu süreçlerin gençlerin kendilik oluşumu ve özneleşme süreçlerindeki rolü tartışılmıştır.

3.1. GEÇMİŞ VE BUGÜNÜN SOSYAL VE KÜLTÜREL YAŞAM PRATİKLERİ

Bulgular bölümünün ilk başlığında, gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif gençlerin sosyalizasyon süreçlerin ve yaşam yolculuklarındaki izler anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Gençlerin sahip oldukları sosyal ilişki ağlarına bakılarak ve bu ağlardaki deneyimlerine odaklanılmıştır. Aile içi ilişkiler, ailenin toplumsal konumu, değerleri, yaşam örüntüleri ile, kişilerin büyüdüğü yerler, okullaşma süreçleri, eğitim hayatları ve sosyal deneyimleri incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde görüşülen gençlerin profili ve değerlerinin incelemesinin, onları sivil toplumda aktif olmaya götüren süreçlerini, izledikleri yolları anlamamızda rehberlik edeceği düşünülmektedir.

Öncelikle aile ve büyüdüğü çevrenin sosyal ve kültürel ve yapısal özellikleri, sonra eğitim hayatının kişilerin kimliklerinin oluşum süreçlerindeki rolü, ardından da bu çerçevede gençlerin kültürel, sosyal beğeni, tutum ve gündelik pratikleri anlaşılmasına ve bunlar arasında ilişkiler kurmaya odaklanılmıştır.

Bourdieu'nun habitus ve kültürel sermaye kavramları çerçevesinde yapılan tematik analiz, genç bireylerin sosyal sermayelerinin ve aile ilişkilerinin hem kişilik oluşumları hem de toplumsal pozisyonlarını nasıl etkilediğinin ortaya konmasında çerçeve sağlamaktadır. Bu yaklaşım katılımcıların kendi kimliklerini nasıl inşa ettikleri ve sosyal dünyayla nasıl etkileşim içinde oldukları hakkında derinlemesine bir anlayış sağlamamızı kolaylaştırmaktadır. Bourdieu'nun (1984) sosyoloji teorisinde öne çıkan habitus ve kültürel sermaye kavramları, bireylerin sosyal dünyada nasıl hareket ettiklerini ve ilişkileri nasıl algılandıklarını anlamamıza yardımcı olacak kavramlardır. Habitus kavramı, bir kişinin yaşam deneyimleri boyunca geliştirdiği düşünme, algılama ve eyleme geçme biçimlerini tanımlanmaktadır. Bu düşünme ve hareket etme biçimleri, çoğunlukla farkında olmadan, kişinin içinde büyüdüğü sosyal ve kültürel çevre tarafından şekillendirilmektedir. Yani, habitus bir bireyin toplumsal pozisyonunun ve deneyimlerinin bir ürünüdür ve onun dünya görüşünü ve tercihlerini belirlemektedir (Bourdieu, 1984, 466). Habitus kavramı, aile ve kültürel sermaye ile de yakından ilişkilidir. Aile, bireyin ilk sosyalizasyonunu sağlayan birincil kurum olarak, çocukluk döneminden itibaren habitusun oluşumuna önemli katkılarda bulunur. Aile içinde aktarılan kültürel sermaye, eğitilmiş olma, dil kullanımı, estetik tercihler ve yaşam biçimleri gibi unsurları içerir ve kişinin toplumsal alanda nasıl hareket edeceğini, neyi değerli bulacağını ve hangi sosyal pratiklerin bir parçası olacağını etkiler. Yaşanılan sosyal çevre de habitusun oluşumunda etkilidir, çünkü bireyin ait olduğu sınıf ve grup normları, değerleri ve beklentileri üzerinden bireyin dünyayı nasıl gördüğünü ve kendine nasıl bir yer bulduğunu etkiler. Örneğin, bir bireyin eğitim hayatı ve arkadaş çevresi de onun habitusunu şekillendirmektedir ve sosyal hareketlilik potansiyelini belirlemektedir (Bourdieu, 1984, 466).

Habitus, maruz kalınan ve algılanan toplumsal koşulların, bireylerin hayatlarını eğilimler ve yatkınlıklar sistemidir (Wacquant, 2007: 65). Bireyler toplumda işgal ettikleri konuma, yani özerk sermaye donanımlarına bağlı, insanların sahip oldukları sermayeleri (kültürel, ekonomik, sosyal) ile her biri kendine ait yoğun kuralları, düzenlilikleri ve otorite biçimlerine sahip, farklı mikro alanlarda güç için rekabete girerler. Dolayısıyla eylemcilerin toplumsal cinsiyet, sınıf ve etnik köken içerisinden ekonomik ve kültürel sermayelerine ek olarak, sosyal ağları tabakalaşmakta ve bu da onların sonradan toplumsal alan içerisindeki kaynaklara ulaşımını belirleyen birtakım yatkınlıklar sistemi edinmelerinde etkili olmaktadır (Wacquant, 2014: 218). Bu çerçevede, katılımların eğitim hayatı ve okul gibi kültürel sermayenin özneleştirilmiş biçimleri, katılımcıların kimlik oluşum süreçlerine olan etkisini yorumlayabilmek için analiz edilmiştir.

3.1.1. Aile Dinamikleri ve Sosyal Kültürel Çeşitlilik

3.1.1.1. Sosyal Sermaye Oluşumunda Ailenin Mirası

Araştırma grubunun tamamı çekirdek ailede büyümüştür. Aile yapısının, anne-baba ve çocuk(lar) tarafından aynı çatı altında sürdürülen, ekonomik fiziksel, biyolojik ve kültürel birlikteliğe işaret etmektedir.

Ailelilerin tamamı *kentli* çekirdek aile değildir. Görece daha küçük yerleşim birimleri içerisinde Salihli, Kırkağaç, Fatsa, Çarşamba, Yüksekova, Mardin, Batman gibi il ve ilçeler yer almaktadır. Özellikle ilçelerde büyüyen katılımcıların, yakın akrabalık ilişkileri içerisinde aynı mahalle, aynı apartman veya yakın evlerde çocukluk ve erken gençlik yıllılarını geçirmişlerdir. Ailelerdeki çocuk sayısı 1 ve 6 arasındadır. Büyük çoğunluk, 2 kardeştir, 2 katılımcı ailenin tek çocuğudur. Katılımcılar, çocukluk dönemlerinde, özellikle anne ve babanın çalıştığı süreçlerde dede, anneanne ve babaanne gibi yakın akrabaların bakım desteği gördüklerini belirtmiştir..

Katılım grubunun anne-baba eğitimleri çok geniş bir yelpazede yer almaktadır ve okur-yazarlıktan, yüksek ihtisas (yüksek lisans) mezunu olmaya kadar farklı eğitim durumlarını kapsamaktadır. Eğitim geçmişlerinde, babaların, annelere göre daha yüksek eğitim olanaklarına erişmiş oldukları belirtilmiştir. Katılımcılardan yarısından fazlasının annelerinin, eğitimlerini çeşitli sebeplerle yarıda bırakmak durumunda kaldıkları ifade edilmiştir. Bunun sebepler arasında annelerin ailelerindeki bir kayıp, ev işleri ile

ilgilenmek durumunda kalmak, ailelerdeki erkeklerin eğitime devam etmesini istememesi, evlilik ve ekonomik koşullar dikkat çekmektedir. Katılımcılardan 3'ünün anne ve babası üniversite mezunudur.

Baba mesleklerinde devlet memurluğu, muhasebecilik, öğretmenlik (ilkokul, ortaokul), mühendislik, serbest meslek, esnafılık, inşaat ustalığı, banka memurluğu, hayvancılık, işçilik gibi meslekler yer almaktadır. Annelerin yüzde altmışı ev kadınıdır. Ev dışında, bir kurumda görev alan annelerin ise öğretmenlik, hemşirelik, memurluk, terzilik, kuaförlük, yöneticilik gibi mesleklerde özel sektör ve kamu kurumlarında çalıştıkları görülmektedir.

Ailelerin sosyo-ekonomik durumları dolayısı ile ait oldukları sınıfların orta, orta-alt ve alt-üst sınıf olduğu görülmektedir. Çocukluk dönemini anlatırken, doğrudan sorulmamasına rağmen ekonomik zorlukların altını çizen katılımcıların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. 13 katılımcı; iflas, iş kaybı, işsizlik, haneye giren ekonomik gelirin düşüklüğü, adli durumlar ve toplumsal çatışmalar gibi sebeplerle çocuklukları döneminde çok zor durumda olmadıklarını ancak ekonomik zorluklar yaşadıklarını paylaşmışlardır. Genel olarak "*orta halli bir aileydik*" söylemi ağır basmaktadır. Sadece bir katılımcı ekonomik olarak erken çocukluk döneminde, üst sınıfta yer aldığını, ekonomik olarak farklılık yaratacak derecede rahat bir erken çocukluk dönemi geçirdiğini dile getirmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarındaki aktif gençlerin, ailelerinin eğitim durumları, meslek ilişkileri ve ekonomik durumları katılımcıların sosyal sermayesi ile ilgili fikir vermektedir. Bireylerin kimlik oluşumları süreçlerinde ve geleceklerini tasarlarken gösterdikleri yönelimlerde farklı dinamiklerin etkili olduğu söylenebilir . Bu dinamiklerden biri de aile ilişkileri içerisinde, aileden sonra sosyal sermaye birikiminde oldukça etkili olan kurumsal eğitim veya okullaşma olarak tanımlayabileceğimiz süreçleri içermektedir.

Ailelerde *eğitime verilen önem* ve ekonomik koşullar / zorluklar ne düzeyde olursa olsun önemli bir etken olarak görülmektedir. Tüm görüşülenlerin neredeyse tamamının (kardeş sayısı değişmeksizin) kardeşleri üniversite eğitimlerine hazırlık sürecinde, üniversite eğitiminde veya üniversite eğitimlerini tamamlamışlardır. Kardeşler arasında, eğitime lise sonrası devam etmeyen sadece 3 kardeş vardır. Bu kardeşler de, görüşülen kişiler tarafından "kendi mesleklerinde oldukça başarılı" olarak tanımlamaktadırlar.

Coleman (1988)'a göre; aile içinde çocukların sosyal sermayelerinde oluşması, bilgi ve becerilere erişimlerini sağlayan yetişkinlerin, hem fiziksel varlığı hem de çocuğa

verdikleri ilgiye bağlıdır. Ebeveynlerin yokluğu veya ev dışında çalışmaları, sosyal sermayede bir eksiklik olarak görülebilir ve bu durum tek ebeveynli veya geleneksel olmayan aile yapılarında daha belirgin hale gelmektedir. Fiziksel olarak var olan yetişkinlerin çocuklarla zayıf ilişkileri, çocuğun sosyal çevresi veya ebeveynlerin diğer yetişkinlerle olan ilişkileri nedeniyle oluşabilir. Bu tür sosyal sermaye eksiklikleri, çocuğun ailede mevcut olan insan sermayesinden faydalanmasını engeller. Ayrıca, sosyal sermaye eksikliği, eğitimde farklı sonuçlar doğurabilir; özellikle okul terk oranları üzerinde önemli bir etkisi vardır (Coleman, 1988: 111).

Sosyal sınıf, çocukların evde karşılaştıkları değer ve normları biçimlendirerek onların sosyal sermaye bağlamında nasıl konumlandıklarını etkilemektedir. Örneğin, orta sınıf aileler çocuklarını çeşitli etkinliklere katılımlarına odaklanarak, onların yeteneklerini keşfetmelerine ve geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu yaklaşım, "konsantre yetiştirme" olarak adlandırılır ve çocukların yetişkinlerle, özellikle öğretmenlerle etkili iletişim kurma becerilerini geliştirmelerine olanak tanır, böylece köprü kurucu sosyal sermayeyi artırır (Parcel & Bixby, 2015: 88) Diğer yandan, orta alt ve alt sınıf aileleri genellikle "doğal büyüme" stratejisini benimser; çocukların serbest oyunlarına ve aile ziyaretlerine zaman ayırmalarına öncelik verirler. Bu durum, çocukların yetişkinlerle bağ kurma yeteneklerini sınırlayabilmektedir. Parcel & Bixby (2015), orta sınıf gençlerin çalışan sınıf akranlarına kıyasla eğitimde daha yüksek başarı düzeyleri ve sağlıklı yaşam yollarına sahip olma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadırlar. Bu farklılıklar, orta sınıf çocukların daha fazla hak talebinde bulunma beklentisi geliştirmelerini de etkilemektedir (Parcel & Bixby, 2015: 88).

Görüşülen kişilerin ailelerinin kendilerini yetiştirdiği döneme ilişkin yaklaşımları, bireylerin geçirdikleri sosyalizasyon süreçleri ve sosyal sermayelerini nasıl şekillendiğiyle ilgili önemli ipuçları ortaya çıkarmaktadır. Bourdieu'ya göre aileden edinilen birincil habitus, eğitim sürecini de etkiler. Eğitime yüksek değer veren bir aile ortamı, çocukların dünyayı anlamlandırma ve içselleştirme şekillerini etkiler, böylece onların eğitimde ve daha geniş toplumsal alanlarda karşılaştıkları fırsat ve zorluklara yanıt vermelerini yönlendirir. Coleman ise ailenin sosyal sermayesinin, kişilik oluşumu (eğitim ve deneyim yoluyla bir kişinin pazar yerindeki değerini artıracak özellikleri) süreci ile içsel olarak bağlantılı olduğunu öne sürmektedir. Bu bağlantı, sosyal sermayenin bir bireyin yaşamının diğer alanlarını etkilediği gibi eğitim sonuçlarını da etkileyebileceğini göstermektedir

(Coleman,1988: 89). Örneğin, güçlü bir aile destek ağı, bir çocuğa daha iyi eğitim fırsatları ve başarı için daha güçlü bir dürtü sağlayabilir.

Örgün eğitime verilen önemin, ailelerin için çocukları açısından bir sınıf değiştirme, sınıf atlama motivasyonu içerdiğini söylemek hatalı olmayacaktır. Eğitime devamlılık açısından bakıldığında, ailelerdeki motivasyonun görece küçük kentler ve ilçelerde büyüyen katılımcılar açısından daha önemli olduğu katılımcıların yorumlarına da yansımaktadır:

Ekonomik baskı vardı ya, benim ailemin durumu çok iyi değildi, ilkokul benim için çok zordu o nedenle. Kitapların parayla alındığı dönemdi. Bizim dönemimizden sonra ücretsiz geçti, onu gördüm. Yine ilk okuldayken kitap almakta zorlanırdık, okumak lazım. Babam annem çok çaba sarf ediyor ama senin de onlara karşı bir doyum göstermen lazım. Hani onları bu konuda mutlu etmen gerekiyordu. (G9)

Annem ev hanımıydı, çocukların evdeki terbiyelerinden genelde işte annem sorumlu oluyordu. Biz de ailede çocukları anneler büyütüyor genelde. Babam da belediyede müdüdü, makina mühendisi kendisi, o da Ankara'da üniversite okumuş. O yüzden çocuklarını okutmuş. (G4)

Görece büyük kentlerde, ebeveynlerin eğitime dair motivasyonlarının daha çok çocuklarının istek ve taleplerini desteklemek üzerine inşa edildiğini söyleyebiliriz. Orta ve orta-üst sınıf ailelerde, çocuklarının yaşadıkları yerlerdeki en iyi okullarda eğitim görmeleri için harcadıkları çaba, var olan sınıfsal değerleri korumak ve sürdürmek olarak yorumlanabilir.

[muhafazakarlık] böyle çekirdek halinin dışındaki ailede de konuşulan mevzulardı ama böyle şey hani babam ve annem biraz inisiyatif alıp bizi daha böyle uzak bir ilçeye taşımışlar, daha iyi koşullar ve okul için. O zaman için ve hani böyle çok onlarla içli dışlı olmadığımız bir durum vardı. Böyle hani eğitime de önem veren bir aileydi işte. (G19)

Bir genelleme çabası olarak değil ancak, görüşmelerde, özellikle görece küçük kent ve ilçelerde ve kırsala daha yakın toplumsal yapılarda, ailenin eğitime verdiği önemin daha fazla dile getirildiğini söylemek mümkündür. Bu yorum çerçevesinde, eğitimlerine devam edemediklerini, yarıda bıraktıkları aktarılan annelerin, çocukların eğitimlerine devam etmeleri yönündeki istek ve yönlendirmeleri de dikkat çekicidir.

Annemin bizim için biraz o tarz bir yaklaşımı var. Yani bizi geçtim diyor her zaman. Hani bizim belli bir yaşa kadar olur. Sizin kendinizi, kendi hayatımızı kurtarmamız gerekiyor. Dolayısıyla her zaman eğitiminiz için elinden gelenin çok çok fazlasını yaptı. (G8)

Annem bu toplum bu toplumda genel olarak gördüğüm en kafası geniş insan en. Yani annem çok böyle neşeli böyle hayalleri olan bir genç kadını ve evlenmeden önce de okul mesela, okula gitme hayalleri zaten abisi tarafından engellenmiş. Evlendikten sonra çalışma hevesi babam tarafından kırılmış derken aslında annem hiçbir hayalini gerçekleştirememiş bir genç kadını ve hiçbir kızın özellikle kız çocuklarının onu yaşamasını hiç istemedi. (G11)

Aynı kişi, ailesinin okumaya verdiği önemi şöyle dile getirmiştir.

Benim okumamın etkisi bence ablamdan geliyor. Abimin okumasının etkisi ablamdan geliyor. Ablamlar da o dönemler öğretmen çocuğu oldukları için baba zaten hani okumanın önünde bir baba değil, engelleyen bir baba değil asla; anne keza öyle annem de kendi okumasına abisi izin vermedi diye, okumak konusunda çok fazla okumamızı istiyordu. Yani mutlaka zorlukları olmuştur ama evet çok da büyük bir engelleyici husus yoktu onlar için yani ekonomik engeller var tabii ki. 14-15 yaşından beri hep okuyup çalışan kişiler oldukları için. (G11)

Görüşülen kişilerin ailelerinin muhafazakar tutumlarının, çocukluk dönemindeki görünüşleri sorgulanmıştır. Ailelerdeki dine bağlı değerlerin, gençlerin sosyalizasyon süreçlerinde derin etkileri olduğuna rastlanmamıştır. Ailelerdeki muhafazakar tutumlar küçük kent ve ilçelerde büyük kentlere göre daha fazladır. Ancak, dini değerlerin büyük ölçüde yaşanan sosyo-kültürel çevrenin gelenekleri ve yaşam tarzı biçimlerinde kültürel pratikler olduğu görülmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu, ailelerindeki dini pratikleri, kültürel etkileşimler içerisinde değerlendirmiş, ancak ilişkilerin aile içinde herhangi bir baskı oluşturmadığına dikkat çekmişlerdir.

Muhafazakar değiller. Hani babam öyle Cuma'dan Cuma'ya giderdi, benim mesela orucuma da karışmazdı. Biraz da hani o inancı vardı, benim inancım bana, senin inancın sana hani şey değildi, aman aman da böyle bir baskı da yoktu. Ama tabii küçükken Kuran kursuna da gittim bir yandan. (G5)

Hani şimdi deneyimlerime bakarak böyle çok korunaklı, böyle minik bir hayatın içinde büyümüşüm gibi hissediyorum. Yani ailem genelde [yaşadığı kent] ailesinin çok şeyinde değildi. Hani arkadaşlarımla ailelerinden farklıydı. Bu benim bir avantajımdı. Hani daha seküler bir ailede büyüdüm. (G19)

Biz muhafazakar bir aileyiz miyiz diye sormuştum küçükken hatırlıyorum. O da kısmi olarak muhafazakar olduğumuzu anlatmaya çalışmıştı. Ya şu anda bir dede olunca tabii biraz daha duygular yumuşuyor ya hani kıyafetine karışmıyor etmiyor ama. Ne yaşadığına da ya nasıl diyeyim, annemler üzerine daha çok etkisi oldu. Benim çocukken bana karışmazdı açıkçası. Hani ben daha rahat büyüdüm. Benim annem babam da bence muhafazakar değiller. Babam hiç değil. Hani bir kere bile kıyafetime karışmaz. (G14)

Katılımcılardan biri, ailesindeki muhafazakarlığı hem dini hem de kültürel değer yargıları çerçevesinde ele almış ve kendisinin ailesi ile yaşaması muhtemel çatışmayı dile getirmiştir.

Hayır, yani benim ailem çok değişik bir aile, çok dindar değiller çünkü hiçbir şeyine uymuyorlardır ve ben istediğim gibi giyiniyorum da hiçbir şey de diyemezler, demiyorlardı. Şey şöyle ama; yabancı birisiyle evlenemezsin, çünkü dinle günah işte ekmeği şöyle tutma çünkü günah, işte bilmem ne diye böyle minik şeyleri takılıyorlar. Hani ben desem ki şimdi babamla oturup 'baba ben inanmıyorum hiçbir şeye' desem olay çıkar. (G7)

Katılımcıların ikisi ailesindeki dini eğitimin ve değerlerin oldukça önemli olduğunu dile getirmiştir.

Annem de babam çok muhafazakardı. Yine annem aşırı düşkündür. Bizi hep şey bu konuda yetiştirmemiz için uğraştıran yetişmemiz için uğraştılar. Ben medrese eğitimi de aldım yani. Ya şu an çok büyük bir iddiam yok ama o dönemlerde özellikle dini bilgim yani bir hoca ile tartışacak düzeyde çok rahat vardı. (G9)

Annem korumacıydı. Ben de biraz daha açılmıştı ama beni o sokaktan dışarı asla yollamazdı. Son sınıfa kadar sekizinci sınıfa kadar sürekli dini kurumlara yönlendirildim. Eee her yaz bir Kuran kursu işte şey geç öğrendim. Ailem aynı zamanda Müslüman ve büyük ablamla annem biraz daha fazla Müslümanlar, babam ve ortanca ablam pek öyle değildi. (G3)

Aynı katılımcı ailesinin baskıcı olmadığı, muhafazakar olsalar bile baskıcı olmadıklarını dile getirmiş, ancak akrabalarla ilişkisini şu şekilde ifade etmiştir.

Ancak aileden kastımız, akrabalarsa onlar çok farklı. Onlar körü körüne koyun dediğimiz gerçekten, çok dindar insanlar olduğu için hiçbir şekilde konuşmuyorum. Çünkü ne düşündüklerini biliyorum. Ve bundan asla caymayacaklarını da biliyorum. O yüzden aile içi haricinde konuşmuyorum akrabalarla. (G3)

Seküler değerler, genellikle din veya maneviyat dışında bilimsel, rasyonel ve bireysel haklar gibi konulara vurgu yapmaktadır. Bu tür değerlerin aile içinde benimsenmesi,

çocukların sosyal çevreleriyle etkileşimlerini ve sosyal ağlarını nasıl kurduklarını etkileyebilir. Yaygın olarak seküler değerlerin var olduğu erken dönem aile yaşantıları döneminde, ailedeki politik ve ideolojik tutumlar da değerlendirilmiştir. İdeolojik olarak ailede hatırlanan tutumlar genellikle ailenin “sosyal demokrat” yönelimine dikkat çekilebilir. Katılımcıların ailelerinin ideolojik tanımlamasını yaparken kullandıkları; Atatürkçü, Kemalist, sol görüşlü, demokrat gibi ifadelerine rastlanmaktadır:

Sol görüşlü bir aile, demokrat olduklarını söyleyebilirim. (15)

Şöyle söyleyeyim, hani aile biraz büyüdüğüm hala görece sosyal demokratlardır, öyle bir ailede büyüdüm. Hani hakkaniyet duygusuyla büyüdüm, işte o babam da annem de böyle, evde bir karar alınacağı zaman evle ilgili hep beraber alınırdı (G10)

Ailesi göçmen olan bir katılımcı, ailesinin ideolojik tutumunda, göç etmelerine neden olan olayların etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Kemalistler bu arada, geçmişte çok ciddi şeyler yaşamışlar. Şey, köyde her gün baskılanıyorlar, silahla öldürülüyorlar, işte isimleri değiştiriliyor, istemedikleri halde göçüyorlar. O yüzden o şekilde görmeleri çok çok normal kesin böyle. (G7)

Ailelerinin ideolojik tutumlarını sosyal-demokrat olarak değerlendirenlerin arasında, aslında bu tutumlarının aktif politika ile ilgilenmekten çok kültürel bir gelenek olarak yaşandığını dile getiren katılımcılar olduğu da görülmektedir.

Böyle bir işte Kemalist yanı var falan ama o da şey öğrenilmiş bir şey aslında üzerine okumuş falan bir şey değil, Kemalistlerdendir. Evet, evet, ama çok da hakim olduğundan değil aslında, işte bu ülkede doğmuşsun falan kadar. Babam da şey gençliğinde aslında böyle politize olmuş, ama o da böyle hep şey yine işte 80 kuşağında olduğu dönem hani o yine şey sosyal demokrat oldu siz gibi de örgütlenmiş sonra işte o alandan uzaklaşmış. (G2)

Yani aslında Atatürkçülerdi hep. Yine annem çok ilgili değildi siyasetle. Ama hani o da biraz babamın hani görüşlerini kazanmış oldu bence yıllar içerisinde diyelim çünkü onun ailesi çok Atatürkçüler, hepsi ama daha çok sağa yakınlar. Babam hani Atatürkçü bir adam yani gayet klasik hani halk.tv. vs. (G19)

Alevilerin çok fazla CHP'li olması diyeyim; karikatürize bir şekilde biraz da simülasyona karşı herhalde bir geliştirilmiş refleks olarak düşünüyorum. Çünkü ya şey, Atatürkçü bir aile diyebilirim ama Atatürkçü demem için şey demem lazım, genellikle ben ailemi apolitik olarak konumlandırıyorum ama eğer illa bir kategori seçmem gerekirse, işte CHP'li Atatürkçüler diyebilirim. Genellikle çevremde de böyleydi. (G13)

Ailem, şöyle ikisi de apolitik aslında. Ama babam biraz daha nasıl? desem muhalif olmayı seven bir adam, yani siz A sınızdır, o B der. siz B sinizdir o A der; biraz kavgacı bir adam ama kendi düşünceleri de var. Aile hep sağcı olduğu için babam hep böyle solcu ve komünist ya da işte artık diğer, anarşist falan diye anılmıştır biraz; biz, bir de üniversiteye giden büyük ailede içinde, ikinci aileyiz. (G3)

Katılımcılardan biri, ailesinin ideolojik tutumunu sosyalist, sol görüşlü olarak değerlendiren bir katılımcı bunun ailede bir gelenek olduğunu ifade etmektedir.

Sosyalisttir benim ailem genel olarak. O yüzden biraz birazcık oradan şey oldu. Yani nasıl bir siyasi görüşte büyüdüm dersene sosyalizm. Bir genel ailede olan bir şey yani. Yani bilmiyorum, belki biliyorsunuz genelde sosyalist ailelerde, yani böyle aileden 1-2 kişi oluyor ya da aile çok yaygın oluyor. Bizde öyle ailedeki çoğu kişi sosyalist olmasa bile sol görüşlü diyeyim. (G16)

Ailesinin ideolojik tutumlarını "milliyetçilik" olarak değerlendiren iki kişi ailedeki farklı ideolojik geleneklerin de olduğunu vurgulamıştır.

Babam milliyetçiydi benim, şu an pek de milliyetçi olmasa da o zamanlar milliyetçiydi. Ben onu biliyorum. Benim aslında ilkokul öğretmenim de milliyetçiymiş. Ben bunu sonradan öğrendim. Yani mezun olduktan sonra liseyi hatta üniversiteye geçtikten sonra bu hocamın milliyetçi olduğunu anladım ama bize o duyguyu, benimsettiğini bir zaman sonra fark ediyorsunuz. Toplu olarak aslında benim çok karışık. Mesela baba tarafı milliyetçidir. Anne tarafında dedelerin yani büyük dedem dedemin babası hala yaşıyor, komünisttir. (G9)

Babamın öyle bir yapısı var ama ben babamın eski zamanlarda bir MHP durumu da vardı, babam ondan sonra MHP'nin ilçe başkan yardımcılığı görevlerini falan bulundu, o zamanki milletvekili olan başkan vesaire evimizi ziyaret etmişti ama hiç babamın böyle uç noktalarda siyaset yaşamadı. Hani o da şu anki iktidar ilişkisi; muhalif annem de muhalif. Ama annem falan siyaseti, o lise işte benim çocukluk döneminde vesaire bunu göstermediler. Babaannem de mesela çok koyu birisi. Hani onun yanında büyüklüğünde çok koyu solcudur. Hani bayağı çocukluğumda vesaire hatırlıyorum. (G18)

Ailesini anlatırken katılımcılardan biri babasının mesleği dolayısı ile görev yaptığı yerde, etnik kimliğinden ve ideolojik tutumundan dolayı yaşadığı zorluğu şu şekilde aktarmaktadır.

Babamların durumunu annem anlatır aslında, hani Rize'de Kürtleri ne kadar sevmediklerini, "siz Kürt müsünüz ama siz kara değilsiniz işte siz konuşabiliyorsunuz?". Hani böyle birçok uzunca zaman mesela Rize'de üç yıl dört yıl kalmışlar ama ilk iki yılı zaten yine kimse pek konuşmamış annemle. Babam yine şanslı aslında öğretmen olduğu için zaten o dönem saygı görüyor. Yani şimdiki gibi de değil Rize'ye taa o dönemde öğretmen olarak gitmiş, o yüzden o okulda da çok kıymet görüyordu, değer görüyordu. Ha tabii babam anlatıyor mesela diyor ki işte ben işte Rize'de oy verirdi diyor. O zaman tabii HDP'nin şeyi hangisi miydi o partiden

de diyor tek Kürt de benim diyor mecburen bir tek o oy çıktı, anladılar, o oyun da benim oyum olduğunu tabii o şeymiş, hani böyle babam çok anlatmaz ama mesela şey diyordu. “Hani baktık öldürecekler geldik” falan, bunları söylüyor ama çok derine inmedik çok zor dönemlerdi onlar için. (G11)

Katılımcıların ailenin ideolojik tutumları değerlendirildiğinde, aile içinde baskının olmamasının, kendilerine sosyal çevreleriyle daha özgürce etkileşim kurma fırsatı verdiği değerlendirilmesi yapılabilmektedir. Aile içinde hoşgörülü bir yaklaşımın olması, onların farklı düşüncelere açık olmalarını sağlamış ve böylece sosyal ağlarını zenginleştirme potansiyelini artırmıştır. Bourdieu (1984) için de, geniş sosyal ağlar ve çeşitlilik, sosyal sermayenin artmasını sağlayan önemli faktörlerdir. Katılımcıların ifadelerinde geçen deneyimler, gençlerin aile içinde karşılaştıkları ideolojik ve dini yaklaşımların onların sosyal ilişkilerini ve ağ yapısını nasıl şekillendirdiğini açığa çıkarmamızda yardımcı olmaktadır. Seküler ve sosyal demokrat aile yapıları, farklı düşünce yapılarına sahip bireylerle ilişki kurma konusunda daha rahat bir alan tanıyabilmekte ve onların sosyal sermayelerini güçlendirmelerinde fırsat yaratabilmektedir. Ailedeki tolerans ve açık görüşlülük, gençlerin hoşgörülü ve açık fikirli bir aile ortamında büyümeleri, onları farklılıkları kabul etmeye ve bu farklılıklar arasında köprüler kurmaya teşvik edebilmektedir. Bu durum, sosyal sermayelerini çeşitli ve zengin ilişkiler yoluyla genişletmelerine yardımcı olabilir. Aile içindeki seküler ve sosyal demokrat tutumlar, gençlere bireysel özgürlük ve özerklik sağlamada alt yapı sağlayabilir. Çeşitli kültürel ve ideolojik geçmişlere sahip ailelerde büyüyen gençler, bu çeşitlilikten sosyal sermaye olarak yararlanabilmektedirler. Bu durum, gençlerin toplumsal ve politik konulara farklı perspektiflerden yaklaşmalarını sağlayabilmektedir. Gençlerin aileleri tarafından dini veya ideolojik pratiklere katılmaları konusunda baskı görmemeleri, onlara sosyal ağlarını kendilerine en uygun şekilde genişletme özgürlüğü verebilmektedir ve onların toplumsal destek ve dayanışmayı artırıcı etkileşimler kurmalarını sağlayabilmektedir. Aile içindeki bu yaklaşımlar, gençlerin toplum içinde kendi sosyal ağlarını ve etkileşimlerini oluşturma kabiliyetlerini geliştirmelerinde kaynak olabilmektedir ve böylece toplumsal hareketlilik potansiyellerini artırmalarında etken olabilmektedir.

3.1.1.2. Büyüdüğü Çevre, Kültürel Çeşitlilik ve Eğitim Hayatından İzler

Araştırmaya katılan gençlerin, hayatlarının büyük bölümünde (çocukluk ve erken gençlik dönemleri) özellikle üniversite öğrenimi öncesinde yaşamlarını sürdürdükleri çevrenin, sosyal sermaye birikimleri ve değerler çerçevesindeki analizi bu çalışma açısından

oldukça önemlidir. Sosyal kültürel çeşitlilik, taşınma dolayısı ile yaşanan adaptasyon zorlukları, kimlik ve aidiyet duygusu, dayanışma pratikleri gibi durumlar bu inceleme alanlarını belirleyen faktörler olmuştur.

Katılımcıların tam olarak yarısına yakını (8 kişi), başta baba mesleği gereği tayin olmak üzere, çeşitli nedenlerle, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde en az bir kere şehir değiştirmişlerdir. Ailelerden ikisi, katılımcının daha nitelikli eğitim almasını istediği gerekçesi ile görece daha büyük kente taşınmışlardır.

Katılımcılara büyüdüleri çevreyi nasıl tanımladıkları, o dönemleri nasıl hatırladıkları sorulmuştur. Cevapları hem mahalle ve yakın çevre hem de okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları sosyal ve kültürel unsurları barındırmaktadır.

Katılımcılar içerisinden farklı nedenlerle başka kente taşınanlar yaşadıkları zorlukları, farklı olmayı ve adaptasyon süreçleri ile ilgili onlarda iz bırakan konuları dile getirmişlerdir. Toplum içindeki bazı sosyal engeller ve önyargılar, gençlerin sosyal sermaye birikimini sınırlayabilir. Ayrımcılık ve marjinalleştirme, onların sosyal sermaye geliştirme yeteneğine zarar verebilmektedir. Ancak bazı katılımcılar, bu engellere rağmen sosyal sermaye birikimini sürdürdüklerini ifade etmektedirler.

Altı buçuk yaşına kadar Urfa'daydım. Sonra Adana'ya taşındım, Adana'da yaşadım, orada biraz vahimdir. Sekizinci sınıfta da Antakya'ya taşındık. 2018 yılına kadar Antakya'daydım. Sekizinci sınıfta taşınmak çok üzmüştü. Çünkü çok mutluydum ya okulumdaki arkadaşlarımla hâlâ görüşüyorum. Çok iyiydik keşke sonra aynı liseye de gitsek falan diyordum. Sonra gittik dördüncü saatte yeni arkadaşlarımla oyun oynamaya başladım tabi. Hani yeni okulda da hemen kaynaştım ve Antakya'ya bayıldım. Zaten iyi ki orada büyüdüm.

Yani bulunduğum yere göre benim de karakterim değişiyordu. Antakya'da sonra özümü buldum ama işte sonra lisede okudum ettim, Anadolu Lisesi. Edebiyat, feminizm, cart curt kafam açıldı öyle. Ama huzursuz, çatışmalı, güvensiz olduğum dönemler, ürkütücü böyleydi ama hissettiğim ortam, balicilerle falan büyüdüm yani çok hani yolda balici görmek o poşeti görmek normaldi, değişikti yani. (5)

Çok şaşırımtım başta hassas çocuklardı, onlar çok güçsüz çocuklardı, ben çok güçlü kalıyordum. Çünkü Batman'da büyümüşüm aslında organ mafyalarının içinde büyüyorduk. Biz her akşam kaçınıyorduk Batman'da karanlık olduğunda bir araba geldiğinde hani kaçırılacağız diye merdiven altına saklanan bir çocuklardık; Tarsus'a gittim, çöp toplayan çocuklardan kaçıyorlar. Hani o kadar farklı geliyordu ki bana, hani insan çöp toplayan çocuktan niye kaçır yani. (G11)

Ben şort giyinmek, ne giymek bilmeyen bir çocuğum hani Batman'da büyüttüğüm için en fazla tişört giyinebilir tarzı bir gittim. Hani kendi akranlarım şortlu sıfır bir kollu mesela, en afalladığım o olmuştu. (G11)

Aynı kişi, kent değiştirmelerinin annesinin çocuk yetiştirme tarzında etkili olduğunu ifade etmektedir:

Tabi [taşındıkları yer] anneme çok etkisi oldu. Hani oradaki Türk, Arap komşularımızla yakın arkadaş olması, onların kültürünü tanınması. Hani onların kız çocuklarına verdiği değeri görmesi de annem üzerinde çok etkili oldu.

Onun dışında biz yani Kürt ailesi olarak gittik ve bir Türk topluluğunun içine yerleştik. Yaşadığımız mahalle mahalle de öyle bir mahalleydi. Hepsisi Türk ya da Arap'tı ve şey, bir garipseniyorduk aslında. Hani hem 6 kardeşiz hem baba öğretmen falan nasıl bu kadar çocuk olabiliyor, zaten onun garipsemesini bir yaşıyorsun. Sonra okula gittiğinde, kültüründen dolayı bir şey oluyorsun, garipseniyorsun, ilkokuldan ziyade lise de çok yaşadım mesela o Kürt olmanın, Kürt olarak farklı bir şehirde okumanın etkisinin yani benim için şeydi. Ciddi bir değişim evresiydi. Yani bir sene sonra ben de öyle oldum. Ben de akranlarım gibi yaşamaya ve şeye başladım ama mesela bu unutulmuyor. (G11)

Yaşadığı kenti, toplumsal hareketler ve olaylar nedeniyle terk etmek zorunda kalan bir katılımcı, bunun ailesi ve eğitim hayatı üzerindeki etkisini dile getirmiştir.

Tam da sınav dönemi idi, [lise giriş sınavı] TEOG'a 3-4 ay kala ailemden, şehrimden, hocalarımdan, okulumdan her şeyden uzaklaşmak zorunda kaldım. Van'a gitmek zorunda kaldım. Ailem, hatta biz 6 kişilik aile 4 parçaya bölündük; abim çalışmaya Aydın'a gitti. Ben hani sınava hazırlanayım, 3-4 ay kalmış o kadar bir emek vermişim, bir yere getireyim diye Van'a gittim, orada anne tarafında orada oturuyordu, teyzemlere gittim. Annem ve ablam başka bir yere taşınmak zorunda kaldılar. Babam ve abim hani evimizde, evimizi korumak için kaldılar. Hani 6 kişilik bir aile, birden 4 parçaya bölündük. O süreçte psikolojik olarak çok zorlandığım ve gerçekten belki de eğitim hayatımı bile çok etkileyen bir süreç oldu. (G8)

Katılımcıların bir kısmı yaşadıkları çocukluk ve ergenlik dönemlerini anlatırken kültürel çeşitliliğin ve kültürel zenginliğin altını çizmektedirler:

Çarşıda 3 dil konuşuyorsun, aktif zekaya çok büyük bir katkısı var. 4-5 farkla etnisiteden kültürle aynı anda yaşıyorsun. Müzik ya; düğüne bile gittiğin zaman bir hafta Kürtçe müzik dinliyorsun, bir hafta Arapça bir hafta Süryanice. Bu bence çocuk yaşta aktif zekaya ayık tutuyor. Bu yüzden diğer şehirlerine nazaran, hatta diğer Türkiye şehirlerine nazaran, İstanbul falan hariç farklı etkileşimlerin, farklı çarpışmanın içinden geldiğin için, zihnen ve küçük yaştan geldiği için biraz daha seni farklı yapıyor. Tabi bunu doğru kullanabiliyorsanız. (G4)

Aynı kentte büyüyen bir diğer katılımcı ise, farklı etnik kimliklerin ve kültürlerin bir aradalığını şöyle ifade etmektedir.

Mahallede, Kürtlere karşı ön yargımız vardı. Arap mahallesi olduğu için ama. Hiçbir çatışma olmuyordu. Okulumuzda Kürtler vardı. Gayet hepsiyle iyi anlaşırđık. Komşumuzda da Süryani komşularımız da vardı. Yani gerçekten kapı komşusuydu, bizim 2 kapı sonunda Süryani'ler oturuyordu. Hepsiyle aramız gayet iyiydi. Biz et veriyorduk onlara, onlar bize yumurta veriyordu. Çocukluğum öyle geçti gayet, normal kavgalar vardı ama o da bizim mahallede biraz normaldi ama etnik ya da başka bir şekilde bir çatışma kesinlikle olmuyordu.

[Büyüdüğü kent] sürekli akla gelen ilk şeylerden biri şey oluyor işte 3-4 farklı dinin dinle mensup insanın ve işte etnik kimliği mensubu insanların bir arada yaşaması ama bu bir arada yaşayınca fark dilden ve dinden ziyade şeye dönüyor; karakteristik farklara dönüyor. Şimdi ne kadar genelleme yapmamız doğru olmasa da her bu toplum içindeki grupların, grup diyeceğim çünkü dinlerin veya işte dillerinde kendi içinde grupları oluyor; artık de bunların hepsinin kendine ait karakteristik özellikleri oluyor. Şimdi bu kadar farklı uç karakteristik, özellikle bir arada yaşamak aslında zor olan yani. Bu diller bir arada yaşayınca farklı dili konuştukları için bir şey olmuyor. Bu da insanlar aynı dili konuşuyormuş yaşıyor. Çünkü ortak bir dil belirleniyor ama şeyler çok değişkenler çok fazla oluyor. Yani çok fazla farklı karakterde insanlar oluyor. Mesela siz bir mahallede oturuyorsunuzdu diye de o mahalledeki insanların tamamı sakindir, sizin gibi anlaşabilirsiniz. Ama mahallede sakimler var, öfkeliiler var, kızgınlar var, çok mutlular var, ağlayanlar var. Biraz farklı kültürle bir arada yaşamak. Bununla birlikte bununla baş ederek büyüme getiriyor. (G17)

Farklı etnik ve dini kimliklerle bir arada büyüdüğünü anlatan iki katılımcı kültürel çeşitliliği dile getirmektedir. İfade edilen çeşitli etnik ve kültürel arka planlara sahip mahallelerde büyümenin, bireylerin farklı insan gruplarıyla etkileşime geçmesine ve böylece daha geniş bir sosyal sermaye oluşturmaya olanak tanıdığı anlaşılmaktadır.

... sonra sekizinci sınıfta Antakya'ya geldim işte Arapça konuşuyorlar. Bir sürü din var değişik hani başka dinler de var, Aleviler var. O bir garipti ama çok güzeldi. Yani eğlenceliydi ve yeni kız falan işte bir anda okulum şey oldu. Dershanemde de üçüncü falan oldum, başarılı oldum böyle hani iyiydim gayet o çok kültürlülük çok iyi gelmiş. (G5)

Mesela bizim karşı komşumuz burada şeyi söyleyebilirim. Biz Arap Alevileri olarak, Arap Alevisi olmayan herkese Türk diyoruz. Yani babaannem böyle derdi ama genellikle bu Sünnileri kastediyoruz zaten. Karşı komşumuz Sünni'ydi, yan komşumuz Hristiyan'dı, iki yan komşumuz Kürt'tü falan filan öyle çok şey büyüdüm ben; nasıl diyeyim çeşitlilik içerisinde büyüdüm. Yani sürekli birbirimize gidip geldik cidden. Ben herhangi bir şekilde blokajla karşılaştığımı düşünmüyorum. Sadece babaannem bizim alt katımızda oturuyor. Bu arada o yüzden etkili biriydi, aile içinden olmasa da onlara karşı bir şey vardı babaannemin, karşı komşumuz Kürt'tü "yapmasan, onlarla çok oynamasan" bu gibi bir şey vardı şüphesiz. (G13)

Aynı katılımcı, kendi etnik ve kültürel aidiyetini ev dışında paylaşmak konusunda çocukluğunda ailesi tarafından uyarıldığını, kısıtlandığını bu nedenle aileden gelen kültürü ve inancı yaşamak konusunda kısıtlı olduğunu ifade etmektedir:

Bu arada ben daha ilkokula başladığımda mesela bizim asıl ana dilimiz Arapça ama biz Arapça öğretmediler, Türkçe'miz bozulur diye. O yüzden bizden babamın annemlerin de işte Arapça bilen son nesil aslında, yaygın bir şekilde ve babaannem tarafından yine annemler tarafından aslında konsolide edildi bu fikir; okula başlarken Arap olduğumuzu işte Arap Alevisi olduğumuzu söylemememiz konusunda tenkit edilmiştik. O yüzden zaten benim de halihazırda bu etnik kimlik konusu çok konuşmayı rahat hisset dediğim bir konu değildi lise zamanı. Ben bu kimlikten o yüzden uzun süre, cidden son 2 yıla 3 yıla kadar falan uzak kaldım diyebilirim hatta. (G13)

Büyüdüğü yerde farklı etnik toplulukların da olduğu, ancak gözle görülür bir çatışma yaşanmadığını dile getiren bir katılımcı, farklı etnik gruplara dair çevresinde ayrımcı söylemlerin de olduğunu dile getirmektedir:

Mahallede etnik köken olarak söylüyorum lütfen yanlış anlamayın, Kürt ağırlıklı insanlar da vardı. Ama ben o dönemden hatırladığım hani bu kadar ayrıştırıcı bir durumumuz yok. Hani onlarla birlikte Kürt arkadaşlarımız da var bizim. Beraber vakit geçiriyorduk ama ailelerimizin buna bakış açısını biraz hani "daha uzak dur" şeklinde sadece ben bana değil benimle birlikte diğer arkadaşlarının ailelerinde açıkçası bunları söylüyordu ama onlarla ilgili herhangi bir sorun yaşamadık. (G18)

Bazı katılımcıların ise büyüdüğü çevrede ayrımcı söylemlerin ve ön-yargılı tutumların yaygın olduğunu dile getirmişlerdir:

Ama hani genelde baktığımda ve arkadaşlarımla evlerine gittiğimde i böyle şeyler oluyordu, ne bileyim Kürtlere karşı bir ayrımcılık mesela inanılmaz varmış şimdi hatırlıyorum ya da işte, biraz Ermeni gerilimi de vardır. Mesela anneannemin böyle eski küfürlerinden. Şimdi böyle bende de kalan şeyler var, mesela Ermeni gibi bakma derdi falan. Ya da ne bileyim mesela Alevi olmak, Sünni olmak falan bunlar bizim ailede konuşulmayan ama, hmm şey olarak konuşulan mevzulardı böyle çekirdek ailenin dışındaki ailede de konuşulan mevzulardı. (G19)

Kötü anılarımız da oldu. Bazıları hocalarımız tarafından yani bulunduğumuz yer ve işte kimliğimizden dolayı ayrıştırılmaya çalıştığımız noktalar oldu. Onlar kalmış biraz zihnimde. (8)

Annem şeyi anlatır; Kürt olduğumuz için hani kimse "hayırlı olsun"a bile gelmedi, ilk başlarda bizlerle konuşmuyorlardı. Sonradan, oradaki ailelerden de daha birikimli bir aile olduğumuz için aslında; çocuklar okuyor, bütün çocuklar şehir dışına gidip geliyor, bütün çocuklar güzel giyiniyor. Hani onların gözündeki Kürt kavramını biz karşılamayınca bizle iletişim kurdular, yoksa belki de onların kafasını yaşıyor

olsaydık belki yine dışlanacaktık ama en azından ama çok yaşamadım. Hani, bir iki sene kimse gelmemiş kimse kapımızı çalmamış. Yani böyle birçok şey varmış. Ablamla daha çok, abim en azından daha çok yaşadığını söylüyor. Ben çok maruz kalmamıştım ama galiba en çok annem maruz kaldı. (G11)

Farklı kimlikler, farklı sosyo-ekonomik sınıflar içerisinde büyüdüğünü dile getirenler, bu kozmopolit dikkat çekmektedirler. Bazı gençler, etnik ve dini kimliklerinin sosyal ağlarını nasıl şekillendirdiğini tartışmaktadırlar. Burada, kimliklerinin sosyal sermaye oluşturma kapasiteleri üzerinde belirleyici olduğunu ve bazen sosyal bariyerlerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Büyüdüğüm yer de aynı şekildeydi; Çok fazla şey vardı işte, özellikle ortaokul dönemi kozmopolit denilebilir, kendi içerisinde çok büyük değil, karışık her taraftan insan vardı, her düzeyden. (16)

Çok farklı çevreleri çok gördüm, insanları daha iyi anladım bilmiyorum. Bir yandan empati yeteneğimi geliştirdi gibi geliyor böyle şeyler çünkü, bilmiyorum hayatın iki farklı ucu mu diyeyim, bir zenginlik ve fakirlik ve iki farklı hayata bir anda düşmüş oluyorsun. Ve hani orada bir yerini bulma çaban da oluyor, bu süreçte ben çok yalnızlık da hissettim mesela. (G14)

Büyüdüğüm mahallede aslında yani çok çocukluğumun geçtiği mahallede. İşte nasıl anlatsam ki onu; babası, maden ocağında çalışan arkadaşım da vardı, mermerci olan arkadaşım da vardı, alamancı ev sahibimiz de vardı, öğretmen komşumuz da vardı, çiftçi komşumuz da vardı ama işte ailecek görüştüğümüz banka memuru da vardı. (G10)

Aşırı seküler de değil aşırı aşırı şey de değil, normal bir düzeydeydi ama ilkokuldan sonra ortaokulda devlet okuluna geçtim. Ufak bir değişim olmuştu. Yani adaptasyonda tabii yine adapte oldum ama daha farklı bir ortamdı. Şimdi en basitinden, özel okuldaki mesela bir sınıftaki öğrenci sayısı devlet okul kişi sayısı bile bir değil. Bu açılardan ya da işte gelen kitle olarak da, evet biraz daha hani farklılıklar vardı. (G15)

Bireylerin çeşitli zorluklarla dolu bir çevrede büyümeleri, onların adaptasyon ve dayanıklılık becerilerini geliştirdiği yorumu yapılabilmektedir. Bazı gençlerin, yerel mahalle kültüründe hem de daha geniş sosyal faaliyetlerde yer almaları, çeşitli toplumsal yapılar ve sosyal çevrelerle etkileşim içinde olmaları, onların dünyayı algılama biçimlerini ve insanlarla ilişkilerini nasıl etkilediğini gösterebilmektedir. Adaptasyon süreçleri ve çeşitlilikle dolu toplumlarda yaşamının karmaşıklığı, Bourdieu'nun "alanların" içinde farklı formlarda sermayenin nasıl mobilize edilebileceğini göstergesi olarak ele alınabilmektedir.

Büyüdüğü yerin baskıcı bir yapısı olduğunu dile getirenler de olmuştur, daha çok mahalle baskısının yoğun olarak yaşandığı topluluklar farklı olana daha kapalı yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır:

Yani din konuşulan bir şey, herkes için din çok kültürle eşleşmiş bir şey; böyle insanlar çok dindar değil ama, o Müslüman olma durumu çok zaten; başka alternatifi kabul etmeme var aslında biraz.

[büyüdüğü kent] deyince insanlar biraz öyle şey algılanabiliyor; daha dindar bir ailede falan algılayabiliyordu. Çok öyle değildi, biraz şey tek tip bir yer gibi muhafazakardan da var ama İzmir'de de muhafazakarlık var. Hani neyi muhafaza ettiğini bağlı olarak değişiyor ya, [büyüdüğü yer] insanları, şunu muhafaza ediyor bence; bir aile yaşamı olsun, işte bekarlık olmasın, herkes işte Türk ve Sünni olsun işte ne bileyim, kadınlar daha böyle çok sokakta da akşamları gezmesin, kısa etek de giyilmesin, o şu an var olan tüm politikalara uyumlu bir şey var. (G19)

Büyüdüğü yeri yine baskıcı olarak tanımlayan bir katılımcı, bunun hayatında derin izleri olduğunu ifade etmektedir.

İlkokulun benim, ben her zaman şey söylüyorum, bir gün hayatımda hafızamı silmek zorunda kalırsam ilkokul dönemini silmek isterim. Çok hatırlamayacak hatırlamak istemeyeceğim bir okul dönemi yaşadım. Hep baskı altında hep baskı altındaydım. Yani hem akranların tarafından hem ailem tarafından hem. Toplum tarafına bir de nasıl ifade edilir, çok baskın bir şehir, baskın bir ilçe, o da kendinizi kanıtlamak cidden çok zor ve o dönem sizin arkadaş çevrenizi nasıl kanıtlıyorsunuz, siz de öyle kanıtlama çabası içerisinde oluyorsunuz ve ilkokul bittikten sonra,... okul dönemi sürekli ezilmişlik ve sürekli geri plana atılmıştır. Önüne geçmek için aslında böyle savunma mekanizması yani şu an o şekilde yorumluyorum açıkçası. (G9)

Yetiştığı yerin az-gelişmiş bir mahalle olduğunu dile getiren bir katılımcı şunları dile getirmektedir.

Az geliş mahallelerden bir tanesi, hani böyle şey öğretmenlerimin bizim eve gelirdi, işte ziyareti falan, neden geliyorsa şey derlerdi, bu semtte kız yetiştirmek, emin misiniz falandı. Sokakta büyüdük bayağı işte bütün evren müstakil gece konu tarzı evlerde hani böyle sokakta büyüdük. Göçmenler vardı, çok kozmopolit değildi, merkeze uzak bir yer. Yani böyle bildiğin Çin Çin gibi düşünmeyin. Yani müstakil evlerin olduğu, göçmenlerin olduğu normal bir mahalleydi aslında.. Hani [bir mahalle] çok yakındı, hani çok fazla uyuşturucunun işte şeyin döndüğü bir yerde bir yerdedi, okulum oradaydı. Zaten daha çok oraya yakın olduğumuz için ikamet bölgesinde. Böyle bir yerde ama bizim sokak işte bizim olduğumuz evin olduğu alan daha güvenliydi. En azından bir de benim ailem ve göçmen aileden genelde şey de yapmıyorlar. Ya yapanlar da var. Bu arada genelleme yapıyorum. Şu an ve istediğim gibi geziyordum, ama o diğer yakın bölgede uyuşturucudur, hırsızlıktır işte vesaire çok fazla olaylar dönüyordu. (G7)

Büyüdüğü yeri değerlendirirken katılımcılardan biri orada kendisini geliştirecek herhangi bir şey bulamadığını bu nedenle özellikle internetin hayatında çok önemli yeri olduğunu dile getirmektedir.

Hani bence ya şöyle şimdi [büyüdüğü kent] benim gerçekten şey bir çevrem yoktu, beni ileriye taşıyacak bir çevrem yoktu, bir mentor sayabileceğim kimse de yoktu. O yüzden ben biraz böyle şey içe kapanık... Oradaki hayatımı çoğu daha çok böyle içe kapanık ve bir şey tüketerek geçirdiğimi hatırlıyorum. Mesela internet beni kurtarmıştır diyebiliriz, bunu çok net söylüyorum. Ben bir şeyler, araştırmamam bir şeyler okumasam, bir şeyler dinlemesem şu an olduğum insan olma ihtimalim yok. Dolayısıyla böyle beni çok geliştiğini hissediyorum, benim okuduğum şeyler izlediğim şeyler, dinlediğim şeyler takip ettiğim şeyler. Şeyi çok yapıyordum mesela bir tiyatro geliyorsa kesin ben oradayımdır ya da ne bileyim bir yazar söyleşiye geliyorsa ben kesin gitmişimdir falan, orada inanılmaz takip ediyordum böyle şeyleri. (G19)

Katılım grubunun yaşamlarının büyük bölümünü, özellikle erken çocukluk ve ergenlik dönemlerini geçirdikleri toplumsal yapıların, sosyal sermayelerinde, sadece bireyler arasındaki ilişkilerin toplamı olarak değil, aynı zamanda bu ilişkilerin nitelikleri ve sosyal ağların yapısı tarafından da şekillendirildiğini göstermektedir. Ayrıca, sosyal sermayenin bireylerin toplumsal hareketliliğini ve sosyal içerme seviyelerini nasıl etkileyebileceğine dair değerli veriler sunmaktadır. Büyüdükleri sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler içerisinde özellikle farklı olanla temasa dayalı ifadeler dikkat çekicidir. Farklı olanla temasın önündeki engeller “baskıcı” olarak nitelendirilmiş, farklı olanla kurulanla kurulan ilişkiler “çeşitlilik ve zenginlik” olarak değerlendirilmiştir.

Lise deneyimlerinin gençlerin sosyal sermaye birikimine etkisi incelendiğinde, öne çıkan unsurların başında; eğitimsel fırsatlar ve sınırlamalar, sosyal ve ekonomik engeller, politik ve kültürel katılımın yanı sıra kişisel ve grup kimliklerinin şekillenmesi gelmektedir. Gençler, eğitim kurumlarının sağladığı imkanlar ve sınırlılıklar arasında kendi yerlerini bulmaya çalışırken, aynı zamanda sosyal ağlarını ve ilişkilerini zenginleştiren farklı sosyal, kültürel ve politik deneyimlere maruz kaldıklarını paylaşmaktadırlar. Bu süreçte, sadece okul içi aktiviteler değil, aynı zamanda okul dışı etkileşimler ve katılım, onların sosyal sermayelerinin şekillenmesinde belirleyici rol oynadığı söylenebilir. Bazı katılımcılar için lise döneminde sivil toplum faaliyetleri ile tanışmış olmaları, onların gelecekteki kimliklerinin şekillenmesinde oldukça kritiktir. Öznel kimliklerin, cinsiyet rollerinin ve yönelimlerinin de belirginleştiği bir dönem olarak erken gençlik dönemi, aynı zamanda politik farkındalığın arttığı ve politik kimliklerin de oluşmaya başladığı yıllar olarak anlaşılmaktadır.

Coleman (1998), okul eğitimindeki başarıyı etkileyen unsurlar arasında aile geçmişini önemli bir faktör olarak değerlendirilse de, bu kavram birden fazla boyuttan oluşmaktadır ve okul eğitimiyle birlikte ele alınmalıdır. Aile geçmişi; finansal sermaye, insan sermayesi ve sosyal sermaye olmak üzere üç ana bileşene ayrılabilir. Finansal sermaye, ailenin ekonomik durumunu ve sağladığı fiziksel kaynakları temsil eder; bu tür sermaye çalışma ortamı, eğitim materyalleri ve aile içi mali istikrarı içerir. İnsan sermayesi, ebeveynlerin eğitim düzeyi ile ölçülür ve çocuğun zihinsel gelişimini destekleyen bir ortam sunar. Sosyal sermaye ise, aile bireyleri arasındaki ilişkilerin kalitesi ve dayanışması ile ilgilidir ve diğer iki sermaye türünden farklıdır; çünkü ailenin sosyal yapısı ve etkileşimi üzerine kuruludur. Aile içinde sağlam bir sosyal sermaye oluşumu, çocukların eğitimde başarı sağlaması için temel oluşturur (Coleman, 1988: 109). Özetle, okul başarısına giden yol, yalnızca eğitimle değil, ailenin sunduğu maddi, bilgi ve ilişkisel desteğin üç boyutlu birleşimiyle şekillenmektedir.

Gençlerin okul tarafından etkilenen sosyal sermaye düzeyleri, öğretmenler, okul yöneticileri ve toplum arasındaki iletişim ve sosyal etkileşim düzeyleri, öğretmenlerle ilişkiler ve çevresel unsurlar, okul topluluğunu oluşturan sosyal kesimlerin paylaştığı ortak zamanlar ve mekanlardan etkilenmektedir. Bu faktörler arasındaki etkileşime bağlı olarak, sosyal ve örgütsel süreçlerde kişiler arası güven, sosyal etkileşim ve aktif katılım, örgütsel bağlılık, sosyal ağlar, değer ve normlar okullarda geliştirilebilmektedir (Çelik & Ekinci, 2012: 214). Bu faktörlerin gelişim düzeyleri, sosyal sermayenin düzeyini ve niteliğini belirlemektedir.

Araştırma katılım grubunun neredeyse tamamına yakını buldukları kent veya ilçenin "iyi" olarak tanımladıkları liselerinde eğitim gördüklerini dile getirmişlerdir. 9 katılımcı, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi gibi puanla girilen okullarda eğitim almışken, özel lisede okuyan tek kişi vardır. Bir kişi de liseden atıldığını ve açık lisede kalan süreci tamamladığını belirtmiştir. Bir kişi meslek lisesi mezunuyken, diğer katılımcılar "normal lise, düz lise" gibi tanımlanan liselerde eğitim almışlardır.

Liseyi ailesinden uzak bir yerde okuma kararı alan bir katılımcı kararını şöyle değerlendirmektedir:

Biraz daha özgür hissedeceğimi düşündüğümünden, yani 14 yaşını doldurmuştum, puanım da iyiydi. [kentimdeki] fen lisesinde okumak yerine İstanbul'da bir Anadolu

Lisesi okumak istedim. Bizimkiler de okey verdiler aslında ama amacım şeydi; abilerin hepsi şehir dışında okuduğu için ben de bir an önce şehir dışına çıkmak istiyordum. Ama temelinde şey yatıyor; yani tamamen kendi bütçemi, daha rahat yönetmek, tamamen daha özgür hissedebilmek işte belki bir süre sonra eve çıkabilirdim falan ama başıma geleceklerden bir haberdim. (17)

Aynı katılımcı, yaşadığı kente geri dönmeden önce yaşadığı “zor” dönemi şöyle paylaşmaktadır:

Sonra işte tabii aileyi de özlüyorum bir yandan yurtta pek tutunamadım. Yani barınamadım. Yurtta 8-9 ay zorla dayanabildim, ikinci sene bu sefer okulun yurduna geçmek istedim, orası da olmadı, olmayınca şey oldu. Başka bir özel yurtta kaldım. Özel yurtta kalmak da beni en sıkın şeylerden biriydi. Çünkü şey hani şeyi denemeye başladım. Bir süre sonra demek ki puanım iyi değil ki kendinden yurtlu bir okula gelmemişim ve bizimkiler niye beni neden yurtlu bir okula göndermedi gibi şeylerim vardı. Sonra lise üçe geçtiğimizde suç işlemeye başladım. Yani yasalarımızca suç olan şeyler yapmaya başladım. İşte uyuşturucu kullanmaya başladım, sokakta kaldım. Bu arada hani bu ikinci senemde sokakta kaldım. Çünkü gittiğim özel yurttan da kovuldum. Sokakta kaldım işte havalimanında falan geçirdim bir 20-21 geceyi. (17)

Lise dönemindeki okul değişikliklerini anlatan bir diğer katılımcı yaşadığı zorlukları şöyle anlatmıştır:

Yine çocukluğumun geçtiği ilçede bir öğretmen lisesindeydim, benim için ilçe çok bunaltıcıydı. Çok küçük bir ilçeydi. Orada dayanamayıp lise ikide [daha büyük ilçedeki] Anadolu Lisesi'ne geldim. Lisenin dışında bir kavgadan dolayı iki gün uzaklaştırma cezası aldım. Sonra lisenin hemen yanında ettiğim bir kavgadan dolayı beş gün uzaklaştırma cezası aldım. En son ben de zıvanadan çıktım, dediler ki artık senin tasdiknameyi verelim. Öyle okuldan ayrılmak zorunda kaldım. Sonra açık öğretime geçtim. Tüm o süreçte ben hep yurtlarda kaldım, cemaat yurtlarıydı, Fetullahçılar değil ama başka bir cemaatin yurduydum. Ben yıllar boyunca onlarla kaldım. Sonrasında üniversiteye hazırlandım, istediğim puanı alamadım, yani çok kötü bir puan aldım. Sonrasında bir anlaşma yaptık ailemle. Aileme ‘beni kendi halime bıraktın, ben hayatımı istediğim gibi devam ettireyim üniversiteye sanat falan, istediğim gibi hazırlanayım’ dedim. (G9)

Lise döneminde kimlikler arası ve politik çatışmaların yoğun olduğunu dile getiren bir katılımcı bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

Kürtlerle ülkücüler çok birbirine girdi. Benim okuduğum lise de bu arada şeydi. Böyle hocalar gelip telefon sigara falan aramazdı, silah arıyorlardı, ben öyle bir lisede okudum, zordu, gruplaşma vardı gruplaşma ama ben tabii böyle birazcık da işin lubunya boyutunda olduğum için o iki gruba da giremiyordum. Yani sonrasında da giremiyordum sağcısına da solcusuna da. (G10)

Özellikle görece sosyal olarak marjinalize olmuş gençlerin (görece küçük, baskıcı veya çatışmaların, uyuşturucu kullanımının olduğu mahallelerden gelen, ya da yurt ortamının baskıcı yapısından gelen gençler) deneyimleri, sosyal sermaye birikimindeki eşitsizlikleri ve sosyal entegrasyon süreçlerindeki zorlukların dikkate alınmasını gerektirmektedir.

Katılımcılardan biri, lise döneminde karşılaştığı ve “zorbalık” olarak adlandırdığı dönemin, sosyal ilişkiler kurmakta zorlanmasına yol açtığını dile getirmiştir.

Aslında hayatın orada biraz şekillenmeye ve değişmeye başladığım işte ergenlik ile birlikte hissediyorum. Mesela ilk akran zorbalığının lisede yaşadım diyebilirim işte saçlarımla filan dalga geçen insanlar olmuştu, işte kılık kıyafetimle benimle ilgili işte dalga geçen insanlar olmuştu. Oraları da o zaman işte komünlik lisede başlamıştı. Yani gerçekten böyle belli gruplar vardı. Popüler gruplar kendi aralarında toplanır, diğer insanları ezer, işte hiç içlerine dahil etmezlerdi, yani baskıyla falan geçen dönemde orada hani sosyal bir insan değildim. (G18)

Çocukluk dönemi özel okullarda geçen bir katılımcı lisedeki karşılaştığı deneyimi şöyle aktarmıştır:

O arada ilk cinsiyet ayrımcılığımı da yemiştım, ikinci sınıfım vesaire hani, farklı sosyal ekonomik sınıflardan, yerlerden gelen insanları görüyorsunuz. Hani ne bileyim küfredilmezdi yani, küfür duymamışım falan, hani bir anda sınıfın erkekleri küfrediyor sana. (G14)

Bir diğer yandan, eğitim ortamında sosyal normlar ve kültürel değerlerin nasıl içselleştirildiği ve bireysel düşünce yapısının bu değerler çerçevesinde nasıl şekillendiğini yansıtmaktadır. Farklı olanla karşılaşmanın, bireylerin toplumsal ve politik tutumlarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca okul dönemi, bireylerin kendilerini nasıl konumlandıkları, kimliklerini nasıl inşa ettikleri ve toplumsal beklentilere nasıl tepki verdiklerini de anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, okulun sosyal ve ideolojik bir çatışma alanı olarak işlev gördüğü ve bireylerin bu çatışmalar arasında kişisel ve toplumsal kimliklerini nasıl geliştirdikleri görülmektedir. Bu durum, eğitim ortamlarının sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda sosyalleşme süreci olarak da önemli roller üstlendiğinin göstergelerindedir:

Bu cidden çok tuhaf geliyor da kulağa; ben bizim işte lisede olduğum dönemde henüz kıyafet uygulaması gelmemişti. O yüzden çevremizde başı örtülü hiç kimse yoktu. Yani benim için cidden başı örtüsü yaşlı itemiydi. Ben bir dinle bağdaştırmadım özellikle ilkokulda. Lisede ve lisedeki işte bu zaten bizim lisenin ekibi de benimle benzer bir şeydeydi, politik arka plana sahipti. O yüzden şey olmadı, nasıl diyeyim

daha mevcut görüşlerim orada daha da konsolide oldular. Hatta ben lise ikide mi, üçte mi bir sınıf arkadaşımın servise giderken, okuldan çıkıp başını örttüğünü görünce şok olmuştum. O yüzden genel olarak biz benim bulunduğum lisede de yani genellikle öyle bu arada işte Anadolu Lisesi, Fen liselerinin çok bilmiyorum da ... böyle daha muhafazakarlıktan uzaktardı. Benim olduğum zamanda liberal görüşe daha yakındı (G13)

Ya milliyetçiydi. Öğretmenler de çok milliyetçiydi ya hatta ırkçılık yani diyorum, hani şey değil bence artık. Hani o zaman milliyetçi olarak algılandığında şeyler mesela annem şey derdi, hani öğretmenlerin çoğu da milliyetçi oluyor falan derdi bana ama böyle bariz ırkçılarmış, ben yani şu an ki algımla hatırlıyorum. Ama yine de okul yılları benim için iyi yıllardı, hani şey demeyeceğim şimdi ben biraz daha böyle el üstünde tutulan bir öğrenciydim açıkçası çok böyle zorlanmadım, ayrımcılığa uğramadım. Hani zaten hani ayrımcılığa uğrayacak bir kimliğim yoktu ama çok öyle. Hani arkadaşlarım tarafından da hani falan zorbalığa uğradığım bir şey yoktu. (G19)

Sivil toplum faaliyetleri ile lise döneminde tanıştığını söyleyen G1, G2, G17, G4 ve G10 ile yine lise döneminde siyasi örgütlenmelerle tanışan G2, G10, G13'ün kişisel kimliklerinin oluşumunda kritik bir sürece girdikleri görülmektedir. Bu, hem politik kimliğin, hem bireysel kimlik keşfinin hem de sivil alanın şekillendirmeye başladığı aktivist kimliğin, yeni sosyal ağların kurulması ve ağlara dahil olunması bağlamında, ileriki zamanda kendi geleceklerini şekillendirmelerinde henüz farkında olmadıkları bir başlangıç olarak değerlendirilebilir. Gezi Parkı olayları da birçok katılımcı için lise dönemine denk gelmektedir. Lise dönemlerine denk gelen politikleşme, sivil örgütlenmelerde yer almak ve sivil toplumla tanışma ilerideki başlıklardan biri olan "güvenli alanlar, örgütlenme ve katılım" altında derinlemesine incelenmektedir. Tekrara düşmemek için bu başlık altında detaylandırılmamıştır.

Bu başlık altında, katılımcıların çocukluk, ergenlik dönemlerinde hem aile yapıları hem de sosyal çevrelerinin, sosyal sermayeleri üzerindeki etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Bazı gençler, sosyal ve ekonomik zorluklarla mücadele ederken başka gençler, sivil toplum organizasyonlarındaki aktif rolleri sayesinde geniş ve çeşitlilik arz eden ilişki ağlarıyla karşılaşmışlardır. Sosyal sermayeye, Lin'in (2011) perspektifinden bakıldığında, bu ağlar gençlere yeni kaynaklar ve fırsatlar sağlarken, Bourdieu'nun (1984) perspektifine göre, gençlerin sosyal ve politik pozisyonları ve toplumsal hareketlilik kapasiteleri bu deneyimlerle şekillenmektedir.

Bu bağlamda, gençlerin lise yılları boyunca karşılaştıkları fırsatlar ve engeller, onların sosyal sermayelerini zenginleştiren ve aynı zamanda sınırlayan faktörler olarak da dikkate alınmalıdır. Bu deneyimler, gençlerin toplumsal ve bireysel kimliklerinin

oluşumuna katkıda bulunurken, aynı zamanda toplumsal katılım ve etkinliklere erişimlerini de şekillendirir. Gençlerin lise dönemlerinde edindikleri sosyal sermaye, onların yetişkinlik dönemlerindeki sosyal ilişkilerini, kariyer yollarını ve toplumsal etkileşimlerini anlamak değerli veriler sunmaktadır.

Bourdieu'ya göre (1986: 243), kurumsallaşmış kültürel sermaye, eğitim ve yeteneklerin resmi tanınmasını, diploması ve sertifikaları içerir, kişisel yetkinlikleri ve bilgiyi standartlaştırır ve meşrulaştırır. Sosyal sermaye ise, karşılıklı ilişkiler ve tanışıklıklardan gelen ve bireylere materyal veya sembolik faydalar sağlayan kaynakları ifade eder. Her ikisi de bireylerin toplumdaki başarıları için temel kaynaklar olarak işlev görür.

Araştırmanın katılım grubunun tamamının üniversitelerin en azından lisans bölümlerini tamamladıkları veya halen eğitimlerine lisans düzeylerinde devam ettiklerini daha önce belirtmiştik. Üniversiteyi eğitim hayatının önemli bir parçası olmakla birlikte bu çalışmada daha çok “sivil, politik ve sosyal kimliğin” bireysel inşasında ve kimliğin oluşumu sürecinde bir “alan” olarak ele alınmanın daha uygun olduğunu düşünülmektedir.

Katılım grubunun yaklaşık üçte ikisi üniversite öğrenimi için başka kente göç etmişlerdir. Bu hareketlilik yer değiştirme, çoğunlukla görece küçük kentten, büyük bir kente doğrudur ve birçoğunun hayatında dönüm noktasıdır. Bu dönem, eşsiz deneyimleri, tanışıklıkları, öğrenmeleri beraberinde getirmiştir. Sonraki bölümlerde “politizasyon, örgütlülük, sivil toplumla tanışma” gibi başlıklar altında çoğunlukla bu dönemi kapsayan deneyimler analiz edilmeye çalışılmıştır.

Lisans eğitimi alınan üniversitelere ve bölümlere bakıldığında sosyal bilimler, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, hukuk, adalet, iktisadi idari bilimler, iletişim ve halkla ilişkiler, sağlık bilimleri, lojistik, dil bilimleri yer almaktadır. Üniversiteler Hacettepe, İstanbul, Ege, 9 Eylül, Sıtkı Koçman, Kayseri, Osmangazi, Çukurova ve Dicle Üniversiteleri gibi devlet üniversiteleri ile Atılım, Yaşar, Bilgi Üniversiteleri gibi özel/vakıf statüsünde olan yüksek öğrenim kurumlarıdır.

Sosyal sermaye, ortak değerlere dayalı ilişkiler aracılığıyla gelişir ve bu ilişkilerin gücü, bireyler ve gruplar arasındaki bağların kalitesine bağlıdır. Okullar bu anlamda sosyal sermayenin bir merkezi olarak önem kazanır çünkü eğitim süreçleri büyük oranda insan

ilişkileriyle şekillenir. Öğrenci, öğretmen ve toplum arasındaki güven ve iş birliği okulun sosyal sermayesini artırır, bu yüzden sosyal sermayeyi geliştirmeye yönelik stratejiler eğitim kalitesini doğrudan etkiler. Sosyal sermayeyi iç ve dış olarak iki ayrı kategoriye ayırmak mümkündür; okulun içindeki sosyal sermaye, öğrencilerin, öğretmenlerin ve yönetimin etkileşimiyle belirlenirken, okulun dışındaki sosyal sermaye aileler, topluluklar ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla oluşur. Her iki boyut da okulun genel başarısında kritik bir role sahiptir (Çelik & Ekinci, 2012: 213).

3.1.2. Politikleşme, Belirginleşen Tutumlar, Beğeniler ve Tercihler

3.1.2.1. Politik Tutumlar ve Geleneksel Siyasete Mesafe

Üniversite yılları ile sınırları belirginleşen ve aslında aileden bağımsızlaşan sosyalizasyon süreçlerinden biri siyasi sosyalizasyon veya politik tutumun belirginleşmesi olarak analiz edilmektedir. İleriki bölümlerde analiz edilecek olan “değerler, değerlerdeki değişim, hak temelli yaklaşım, sivil toplumla tanışma, örgütlenme” gibi başlıkların analizleri bu bölüm altındaki değerlendirmelerle hem dönemsel hem de kavramsal anlamda iç içe geçmekte ve büyük oranda kesişmektedir.

Çalışmanın bu başlığı altında, katılım grubunun politik tutumlarını, ideolojik yaklaşımlarını, geleneksel siyasete dair konumlanmalarını, oy kullanma davranışlarını ve politikleşme süreçlerinde etkili olan olaylara (toplumsal ve siyasi çatışmalar, hareketler vb..) yönelik değerlendirmeler ele alınmıştır. Buradaki amaç sivil toplumda aktif gençlerin değer ve tutumlarının altyapısını oluşturan hem geçmişten getirdikleri hem de bugünkü konumlarını belirleyen sosyal sermayenin çerçevesini anlamaya çalışmaktır.

Katılım grubunun ailelerin siyasi konumlanışı ile ilgili bir çerçeve önceki bölümde çizilmişti. Seküler değerlerin yoğun olduğu, kendilerini sosyal demokrat olarak tanımlayan aile yapıları katılım grubunun yaklaşık üçte ikisidir. Muhafazakar ailelerde ise, muhafazakarlığın dine dayalı siyasi göstergelerinden çok, kültürel boyutunun ağır bastığına, siyasette dini referans olarak örgütlenen bir ailenin olmadığına, bu ailelerin daha çok “milliyetçi” olarak tanımlandığına bir önceki bölümde değinilmiştir. Bir diğer siyasal alanda kurulan bir diğer bağın ise başta Kürt kimliği ile yaşadıkları yerlerdeki toplumun çoğunluğu oluşturan ve Kürt kimliğinin siyasi mücadelesi içerisinde politikleşen

aileler olarak değerlendirilebilir. Görüşülen kişilerden sadece birisinin ailesi, Türkiye'nin batısında olup da Kürt kimliği ile birlikte demokratikleşme değerlerini ön planda tutan bir siyasi angajmana sahiptir. Katılımcıların ailelerinden edindikleri, içlerinde önemli çatışmalar barındıran ve farklı göstergelere sahip olan siyasal vizyonu devam ettirdikleri dikkat çekmektedir.

Bourdieu'ya göre, bireylerin (yurttaşların) politik görüşler oluşturma ve politik yargılar çerçeveleme hakkı, her demokratik rejimin temel özelliğidir. Ancak, siyasi bir görüş üretme ve siyasi bir yargı oluşturma yeteneği toplumsal olarak eşit dağıtılmamıştır (Bourdieu 1984: 397–412). Politik yargı oluşturmak, bir toplumda siyasi olarak mümkün veya düşünülebilir olanın sınırlarını tanımlayan derin, köklü inançları ve ideolojileri ifade eder. Politik katılım, bu temel inançları ya sorgulamayı ya da savunmayı içerir. Politik yargı oluşturmak bir yetenektir ve bu yetenek, eğitim düzeyi ve yaş gibi faktörlere göre değişir. Kültürel ve ekonomik kaynaklara sahip olanlar yargılarda bulunabilir. Bourdieu'nun politik yargıya yaklaşımı, sembolik araçlara sahip olan bireylerin siyasi söyleme ve kültüre tam anlamıyla katılabildiği fikrini öne sürmektedir. Siyasi görüşlerin üretimi, kişisel kaynakların kullanımını veya siyasi parti gibi bir örgütlenmeye devredilmesini içerir. Eğitim düzeyi yüksek olanlar, siyasi görüş oluşturma konusunda daha yeteneklidir. İnanç ve güven, özellikle devredilen siyasi görüş üretiminde önemli bir rol oynar (Kauppi, 2018: 199).

Araştırmaya katılan gençlerin büyük bölümü kendilerini demokrat, liberal sol görüşlü, eşitlikçi olarak tanımlamaktadırlar. Katılımcılardan biri kendisini *milletçi*, bir diğeri ise *milliyetçiliğe yakın* olarak tanımlamıştır. Ancak tüm bu tanımların geleneksel parti siyasetine ve klasik örgütlülük tanımlarına mesafeli olduğunu altı çizilmelidir. Sivil toplumda aktif gençlerin geleneksel siyaset kurumuna mesafeli duruşları ilerleyen bölümlerde ele alınmaktadır.

Katılımcılara örgütlülük deneyimleri sorulduğunda bir kısmı lise ve üniversite yıllarının başında siyasi partilerle ilişkisini sol hareketler içerisinde olduğunu belirtmiştir:

Lise o zamanlar daha solcuydum. Daha böyle sınıf siyaseti güdüyorum. Ben falan diyordum. ÖDP de örgütlenmişim, denemiştım. Hani ÖDP ve sınıf siyaseti ile ne kadar eşleşiyor, bilmiyorum da hani o zamanlar için, o yaşlarda öyle bir şeyim vardı. (G10)

Sosyolojiden kazandığım böyle üstünkörü bir politik bilinç diyorum. Marx'la tanıştığım şey zaman. Sonra üniversite 2 oldu. Ben birazcık daha duruldum ve işte artık okulda daha fazla zaman geçiriyorum. Ve şey, spesifik olarak Marksizm en genel olarak çok ilgimi çekmeye başladı. Dünyayı anlamlandırma biçimi olarak. Şey geliyordu bana en tatmin edici açıklama böyle genellikle neo-markist açıklamalar bana çok şey geliyordu, seksi geliyordu ve ben işte ders dışında da bununla ilgili daha fazla şey yapmaya, zaman geçirmeye başladım ve örgütlenmeye karar verdim bir örgütte. Sonra ben gittim. Görüştüğüm kişinin yanına dedim ki, merhaba ben örgütlenmek istiyorum sizinle. Onlar da şaşkırdılar çünkü ben örgütlendikten sonra anlıyorum ki aslında örgütlenmek çok böyle işleten süreç değilmiş aslında daha böyle dostanelik ilişki içerisinde olduğu, yavaş yavaş demlenen ve bir parçası olunan bir şeydi. Neyse sonra başladı benim aktif politik yaşamım diyeyim. Yani aktif demeyeyim de hani daha politik bir özne olarak varoluşum. Emep benim bu konuda açıkçası çok şey, yani daha doğrusu Emep gençliği diyeyim, ben hiç partili olmadım. Emep beni politik olarak çok fazla yoğurdu bu yüzden yani bütün arkadaşlarıma özellikle Emep'li kadınlara çok minnettarım. (G13)

Katılımcılara güncel olarak bir siyasi partide aktif olup olmadıkları ve böyle bir düşüneceklerinin olup olmadığı da sorulmuştur. Herhangi bir siyasi partiye üye olan katılımcı yoktur, ancak katılımcıların tamamı güncel olarak siyasi gündemi yakından takip ettiklerini dile getirmişlerdir:

“Bir dönem mesela böyle bir CHP içinde bir şeyler yapmayı denedim. O da partinin dönüştürülebilir bir parti olduğuna dair inancım olduğu için, orada örgütlenme amacıyla değil, orayı dönüştürme amacıyla. Sonra o da çok böyle, bir dönem gençlik çalışmalarına ağırlık vermeye çalıştı CHP. Özellikle bu adını unuttum şu an işte, CHP'nin politikalarından sorumlu bir başkan yardımcısı vardı, onunla biraz aslında böyle bir şeyler yapmayı denedik falan. Hani partiye üye olmak zorunda değilsiniz, partide olmak zorunda değilsiniz, gelin burayı dönüştürelim gibi bir yaklaşımı vardı. Sonra çok böyle devamı gelmedi ama orada hani güzel başlamış ama sonra asıl hareketin, hevesini kırdığı bir süreçti. (G2)

İki katılımcı siyasi partilerde yer almanın, sivil toplumdaki aktif kimlikleriyle çatışacağını düşündükleri için, geleneksel siyaset kuruluşlarına mesafeli olduklarını ifade etmişlerdir:

Gençlik örgütlerinde varım diye falan bir sürü siyasi partiden kendi yerinde teklifler aldım. Hem gayri ahlaki, hem ahlak sınırı içerisinde bazı teklifler aldım. Hiçbirini kabul etmedim çünkü mevcut konjonktür içerisinde... şu an hali hazırda bir siyasi parti bir derneğe üye olduğunda, ben sivil toplumdaki geldiğim için şunu biliyorum, bir siyasi partiye üye olmak demek imza atmak demek. Doğrusuyla yanlıyla değil, onu kabul etmek demek günün sonunda. (G4)

Politika üreticileri olarak kendi toplumum adına, genç olarak sesimi duyurabiliyorum ve bu da benim aslında bir nevi aktif olarak politikada yer aldığımı gösteriyor. Herhangi bir siyasi parti üyeliğim yok, ben buna çok önem veriyorum. Çünkü hem sivil toplumda bir görev alıp hem de bir partide görev almak; yani şöyle aslında kimse yasal olarak da bunu yapamazsın demiyor ama ben buna çok keskin ve net bir bakış açım var. Ne zaman ki siyasete giriştim ne zaman ki siyasetle uğraşıyorum o zaman

sivil toplumdan biraz uzaklaşmam gerek. Ben böyle düşünüyorum, çünkü hiçbir sivil toplum örgütlü bir siyasi partinin, amiyane tabirle arka bahçesi olmamalı. (G1)

Katılımcılardan biri ise bir siyasi partiye geçmişte üye olduğunu ancak deneyimlerinin onu partiden uzaklaştırdığını dile getirmiştir.

CHP'ye üye olup. YK üyeliği yaptım bir sene kadar ve o an anladım. Yani siyasetin berbat derinde berbat bir şey olduğunu, siyasi yapısını doğru bulmadığım için ayrıldım, ikincisi de siyasette insanlar tek derdi birbirinin arkasından konuşmak, birbirinin arkasından laf söylemek işte aslında sivil toplumun var, biliyorum sivil toplumda. Ama partiler gerçekten birbirinin arkasından konuşmaktan iş yapamıyor, sivil toplum da konuşuyor, biliyorum. En azından ortaya bir iş çıkıyor. Yani o durumum var gerçekten. İnsanlar gerçekten o kadar çok birbirinin arkasından konuşuyor, birbirinin arkasından kuyu kazıyor ki yok dedim; ben burada bulunmam o yüzden istifa ettim. Şu an körü körüne bağlandığım herhangi bir siyasi parti yok. Ama şu an seçimde mesela dediğim gibi oy vereceğim tabi. (G18)

Bir başka katılımcı sivil toplumdaki aktif katılımı arttıkça siyasete olan ilgisinin arttığını ifade etmiştir:

[sivil toplum faaliyetleri sonrası] politik görüşümde bir değişim olmadı ama bir ilgim arttı. Aynen yani şu anda mesela biraz daha yeni olan bir durum bu. Çok da hala o konuda çok aktiflik göstermiyorum. Hani [bulunduğu STÖ'de] yönetim kurulu üyesiyim vesaire, bu süreci aslında biraz daha bitmesini bekliyorum ama bundan sonra ben de, bir partinin gençlik kolları vesaire buralarda artık yürümeyi düşünüyorum. Ki bence sivil toplumla olan ilgin bu kadar sıkı fıkı ve bu kadar zaman ayırmıyor olsaydım da olur muydu böyle politikaya bu kadar ilgim. Olmayabilirdi.

Belki bir gün olur, buradan devam ederim ama işte mesela oradan şey çıktı. Şu anda oradan devam etmek değil de bunun devamını biraz daha siyasete atılarak artık daha devam edebilir. Olabilir gibi bir yol açıldı mesela bana. (G15)

Katılımcıların tamamı seçimlerde oy kullandıklarını, gelecek seçimlerde de oy kullanacaklarını dile getirmişlerdir. Oy kullanma davranışlarının sebepleri içerisinde "stratejik oy kullanma" ifadesi ve bu ifadeye yakın açıklamalar dikkat çekicidir.

Kullandım, bu kez bakalım ne olacak bilmiyorum da boykot mu olacak, ama evet kullanıyorum hep stratejik işte oy. Kullandık aynen, kullanacağız. (G5)

Kesinlikle oy vereceğim ve ondan sonra itirazlarımı artıracam. Her ne kadar vereceğim oyları çok etkisi olacağını düşünmesem de vereceğim. Sonuçta bu tiyatro bir yerde boynunu kırmak gerekiyor. Aşağı yuvarlanan süreçte biraz frene basan birilerinin olması gerekiyor. En azından bir şeyler değiştiğinde değişmeye başladığında, hareket etmeye başlayan bir cisim nasıl bir durmak istemez

durdurmak için özel çaba sarf etmeniz gerekir. Bu da öyle bir şey, yani değişim bir kere başlasın ki de belki güzel yerlere gider umuduyla o yüzden. (G6)

Türkiye'de biliyorsunuz en yüksek katılımdır oy verme, yani oy vermek. İlişkim yok siyasi partilerle, üyeliğim de yok. İlgı duymak değil ama desteklediğimi çekinmiyorum. Bana artılarıyla eksileriyle evet, oy kullanıyorum. (G10)

Evet takip etmek zorundayım, hayır ya ben düşüneneğim ben bütün partilerden uzak duruyorum. Yani belki HDP olabilirdi ama, ona oy veremem çünkü kazanamayacaktı diyorum. O yüzden hiçbir yakın parti yok ama oy vermek kısmında biraz da mecburen yakın olan birine vereceğim (G7)

Benim aslında politika ile ilişkim, Atatürkçü'lüğüm biraz daha nasıl desem geriledi, yani öyle hani özellikle İstanbul'da gittikten sonra, Bilmiyorum politikadan daha sonra çok uzaklaştığım dönemler oldu. Daha işte bu yıl falan tekrardan bir hani bakayım neler oluyor diye demeye başladım. Onun dışında ben liseden bu yana aslında ciddi bir şekilde siyasetten uzaklaştığım hani apolitize oldum aslında işte ne bileyim. (G14)

Ya var şöyle bir şey var mesela hani dedim ya Atatürkçü bir ailede büyüdüm ama eleştirilebilir noktaları varmış onu da gördüm. Hani ne bileyim hep CHP'ye oy vermiş bir aile yani ben de veriyordum falan sonra; böyle daha katılımcı, daha demokratik olmadığını düşünüyorum artık. Biraz daha böyle bilmiyorum nasıl söylenir, hani o merkez sol diyeceksek, daha böyle alternatiflerine bakmaya başladım diyeyim. Türkiye siyaseti için konuşuyorsak. (G19)

Gençlik Örgütleri Forumu (GoFor) tarafından 2024 yılında gerçekleştirilen "Gençlerin Politik Tercihleri Araştırması" verilerinden biri gençlerin siyasi partilere üyeliğinin düşüşüne dikkat çekiyor. Şebeke: Gençlerin Katılımı Projesi kapsamında 2013 yılında gerçekleştirilen araştırmada da gençlerin siyasi partilere üyelik oranı %9 olarak görülmektedir (KONDA, 2014). 2021 yılında yine GoFor tarafından gerçekleştirilen Gençlerin Politik Tercihleri Araştırması'nda gençlerde siyasi partilere üyelik %9,8'ken, 2024 yılının araştırmasında bu oranın %5'e gerilemiş olması dikkat çekmektedir (GoFor, 2024: 35). Benzer bir sonuç Habitat Derneği'nin 2024 yılında beşincisini yayınladığı "Türkiye'de Gençlerin İyi Olma Hali Raporu"nda da %5,1 olarak saptanmıştır (Habitat, 2024). Bu araştırma sonuçları, katılımcıların siyaset kurumuna olan yaklaşımlarıyla örtüşmektedir.

Geleneksel siyaset kurumuna ve kuruluşlarına mesafe, temelde gençlerde siyaset kurumlarına ve kurumlarla ilgili olgularına artan güvensizliğin bir sonucudur (Erdoğan & Uyan Semerci, 2018: 109; Yurtagüler, 2002: 102). Birçok araştırma gençlerin siyasi partilere, siyasetçilere ve dolayısı ile siyaset kurumu aracılığı ile yaşanacak değişime güveninin düştüğünü göstermektedir (Konda, 2014; Konrad, 2022; GoFor; 2024). Bu

güven düşüklüğü gençlerin siyasetle ilgili olan kavramlara mesafeli yaklaşımlarını da beraberinde getirmektedir.

Newton'a göre, siyasi güven, sosyal güvenle benzer teorik temellere sahip olup, siyasi sermaye ile doğrudan ilişkilidir. Siyasi güven; sivil bilinç, katılım, vatandaşlık, siyasi ilgi ve etkinlik, kamu iyiliğine olan duyarlılık, siyasi hoşgörü, uzlaşma yeteneği ve siyasi kurumlara olan güven gibi kavramları içermektedir. Siyasi güven ve siyasi sermaye kavramları, özgürlük ve eşitlikle birlikte demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan kardeşlik kavramının modern sosyal bilimlerdeki karşılığıdır (Newton, 2001: 204). Siyasi güven, demokrasilerin temelini oluşturan, politikacıların güvenilir şekilde hareket etmelerini sağlamak veya siyasi bedeller ödetmek amacıyla kurulan mekanizmalara dayanır. Kurumlara olan güven, bu sürecin kritik bir parçasıdır. Güvenin azalması Newton (2001)'a göre "bir şeylerin yolunda gitmediğinin" göstergesidir. Siyasi güven ve parlamentoya güvenin nasıl ve neden oluştuğunu, hangi koşullar altında değiştiğini anlamak gerekmektedir. Bu açıdan, sivil toplumun, güven ortamının oluşturulması veya denetlenmesinde rolü oldukça önemlidir. (Newton, 2001: 205).

Bu çalışmanın katılım grubunda da siyasete mesafeli yaklaşım ve siyasi partilerle kurdukları zorunlu ilişki dikkat çekici boyuttadır. Katılımcıların bazıları siyasetle aralarına koydukları bu mesafeyi, siyaset alanının onlarda yarattığı korkudan kaynaklandığını dile getirmişlerdir.

İstedim çok istedim, hatta böyle 2 yıl öncesine kadar da Covid'ten öncesinde de bir CHP gençlik kollarına mı girsem dedim ama sonradan hakikaten yine Türkiye'nin bu politik hali ve damgalamada çok başarılı oluşu beni geri çekti. Çünkü bir yandan da o dönem hani avukat olur muyum ya modundayım ve hani partiye bir kere bile adını yazdırman, senin ömür boyu bir damga yemeni ve işte sonra aslında tarafsız bakılamamana, bilmiyorum ileride karşı çıkmasına sebep olabilir. O yüzden kendimi geri çektim, yine gerek yok dedim.

Bir yandan o dönemde, twitter'dan hakikaten tweet atardım, siyasi tweetler atarım, yorum atarım falan. Böyle bir şeyim vardı, çocuğum falan ama varmış, yani bir siyasi duruşum ki ya da bir hani yürek yemişliğim ki yazıyordum ama daha sonrasında bir tweet atman, bir şey atman seni hapse düşürebilecek; başını kötü şeylerin gelebileceği bir şey olduğunu aslında öğrenmiş oldum. (G14)

İmza atıyorum işte bu gezi ile ilgili falan şeylere de attık. Son dönemde de atıyoruz. Yani çok inançlı olarak beraber dilekçeler yazık bir şeyler için..ç Şu aralar mesela şu bende bu var, bilmiyorum da bunun bilgisine bakmak lazım; Cimer'e, bir tarikatı

şikayet etsem başıma bir şey gelir mi, fişlenir miyim mesela? Ben nereye dilekçe verebilirim artık? (G5)

Yani, nasıl desem, hadi mitinge gidelim dendiği zaman bana ben çok şey bakamıyorum. Mesela var çünkü çevremde düşünmüyor ama o mitingine gidiyor, işte parti gençlik kollarına katılıyor falan öyle bir şeyim de yok ama teklif gelmişti. Yapmadım, biraz hmm korkutucu bir alan benim için. (G3)

Oy kullanıyorum evet, Bir sakınca görmüyorum bunu cevaplamakta. Ben değişeceğini düşünmüyorum tabii oyla, ama asla bu yani pes etmeyeceğiz tabii ki de ben kendi adıma söyleyeyim. Değişeceğini sanıyorum. Ama ben yine de gidip oyumu kullanacağım. Bu arada bir sokak röportajında kız diyor ki 'memur olmak istiyorum, ne olur memuriyetimi yakmayın'. (G12)

Görüşülen gençlerden biri sivil toplumda gerçekleştirdiği faaliyetlerin politik olduğunu, siyasetle ilişkileneceğinin etki yaratmayacağına inanmasından ve biraz da korkmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Katılımcının diğer bazı katılımcılarla benzer bir şekilde siyaset ve politika arasında ayırım yaptığı da dikkat çekmektedir.

Hiç motivasyonum yok, ikincisi şeyi hissediyorum ben politik biriyim elbet, yani ister istemez politığım; hayatımı yaşama şeklim biraz öyle. Ama bu yönümü güncel siyasette kullanmayı tercih etmiyorum gibi. Zaten yaptığım iş çok politik bir iş. Bir de gerçekten bunu böyle bir yerde [siyasi parti] yapmak istemiyor gibiyim. Yapmıyorum ya bunu yapmamamın nedeni de çok dürüstçe; birincisi bir korku var, o zaten belirgin. İkincisi, böyle bunun bir etki yaratacağından çok emin değilim. Benim orada oluşumun çok etki yaratmayacağı düşüncesi var. (G19)

Yine eleştirel bir yerden politika ve siyasi partilerle ilgili, sivil toplum ilişkileri içerisinde değerlendiren bir katılımcı bu düşüncesini şöyle dile getirmiştir:

Yani sivil toplumla ilişkim beni politik olarak değiştirdi mi? Değiştirdi, kesinlikle değiştirdi. Siyasete daha uzak bakmama aslında daha uzak değil de politikaya daha objektif bakmamı sağladı. Siyasi partilere daha objektif bakmamı sağladı. Partilerin neden var olduğunu anlamamı da sağladı. (G17)

Bir diğer katılımcının yine politika ve siyaset arasında gerçekte var olmayan ancak algısal olarak değerlendirilebilecek tanımını şu şekildedir:

Yani örgütlü siyasetten hiç hazzetmiyorum, Türkiye'de özellikle. Çünkü Türkiye'de maalesef şey yok, yani ideolojiler yok aslında benim en büyük derdim o. Mesela işte, Türkiye'de sen bunu dedin ben bunu dedim, ben ayağa kalktım, sen oturdun... yani şeyi seviyorum, politika ile ilgili misin ideolojilerle evet aslında Gerçek anlamıyla politika, mesela eğitim politikası Türkiye'nin ne olması gerekir? Çok ilgiliyim bu konuyla ama bunun siyasete, yani güncel siyasette bir gölgesi yok, düşmüyor yani.

Mesela siyasette, politika arasında etimolojik olarak bir farkı olmadığını öğrendim, ama insanlar bunu farklı bir kelimeler olarak kullanıyorlar gibi. (G16)

Aynı katılımcının yerel siyaset kurumlarıyla ilgili eleştirisi dikkat çekmektedir:

Siyaset düzeni çok içi boş ve görüldüğünden çok daha nasıl söylenir; amatör ve profesyonel dışı; yani tabii ki de milyon - milyar dolar bütçeleri falan var Büyükşehir Belediyesi'nin. Ama işte o dönem, zaten büyük ihtimal merkezi siyaset tabii ki bu, şunu demeye çalışıyorum; bir bürokrasi ve siyaset ayrımı olur ya her zaman; belki işte bugünlerde aradaki duvarın erimesinden biraz şikayet ettiğimiz bir şey. Yerelde ben güçlü bir bürokrasi göremiyorum. Yani merkezi bürokrasi de yok. Şunu demeye çalışıyorum; Türkçe'de çok doğru bir kelimesi yok ama governing var ya, yani bir yönetim, bir bürokrasi yok aslında gibi geliyor bana. Yani 3-5 insan oturup şunu şöyle mi yapsak ağabey böyle de olur, şey gibi ufak bir ofisin işte saat 1,5 toplantısındaki beyaz yakalılar gibi; ciddi bir bürokrasi yok aslında orada, bir bütün yok, bir sistematik düzen yok, birkaç asistan oturmuş, bazı fikirler çıkartıyor; ama etkisi büyük mü? (G16)

Bir katılımcı, diğer katılımcıların siyasetle olan bağıny yorumlamamıza yardımcı olan ifadeler kullanmıştır. Bu ifadeler zoraki politikleşme veya kaçınılmaz politikleşmenin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Artık birazcık da Türkiye siyasetteki belli başlı yani temel taşları artık inkar edemeyecek düzeyde önümüze çıkmış durumda; ve her insanı yakından ilgilendiren bir şey oldu artık... ben siyasetle ilgilenmiyorum diyen insanın bile bir şekilde oturup kahvecide, arkadaşıyla siyaset konuşurken kendini bulduğu bir döneme girdik. Buna işte Marx'ın söylediği, kaçınılmaz politizasyon döneminden bahseder. Marx'ın kaçınılmaz politizasyon sürecinin içerisine girdi Türkiye. Bugüne kadar politikayla uğraşmak zorunda kalmayan, uğraşmak zorunda hissetmeyen, milyonlarca diyebileceğin insan artık kaçınılmaz olarak politize oluyor, olmaya başlıyor, iyi veya hangi anlamda olduğu önemli değil. (G6)

Özellikle savaş, afet, toplumsal hareketler, travmatik toplumsal olaylar bireylerin politikleşme süreçlerinde etkili olmaktadır (Ihl, 2002: 126) ve gençlerin politik tutumlarını şekillendirmelerinde etkili oldukları görülmektedir. Araştırman katılım grubunun politikleşme süreçleri ve bu süreçlerdeki sosyal sermaye birikimlerini etkileyen olaylardan biri de doğrudan sorulmamış olmasına rağmen Gezi Parkı olayları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşı araştırma grubu içerisinde görece yüksek olan katılımcıların birçoğu, Gezi Parkı'nı hem bireysel kimlik ve aidiyetleri ile ilgili keşif süreçlerinde hem de aktif olarak ideolojik aidiyetlerinin belirginleştiği bir dönem olarak anlatmaktadırlar.

Türkiye'yi ilk defa toplu olarak bir ses çıkardı, Gezi'den bahsediyorum. Tabii ki sosyal medyanın ve ünlülerin desteklerinin de çok yaygınlaştırdığı ama temelinde oradaki gençlerle başladı bu iş. Oradaki pozitif hava sonra tüm Türkiye'ye yayıldı. Şunu

görebildik, kimseye bağlı olmadan insanlar kendileriyle hiç tanımadığı insanlarla iletişim kurarak ortak bir paydada ses çıkarabileceğini gösterdi bize. Yani şahsen ben bir sivil toplumcu olarak şunu gördüm, bundan daha doğal bir tepki olamazdı ve hani bu tepkiyi verirken de o kadar naif o kadar iş birliği içerisinde oldu ki gençler hiçbir şekilde işte bilmem ne partisi şunu yapacakmış, hadi bu gezi süreci için söylüyorum. Çok olumlu bir havaydı benim için aynı ben şu an sivil toplumda da görüyorum aslında. (G1)

Gezi Parkı eylemlerinin, katılımcıların bazılarında güçlü bir grup aidiyeti hissinin gelişmesine olanak sağladığı görülmektedir. Bu hareket sırasında, hem benzer düşüncelere sahip kişilerle bir arada olmanın beraberliği hem de daha geniş bir topluluk duygusunun "herkesle bir olma" hissi, katılımcılar arasında kapsayıcı bir birliktelik anlayışını genişletmiştir ve bu birliktelikten doğan kimlik, bireylerin kişisel ve topluluk düzeyinde paylaştıkları deneyimlerden doğmuş ve kolektif bir bilinci temsil ettiği söylenebilir.

Çocuktum aslında daha, o zaman gezi eylemleri falan başlamıştı. Onu çok iyi hatırlıyorum. [yaşadığı kentte] böyle gezi eylemleri vardı. Böyle çoğu provakatorlük değil ama o çok böyle aklında kalan bir şeydi açıkçası. Hani bundan yaklaşık işte 10 yıl önce, bir heyecan yaratmıştı benim için. Onu da hani ek bir bilgi olarak vereyim böyle. Ben kendimi bildim bileli mesela muhalif bir insanım oradan başlamıştı diyebilirim, yani muhalif tutumum. (G18)

[Gezi Parkı eylemlerine] benim arkadaş grubum olarak çok kalabalık katılmamıştık ama ben liseden başka liselerden bir sürü arkadaşımı gördüğümü hatırlıyorum bu arada yani. Şey yapmayacağım, bu şeyi reddetmeyeceğim. Bir tür neredeyse sosyal kapital olarak bile işlevselleştirdiği bir yanı vardı, Gezi'ye katılmanın, o hayp'a dahil olmuş olmanın çok olayı vardı. (G13)

Ben kimliğimle ilgili bağım aslında, bu Gezi eyleminde oluyor yani biz 'aşk, aşk, hürriyet uzak olsun nefret' şeyini ilk attığım lubunya sloganı işte hiç unutmam. Bu benim için break through [kopuş noktası] artık. (G13)

Çünkü o zamana kadarki [Gezi eylemleri] beni düşünüyorum. Aslında sokağa çıkmak benim için çok üzerine düşünmüş olduğum bir şey değil. Yani kendimi çok sokağa çıkabilir bir özne olarak bile görmüyor olabilirim o noktada. Ve cidden şu soru. Bak, şu an verdiğim cevap çok şey bile olmayacak, daha çok üzerine düşünmem gerekecek. Gezi'de beni sokağa çıkabilen özne olarak kendimi algılamamı sebebiyet veren şey neydi? Sanıyorum bunun yaygınlığı ve sanırım beni çok şey yaptı, bu yapılabiliyor diye düşündürdü. (G13)

Katılımcıların yukarıdaki ifadeleri, politik kimliklerinin oluşumu ve sosyal sermayeleri bağlamında fikirler vermektedir. Politik hareketler bağlamında Butler, politik kimliğin verilmiş olmadığını, ancak kamuoyu performansları ve eylemleri aracılığıyla oluşturulduğunu ifade etmektedir (Butler, 2005: 142). Örneğin, sokak gösterileri,

yürüyüşler ve protestolarda, katılımcılar politik bağlılıklarını ve kimliklerini sergilerler, bu da grup dayanışmasını pekiştirir ve mesajları daha geniş bir kitleye yaymalarına yardımcı olur. Sokaklara çıkarak, genellikle marjinalleştirilmiş veya baskı altındaki gruplar sorunlarını ve kimliklerini kamu alanında görünür kılarlar. Kamusal alanlarda toplanmak gibi eylemlerin, bireyler arasında dayanışmayı gösteren ve inşa eden göstermelik politika biçimleri olduğunu tartışır. Bu toplantılar, muhalefet seslerine yer açar ve marjinalleştirilmiş toplulukların kamuoyunda görünme haklarını savunmalarına, dışlanma koşullarını sorgulamalarına olanak tanır (Butler, 2015: 70 – 71).

Gezi Parkı olurken ben hazırlık okuyordum. o zaman ÖDP yoktu artık hayatımda [dernek] vardı iyi ki, o günü ben çok iyi hatırlıyorum. Biz toplanıp gitmiştik ilk gündü. Haberler çıkmıştı işte İstanbul'da bir grup bir insan parkta toplanıyor. O zamanlar Ankara'da Kuğulu'da hemen bir eylem organize edilmişti. Ben de o eylemlere katılmışım, 3 - 4 gün sokaktaydım ben ve o Kızılay Meydanı falan işgal edildiğinde ben ağlamışım, devrim oluyor diye gerçekten Kızılay Meydanı'nda ağladım, devrim oluyor diye. Çünkü bir tarafta anarşistler bir tarafta Kürtler, ülkücüler var falan böyle dedim ki ne oluyor yani ben şu an ne yaşıyorum. Hani o anda tanıklık ettim yani Kızılay Meydanı'ndaydım o esnada ve şey bir grup insan işte meclise yürüyelim falan diyor, insanlar bağırıyor, mecliste şey var ya işte dur iktidarına uymazsan belli bir metreden sonra vurabilme emri bir var falan filan böyle, insanlar bir noktada meclise yürüyor ama onun için o ölüme yürümek falan, vurulacağını bile bile yürüyor, bunların hepsi benim gözümün önünde oldu. Sonra bir hafta sonra falan açıkçası Ankara'da birazcık olaylar dinginleşti, hem biraz politikleşti, başka bir şeye dönüştü. (G10)

Protestolara katılımın incelenmesinde, bireylerin sahip olduğu kimliklerin önemli bir faktör olduğu dikkate değerdir. Kendini bir gruba ait hissedenden kişilerin, bu grubun yararına eylemlere katılma olasılığının daha yüksek olduğu görülmektedir. Kimlik, kişinin kendini ve diğerlerini nasıl tanımladığıyla bağlantılıdır ve insanlar çoklu sosyal kimliklere sahiptir. Bir bireyin hangi sosyal kimlikleri benimsediği ve kendini hangileriyle özdeşleştirdiği birçok etkene bağlı olarak değişir (Erdoğan, 2015: 39) . Gruba olan bağlılık arttıkça, bu grubun çıkarları doğrultusunda harekete geçme eğiliminin de arttığı yorumu yapılabilir. Ancak protesto eylemleri söz konusu olduğunda, siyasallaşmış kolektif kimliklerin katılımı belirleyici bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bu kimlikler, bireylerin eylemlerine yön verir ve grup eylemlerine katılımı teşvik etmektedir (Erdoğan, 2015: 39).

Gezi Parkı olayları dışında yaşadıkları veya eğitim gördükleri yerlerdeki toplumsal çatışmaları yaşayan katılımcılar deneyimlerinin bugünkü politik sermayelerine olan etkisini dile getirmektedirler.

Bulduğum yerde fazlasıyla; eylem, yürüyüş, protesto, yerel yönetimlerdeki çalışmaların protestosu olurdu. Ben bu arada çocukluktan beri dediğim gibi ailenin en küçük çocuğu olduğum için her zaman babamla birlikteydim. Yani nereye gitse hep oralardaydım. Dolayısıyla biraz onun verdiği biraz da sonra kendi düşüncemin gelişmesiyle birlikte bulduğum yerde fazlasıyla eylemlere, protestolardan vesaire katılımın fazlasıyla oldu. (G8)

Off korkunç yıllar geçirdik. Şimdi [bulduğu kentte] yurda şey geliyor, kurşun geliyor. Hani öyle bir sene kazandığım sene oturduğum sene aynen, en büyük travmalar uzun uzun yaşadık; işte savaş travmasını, savaşta öğrenci olma, savaşta çocuk olma şeylerinin hepsini gördük burada maalesef ve benim sivil toplumla olan ilişkim de bu savaş ortamı sonrası korkunç travmatize olan çocuklarla başladı. (G11)

Üniversite öğrenimi gördüğü yıllarda, ideolojik temelli toplumsal çatışmalarının, politikleşme süreçlerindeki etkisini paylaşan bir katılımcı yaşadığı deneyimi şöyle aktarmaktadır:

Benim örgütlenme motivasyonlarımız çok arttıran bir olay oldu üniversitede. Nevruz olacak siyasiler toplanıyorlar, Ne yapacağız, ne yapacağız falan [bir grup] diyor ki, Apo posteri açalım ama siyasettekiler diyor ki hani hoş olmaz yapıyorlar, ama işte ateşi yakıyorlar. Halay çekerlerken bir bakıyorlar açılmış. Yani bu arada bu hikaye tam net değil, işte bir provokatör gelmiş olabilir falan filan böyle şeyler var da neyse. Sonra bu çok büyük bir infial yarattı zaten. Hafif hafif örgütlenmeye başlamış bir ülkücü öğrenci kitlesi vardı 2015 olması lazım. Sonra bir bayrak yürüyüşü diye bir çağrı yapıldı. Aynen [okuduğu üniversite] düştüğü şu diye geçiyor zaten. Ve bu bayrak yürüyüşü çok fazla ülkücüler değil de işte bu posteri radikalize edici etkisiyle çok fazla işte tarafsızlar da geldi. Apolitikler de aslında biraz ülkücüler tarafından politize edilmiş oldular bir tabanla ve çok kalabalık bir yürüyüşü. Sonra bir kavga oldu, korkunç bir gündü, başka üniversiteden [karşıt görüşlüler] geliyorlar; çatışma, camlar kırılıyor, yurtlar basılıyor, böyle demirlere vurmalar. Daha sonra satırlarla ülkücüler yaklaşıyor, alkışlar korkunç bir gündü o gün, bir arkadaşımın kulağı kesildi, bir arkadaşım taksiye taksi kapısına çarpılarak dövüldü falan, bu beni duygusal olarak çok fazla ajite etmiş bir olay. O yüzden her şeyin ötesinde ben sonra işte bu bahsettiğim gibi örgütlenmeye karar verdim. (G13)

Yukarıdaki ifadelerde yaşanan olumsuz deneyimlerin ve çatışmaların bireylerin politik kimliklerinin oluşumlarındaki etkisini görmek mümkündür. Türkiye'nin özellikle 2013 yılından beri bu yana yaşadığı gerilimler (toplumsal hareketler, askeri hareketler, referandumlar, seçim atmosferleri, darbe girişimi sonrası sivil topluma müdahaleler v.b.) siyasal kutuplaşmayı pekiştirmiştir (Erdoğan & Uyan-Semerci, 2019: 148). Katılımcıların ifadelerinin birçoğunda bahsedilen bu kutuplaşmanın izlerine rastlamak mümkündür.

Bu bölümde araştırmaya katılan gençlerin politik tutumlarını ve politikleşme süreçlerini etkileyen faktörleri, bu faktörlerin altında yatan nedenleri ve dahil oldukları, kendilerini ait

hissettikleri ağların sosyal sermayeleriyle ilişkileri yorumlanmıştır. Görüşülen gençlerin hem sivil toplumdaki aktif rolleri, hem de kişisel hayat beklentileri nedeniyle politik bir tutum içinde oldukları, siyasi gelişmeleri yakından takip ettikleri, ancak siyaset kurumlarına mesafeli yaklaştıkları görülmektedir. Katılımcıların neredeyse (bir kişi hariç) tamamı kendilerini “muhalif, sol görüşlü, demoktat” olarak tanımlamaktadırlar. Sosyal sermayenin, siyasi katılımı ilişkisi üzerine yapılan analizlerde ağlar ve normlar aracılığı ile inşa edilen alanlar ön plana çıkmaktadır. Sosyal sermaye kuramında, güven, normlar ve ağlar aynı fonksiyonel kavramın farklı yönleri olarak değerlendirilmektedir. Temelde birleşik bir kavramı destekleyerek, bireylerin farklı türlerdeki politik katılımlarında tekrarlanan etkileşimler yoluyla birbirlerine güvenmeyi öğrendiklerini göstermektedir (Teney & Hanquinet, 2012: 1214). Sosyal sermaye kuramı içerisinde ilişkilerin karşılıklı yapısını belirleyen “güven” katılımcılar tarafından politikleşme süreçlerini tanımlarken sıkça göndermede buldukları bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır ve geleneksel siyaset tanımlarıyla mesafelenmeleri, kurmakta zorlandıkları “güven ilişkisi”ne yaslandığı görülmektedir.

Katılımcıların politika ve politik süreçlerle yakından ilgili oldukları, sivil toplum faaliyetleri içerisinde üstlendikleri bireysel faaliyetler ve tutumlar gereği kaçınılmaz olduğu görülmüştür. Ancak politik tutumlar dile getirilirken, “siyaset” kavramı katılımcılar tarafından negatif (kirli) anlam taşıyan, zaman zaman korkulan, güvenilmeyen, inanılmayan bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Temelde bir ayırım olmamasına rağmen kavramsal olarak “siyaset” algısı; siyasi partilere ve partiler aracılığı ile yürütülen ilişkilere; politika ise “hakların kamusal alanda savunulmasına, katılıma ve hak sahipleri için iyileştirilmesi talep edilen “karar ve uygulamalara” atıf yapmaktadır. Bu yaklaşım katılımcıların büyük bölümünün kendilerini bir siyasi partiden uzak gördüklerini, siyasal alandaki varlıklarını “oy verme” davranışı ile sürdürdüklerini/kısıtladıklarını göstermektedir. Katılımcıların oy verme davranışına yönelik yaklaşımlarının ortak noktalarından birisi, oy verilen siyasi parti(ler) bakımından “zoraki katılım” veya “zoraki angajman” olarak tanımlanabilir. Burada her ne kadar oy verilecek partinin ideolojisi benimsenmese de, muhalif bir tavır olarak -isteksizce- bir birleşmenin (veya desteklemenin) gerçekleştiği görülmektedir. Siyasete bu tarz katılımın, Amna ve Ekman’ın siyasi ve sivil katılım konusunda yeni bir tipolojisini olarak tanımladığı, apolitik ve antipolitik arasındaki “beklemedeki yurttaş” tanımlamasıyla açıklamak işlevseldir (Zani & Barrett, 2012: 278). Amna ve Ekman (2013), “bekleme durumundaki yurttaş” kavramını, siyasetle ilgilenen ve ilgi gösteren ancak aslında katılmayan bireyler için

kullanılmaktadırlar. Daha spesifik olarak gençler üzerine gerçekleştirdikleri bu analizde, ilgisiz ve umutsuz genç yurttaşların pasif gibi görünen ve gerçekte siyasi eyleme hazır olan, şartlar gerektirdiğinde politik eyleme hazır bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadırlar. Bu tür "bekleme durumundaki" yurttaşlar, günlük yaşam bağlamlarında siyasi konuları gündeme getirerek siyaset hakkında bilgi sahibi olan, uyanık kalan ve ihtiyaç duyulduğunda katılmaya istekli ve buna yetenekli olanlardır (Amna & Ekman, 2013: 263). Gerçekleştirdiğimiz araştırmanın katılımcılarının ülke ve dünya gündemini yakından takip ediyor olmaları, siyasi gelişimlere olan ilgilileri politikaya aktif katılımlarının göstergesidir. Ancak geleneksel siyaset kurumu ve kurumsal ilişkilerine karşı mesafeleri, kurmakta zorlandıkları güvenden kaynaklandığı yorumu yapılabilmektedir. Yine, Amna ve Ekman'a göre, bir beklemedeki yurttaş olmak, sosyal sermaye veya kişilerarası güven eksikliği nedeniyle iş birliği yapmaya dair tereddüdün bir sonucu değildir ve siyaseten pasif olmak, gençlerin günlük yaşam bağlamlarından herhangi birinde pasif olmakla eşdeğer değildir. Aksine, aile üyeleri, arkadaşlar, okul, iş ortamı ve internet aracılığı ile siyasi konuları gündeme getirmek, gençlerin öznel alanlarda politik olarak aktif olmaları için bir yol olabilmektedir ve bu şekilde kendilerini (ve yakınlarını) gelecekteki kamusal eylemlere hazırlayabilirler (Amna & Ekman, 2013: 271).

Araştırmanın katılım grubunun politik sosyalizasyonunda toplumsal olayların (başta Gezi Parkı eylemleri olmak üzere) etkili olduğu görülmüştür. Erdoğan'a göre, bireylerin siyasi eylemler yoluyla yaşadıkları mağduriyetleri düzeltebileceklerine olan inançları, protesto eylemlerine katılımlarını artırır. Toplumsal ilişkiler ağındaki konumları, yani sosyal sermaye, protesto eylemlerine katılımı teşvik eden önemli bir unsur olarak görülür (Erdoğan, 2015: 39).

Araştırmaya katılan gençlerin politikleşme süreçlerinin, aktif yer aldıkları sivil toplum örgütlerinde sürdürdükleri ilişkilerin de temelini oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bir sonraki bölümlerde "değerler, evrensel değerler, kimlik oluşumu" gibi başlıklar için politik değer ve tutumlar altyapı oluşturacak niteliktedir.

3.1.2.2. Sosyal ve Kültürel Pratikler, Tutumlar ve Beğeniler

Sivil toplum örgütlerinde aktif olan gençlerle gerçekleşen görüşmelerde kültürel alışkanlıkları, beğenileri, arkadaşları ile geçirdikleri zamanları, boş zamanın anlamı, sanatsal faaliyetlere katılımları, sosyal medya kullanımları ve gündem takip etme alışkanlıkları ile ilgili çok çeşitli sorular yöneltilmiştir. Günlük hayat, hisler ve okul deneyimleri, gençlerin günlük yaşamın karmaşıklıklarını ve duygusal durumlarını paylaştıkları ve sosyal destek sağladıkları sosyal sermaye unsurlarıdır ve Coleman'ın vurguladığı güvenin ve normların sosyal ağlar içinde nasıl oluştuğunu göstermektedir (Coleman, 1988: 97). Ekonomi, siyaset, eğitim ve kültürel meseleler gibi çeşitli konuların tartışılması, gençlerin bilgi akışına ve sosyal ağları aracılığıyla fikir alışverişine katılımlarını yansıtır ve sosyal sermayenin hem bireysel bilgi birikimine hem de kolektif bilinç düzeyine katkı sağladığını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bourdieu, pratiklerin, bireylerin özelliklerini ve ona karşılık gelen eylemlerle bağdaşan toplumsal koşulların ürettiği habitus (veya zevkler) kümesinin bir hayat tarzına hizmet ettiğini vurgular (Bourdieu, 2006: 21). Ona göre, habitus(lar) ayrıştırıcı pratikler doğurur, bu pratikler aynı zamanda sınıflandırıcı şemalardır, farklı sınıflandırma ilkeleri, farklı algı ve ayırım ilkeleri, farklı zevklerdir (Bourdieu, 2006: 21). Beğeniler ve tutumlar (örneğin kültürel, sanatsal v.b.) bireyleri birbirinden ayırırken aynı zamanda eşitsizliğe yol açmakta veya birbirine benzeyen tutumları ve alışkanlıkları olanları bir araya getirerek, onlardan farklı olandan ayırmaktadır. Beğenmek aynı zamanda başka bir şeyi beğenmemek anlamına gelir; farklılaşmanın bir yolu beğenmemektir (Bourdieu, 1984: 78).

Araştırmanın katılım grubuna "boş zaman"ın onlar için ne anlama geldiği ve boş zamanlarının olup olmadığı sorulmuştur. Bourdieu (1984)'ya göre, boş zaman aktiviteleri, kültürel uğraşlar, sporlar ve hobiler gibi sosyal pratiklerin ve sermayenin geniş bir analizinin bir parçasıdır. Bu tür etkinlikler bireyin yaşam tarzının bir yansıması olarak sosyal mekandaki pozisyonlarını yansıtır ve yeniden üretir. Belirli kültürel ve boş zaman aktivitelerine katılmak, bireyin kültürel sermayesini (bilgi, yetkinlikler) gösterebilir, bu da sosyal statüyü güçlendirebilir veya yükseltebilir.

Sivil toplumda aktif faaliyetlerde yer almak, birçok kişi için bir boş zaman faaliyeti gibi görünebilir, sivil toplumdaki ilişkilerin iç içe olması, gündemle yakından ilgili olması, iş,

aktivistlik, arkadaşlık kimliklerinin ve zaman ilişkilerinin karmaşık ilişkisi katılımcıların özel hayatlarına yansımaktadır.

Boş zamanım çok yok, gerçekten bu problemi yaşıyorum. Arkadaşlarımla biraz benden şikayetçiler, biraz bunu dile getiriyorlar, bize vakit ayırmıyorsun falan, çünkü okul derslerini hiç aksatmıyorum. Açıkçası biraz inek öğrenciyim ve derslerini hiç aksatmıyorum. Dersten çıkınca da muhakkak o gün içinde derneğe giderim. Dernekte bulunduğum süreçte de oraya ne kadar verimli, orada bir şeyler yapabilirsem bir şeyler yapmaya çalışıyorum, dernekte harcıyorum o zamanı, okul dışı zamanı. Arkadaşlarsa boş zaman olarak değerlendiriyor. (G8)

Yani yok, boş zaman şöyle yok, var da yok açıkçası. Çünkü yaptığım çalışmanın bir saati yok, memur gibi çalışmıyorum sonuçta. Akşam oturduğum zaman bile hani şu an arayan mesela bir etkinlikte tanıştığım işte gönüllümüz diyebilirim, ben sürekli aranan hani mesai saatinden sonra birisi arar, işten birisi arar, belediyeden birisi arar; ihtiyacı olur, Whatsapp'tan yazar ve hani bu özel hayatım tabii ki etkiliyor. Etkinliklerin akşam yaptığımız veya hafta sonu yaptığım için düzenli bir hayatımın da olduğunu söyleyemem. (G18)

Galiba enerjim kalmıyor ama genelde şunu yaparım, tam zamanlı da çalışsam, akşam ya tezle uğraşırım mesela bir süre; ya da danışmanlık veriyorum aynı zamanda ona ayırıyordum falan bu aralar, hem iş hem diğerleri çok yorucu olabiliyor. (G19)

Yani boş zamanında bir şey yapmıyorum, film falan izlerim sadece bol bol ama şeyi saymıyorum tabii sivil toplum ilişkilerini. Sivil toplum çok fazla zaman geçirdiğim oluyor. Onu boş zaman değerlendirmiş olarak saymalı mıyım? (G16)

Yukarıdaki ifadeler boş zamanın olmaması veya bu zamanın sivil toplum faaliyetlerine ayrılmış olması ile ilgili fikir vermektedir.

Katılımcılara sivil toplum faaliyetleri, öğrencilik ve iş dışında zamanlarını nasıl geçirdikleri, yapmayı sevdikleri şeyler sorulmuştur. Kitap okumak, tiyatro takip etmek, dizi-film izlemek, müzik dinlemek en çok karşılaşılan ortak cevaplardandır. Sivil toplumdaki yoğun süreçleri öncesinde yazarlık denemeleri yaptığını ve yeniden yapmak istediğini dile getiren bir katılımcı bunu şöyle aktarmıştır:

Aslında eskiden, daha boş zamanım oluyordu. Daha fazla edebiyata falan vakit ayırabildiğim işte kendimce bir takım böyle denemeler yazdığım dönemlerim vardı; ona mesela tekrardan dönmek istiyorum. Hani bu öykü möykü falan da denemiştım. Belki şu an istediğim, ama en azından böyle daha gündelik hayatla ilgili, çok politize de olmayan gündelik hayatla ilgili bir şeyler yazdım. İşte blok falan yazıyorum eskiden mesela ya da bir dönem popüler kültür üzerine bir içerik oluşturup, bir internet sitesinde yazarlık yapıyordum. (G2)

Bir başka katılımcı tiyatro ile ilişkisini tanımlarken yine “sivil toplum dışında” diye söze başlamıştır.

Yani sivil toplumun dışına, işte ben çok fazla tiyatro aşığıyım. Biz süreç içerisinde hadi tiyatro yapabilir miyiz deyip birkaç tiyatro topluluğuna beraber çalıştık, onlarla turneler yaptık. İşte bir yerlere gittim geldim. Öyle bir sürecim de var aslında. Şimdi de tekrar, döndüğümde bu sefer tiyatro değil de televizyonda bir şeyler yapabilir miyiz diye baktığımda bir ajansla yollarım kesişti, film ile ilgileniyorum şimdi. (G1)

Tiyatro ile ilişki bir başka katılımcılarda da ön plana çıkmaktadır, ancak ekonomik gerekçelerden ötürü tiyatro takibinin kısıtlı olduğu ifade etmişlerdir:

Lisanstan beri yaptığım şey çok değişmedi aslında işte, tiyatro. Özellikle bu tarz sosyal etkinlikleri kovalarım; tiyatro, sinema gezmek. Eskiden işte antik kent gezeyim falan filan arkadaşlarımla. Ama şey de benim için çok okey işte kitabımı alayım, güzel bir manzarada böyle basit şeyler aslında böyle adrenalin falan diye arkadaşlarım çok adrenalin sever, boş zaman tanımını bu bende ama şu da var mesela, bazen de ölü zaman geçirmek için saatlerce Sims oynamak. Bence bu da kıymetli, boş zamanda ne yaptığımız bir önemi yok bence. Bunları yapardım, İstanbul'da da böyle. İstanbul'da da çok yapacak şey var aslında, biraz çok çok sivil toplum olduğu için hayatım sivil toplum dışında hani, kültür sanatsa sadece öyle şeyler seviyordum. Bunları yapıyorum ama uzun bir süre yapamadım işe girdikten sonra. (G5)

Orada da bütçesel sıkıntılar oluyor. Sürekli o işte Zorlu'ya falan gidemiyorum ama mesela Moda Sahnesi gibi ya da böyle küçük, aşırı pahalı olmayan oyunları seviyorum. Bir de mesela moda sahnesi politik oyunlar yapıyor, iyi geliyor o açıdan da oraları takip ediyorum diyebilirim. (G5)

Tiyatroya gitmeyi çok severim ama gidemiyordum. En son tiyatro biletleri 200- 300 lira falandı yani. Çok ya; evet hak ediyorlar, sonuna kadar o para hak ediliyor, ama ben... (G9)

Tiyatroyla benim param pek olamadı ya hiçbir zaman maalesef. Herhalde şeyden olabilir. Ne zaman bir oyuna gittiysem çok da beğenemedim gibi oldu. Bir de şey son zamanlarda inanılmaz artık fiyatlar biliyorsunuz. Yani eğer Devlet Tiyatrosu değilse 300 - 500 falan. Onun dışında müzik çok dinlerim. Ortaokuldan beri falan ne kadar genellikle rock ve özellikle progresif rock, Pink Floyd... Şey yapardım, lisedeyken CD'lerini alırdım. Bir de İngilizcem de iyi değil o zaman internetten işte sözlerini ve çevirilerini çıkartırdım. Tek tek böyle bakardım burada ne diyor tabi çok da anlamıyorsun. Lise bir falan herhalde. Müzik dinlemeye başlamam aslında işte annem sayesinde, annem çok dinlerdi. (G16)

Yukarıdaki ifadede, müzik zevkinin annesinden geçtiğini dile getiren katılımcıya benzer bir ifade, bir başka katılımcı tarafından babasından gelen ve devam ettirilen “ayırıcı” zevki ifade etmektedir.

Aslında şey böyle, pop ya da pop rock ağırlıklı şeyler dinliyorum. Biraz böyle, babamdan kalma bir işte şey var; klasik rock zevkim var. Babamın, yani bir sürü albümleri vardı falan ben bayağı dinlerdim. Babamda, bir onu sevemedim; Dire Straits diye bir grup vardı. Yani böyle hani severim bu arada ama şey çok takip etmedim mesela, o dönemden işte Queen'i Metallica'yı falan daha çok aldım aslında. (G2)

Birçok hobi ve ilgisinin olduğunu bunların yanında müzikle olan ilgisi, başka insanlarla iletişim kurmak için iyi bir araç olarak bir başla katılımcı bunu şöyle dile getirmiştir:

Okumayı izlemeyi çok seviyorum. Müzik dinlemeyi, flört etmeyi çok severim. Valla eski prodüksiyon ekibimiz olduğu için her şeyi dinliyorum. Tabi bu sıralar çünkü 18'inde kaçırdığım şeyleri iğneden yakalamak istiyorum demiştim ya hani. Dengbej dinliyorum, Kürtçe müziği dinliyorum ya blues... blues dinlemeyi seviyorum. Flört edebilmek için elliler altmışlar Amerika'sı dinliyorum, karşımdaki ile iletişim kurmak kurabilmek için yeni şeyler öğreniyorsun ve öğrendiklerin üzerinden bir iletişim inşa ediyorsun. Ve bu kötü bir şey değil. Müzik, kültür, sanat, bilim, edebiyat. Onun dışında yeni insan tanımayı seviyorum. Örgütlenmeyi çok seviyorum. Örgütlenmeyi ve örgütlemeyi bunlar hep benim boş vakit aktivitem bu arada yani. (G4)

Yukarıdaki anlatımda, kültürel ilgilerin, başka insanlarla bağ kurmak, farklı alanlara dahil olmak için kullanıldığı ifade edilmektedir.

Katılımcılar, kitap okuma alışkanlıkları ve sıklıkları ile ilgili paylaşımlarda bulunmuşlardır. Genel olarak kitap okuma oldukça yaygın bir alışkanlıktır, ancak yeterince zaman ayıramadıklarını dile getirdikleri de görülmüştür. Kitap okumadığını söyleyen kimse olmamıştır. Katılımcılar arasından kitaplarla kurduğu ilişkileri anlatanlar arasından bazıları dikkat çekicidir:

Şu an kendimin oluşturduğu küçük bir koleksiyon gibi bir şey yapıyorum. Birinci basım kitap toplamaya çalışıyorum. Birinci basım bulamadıklarım da şöyle yapıyorum mesela çok eski kaynaklar var; Bu ikinci basım, hatta şurada yazıyor, ikinci cilt diye mümkün olduğunca bulmaya çalışıyorum. Toplamaya çalışıyorum. (G1)

Okurum ama hani okuyup geçmem, ben okuma yaparım. Öylesine biraz çok boş zamanda ve şuursuzca şeyler okuyabiliyorum kendimle alakalı. Ya da hayatımda geleceğini planladıklarımla alakasız alakası var. Okurken işte altını çizip, not alıp highlight edip işaretleyip okurum. (G6)

Bu aralar derneğin kitaplığından fazlasıyla faydalanıyorum. Çok güzel bir kitaplığımız var dermekte, hiç adını daha önce duymadığım yazarlar ve onlarca kitaplar var. Böyle kendime işte kota koydum; bu ay atıyorum, bir tarafındaki kitapları kendime kota koymuştum. Bu ay, önceki için işte bir üst taraf üst raftaki kitapları diye. O

şekilde çok farklı insanlar okudum aslında bu adalar. Çünkü hepsi seçili olarak gelen kitaplar oraya, belki de çok güçlü bir feminist, bakış açısı istiyor o kitaplar; ve bende daha o gelişmemiştir henüz o, onu sorguluyorum. (G8)

Kitap okumayı çok severim öncelikle. Roman okumayı severim, Türk edebiyatı daha çok öyle dünya edebiyatı falan. Favori bir romancım, yani düşünüyem çok var ya mesela şeyi severim. Orhan Pamuk severim Edebiyat dergilerimi de çok severim. Kafa onları kesinlikle takip ediyorum. Hatta bu liste dönemimde benim baya şeydi. Ne zaman dediğim gibi böyle kitap okumayı seven bir insan yani bu çocukluğumdan belli böyle ama lise döneminde daha da bir yakını aşım yani edebiyatta. Çünkü hem hocam çok iyiydi, çok seviyordum. Bize sadece ders anlamında değil çok fazla katkısı oldu. Mesela bizim sürekli tiyatroya falan da götürüyordu hem de tam 12 sınıfta yani üniversiteye hazırlanıyoruz ama böyle tiyatro izlemeye gidiyorduk hep birlikte. Bende edebiyat dergileri falan o dönem çok yoğundu. Lise zamanları hep alırdım, hiç kaçırmazdım. Sonradan bu alışkanlığım bir şey oldu. Nedense üniversiteye geçince o işte o online dönem online hayat bir sıktı herhalde yani. Ama sonra şimdi geri döndüm. Tekrar o dergileri almayı okumaya. (G15)

Benim dedemin kitaplığı vardı, çok da büyük değil. Şu an kitaplarım 3-4 tane kitaplık gibi bir şey. Geçmişte, bilmiyorum ama bu konuyla ilgili belki şey olabilir. Özellikle günümüzde önemli gelebilecek ansiklopedi vardı mesela. Yani bir şeyi merak ettiğimde oradan bakardım veya canım sıkılınca gezip dolaşıp bakardım bir şeyler. Bir de şey, artık işte üniversiteyi başladığından beri çok da kendi istediğimi okuyamıyorum. Çünkü okumak biraz şey görev gibi olduğu için, 20 tane kitap veriyorlar işte roman-oyun vesaire bunları iyiymiş diyorum genelde. Ama şeyi söyleyebilirim. Sadece edebiyatta, ilginç kurgu dışı işte tarih kitapları mesela o tarz şeyleri okuyamıyorum. (G16)

Akademisyen olma hayali olan biri olarak, bu saate kadar belli bir bilgi birikim elde ettikten sonra aslında yapılanları takip etmek gerekiyor kanaatindeyim ve bunları da yapabileceğin o tartışmaları görüp de üzerine ekleyebileceğin yer süreli yayın takip etmek. O yüzden özellikle yine hayvan hakları çalışmak istediğim için işte Sosyaltan, Animals gibi işte dergiler var, daha çok üniversitelerin çıkarttığı, onları takip ediyorum. (G12)

Kitap okumak ve süreli yayın takibi katılımımlar açısından önemli bir pratiktir, bu aynı zamanda kültürel sermayenin zenginleşmesi için yapılan bir tutum olarak dikkat çekmektedir. Okuma alışkanlığı her katılımcı için farklı sıklık ve nitelikleri taşısa da eğitilmiş orta sınıfın bir davranış pratiği olarak ortaya çıkmaktadır.

Sinemaya gitmek ise çok az rastlanan bir kültürel pratiktir. Özellikle sinema için düzenli vakit ve para harcadığını, yakından takip ettiğini sadece bir katılımcı dile getirmiştir. Bu katılımcı sinemayı bir iletişim aracı olarak değerlendirmektedir:

Sinemayla çok yakından ilgiliyim. Eskiden yıllardır böyle aslında bakarsan hala da öyle diyeyim ya sinema en büyük hobilerinden bir tanesi de film izlemeyi çok severim,

filmi okumayı çok severim, takip etmeyi çok severim, sinefil değilim ama film okurum, analiz ederim, üzerimde düşünmeyi çok severim. Sinema bir iletişim biçimidir diyenler vardır, ben bunlardan bir tanesiyim. Sinema bir sanattan ziyade iletişim biçimidir. Bir araçtır kitle iletişim aracıdır yani bir basın yayın var gibi düşünenler vardır. Bir propaganda aracı olarak kullananlar vardır. Sovyetlerle sistemlerinde çok iyi yapılırdı ve şu anda siyasi propaganda gibi olmasa da bir kültür propagandası olarak Hollywood sinemasını böyle görenler de var, ben bir iletişim biçimi olarak düşünüyorum, o yüzden o şekilde yaklaşıyorum. (G6)

Sivil toplumda aktif gençlerin bir diğer gündelik kültürel pratiği film, dizi tüketimleri ile ilgilidir. Katılımcıların tamamı dizi ve film izlemeye zaman ayırdıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar içinde televizyon izleme oranı oldukça düşüktür. Sadece iki katılımcı televizyon izlediğini, ancak bunun haber takibi olduğu ve aile ile bir araya geldiklerinde birlikte zaman geçirme pratiği şeklinde gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Dizi ve film izleme alışkanlığı ise internetin sağladığı imkanlarla, kişisel bilgisayardan ve ekranlarda dijital platform olarak adlandırılan mecralarda sürdürülmektedir.

Böyle daha çok şey fantastik, bilim kurgu falan aslında çok severim böyle bu tezim de zaten bu yüzden aslında sinematik evrenler üzerine. Böyle daha işte şey açılmadan okumayı çok seviyorum. O yüzden çizgi roman kaynaklı dizi filmlere de bayağıdır merakım var. Bu arada Türkiye'den falan da bir şeyler izlemeye başladım. Son dönemlerde işte bu özellikle dijital platformların gelişmesiyle. İşte Şahsiyet falan gibi böyle, daha şey klasik Türk dizisi mantığına uymayan biraz farklı. (G2)

Dizi film tüketimi ben biraz geç başladım, ben animeciydim lisede. O yüzden dizi filmleri çok izlemedim. Modern Family'i , Friends'i falan yeni bitirdim. Birkaç Japon seriyi takip ediyorum, hmm bu arada bunları İngilizce izlemeye çalışıyorum. Dilimi de geliştirsün diye. Çünkü bence gayet pure [temiz, sade] İngilizce'leri var bazılarının. (G3)

Ben ne izliyorum; Lucifer izliyorum, böyle dini eleştirip komedi gibi yapmalarını seviyorum, onun dışında işte Zuhalles mesela o dini eleştiri, o da iyidir. O tarz şeyler böyle minik espri ama eleştirisi olan şeyleri çok seviyorum. Türkiye yapım dizilerinden Fi'yi çok seviyorum, aşırı iyiydi bence. (G7)

En azından 2 güne bir falan açıp izliyor olman lazım diye düşünüyorum. Bu yüzden çok dizi izlemem ama film izlerim film severim. Konu olarak da daha böyle bilim kurgu, aksiyon o tarz. (G15)

Dizi ve film konusunda gerçekten hafta sonu da belki vaktin kalırsa, genellikle hafta sonları etkilediğim oluyor. Çünkü ben i şey bir dizi filme başlarsam benim için bitirmek veya iyi bir yere gelmek lazım yoksa. Çünkü ayıracak günler gerekiyor, bu yüzden gayet kısa dizilerde filmler üzerinden gidiyorum. Önüme çıkan her şeyi izlerim diyebilirim. Sadece korku filmi çok izlerim. (G18)

Bu aralar çok fazla sitcom izliyorum, şeyi seviyorum, komedi, dram. En en izlemediğim şey sen fiction'dır. Çok böyle mesela Lord of The Rings bile hiç ilgimi çekmiyor işin aslı, daha çok Amerikan izlerim. (G19)

Katılımcıların kişisel ekranlarda dizi ve film tüketimi açısından kurdukları ilişkinin ortak yanı, dijital platformlarda takip ettikleri yabancı dizi ve filmlerdir. Bir katılımcı dışında televizyonda izlenen ve “klasik Türk dizileri” olarak tanımlanan yapımları takip ettiklerini söyleyen olmamıştır. Türkiye yapımı diziler, yine alternatif mecralarda, alternatif “iş”ler olarak tanımlanabilecek, “farklı” olarak nitelendirilen yapımlardır. Dizi ve film için ayrılan zaman genellikle “kafa dağıtmak”, “zaman geçirmek” için yapılan boş zaman faaliyetleridir. İzlenen dizilerin ve filmlerin sınırları çok belirgin olmasa da sınıfsal bir ayrımı barındırdığını söylemek hata olmayacaktır. Alternatif olanı takip etmek, popüler kültürün bir parçası olsa bile, yabancı yapımları beğeniyor olmak paylaşılan bir grup özelliğidir.

Kişisel ekranlardan biri de akıllı telefonlardır ve sosyal medya bu kişisel araçların, bireylerin gündelik hayatlarındaki bağımlı ilişkileri için oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Hem gündem takibi hem sosyalleşme hem boş zaman faaliyeti hem de sivil toplumda sürdürülen faaliyetler için “sosyal medya” kullanılmaktadır. Özellikle sivil toplumda kurdukları ilişkiler dolayısıyla, Instagram ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Twitter geçmişteki kadar kullanılsa da gündem takibi için zaman zaman, Facebook ise “zorunlu” olarak etkinlik ve duyuru aracı olarak kullanılmaya devam etmektedir:

Yani Instagram çok aktif kullanıyorum çünkü, hem arkadaşlarım hep Instagram'da, hem sosyallik açısından hem de iş için, aslında 2 amaç içinde kullanıyorum. LinkedIn var orada da hani biraz şu anda aktifim aslında, iyi fırsatlar görüyorum bazen. Twitter'ı bıraktım yani çünkü, istediğim hiç yani böyle hiç ilgimi çekmeyecek her şey önüme düşüyor ama ilgimi çekecek hiçbir içerik önüme düşmüyor gibi. (G19)

İşten dolayı Facebook işte Instagram Twitter kullanıyorum onunla ilgili hani şeyim var, ama düzenli olarak kullandım. Bireysel Twitter hesabım yoktu. Facebook hesabıma rağmen kullanmıyorum. Bireysel hesabı Instagramı kullanıyorum öyle, sürekli böyle kendi fotoğraflarımı paylaşıyorum işte etkinliklerimizle ilgili hikayeler vesaire oluyor, onları atıyorum. Kendimde etkinlikten fotoğraf çekilsem genellikle hikâye üzerinden atmış oluyorum. Onun dışında valla şey o Reels çöplüğü keşfet çöplüğü, valla orada takılıyorum. Akşam eve gidince genellikle gerçekten sosyal medya çok fazla vakit geçiriyorum. Onunla ilgili şey diyemem. Çok fazla kullanıyorum sosyal medya. (G18)

Zaman geçiriyorum. Hele ki aile evine geldikten sonra Instagram'ın Reels kısımdan çıkamıyorum, keşfet kısımdan bayağı bir vakit geçiriyorum. Bir yandan da kafam dağılıyor. (G12)

Ben bir tek Instagram komik video izlemek için kullanıyorum. Bir de tabii işte ister istemez haberleri oradan takip eder olduk. Çok zaman geçiriyor muyum, şeyi saymazsak eğer dizi film izlemeyi interneti sanırım yani bir iki saat diyebilirim ortalama. Twitter'ı bu seçim sürecinde bayağı bir kullanmışım. Üç-beş ay herhalde. Artık kullanmıyorum illallah ettim çünkü Twitter iğrenç bir yer. (G16)

Ben Instagram'ı kullanıyorum. En çok şöyle işte, onun da dereceleri var. Instagram'ı bayağı aktif kullanıyorum, orası benim için LinkedIn gibi falan. Böyle bir sürü öne çıkanlarım var, işte o her biri bir yıl gibi böyle, 3 tanesi zaten sivil toplumla alakalı. İşte geri kalan ne var böyle ben severim, çok gerçekten bir yere gideyim mesela, böyle işte bir açılışa Gençlik Belediyesi'ne falan mesela benim için toplantılarımızda, açılışlarda hem hani kişisel hayatımdan gezdiğim gördüğüm şeyleri hem de bu içerisinde olduğum ortamları da çok paylaşıyorum. (G15)

Uzun zamandır Twitter'da baya vakit geçiriyorum aslında, ben de biraz böyle bir teknolojik muhafazakarlık var. Bir şeylere alıştığım zaman kolay kolay onu değiştiremiyorum ve değiştirmek de istemiyorum. Mesela ilk Instagram çıktığımda çok mesafeliydim Instagram'a böyle hala daha bu arada, en iyi sosyal medya uygulamasında Facebook olduğunu düşünüyorum ama kitlesi çok değişti. Facebook'un yani sunduğu şeyler aslında çok iyi ama...(G2)

Instagram'ın bir özelliği var. Ne kadar süre geçirdin diye. Onu merak ediyordum. Baktım 40 - 45 dakika gibi bir süre geçiriyormuşum. Instagram özelinde, artık Facebook kullanmıyorum. Yani Facebook'u sadece dernek sayfası için kullanıyorum. Çünkü artık yaş grubu çok yükseldi ve herkesin Facebook adresi var ve herkes şeyler paylaşıyor. Instagram biraz daha yakınım. Hani Twitter'da açıkçası ben pek güvenmiyorum, ama gene de doğru kaynakla cımbızla böyle çekebildiğiniz doğru haber olduğu kadar takip ediyorum. (G1)

Yukarıdaki ifadeler sosyal medyanın katılımcıların hayatındaki önemli bir zamana yayılan çeşitli kullanım şekillerini netleştirmektedir. Tüm sosyal medya araçlarını aktif kullanan ve sivil toplumla kurduğu ilişkinin önemli bir eksenini oluşturduğunu söyleyen bir katılımcı, gençlerle kurduğu ilişki üzerinden bunu şu şekilde ifade etmektedir:

Hepsini aktif kullanıyorum çünkü medya işi yapmak istiyorum. Bunu bir iş olarak yapıyorum iki sivil alanda örgütlenmenin. En nitelikli medya olduğunu düşünüyorum sosyal medyanın, bu yüzden aktif bir medya kullanıcısıyım, aktif bir izleyiciyim. Tiktok falan dahil Tinder hariç her şeyi aktif kullanıyorum. Ben gençlik çalışanıyım, gençler Tiktok'ta, gençler ne istiyorsa o var: Gençler kalça sallamak istiyor, kalça sallayanlar var. Gençler kalça sallayanları izlemek istiyor, onlar da var; gençler mafya olmak istiyor mafyatik gençler var; gençler tespih istiyor, onlar var; gençlik futbol videoları izlemek istiyor, futbol klasikleri var; gençlik yemek videoları izlemek istiyor falan filan. Gençlik ne istiyorsa var porno hariç pornografya hariç gençlik ne istiyorsa Tiktok'ta var. Twitter'ı ve Facebook kullanıyorum, en az Twitter'ı kullanıyorum ama çünkü

Twitter öfkelenendiriyor beni, üzülyorum Twitter'da; direkt vermek istediğini verdiğin bir yer. Herkesin vermek istediğini verebiliyor. (G4)

Tiktok gibi gençler arasında oldukça popüler olan sosyal medya platformu olmasının yanında katılımcıların birçoğu kullanmamaktadır, hatta mesafeli yaklaşmaktadırlar. Katılımcılar içinde Tiktok'u oldukça sert eleştirenler de vardır:

Instagram'ı kişisel blog olarak kullanıyorum diyebilirim ama profesyonel olarak kullanmıyorum. Tiktok'a hiç girmedim, üzerine benim tezim de var. Yazımına başladığım yıllarda Tiktok daha Çin'de başlamıştı ama henüz dünyaya yayılmamıştı. Biraz Taivan, Hong Kong ve Hindistan'dan son Türkiye'ye geldi. Türkiye'de o zamanlar Snapchat yaygındı. Ben Snapchat kullanmadım. Ama, Snapchat, Instagram gibi bütün bu araçlar aslında diğer kültür endüstrisi ile çok yakından ilgili olduğu için bunlarla ilgili araştırmalarım çokça var, okumalarım ve çözümlerim var. Yani ben Tiktok üzerinde konuşmaya başlarsam birazcık can sıkıcı bir olmaya başlayabiliyorum. Çünkü burada muhafazakar gözükebilecek kadar, karşı bir duruş sergiliyorum, biraz bu araçlara karşı. Hani Instagram'ı kabul edilebilir bazı yanları vardır ama Instagram da aslında kesinlikle yerilebilir. Yalnızca bu noktada etki alanının sanıldığı kadar masum olmadığı, bu noktada ana akım medyadan bile hatta gençler üzerinde özellikle etkili olduğunu söylenmeliyim. (G6)

Hani ben Tiktok'a karşıyım açıkçası ve hani gençlere de böyle kullandıkları zaman şöyle bakan, bir ön yargım var Tiktok kullanan insana karşı. (G18)

Yani bilmiyorum, Tiktok bana çok şey gelmiyor, hani iyi içerikler de var, savunmasını yapanlar da var ama bana çok gerekli gelmiyor. Tiktok'tan ne öğrenebilirsin? (G15)

Görüşülen gençlere Youtube kanallarında ve podcast yayınlarını takip edip etmedikleri de sorulmuştur. Podcast yayınları öğrenme alanları olarak birçok katılımcı tarafından takip edilmektedir.

Podcast'leri Youtube'da dinlemiyorum, dinlerim yani Spoty'de şey var Mental Kültürü Salonu dinliyorum; Merdiven Altı Terapi var onu dinliyorum. Bizim bir arada çalışmalarımızın çıkıyor, yani onu da biz çıktysak dinlerim. (G7)

Genellikle müzik üzerine yapılan podcast çok seviyorum. Amerika'daki caz grupların yaptığı podcastler var. Şu an isimlerini doğru telaffuz edemeyebilirim. Onları takip ediyorum, çok hoşuma gidiyor. Bir de şeyle alakalı podcastler oluyor, mitolojik hikayelerle alakalı, ismi de Şok Voice diye bir grup. (G1)

Böyle geyik içerikler yapanlar da var film eleştirisi yapan da, bir de onların yan kanalları var; İsteseydi, Dedeler Sofrası diye böyle sadece gündelik hayatla ya da gündemle ilgili programlar. Crofover Folk diye Youtuberın bir araya gelip yine böyle sohbet muhabbet ettiği içerikler. Aslında bayağı şey, böyle Türkiye'den boş yapan bir sürü Youtube kanalı takip ediyorum. (G2)

Bilim ve teknolojiyi çok araştırırım severim de. Beyinsizler diye bir grup var, Beger diye bir kuruluşun. Beyinsizler tamamen fizik, bilim ve teknoloji üzerine kurulu, orada çok güzel makaleler yayınlanıyor, çok güzel haberler oluyor. Onlardan takip ettiğim çok güzel şeyler var. Bunde takip ediyorum. Youtube'dan da takip ettiğim iki-üç tane kanal var. (G1)

Yukarıdaki ifadeler katılımcıların farklı medya kanallarını hem bilgiye erişim hem eğlence hem de farklı ilgi alanları ile ilgili zenginleşme araçları olarak kullandıklarına dair fikir vermektedir. Sosyal sermaye ve sosyal medya kullanımı arasındaki ilişki, gençlerin giderek artan ağ bağlantılı yaşam tarzlarını ve medya ile olan çeşitlendirilmiş etkileşimlerini vurgulamaktadır. Sosyal ağ platformları, bireyler arası karşılıklı ilişki, sosyalleşme ve güvenilirlik normlarını da içeren bağlantılar olarak tanımlanabilir ve sosyal ağların sonucu olarak farklı şekillerde kaynaklar sunmaktadır; çevrimdışı ve yerel etkinliklere katılım kadar, gençlerin sosyal sermaye geliştirmesinde bu platformlar önemli bir rol oynamaktadır. Lee, Park ve Kim (2016) sosyal ağ platformlarının kullanımı ve sosyal sermaye üzerine yaptıkları çalışmalarda, sosyal medya araçları kullanımının, sosyal sermaye üzerindeki etkilerinin farklı seviyelerde olduğunu ancak gençlerin sosyal sermaye birikimlerinde olumlu katkısı olduğunu belirtmektedirler (Lee, Park, Kim, 2016: 5). Katılımcılar gündemi de sıklıkla sosyal medya uygulamaları aracılığı ile takip ettiklerini dile getirmişlerdir:

Gündemi, haber yani büyük oranda Twitter'dan takip ediyorum. Onun dışında böyle düzenli olarak habersiz sitelerinden ederdim, böyle T24, Diken falan, o muhalif medya falan. Yani Twitter'da şu an şey var ya gerçekten öğrenmek istediğin haberler takip ettiğin kitle sayesinde zaten önüne düşüyor. Gazete, okurdum bu arada ben. Derse gitmeden önce lisede gazete alıp okula gitmişliğim çok vardı. (G2)

Bundle'da takip ediyorum, birkaç siteyi de yakın şey yaptım.. Oradan da ilgilendiğim şeylere bakıyorum. Bir de onun dışında bir ders, bize şeyi zorunlu kılıyor. Avrupa Birliği ile Türkiye'nin ilişkileri o yüzden haftada bir açıp böyle, genel olarak bir web sitesinde google'da tarama yapıyorum. Oradan farklı bir sitelere bakıyorum. (G3)

Düşün Bil'i takip ediyordum., [bulunduğu kent] operasyonlarını durdurdu. İstanbul'a falan gittiğinde bulmaya çalışıyorum. Onun dışında bütün Kürtçe dergileri alırım. Okusam okumasam bile biraz milli bir yaklaşımla katkı olsun diye. Onun dışında daha çok e-bültenleri falan takip ediyorum ya Aposto'yu falan yakından takip ediyorum. (G4)

Youtube ve Twitch iyi takipçisiyim. Discord, discord'da farklı topluluklar... Gazete konusu Evrensel'e aboneyim, Aposto var. Onun bir sürü bülteni oluyor. Aynen başla bile baksa o var başka ne var ki ya gazete bilmiyorum ya Birgün Cumhuriyet falan da düşüyor da oturup okumuyorum. Yani öyle bir şey yapmıyorum şey falan var +90 bilmem ne Almanya kuruluşları, Youtube'da onların özel haber içerikleri oluyor.

Gündem odaklı değil de, sıcak haber oraları, aynı günde muhakkak duyuyorum zaten. (G5)

Youtube'dan BBC'yi takip ediyorum. +90'ın videoları çok iyi bu arada. Çok iyi, onun dışında ikisinden takip ediyorum. Nevşin Mengü'yü seviyorum, her gün anlık olarak veriyor ya o gün ne oldu, işte yorum yaparak; her fikrime çok katılmıyorum ama dinliyorum onu da çünkü anlık olarak sunuyor. (G7)

Yani takip ettiğim Instagram sayfalarında da görebiliyorum, rahatlıkla. Aynı zamanda bazı web sayfaları da var takip ettiğim oradan da gün içinde işte 15 dakika hemen girip göz atabiliyorum. Zaten aktif olarak hemen bir şey telefonda da bildirimler geliyor. O takip ettiğim web sayfalarından dolayı görebiliyorsun. Genelde olan bir tane çoğu şeyi, aslında adını veremeyeceklerim de var açıkçası. Böyle bir Youtube takip ettiğin kanallar vesaire Youtube artık çok sıklıkla haberleri vesaire Youtube'dan açıkçası. Youtube'da aktif olan dinlediğim birkaç kanal var. Şey 1-2 tane Kürtçe kanal var, Buarada.com, müzik, aktif olarak sanatçılarımızın çıkardığı şarkıları takip ediyorum. (G8)

Ben LinkedIn, Twitter'ı, Instagram ağırlıklı olarak kullanıyorum. LinkedIn'de genelde sivil topluma daha iyi takip ettiğim insanın olduğu için aslında sivil toplum günlerini o takip ediyorum. Yani hani ya da mesela, bu yeşil mutabakatın imzalandığı ben LinkedIn'de gördüm. Onun haricinde 2 tane haber uygulamam var, telefonda kullandığım. En Son Haber ve Bundle, onun bildirimleri genellikle geliyor. Sürekli orada ilk dikkatimi çekenlere bakıyorum. Bir de fırsat buldukça köşe yazıları okurum, yani Soner Yalçın'ı okudum ağırlıklı Hakan ve Ahmet Tarkan bey onu okurum. (G9)

Haber izleyecek olsam işte genelde Fox'u izliyorum. Bir ara çok izliyordum. Onun dışında gündelik haberleri yani önemi olmayan haberleri, onun dışında da şeylere biraz bakıyorum, bir şey olduğunda falan BBC'ye vesaire o tarz uluslararası kaynaklara. Haber izlemekten sıkıldı bir de sanırım herkes ülkece. (G16)

Aposto o işte mail atıyor her sabah onu seviyorum çünkü şey hani özetliyor dilini seviyorum sade. (G19)

Pandemi ile birlikte hem gündem takibini hem de sosyal medya içeriklerini takip etmeyi azalttığını dile getiren bir katılımcı, üretilen bilgi ve haberlerin sakıncalı olduğuna dikkat çekmekte ve yoğun kullanımı eleştirmektedir:

Pandemi'de de çok yoğun ilgilenmedim çünkü okumaya ve izlemeye çok fazla vaktimiz oldu. Başından itibaren kendim birazcık nadasa çektim, takip etmiyorum. Neden takip etmiyorum? Çünkü artık bu benim akıl sağlığım için önemli bir noktaya geldi. Basın yayın konusunda sosyal medya dahil artık ben bu konu üzerine çok fazla düşmeye başlamadım, sosyal medyanın etkisi çok güçlüydü. Dergiler, makaleler bunu ortaya koyuyor. Bana kalırsa artık bu noktadaki irade biraz zayıfladı ve artık ne olursa olsun basın ve sosyal medyada gezmek, alternatif medyanın içerisindeki haberlere de baksanız, ne olursa olsun artık haber ve bilgi verilen şeyin özel olarak hazırlanıp pişirilip birilerinin zevkine göre size sunulduğu bir noktada. (G6)

İçlerinde eleştirel yaklaşanlar olsa da katılımcıların tamamı gündelik yaşantılarında, Türkiye ve dünyadaki gelişmeleri takip ettiklerini, bu takiplerinde geleneksel medya araçlarını kullanmadıkları, daha “yeni jenerasyon” olarak adlandırabileceğimiz uygulama ve kanallar aracılığı ile güncel gelişmeleri takip ettiklerini paylaşmaktadırlar.

Gündelik hayat pratiklerini paylaşırken, katılımcılara arkadaşlarının kimlerden oluştuğu ve arkadaş ortamlarında hangi konuların konuşulduğu da sorulmuştur. Arkadaşlar oldukça geniş, birbirine benzemeyen bir yelpazede yer almaktadır. Katılımcıların arkadaşlık ilişkileri, sivil toplum aracılığı ile oluşmuş veya okul geçmişlerinden devam eden ilişkileri kapsamaktadır. Arkadaşlarla geçirilen zamanlarda konuşulan konuların başında ekonomik olumsuzluklar ve politik gündemler dikkat çekici yoğunluktadır.

İşten dolayı arkadaş çevrem benim güzeldir, arkadaşlıklarım sivil toplumdan ama normal arkadaşlarım diyorum işte ilkokuldan var, liseden var, ortaokuldan var, hep okullardan falan, birlikte büyüdüğüm insanlar... Yaptığımız ara sıra bir araya gelmek hepimiz işe girdik bir şekilde, yani her şey aslında işte ekonomi, politika, gelecek. Benim yüzümden bolca siyaset, işte ilişkiler her türlü. Aile eve çıkmak, işte eve çıkamamak, eve çıkma, hayalleri, ekonomisi. (G5)

Konu hemen bilmem neyin fiyatına geliyor, diyoruz ki Allah kahretsin. Sonra şey çok fazla dönmeye başladı. Şu an arkadaşlarımız arasında bir sürekli para paylaşıyoruz. Yani ben ona gönderiyorum o bana gönderiyor. Ay sonuna getiremiyoruz çünkü. Şeye mesajlara baktım az önce, arkadaşım ile konuşuyordum, böyle iki cümle önceki borç atar mısın kanka? ben ona yazmışım, o bana yazmış falan. Ama bu dönem gerçekten çok daha çok mesaj önceden de olurdu ama böyle daha çok sıklaştı falan, destek oluyoruz birbirimize. (G7)

Son dönemde özellikle çok giriyoruz para mevzularına. Ama onun öncesinde işte Japonca okuyan arkadaşlarla sürekli bir, çok orası Türkiye işte nasıl gidilir, nasıl kaçılır ya da işte dil sınavları, burslar bunlar hakkında konuşuyoruz. En yakın arkadaşım ve sevgilimle genel olarak hani günlük hayat, neler hissettiğimiz, neler yaptığımız falan onlar var. (G3)

Eski arkadaşlarımla çok görüşemiyorum, memlekete gitmem 750 TL buluyor. Evet yani uçakla gitsem anlarım ama otobüsle git gelin bu kadarı tuttuğu için; yani bir ay devletin verdiği burstan hiç harcamayacaksın ki gidip gelebilesin evine, öyle bir anlam çıkıyor. O yüzden görüşemiyoruz bile, ta artık yazın işte gidebilsem yazın gideceğim (G8)

Neler konuşuyoruz. O da bulunduğum ortama göre değişiyor. Çok günlük, sıradan bir şey de olabiliyor ya da şey son zamanlarda açıkçası girdiğim her ortamda bir ülkenin durumu ve ekonomisi muhakkak açılıyor. Artık bu hiç şaşmıyor gerçekten. Yaşadığımız zorlukları da birbirimizi anladığımızı düşündüğümüz için yaşadığımız maddi zorluklardan da çok bahseder olduk. Artık bunu fark ettik. Yani oturuyoruz. Bir

10 - 15 dakika o sıkıntı bu sıkıntı sonra diyoruz ya hani boş verebiliyor, yapacak bir şey yok, iyi güzel şeylerden konuşalım. (G15)

Çok farklı, yine ticaretle uğraşan arkadaşım var. Devlet memuru olan arkadaşım var. Sivil toplumla uğraşan arkadaşım var. Sivil toplum mesleği edinmiş, arkadaşım var, inşaatla çalışan arkadaşım var. Kafe işleten arkadaşım var ve çok farklı arkadaşlarım var. Ekonomi en çok konuştuğumuz konu hangi çevreden olursa olsun. (G9)

Gençlerin ekonomiden kaynaklı problemleri çalışmanın ilerleyen bölümlerinde “gençlerle ilgili algılar” tartışılırken ele alınacaktır. Ancak ekonomik kısıtlılıkların arkadaş sohbetlerinde başlıca gündem oluşu dikkat çekicidir. 2024 yılı başında yayınlanan *Gençlerin İyi Olma Hali Raporu 5* Türkiye’de gençlerin %80’inin görece yoksulluk içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Görece yoksulluk çalışan, çalışmayan, okuyan gençlerin tamamı için geçerli olduğu görülmektedir (Habitat, 2024).

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcı gençlerin kültürel ve sosyal alışkanlıkları, pratikleri, tutumları, beğenileriyle, gündelik yaşantılar içerisinde kurdukları ilişkilerin ve bağların kaynakları analiz edilmiştir. Sivil toplum örgütlerinde aktif gençlerin benimsedikleri tutum ve pratiklerin, sosyal sermayelerini oluşturmaları bağlamında sıklıkla ortaklaşan yönleri olduğunu görülmektedir. Bu ortak değerler, gençlerin sınırları çok belirgin olmayan sınıfsal konumlarını, yani ortak habituslarının da yorumlanmasına olanak tanımaktadır. Lin’e göre (2001:183) sosyal ağlar ve pratikler, kaynakları sermayeye dönüştürmek için yollar sunmaktadır ve kurdukları ağlar ve bağlar yoluyla aktörlerin deneyimleri yeniden üretmelerine yol açmaktadır. Ağlar aynı zamanda diğerlerinin ortak ilgi alanları veya deneyimleri temelinde de oluşmaktadır. Ortak değerlerin değerlendirilmesi, kültürel pratiklerin ve gündelik yaşam ilişkilerinin kültürel sermaye üzerindeki etkilerini anlamak için temel kaynağı incelemeyi içermektedir. Bourdieu (1984:79) beğenilerin, tercihlerin ve kültürel tüketimin sınıf ayrımının göstergeleri olduğunu söylemektedir. Kültürel sermaye, sosyal statüyü ve gücü etkileyen ilişkiler yoluyla elde edilen kültürel pratiklere maruz kalarak birikmektedir. Bireylerin gündelik hayatta gerçekleştirdiği etkinlik pratikleri, davranışları, duyguları ve yargıları, toplumsal olguları anlamlandırmalarında ve bu olgular aracılığı ile hayata anlam verme işlevi görmektedirler (Bourdieu, Wacquant: 2012: 17).

Sivil toplum örgütlerinde aktif gençlerin “boş zaman” algıları ve faaliyetleri, gençlerin akranlarıyla genel olarak sürdürdüğü faaliyetlere benzemektedir. Kitap okumak,

arkadaşlarla buluşmak, gezmek, tiyatroya gitmek, dizi ve film izlemek, sosyal medyada zaman geçirmek boş zamanın değerlendirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tiyatro, sinema, festival, konser gibi etkinliklere katılım çok sık değildir ve sık olmamasının başlıca nedeni ekonomik koşullar olarak dile getirilmiştir. Film ve dizi tüketimi yoğun olarak dijital platformlarda sürdürülmektedir. Katılımcıların televizyon izleme alışkanlığının olmamasının kültürel sermayeleri anlamında bir ayrımı işaret ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Tüketilen dizi ve filmlerin genellikle yabancı yapımlar olması ve görece alternatif popüler kültür ürünlerini içermesi yine sınırları çok belirgin olmayan sınıfsal bir karakteristiktir. Katılımcıların tamamında kitap okuma alışkanlığı vardır ve onlar için değerli görülen bir etkinliktir. Kitap okuma, bazı katılımcılarda aileden edinilen bir pratik olarak ifade edilmiştir.

Görüşülen gençlerin nedeysse tamamında oldukça yüksek bir sosyal medya kullanımı olduğu görülmüştür. Sosyal medya çok çeşitli amaçlarla ve çok sık kullanılmaktadır. Sosyalleşme, haberleşme, iş takibi, gündem takibi, zaman geçirme gibi çeşitli kullanım biçimleri dile getirilirken, bireylerin bir çoğunda sosyal medyada harcadıkları zamanı “sınırlama” istekleri dikkati çekmektedir. Diğer bir yandan, sivil toplum faaliyetleri için sosyal medya önemli bir iletişim aracıdır ve aktif olarak kullanılmaktadır. Ana akım medya olarak tanımlayabileceğimiz medya ve iletişim araçlarından tüm katılımcıların uzak durdukları görülmüştür. Gündem takibi yine görece alternatif ve yeni nesil olarak adlandırabileceğimiz dijital araçlarla gerçekleştirilmektedir. Tercih edilen araçların bağımsız, tarafsız ve genç diline uygun “muhalif” araçlar ve kaynaklar olduğu söylenebilir. Gençler, kendilerini geliştirdiğini düşündükleri yeni nesil yayın ve iletişim araçlarından biri olan podcastleri de takip etmektedirler. Katılımcıların arkadaşları hem sivil toplum ilişkileri içerisinde geliştirdikleri yakınlıklar hem de geçmişten getirdikleri bağlar dolayısı ile geniş bir yelpazededir. Arkadaşlarla konuşulan konuların gündelik hayat, politik gündem ve de en çok ekonomik zorluklardır.

Sonuç olarak, araştırma katılım grubunda birbirine yakın olan gündelik pratiklerin, kültürel tutum ve beğenilerin ortak paydaşları olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Sivil toplumda aktif gençlerin bu benzeyen tutumları, oluşturdukları ve birbirinden beslenen bir alana tekabül etmektedir. Bu alanındaki bir gencin, güncel politikaya ilgi duyan ve gündemi yakından takip eden, sosyal medyayı aktif kullanan, alternatif popüler kültür kaynaklarından beslenen, okumaya önem veren, ana akım medya ve basına mesafeli bir kültürel sermaye birikimine önem verdiği söylenebilir.

3.2. SİVİL TOPLUMLA TEMAS VE PROFESYONELLEŞME

Bu bölüme kadar, sivil toplum örgütlerinde aktif gençlerin aileleri, çocuklukları, büyüdükleri çevre, eğitim hayatları ve arkadaşları, tutumları, beğenileri ve politikleşme süreçlerinin arka planlarını “köprü kurucu sosyal sermaye”nin oluşturduğu ağ ve ilişkisellik yorumlanmaktadır. Köprü kurucu sosyal sermaye Putnam (2000) ‘e göre, farklı sosyal gruplar veya topluluklar arasında oluşturulan bağlar olarak tanımlanabilir. Bu tür sosyal sermaye, farklılık gösteren gruplar arasında bilgi ve kaynak akışını sağlayarak toplumsal bütünlüğü ve işbirliğini artırmaktadır.

Görüşülen gençlerin tamamının bu çalışma kapsamındaki ortak özelliği ise sivil toplum örgütlerinde aktif yürüttükleri faaliyetlerdir. Bu bağlamda sivil toplumla kurdukları ilişkinin nasıl başladığı bu bölümde anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Gençlerin hangi yollarla sivil toplumla tanıştıkları ve bu ilişkiyi nasıl sürdürdükleri, kimlik oluşum süreçlerini, değerlerini, özneleşme süreçlerini anlamak için önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Bu bölümde öncelikle, gençlerin sivil toplum yolculuğunun başlangıcına, tesadüflere, bu tanışıklığa yol açan olaylara, kişilere ve kurumlara odaklanılmıştır. Ardından da sivil toplum örgütlerinde derinleşen ve profesyonelleşen ilişkilerin çerçevesi anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Katılım, Örgütlenme ve Güvenli Alanlar

İçeri giriyorsun, tanışıyorsun, çarpıyorsun, bu insanlar sana çarpıyor ve bakıyorsun ki bu insanlar mesela Lgbt'lere nonoş demiyor veya bu insanlar işte Kürtlere ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapmıyor veya bu insanlar işte ne bileyim mültecilerle ilgili doğru konuşuyor, bu insanlar şöyle bu insanlar böyle demiyor. Bu insanların [merkezdeki çalışanlar] kılık kıyafetlerinde, bu insanların üslubunda, konuşmasında bile bir farklılık var, kabadayılık yok. Senden beş yaş, on yaş büyük ama ensene vurarak konuşmuyor seninle mesela. Bunu gördüm, yani böyle birisi beni karşısına alıp “bak sana şunu anlatayım, sivil toplum 101 budur” demedi, sivil toplumun ne olduğunu gösterdi, yaşatarak gösterdi. (G4)

Benim de serüvenim öyle başladı, bir cumartesi günüydü. (G10)

Bu bölümde, sosyal sermaye kuramında yer alan; ilişkisel sermaye (ağların genişliği, derinliği ve rol modeller), kaynak erişimi (bilgi paylaşımı, eğitim ve öğrenme fırsatları, ekonomik kaynaklar), normlar ve güven (toplumsal katılım, kolektif eylem, değerler ve tutumlar), kültürel sermaye (eğitim deneyimleri, sanatsal katılım, farkındalık) ve işlevsel sermaye (pratik beceriler, sosyal etkinlikler ve organizasyonlar, yönetsel beceriler) sivil toplumda aktif gençlerin, sivil toplumla tanışma himayelerini yorumlarken başvurulan kavramlardır.

Sivil toplumla tanışma deneyimlerine bakıldığında her katılımcı gencin farklı bir hikayesine tanık olunmuştur. Davranışlar (eylemler, aktiviteler), çeşitli motifler tarafından tetiklenir ve bugünün motivasyonu anlamaya çalışırken davranışların altında yatan örüntüler ortaya çıkartılmalıdır (Tijunaitiene, Balciunas, 2010: 408). Sivil topluma katılım da bireysel motivasyon ile çok yakından ilgilidir ve gençlerin sivil toplum kuruluşlarına katılım motivasyonu hem bireysel hem de kolektif eğilimler gösterebilmektedir.

Kimi gençler kendilerine benzeyen insanlarla bir arada olmak için, kimileri gönüllü hizmet sunmak için, kimileri gençlik merkezleri aracılığı ile, kimileri ise farklı bir deneyim arayışında sivil toplum faaliyetleri ile tanışmışlardır. Benzeştirmek amacı ile değil ancak, neredeyse katılımcı gençlerin tamamında, adım attıkları bu yeni dünyanın “ne olduğuna dair” derin bir bilginin, beklentinin veya ön-görünün olmadığı söylenebilir.

Sivil toplum ve gençlik çalışmaları ile görece erken yaşlarda (lise dönemi) karşılaşanlar için bu bilinmezlik daha belirgindir ve onlar için oldukça yeni bilgi, tutum ve davranış kalıplarıyla karşılaşmalarının gerçekleştiği bir başlangıçtır.

Genellikle, gençlik merkezleri (evleri) ve gençlik meclisleri gibi gençlere yönelik faaliyet gösteren kurumlar aracılığı ile lise dönemlerinde sivil toplum faaliyetleri ile tanıştıklarını paylaşan katılımcılar bu deneyimlerini şöyle aktarmışlardır:

İçeri giriyorsun, tanışıyorsun, çarpıyorsun, bu insanlar sana çarpıyor ve bakıyorsun ki bu insanlar mesela Lgbt'lere nonoş demiyor veya bu insanlar işte Kürtlere ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapmıyor veya bu insanlar işte ne bileyim mültecilerle ilgili doğru konuşuyor, bu insanlar şöyle bu insanlar böyle demiyor. Bu insanların [merkezdeki çalışanlar] kılık kıyafetlerinde, bu insanların üslubunda, konuşmasında bile bir farklılık var, kabadayılık yok. Senden beş yaş, on yaş büyük ama ensene vurarak konuşmuyor seninle mesela. Bunu gördüm, yani böyle birisi beni karşısına

alıp “bak sana şunu anlatayım, sivil toplum 101 budur” demedi, sivil toplumun ne olduğunu gösterdi, yaşatarak gösterdi. (G4)

Oradaki o şeyi görünce hani işte arkadaşlarım burada eğlenceli şeyler yapıyor, faydalı şeyler yapıyor. Tartıştıkları şeyler güzel şeyler tartışmalara katılmaya başladım. Bir- iki derken ikinci gündü sanırım koordinatör ile tanıştım. Okey sonra bir sonraki gün işte yürütme grubunda şey vardı, eksik vardı, bunu duymuştum. Ben gittim [koordinatöre] söyledim, arkadaşlarımın hepsi yürütme kurulundaydı, ben de girmek istedim. Söyledim işte “ne olduğunu biliyor musun” falan demişti, internetten araştırmıştım, bir de arkadaşlarımdan işte bir şeyler duyduğum kadar çünkü arkadaşlarım da ilk başta hani yeni tanışmışız ya onlar da ilk başlıyor, yürütme koruna girmemi istememişti falan. Benimle konuştu, mülakat yaptı, Yürütme kurumuna girdim. 3-4 ay sonra Habitat’ın Paramı Yönetebiliyorum eğitimi için beni Urfa’ya gönderdi, Urfa’ya gittim, yaş 16-17 falan. (G17)

Yukarıdaki ifadeler adım atılan alanda yaratılan “güven” duygusunun ve alandaki yaklaşımın bireyler üzerindeki etkisini anlamak için değerlidir. Gençlik çalışmasının oluşturduğu alan “yaklaşım” ve ilişkilere dayalı “güven” ortamının kurulabilmesine dayanır. Güven, sosyal sermaye kuramı içerisinde de Putnam (1995) ve Fukuyama (1998) tarafından ilişkiler ağındaki en önemli bileşen kavram olarak ele alınmaktadır. Gençlere yönelik faaliyet gösteren merkez temelli kuruluşların gençler üzerinde bıraktıkları etki başka katılımcılarda da görülmektedir:

Ben gittim ve o da gençlerin cidden daha şeyler söylediğini ve mesela örnek veriyorum, bir çalışma var, bir faaliyet vardı buna planlama. Yapılırken herkes fikirlerini söylüyor. Ben de “aaa herkes fikrini söylüyor oldum” ve orada ben de fikirlerimi söyledim. Orada fark ettiğim şey şuydu, ben fikirlerimi söylediğimde dinleniyorsam eğer çok güzel fikirler ortaya koyabiliyordum. İnsanlar beni dinliyor ve fikirlerime değer vermeye başlıyor. Çünkü mesela birisi bir çalışmadan bahsetti, ben çalışmanın nasıl daha iyi olabileceğini ve uygulamada nasıl kolaylaştırılabileceğini anlattım orada. Ya bu konuda çok tecrüben var mıydı? yoktu ama düşününce çok da zor gelmedi. Ve cidden bu konuda kendi kendime yetenekli miyim acaba diye düşünmeye başladım. Beni kimse o zamana kadar dinlememiş gibi geldi. (G9)

Tesadüfen, ilk tanıştığımda, ilk şey oldu, [büyüdüğü yerde] karşı komşumuz kuaför işitme engelliydi, ben de öğrenmem lazım [işaret dilini] diye düşündüm ama o yıllarda yoktu kurs, sonra işte internette önüme reklam düştü, gençlik merkezinde, orada işaret dili kursu vardı, o vesileyle gittim ve saçma sapan bir yerde işte yanında türkü bar var karşısında şehitlik var falan ama içeriye bir girdim; müzik, tiyatro, işte işaret dili her yerde bir şey oluyor; işte o zaman orada işaret dili kursuyla başladım. Gittiğim yerde başka şeyler de oluyormuş, işte Erasmus+ falan. Tanıştık, arkadaş olduk, düzenli gidip gelmeye başladım. Gençlik Evi, bir de Gençlik Meclisi vardı, Belediye’nin Kent Konseyi’ne bağlı dediler, oraya da gitmeye başladım. (G5)

Hani gençlik falan filan işte politik konuşuyorlar ama siyasi değiliz diyorlar falan. Ya hem ortam hem de şuydu; işte gittiğimiz gün kadın mücadelesi konuşuyorlardı, sanırım yanlış hatırlamıyorsam eylem vardı, hoşuma gitti. Sonra işte ben de kalayım dedim, hani katılıyım eyleme ne olacak ki; bir de kamp varmış işte şunlar şunlar

öğretilecek, işte atölyeleri falan sayıyorlar, hoşuma gitti, babam izin vermemişti, o dönem babama bağlı bir insandım, gidememişim ama öyle bir aklım kaldı yani. (G7)

Kent Konseyi Çocuk Meclisi ile sivil toplumda “hak temelli çalışmalarla” tanışan bir katılımcı, sonrasında devam eden ilgisini şöyle aktarmaktadır:

Hak temelli çalışmalar yapıyordum. Kent Konseyi Çocuk Meclisi'ne dahil olmuşum o da ilginçtir. O çocuk meclisi daha temel çalışmalar yapmıştık, çocuk hakları o ilgimi çekmişti. Hakların konuşulması, bunlar bizim haklarımız, bunlar sizin haklarınız, bunlar hepimizin hakları konuşulurdu, bunlara böyle sahipmişim oldum vesaire gibi o bayağı ilgimi çekmişti. Çocuk meclisindekiler işte büyüyünce gençlik meclise gidiyorlardı. Çok ilginç, ilginç yani gerçekten benim yaşıtım işte ben 1- 2 yaş küçük, 1 - 2 yaş büyük şey bayağı uzun süre boyunca işte hem çocuk meclisin hem gençlik meclisinde bulundum vesaire. İlk aşamada işte sebebi buydu. Yani canımın sıkıldığı bir lise günü, bir toplantıya gittim Gençlik Meclisi'nde sonra, neden kaldım ve neden devam ettim işte yine aynı şey. Herhalde temeldeki temel çalışmayı beğendim. (G16)

Sivil toplum alanında gerçekleşen ilk temasların yeni perspektifler açabildiğini ve bu ilk deneyimlerin, bireylerin sivil topluma olan bağlılıklarını derinleştirme ve sosyal değişime katkıda bulunma isteklerini artırmaktadır. Araştırmalar, lise dönemlerinde gönüllü faaliyetlere katılan bireylerin, yetişkinlik dönemlerinde gönüllü faaliyetlere katılmayanlara göre yüksek oranda sivil toplumla ilişkilerinin devam ettiği, özellikle de değerler ve tutumlar anlamında akranlarından ileriki yaşlarda farklılaştıklarını ortaya koymaktadırlar (Astin, Sax, & Avalos 1999).

Lise yıllarında sivil toplum çalışmaları ile tanışan iki katılımcı buradaki motivasyonların “aidiyet duygusu” olduğunu vurgulamaktadırlar. Bir gruba ait hissetmek, kendini ifade edebilmek, anlaşıldığını düşündüğü için rahat davranabilmek gençler için bireysel motivasyonlar olarak dikkat çekicidir:

Aslında böyle liseden beri sivil toplumla, hani daha kütüphane yapma derneği falan gibi böyle şeylerle temaslarım vardı; ama evet bir hak temelli sorgulama içerisinde temas ettiğim ve doğrudan örgütlenmeye başladığım hani yaklaşık 10 yıl oldu. Yani Lgbti+ hareketi ile ilişkilenemeye başladım ve o dönemden beri kesintisiz bir örgütlenme. Şeydi aslında i o, beni aslında o süreçte oraya götüren şey; böyle aslında bunu sana şöyle açıklayabilirim, bu bana çok varoluşsal geliyor. Yani beynin bir genç olarak oradaki örgütlenme isteğindeki ihtiyacım çok kendime benzerleri bulmakla alakalı. (G2)

Birazcık bana şey gibi geliyor, mesela TOG'a giden o yıllarda gelen genç de böyle birazcık, işte buraya rahat rahat Kürtler gelebiliyor, Aleviler gelebiliyor işte, Lgbti'ler gelebiliyor, kadınlar burada daha rahat diye gidebiliyordu ya. Aslında çok öyle bir ihtiyaçtan değil yani benimkisi, işte üniversiteye girince. Çünkü ben ilk örgütlenmeye

[dernek] katıldığım da lise son sınıftaydım, daha üniversiteye başlamamıştım. Böyle çok tırnak içinde söylüyorum bunu hani böyle bir CV doldurma ya da böyle bir sertifika ya böyle bir gençlik projesi algısıyla sivil topluma angaje olmam öyle olmadı. Örgütlenme, yani o kendime benzeyenlerle bir araya gelmek dertleşmekti benim derdim. (G10)

Yani böyle Lgbti+ hareketinin de bir takım böyle politik gündemleri de var ama, kendi varoluşunu çok daha kapsayıcı bir yerden kuruluyor. Hani, bunu mesela şey yapmıyor işte, çoğu örgütlenme alanında böyle doğrudan siyasi oluşumla ilişkilenebilir ya, işte doğrudan bir ideolojik görüş var. Ama bu harekete [Lgbti +] öyle bir yönelim yoktu. Bunu da gözlemleyince aslında kendini daha fazla ifade edebileceğin bir alan hissi de geldi. (G2)

[ilk temaslarımda] çok sivil toplum perspektifinden değerlendirmedim, o zaman. Çünkü buna dair de böyle bir algım yoktu, bilgim yoktu çünkü, hani kurumsal sivil topluma dair bilgim olmadığı gibi yurttaş sivil toplumuna dair de bilgim yoktu. Yani çok solcu böyle literatürden gelen bir şeyim vardı, o yüzden öyle bir yaklaşım değildi benim için. Orada ilk karşılaştığım şey şuydu aslında, şimdi benim varoluşumun bir medya steoreotayı var ve bir yansıtılan bir angaje edilmeye çalışılan bir algı var, burası sadece onun dışındaydı, böyle şey gibiydi aslında tırnak içinde bu insanlar "çok normal". Hani onlar da günlük hayatlarını yaşıyorlar, ne bileyim, onlar da yemek yiyorlar, onlar da belki açlık çekiyorlar, onlar da çalışıyorlar. Hani o benim için çok böyle "a bunlar da benim gibi" hissini vermişti. (G10)

Bir gruba ait olma ve katılım ilişkisinde bireysel motivasyon, "iyi olma hali" kavramı ile yakından alakalıdır. Katılımcıların öznel psikolojik iyi olma halleri ve kişisel gelişimleri, aktivizmleri ile yakından ilişkisi vardır (Montague & Eiroa-Orosa, 2017: 25).

Görüşülen gençlerden biri, sivil toplum faaliyetlerine katılımının, içinde bulunduğu topluluğun haklarını yaygınlaştırmak bağlamında örgütlenen faaliyetlerle, erken gençlik dönemlerinde başladığını paylaşmaktadır:

Adalet; neden bu bölümü seçtim? Çünkü benim sivil toplumla tanışmam. Bundan işte bir on sene, on bir sene önceye tekabül ediyor, o dönemlerde lise dönemi idi. Bir grup genç Edirne'de çalışmalar yapıyordu. Roman çalışma, roman gençlik çalışmaları. Bizi çok etkiledi, böyle merak uyandırmıştı bu dernek. Şöyle hareket ettik, misyonumuz şu olmasa mı? Hani Türkiye'de her ilden en azından bir tane genç bulabilsek, liseyi yeni bitiren veya lise sona gelmiş, üniversiteye geçen veya üniversite okuyan bizim için çok büyük bir kazanım ve biz şurada şunu gösterelim, Türkiye'de roman gençleri de var. Herkes diyor ki işte o dönem şu söyleniyordu: ilkokulu bile bitirmiyorlar, ilkokulu bile zorla bitiriyorlar ama biz burada lise ve üniversite okuyan gençlerden bahsediyorduk. Bir proje vardı o proje bittikten sonra, biz Hatay'da bir grup genç vardı, Hatay Antakya'da, İzmir'de, Ege'de biz vardık işte Trakya'da başkaları vardı, birlikteydik, oturduk dedik ki bir ağ kuralım, network kuralım ve bu networkte işte bizim gibi olan gençlere erişim sağlayalım. Hani onlarla birlikte hareket edelim ve Türkiye'nin ilk gençlik ağı olması özelliğini taşıyanlar. (G1)

Katılımcıların neredeyse üçte ikisi sivil toplum çalışmaları ile üniversite yıllarının başında “bir arayış” içerisinde tanışmışlardır. Gönüllülük temelli çalışmalar bu temaslarda ön plana çıkan faaliyetlerdir, ancak temas edilen ortamdaki “aidiyet” duygusu yine dikkat çekicidir.

Üniversiteye gittiğim ilk yıldır, ilk gittiğimde mesela ilk toplantını hatırlıyorum. Neler konuşulduğunu hatırlıyorum. Nasıl bir ortam olduğunu hatırlıyorum ve o zaman kendimde böyle bir aidiyet duygusu hissettim. Ortamı dair rahat hissettim. Daha doğrusu kendim ve yaptıkları şeyler de çok hoşuma gitti. O yüzden dedim. Evet, ya ben buraya bir şans verebilirim (G12)

O dönem üniversiteden arkadaşımınla bir şeyler yapalım diyoruz, faydalı bir şeyler yapalım, arayışındayız, hani meraklı. Gerçekten öyle mültecileri çalışalım değildi ama ondan sonra işte şu anki hayatıma bağlanan bir süreç başlıyor. Yani ben oraya tamamen, gönüllülük hani farklı bir şeyler yapalım modunda gitmişim. Yani gerçek hiç böyle bir teorik bir ya da işte ne bileyim, felsefi bir düşünce değildi, aslında insan hakları bile konuşmuyorum o dönem. (G14)

Ben gençlik alanını gönüllülükle bağdaştırarak gideceğim, çünkü ayrı düşünemiyorum. Benim, tanışma hikayemde şöyle bir şey olmuştu, ben Erasmus'a gittiğimde Avusturya'da, işte Almanya'dan ve çeşitli ülkelerden gelen birkaç kişiyle akşam bir çay muhabbetinde ilk kez bana hiç gönüllülük yaptın mı? diye sordular. Daha önce hiç gönüllülük yapmamıştım, sivil toplumun varlığı, hani sadece belki bir kelime olarak duymuşumdur. “İlk kez gönüllülük yaptın mı?” diye sorduklarında gönüllülük ne hani anlam olarak sordum, açıkladılar “ha evet duydum ama hayır yapmadım” dedim. Sonrasında Türkiye'ye döndüm, onlar böyle bir şey yapıyorlarmış ya Türkiye'de bunun için çalışan birileri var mı? Diye araştırmaya başladım, ilk temasımın öncesi böyle. (G20)

Şu anda sivil toplumda çalıştığım için biraz gönüllülük deneyimim aslında silikleşiyor gibi oluyor. İlk zamanlarda çocuklarla çalışıyorduk. Şimdi çocuklarla çalışmak çok daha ayrı bir deneyim, çünkü bir çocuklarla çalışmak, yani o kendi başına konunun hassaslığı. Ben bu arada genel olarak çocuklarla çalışmak, benim ilgi alanlarımdan biri. Bir de Uluslararası Çocuk Hakları Elçileri Derneği var oranın da eğitmeniyim. Spesifik olarak pardon, direkt olarak çocuklara etki edebiliyor olmak benim daha doğrusu, bu konuda bilinç geliştirmiş ve ulaştığımız fikirleri çocuklara aktarabiliyor olmak benim için tek başına büyük tatmin sağlıyor bunun altını çizmeliyim. (G13)

Katılımcılardan biri, sivil toplumla ilişkisinin başlangıcını daha “hak temelli” bir perspektiften anlatmaktadır.

Değerle ilgili ya mesela şeyi düşünüyorum; ben bazen o işaret dilini ben niye öğrendim şey gibi bir hissim yoktu; böyle acıma “ay yazık” falan hiç öyle bir hissim yoktu. Çünkü karşımdaki insan acınacak biri değil, ya bir sorun var işte benim de bir sorumluluğum var. Bu sorumluluk mesela, bir şey yapmalıyım ben de işte hani bu engellilerle ilgili bir konuda da olabilir, başka bir adaletsizlik haksızlıkla ilgili de olabilir. (G5)

Kişisel gelişim, bir şeylere dahil olmak, iyi bir şey yapmak, manevi duygularını yaşamak, zamanını öğrenerek geçirmek gibi motivasyonlarla gönüllülüğe adım atan birçok katılımcı vardır. Bu katılımlarının çoğu üniversite dönemlerinde kulüp, topluluk, yerel dernek gibi yapılar aracılığı ile sivil toplumla tanışmışlardır. Tijunaitiene ve Balciunas'a göre, bireylerin sivil katılma yönelik motivasyonları zaman, yetenek ve diğer kaynaklarıyla yatırım yapma eğilimleriyle ilişkilidir ve bu eğilim oldukça rasyoneldir. Bireyler, kendileri için neyin değerli ve önemli olduğuna karar verirken, bir topluluğa ve gruba ait olma hissinden kaynaklanan ödüllerle de yakında ilişkilidirler (Tijunaitiene & Balciunas, 2010: 410).

İlk sivil topluma dahil olduğunda sivil toplum ne demek bilmeyen bir çocuktum aslında yani dahil olurken tek amacım gerçekten çocuklara faydamın dokunması ve çocuklar için içten gönüllü olarak bir şeyler yapmak istiyordum. Uzunca bir süre aslında yaşadığım, bana gelen maneviyatla ben devam ettim, sivil topluma yani çocuklara fayda sağlama, çocukların annelerine faydalı olmak... ben uzunca bir süre bunun maneviyatıyla yaşadım. (G11)

Pandemi döneminde açıkçası ben çok araştırdım ve çok yoğundum. Yani sürekli bir şeyler yapayım, bir şeyleri değerlendireyim, boş vakit diye bir şey yok, eve kapandık ama ben bu süreci çok iyi değerlendirebilirim diye üzerimde çok çalışıyordum. Dolayısıyla böyle kurumların, derneklerin, vakıfların varlığından haberdar oldum. "Ne yapabilirim"i araştırırken çoğu Instagram paylaşımlarında ve bu gönüllü çalışma yapan insanlarla çok sık karşılaşıyordum, işte köylere gidip çocuklara herhangi bir şey yapan ya da işte herhangi bir insana bir destekte bulunan insanlar beni çok cezbediyordu ve gerçekten çok özeniyordum. Yani diyordum ki, bir insan olarak belki de ulaşabileceğim, ulaşmak istediğim hazzı orada yakalayabilirim. Hani o bir insana elini uzattığındaki o oluşan his ve duyguyu muhakkak tatmalıyım diyordum. Bunları gördükçe daha da hevesleniyordum. (G8)

Sivil topluma dair çok fazla hatta hiç bilgim yoktu. Üniversite birinci sınıftayken bir arkadaşımın "hadi bir gidelim, bir dernek varmış, bir yer varmış. hadi bir gidelim" dediği bir yerdi. Ben de öylesine gittim. Gittiğim günden beri de, hiçbir şekilde bağımızı koparmadık. (G15)

Üniversite birinci sınıfım, öğrenci kulübü kurmakla geçti. Bunun yapısını araştırma ve işte nasıl kuruluyor, nasıl ediliyor bunun bağlantılarını sağlamak. Çünkü bizim üniversite biraz öğrenci kulübü kurmak zordu bir sene bununla geçti bayağı araştırma yaptım ve üniversite ikinci sınıfta bir öğrenci kulüp kurduk. Ben de proje yönetimi kurulu üyesiyim, faaliyetlerden sorumluydum, aslında öyle bir gençlik çalışmasıymış ve ben hani bilmiyordum o zaman bunun bir gençlik çalışması olduğunu sadece işte konferans verseler diye bir düşüncem vardı. Aslında ilk adımı orada başlattım diyebilirim. Tabi o zaman bunların hiçbirinin farkında değilmişim. Daha sonra ben bu öğrenci gruplarından dolayısı ile işte sivil toplumla tanışmaya başladım işte STK'larla bu iş birlikleri yapmaya başladık. (G18)

İlk önce şeyi söyleyeyim, lisede dernekler nedir ya da hangi dernekler var, ne yapıyorlar, hiçbir fikrim yoktu. Kendi bulunduğum yerde işte hemşeri derneklerinden

başka dernek bilmiyordum. Sonrasında işte kültür sanat derneği gibi bir dernek kuruldu. Onu da tiyatrolarına ya da şeylerine çalışmalarına gittiğim için biliyordum ama gönüllülük diye bir şey yoktu. Yani ilk birkaç hemşire derneğinden sonra üniversite geldiğimde dernekle tanıştım. Gönüllü temelli o dönem çalışmaları vardı, çocuk çalışmaları ağı vardı, çocuk alanında orada işte onun toplantılarına katıldım. Neden mi? bu şuradan geldi, tanıdığım kişi şey dedi, işte bu kişiler şöyle çalışmalar yapıyor, sen de bu bölümü okuyorsun, onlar da bu bölümü okuyor, mentör gibi belki de onlardan bir şey öğrenebilirsin diye beni yönlendirdi. Ben de birinci sınıftaydım, çok şeydim, ne gelirse OK olur deneyeyim, tarzındaydım. Çok fazla ciddiye almıyordum bazı şeyleri. Sonra çocuk çalışmalarına gittiğimde hoşuma gitti, ilk defa öyle bir ortamda bulundum çünkü ilk defa işte insanlar oyun hakkıydı, çocuğun oyun hakkı varmış vay canına, hani böyle bir şey var ve inceliyorlar, parkları inceliyorlar ve ben diyorum ki gerçekten parklar kötüymüş ve çocuklar ölmüş. Ciddi bir şey olduğunu fark ettim yani. Aslında neden olmasın diye gidip daha sonrasında bunu ciddiye almaya başladım. (G5)

Gençlerin sivil topluma katılım ifadeleri, onların motivasyonlarını ve gönüllü çalışmalardaki kararlılıklarını ortaya koymaktadır. Katılımcılar, başlangıçta sivil toplumun ne anlama geldiğini tam olarak bilmezken, çocuklara ve topluma fayda sağlama arzusu ile bu alanlara yönelmişlerdir. Üniversite yaşamında, öğrenci kulüpleri ve dernekler aracılığıyla sivil toplumla daha aktif şekilde bağ kurmuşlardır.

2020 yılında gerçekleştirilen Türkiye’de Gönüllülük Araştırması’na (Erdoğan ve diğerleri, 2020) göre de, araştırmaya katılan genç grubun gönüllülük motivasyonları; “bir şeyler yapmak istiyorum, faydalı olmak istiyorum” (Yurttagüler, 2020: 96) şeklinde ifade etmektedirler. Yine aynı araştırmaya katılan gençlerin %92,9’unun, gönüllü temelli faaliyetleri “kazanım” olarak değerlendirdikleri görülmüştür.

Katılımcılardan biri, kendisini sivil topluma yönlendiren şeyin toplumsal bir travmadan kaynaklandığını dile getirmektedir:

İşte savaşın hemen bir sonraki senesinde 2015’te başlıyor, sivil toplum olayı. Ben yıllarca tiyatroyla ilgileniyordum, tiyatro ekibindeyim... öğrenci topluluğunda derken burada Rengarenk Umutlar Derneği var. Drama ve çocuklara ilgim bilindiği için, daha önce orada drama dersine başlamış bir arkadaş varmış, yapamamış çocukları idare edememiş, ağlayarak çıkmış. Sonra bizim tiyatro ekibinden birine sormuş, benimle birlikte çocuklara gönüllü olarak ders verecek biri var mı? diye. Bahsettiği çocuklar da savaştan etkilenen genelde babası ölen, abisi ölen çocuklar. Sur’daki bütün çocuklar yani. Tiyatrodaki arkadaşlar da benim geçmişteki çocuk gelişimi deneyimimi bildikleri için beni önermişler. Konuştular benimle, işte eşlik eder misin falan diye öyle gittim, drama eğitimleri vermeye başladım. (G11)

Bir diğer katılımcı ise kendi yaşam koşulları, eşitsizlikler ve kısıtlı imkanların, gönüllülük temelli motivasyonunda etkili olduğunu paylaşmaktadır.

Belki de geçmişimiz, yaşadığımız zorluklar beni biraz o derine inersem aslında derinde bu olabilir. Çünkü biz de kolay bir yerlere gelmedik. Çocukluğumuzda bizim de çok her istediğimizi alabildiğimiz ya da, hani çoğu yani kıyas yapacak olursak bazı daha durumu daha iyi olan ailelere göre bizim daha zorlu geçtiğini düşünüyorum çocukluğumuzun, aile yaşantımızın ve bulunduğumuz yerin koşullarının. Dolayısıyla aynı koşullarda yaşayan insanlarla aynı duyguları paylaşabilirim diye düşünmüş olabilirim. (G8)

Görüşülen gençlerden biri daha stratejik ve bilinçli bir motivasyon ile gönüllü temelli faaliyetlere katıldığını ifade etmektedir:

Suriye iç savaşından Türkiye'nin çok etkileneceği ile ilgili birtakım gözlemlerim söz konusuydu. Bu noktada biraz da konunun içine girebilmek için internet üzerinden yaptığım araştırmada, Danimarka Mülteci Konseyi ile karşılaştım. Onların bizim sinir bölgelerimizde, böyle küçük irili ufaklı yurtlar yaptığını öğrendik. Afad'la birlikte, Afad'tan önce Danimarka Mülteci Konseyi, İrlanda Mülteci Konseyi çalışmaya başlamıştı. Oralarla kendim irtibat kurdum, dedim ki, hani ben böyle bir projede yer almak istiyorum. Beni ofise davetler bazen ofis ve daha yeni açmışlardı. Gaziantep'e gittim, orada bir görüşme yaptım ve gönüllü olarak çalışmalara başladım. (G6)

Çalışmanın kapsamı dahilinde, katılımcıların sivil toplum örgütleriyle olan etkileşimleri, sosyal sermaye kavramsal çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu temasların bireylerin sosyal sermaye birikimleri açısından atılmış kritik adımlar olduğu görülmektedir. Katılımcıların, başlangıçta bu etkileşimlerin kapsamının farkında olmamasına rağmen, sivil toplum ve katılım hikayelerini paylaşma motivasyonları ve ifadeleri sosyal sermaye birikimleri açısından önemli bir öngörü sağlamaktadır.

Katılımcıların motivasyonları hem bireysel hem de kolektif düzeyde incelendiğinde, temelinde başkalarına yardım etme, kamusal bir iyilik sağlama ve toplumsal sorunları çözme yönünde güçlü bir yönelim olduğu görülmektedir. Motivasyonlarının temelinde, başkalarına yardım etmeye odaklanan, kamusal bir iyilik elde etmeye veya bir toplumsal sorunu çözmeye yönelik gönüllü faaliyetlere atıfta bulunmak, değişiklik yapmak amacıyla tek başına veya başkalarıyla iş birliği içinde yürütülen davranış örüntülerini içermektedir. Bireyin, bir grup içinde değer bulduğu ve bu etkileşimden karşılıklı fayda sağlayacağı inancı, katılıma yönelik kişisel motivasyonun önemli bir parçasıdır (Zani & Barrett, 2012: 274). Kolektif katılım, bireysel faydayla birleşmektedir; bu da bireylerin katılımında farklı değerlere ve farklı görüşlere sahip olmasıyla kendine özgü bir durumdur. Herkes, kendi önem verdiği şeylere göre yatırım yapma eğilimindedir ve bu katılım sürecinin bireysel yönünü güçlendirmektedir (Tijunaitiene & Balciunas, 2010: 411). Bu motivasyonlar, tek başına veya başkalarıyla iş birliği içinde, toplumsal değişim yaratma amacı güden

gönüllü faaliyetler şeklinde kendini göstermektedir. Böylesine bir katılım süreci, bireylerin bir grup içerisinde değer buldukları ve bu etkileşimden karşılıklı olarak fayda sağlama inancına dayanmaktadır.

Sivil toplumla olan bu ilk temaslar, köprü kurucu sosyal sermaye teorisi açısından incelendiğinde, farklı sosyal gruplar arasında yeni bağlar oluşturarak bireylerin sosyal ağlarını genişletmekte ve bu ağların kalitesini artırmaktadır. Bu etkileşimler, güven, dayanışma, aidiyet ve ortak iyilik gibi sosyal sermaye unsurlarını pekiştirirken, katılımcıların sosyal ve toplumsal hayatlarında yeni anlamlar ve roller üstlenmelerine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, bu tür bir sivil toplum katılımı hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli etkiler yaratarak sosyal sermaye birikimini güçlendirici bir rol oynamaktadır.

3.2.2. Sivil Toplumda Derinleşme ve Profesyonelleşme

Sivil toplum faaliyetleriyle tanışmanın, katılım grubundaki gençlerin hayatlarında belirgin bir dönüm noktası olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Araştırmanın odaklandığı konu başlığı nedeniyle, verilerin bu yönde toplanmış olması göz önünde bulundurulmalıdır; ancak, gençlerin hayat çizgilerindeki ağların, sivil toplum ilişkileri sayesinde nasıl daha belirginleştiğine şahit olunmaktadır.

Katılımcıların çoğu, sivil toplum faaliyetlerine genişleyen bir yelpazede devam etmiş, bazıları bu süreçte profesyonel fırsatlar elde etmiş, diğerleri ise gelecek planlarını bu ilişkiler çerçevesinde şekillendirme niyetini ifade etmiştir. Bu arzular, istekler ve motivasyonların altında yatan değerler, bir sonraki bölümde daha detaylı ele alınmaktadır. Ancak bu bölümde, sivil toplum ilişkilerinin hangi biçimlerde sürdüğünü anlamak ve profesyonelleşme yolunda ilerleyen dinamikleri detaylandırmak hedeflenmiştir.

Sivil toplumda derinleşme süreci, katılımcıların sosyal ağlarının genişlemesi ve sosyal sermayelerinin artmasına zemin hazırlamıştır. Sivil toplum kuruluşlarına katılım, köprü kurucu sosyal sermaye yaratmada özellikle etkilidir; çünkü bu tür etkileşimler, gençlerin farklı topluluklarla ve çeşitli sosyal gruplarla bağlantı kurmalarını sağlar. Bu bağlantılar, yeni bilgi ve kaynaklara erişim imkanı sunarak gençlerin toplumsal ve profesyonel

kapasitelerini artırır. Dolayısıyla, bu genişleyen sosyal ağlar, gençlerin kariyer yollarını ve toplumsal katılımlarını şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır. Sivil toplum etkileşimleri aracılığıyla kurulan bu geniş ağlar, sosyal sermayenin hem bireysel hem de kolektif boyutlarda gelişimini teşvik eder.

Katılımcıların birçoğu için ilk ilişki kurdukları sivil toplum alanının, daha sonradan çeşitlendiğini, derinleştiğini ve özel alanlara ayrıldığı görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı eğitmen, bir kısmı yönetim (yürütme) kurulu üyesi, stajyer olarak devam etmiş, bir kısmı yeni dernekler kurmuş, yeni ulusal ve uluslararası ağlara dahil olmuşlardır:

Sonra eğitmenliğe seçildim, eğitmen oldum ve.. Oradan sonra zaten eğitmenlikte de o süreçte online olarak işte oryantasyonlar, proje geliştirme eğitimleri ... oradan sonra başladık. Üniversitelere, başka şehirlere gitmeye ben bayağı yerlere gittim bu arada. Ardından yönetim kuruluna girdim. (G15)

Beni hız hızlıca adapte olup hızlıca kurumun içinde görevler alan bir şeyler yapan birisi oldum Gönüllülük uzun süre yaptım, çok fazla ulusal toplantıya katıldım, akran eğitmeni oldum, yönetim kuruluna aday oldum yönetim kurulu üyesi yaptım iki yıl. Farklı gençlik ağlarına dahil oldum, kendi kurumumu temsil ettim. (G20)

[başka bir STÖ adını paylaşıyor] yönetim kurundayım, sekreterim ne oluyor? Yönetim kurulu sekreteri. Ben [üniversite okuduğu kent] Eurodesk temas kişisiydim, öyle tanışmıştık o ekiple, ben mezun olduğumda da onlar yeni yeni kuruyordu. 2017'de çiçek gibi daha ne güzel kurdunuz falan derken gel buraya gel gönüllü olduk falan diyorlardı. 2019, bir gönüllü olarak gençlik çalışanları akademisine dahil oldum, katılımcı olarak, sonra ilişkiler gelişti. (G5)

Ben herhalde şu an 4-5 tane derneğin yönetim kurundayım ben bir sürü şey tabii.. Şimdi Sosyal İklim Derneği'nde üyeyim. Onun dışında Girişimcilik Vakfı'nın alümlüsiyim, o da bir sivil toplum kuruluşu. bir tane federasyonun gençlik kolları başkanım. (G4)

Katılımcıların paylaşımları sivil toplum faaliyetlerine dahil olduktan sonra geliştirdikleri ağlara dair fikir vermektedir. Özellikle gençlik çalışması içerisinde oluşan güven ilişkileri, farklı sorumluluklar almaları, daha doğrusu farklı sorumluluklarla tanışmaları ve hızla farklı statüler elde etmelerine yol açmaktadır. Yönetim kurulu üyesi gibi hem prestijli hem de erken yaşlarda toplum nezdinde önemli bir statüyü elde etmek gençlerin kendilerine güvenlerinin artması ve kuruluşlarına olan bağlılıklarının güçlenmesi anlamına gelebilir. Akran eğitmenliği gibi görevler ve sorumluluklar katılımcıların hareket alanlarını genişletmeleri, farklı kültürlerle tanışmalarını arttırmaktadır. Bu tür statüler ve

beraberinde gelen sorumluluklar gençlerin sosyal sermayelerini geliştirmeleri anlamında oldukça kuvvetli alan ve bağları beraberinde getirmektedir.

Sivil toplumda gelişen ilişkilerin getirdiği yeni olanaklar, kurumlarda staj gibi yine gençlerin sosyal sermaye ve profesyonel kariyerleri bağlamlarında güçlü kaynaklar olarak görülmektedir:

[gönüllülük yaptığı dönemde başka bir dernekten] bir bildirim geldi. Toplumsal cinsiyet eğitimi olacağı yönünde. Toplumsal cinsiyet eğitimini de [kişi adı] vereceğini görünce ve eğitimin yüz yüze olacağını öğrenince çok heyecanlandım ve bir hafta sonunu tamamen isteyerek bir eğitimde... zaten tabii ki kaçırmayacaktım. Bir de konusu da tabii ki beni hemen cezbetti. Eğitime gittik, eğitim aldık vesaire eğitim bitişinde derneğe böyle bir stajyer alınacağı duyurusunu yapıldı. Bizzat kendim de başvurdum, mülakat oldum, mülakata katıldım orada, kabul edildim sonrasında. (G8)

Beni kent konseyine davet ettiler, "biz burada iş yapamıyoruz artık, hani herkes birbirini tanıyor, çok dedikodu var falan işte seni de sevdik güveniyoruz falan sekreter olursun..." Genel sekreter hemen full demokrasi, ben dedim olurum Ak Parti'lilerdi, benim de olmadığımı biliyorlardı ama dediler parti de sokmayacağız, partilerden hiç kimse girmeyecek, üniversiteden farklı gençler istiyoruz hani girdim onu da yaptık. Orada biraz işte hem kent konseyli oldum, hem merkezi gönüllüsü oldum hem de [dernek adını paylaşıyor] işte Erasmus+ projeleri ve EVS projelerine aslında yürütücüydim. Yani gönüllü bulup yolluyordum (G5)

Staj teklifi de aldım, iyi bir kurumdan ama gidemedim koviddan dolayı neyse o dönem. Sonra derneğin bir projesi başladı ve dediler ki, "bak böyle bir projemiz var, hani hep birlikteyiz, ne kadar şey olsan da biz sana da yardımcı oluruz. hadi böyle bir projeyi sen üstten koordinatörü ol" dediler. Ben de tamam dedim, (G3)

Gönüllülük temelinde çocuklara faydalı olmak için sivil toplumla tanışan bir katılımcının, arkadaşlarını örgütleyerek, hak temelli dernek kurma girişimlerine uzanan süreci şöyle ifade etmektedir:

Yine de biz arkadaşlarımla [derneğin adını paylaşıyor] adında bir dernek kurduk. Hani bu dernek de hani insan hakları diyorum ama hak temelli ne demek tam olarak daha bilmiyoruz; hani bir alana yönel, daha kaynakları iyi kullan stratejiler geliştir bilmem ne... Bunları bilmeden girdik, cahil girdik aslında. İşte Lgbti+, çevre, hayvan hakları, insan hakları, çocuk hakları, kadın hak hepsini yapacağız. Böyle bir şeyle girdik. Dünyayı değiştireceğiz düsturu ile girdik ama. (G14)

Katılımcılar sivil toplum profesyoneli olma isteklerini veya sebeplerini, sivil toplumun onlar için vadettiği değerler, çalışma alanının verimliliği, çalışma ortamındaki güven ve

özgürlük duygusu olduğuna dair ifadeleri yine hem değerler hem de sosyal sermaye birikimlerine dair fikir vermektedir:

Akademik olarak ilerlemekten de ziyade, sivil toplum içerisinde kalmayı daha çok istiyorum. Ya da mesela diyelim ki çok farklı bir işle uğraştım ama ben gene sivil toplumla devam ederim ve en nihayetinde gerçekten sivil toplum içerisinde profesyonelleşmek ne olursa olsun değil tabii; açıkçası her alanı çok kıymetli. Bence sivil toplumun en kıymetli olan yeri de gönüllülük hiçbir şey beklemeden tamamen safiyane duygularla yapılan şeyler. (G12)

Çalışma anlayışıma çok uyumlu bir alan. Dolayısıyla ben bu rotayı seçtim gibi oldu. Yani böyle çok değiştim diyemem ama belki şey var, ben biraz bazen şey hissediyorum, sivil toplumda biraz daha rahat çalışma olabiliyor. Ya da mesela insanı daha çok önceliyoruz zaten böyle çalışma arkadaşımızı önceliyoruz gibi. (G19)

Hak temelli bir sivil toplum örgütünde stajyerlik yapan bir genç, staj yaptığı ortamdaki farklılığını ve insanların onlara yaklaşımı şöyle ifade etmektedir:

İşte çalışan patron ilişkisi olduğunu gidip orada işte çalışan olarak kendimi vesaire düşünürken bana “sen buradan ne almak istersin? senin güçlenmek istediğin noktalar nedir?” sorusu sorulduğunda bir durup kaldım açıkçası hatta verecek cevaplarım bile yoktu, çünkü daha önce hiç bir soruyu hani bu soru sorulmamıştı. (G8)

Yaklaşım ve iş ilişkilerin bireylerin birbirleri olan tutumu (bu araştırmanın katılımcıları açısından) sivil toplumun değerlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum profesyoneli olmak, daha doğrusu ekonomik geçimini sivil toplum faaliyetleri aracılığı ile karşılamak, sivil toplumda aktif gençler için “bilinçli” bir tercih olarak özellikle özel sektör ve kamu kurumlarında bulamayacaklarını düşündükleri “değer”lere işaret etmektedir:

[sivil toplumda profesyonel çalışmak] zaten bu bilinçliydi. Hani lisansta yapamadığımı yüksek lisansta yaptım. Burada [İstanbul] iş görüşmelerine falan gidiyordum, fenalık basıyordu, hani bir lojistik firmasında çalışmak fikri... Bile bile iki sene falan işte aç maç gezdim, işsiz ama mutluyum yani. (G5)

Ben üniversite ikinci sınıfta dedim ki ben bu alanda çalışacağım, böyle projeler üreteceğim dedim. O zaman koyduğum hedefin aslında şu an daha iyisini yapıyorum. Ben gençlik çalışmasında buluyorum, direkt o zaman koyduğum hedefimden daha iyi bir yerinde çalıştığımı düşünüyorum. O zamanki koyduğum hedef, hayatın; evren mi deriz, 777 mi deriz, Allah mı deriz, nasıl dersek, hani kim nasil isterse yorumlarsın bu konuda. Ben gerçekten çünkü çok istiyordum falan da çalışmayı iş hayatımın bunun üzerine kurulmasını onu da kazandım diyebilirim. (G18)

Benim aslında [okuduğu bölümdeki mesleği] olma ama hani çok böyle şey çok beyaz bir iş gayet çok rahat bir şekilde mesela... yapabilirsin. Ama böyle ben bu fikirde inanılmaz derecede itildim. Özellikle mezun olmaya yakın bir zamanda böyle şey de çok istemiyordum. sonra, halk sağlığıyla ilişkili şeyler de vardı ama mesela ben halk sağlığıyla olan ilişkili olan dersi çok sevdim. O kadar sevdim ki yüksek lisansımı direk halk sağlığı üzerinden yapmaya karar verdim falan. Biraz gerçekten hayatı algılama biçimim daha çok böyle, hani toplum temelli işler yapmakla ilgiliydi. (G19)

Sivil toplum alanını gençler için bir alternatif olarak dile getiren bir başka katılımcı, bu alternatifin, özel sektör ilişkileri içerisindeki ortam ve özel sektörün hizmet ettiği “kar odaklı” tutumun karşısında konumlandığını belirtmektedir:

[gençlerin] Çekindikleri şeylerin, yaşamak istemedikleri, öngördükleri bazı yaşam koşullarının sivil toplumda alternatifinin olabileceğini düşünüyorum. Bu nedir işte ben özel sektöre gideceğim. Yalnızca özel sektör işte 3 tane ortağı varsa bu 3 tane ortağının cüzdani kabartmaya çalışacağım, minimum maliyet maksimum kar anlayışının içerisinde yitip gideceğim. Herkes bana işimi yaptığım sürece saygı duyar, işimi yapmadığım zaman zaman saygı duymaz ya da kötü yaptığımda beceremediğimden, bunun olumsuz sonuçlarıyla karşılaşacağım, hiçbir güvencem olmayacak, iş ortamındaki o yapaylıktan rahatsız olacağım, samimi bir arkadaşlık kuramayacağım. Sivil toplum bunun alternatifi olabiliyor.

Dernekten den çıkıp. ... holdinglerde çok yetenekli ve başarılı, kurumuna çok faydalı bir iletişim direktörü olabileceğimi düşünüyorum ve buradan çok para kazanabileceğimi de düşünüyorum. Çok büyük holdinglerin, firmaların iletişim direktörleri de var, bunlar içinde kurumsal sosyal sorumlulukta çalışanlar var. Dolayısıyla hepsiyle bir temas kuruyorsun. O noktada ben şunu da yapabileceğimi düşünüyorum, evet, ben öyle bir firmada çalışırken, güzel para da kazanıp işimi de başarılı olabilirim ama burada kalma sebeplerinden bir tanesi, diğer seçeneklerin çoğunun bir çoğunun beni bu yoldan [sivil toplumdaki idealler] ayıracak orası ama dernekteyken bu yoldan ayrılmıyorum. (G6)

Araştırma katılım grubunun büyük çoğunluğu (dörtte üçü) sivil toplum faaliyetleri içerisinde tam veya yarı-zamanlı gelir elde etmektedirler veya geçmişlerinde etmişlerdir. Geri kalan katılımcılardan, iki kişi dışındakilerin tamamı geleceklerinde sivil toplum örgütlerinde kariyer hedeflemektedir. Hem çalışanların hem de çalışmak isteyenlerin gerekçelerinin başında, bu alanın değerlerine olan bağlılıkları yer almaktadır. Üretken olmak, özgür olmak, kar amacı güden ilişkiler içerisinde olmamak, kendilerini rahat ifade edebilmek, kişisel gelişimlerine odaklanmak, toplum için iyi bir şeyler yapmak gibi motivasyonlar, profesyonelleşme hedeflerinin gerekçelerindedir. Bu gerekçeler gençlerin kendi sosyal sermayelerine yaptıkları yatırımlar ile ilgili de fikir vermektedir. Sivil toplumun kurduğu güven ve değer temelli ilişkiler, bireylerin “para kazanmak” temelli yatırımlarından ziyade mutluluk, özgürlük ve değer temelli yatırımlar yaptıklarının göstergesidir.

Çalışmanın bu bölümünde araştırma katılımcıları olan, hak temelli sivil toplum örgütlerinde aktif gençlerin, sivil toplumla ilk temasları ve sonrasında derinleşen ilişkileri analiz edilmiştir. Katılımcı gençlerin hayatlarında önemli bir belirleyici dönüm noktası olarak görünen bu ilişkilerin gelişimi, onların edindikleri değerler çerçevesinde kişiliklerinin oluşum (daha doğrusu olgunlaşma) sürecinde sahip oldukları habitus ve buna bağlı sosyal sermayeleri bağlamında oldukça önemli görünmektedir. Bir sonraki bölümde sivil toplum ilişkileri ile birlikte, katılımcı gençlerin hayatlarına giren yeni değerler ve buna bağlı değer değişimlerine odaklanılacaktır. Sivil toplumda geliştirdikleri ilişkilerin bu değerlerin oluşumundaki rolü aynı zamanda gençlerin kişilik oluşumları bağlamında da ele alınmaktadır.

4. BÖLÜM

SİVİL TOPLUMUN DÖNÜŞTÜRÜCÜ ROLÜ: DEĞERLER, KİMLİK VE GELECEK TAHAYYÜLÜ

Çalışmanın dördüncü bölümünde, sivil toplum örgütlerinde etkin olarak yer alan gençlerin değer dünyalarının ve kimlik oluşum süreçlerinin derinlemesine incelenmesi hedeflenmiştir. Sivil toplumun, bu genç bireylerin yaşam pratiklerinde ve hayata bakış açılarında nasıl kritik bir dönüşüm aracı haline geldiği, onların toplumsal değerlere ve kimliklerine nasıl yön verdiği konuları mercek altına alınmaktadır. Araştırmanın bu kısmında, gençlerin sivil toplumla etkileşimlerinin, onları daha bilinçli, etkin ve toplumsal hayata bağlı bireyler olarak nasıl dönüştürdüğü; sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklerle nasıl başa çıktıklarını ve bu süreçlerin gençlerin bireysel ve kolektif sermayelerine nasıl katkıda bulunduğu irdelenmektedir.

Bu süreçte, değerler ve kimliklerin şekillenme biçimleri, sosyal sermayenin işleyişi ve gençlerin toplumsal dönüşüme katkıları gibi temel sorulara odaklanılacaktır. Sivil toplumun gençler üzerindeki etkisi, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde incelenecek, gençlerin toplum içinde nasıl etkin roller üstlendiği ve toplumun geleceğine nasıl yön verdikleri detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bölüm içerisinde, gençlerin sivil toplum örgütleriyle olan etkileşimlerinin onların toplumsal kimliklerini nasıl şekillendirdiğini, toplumsal değerleri nasıl içselleştirdiklerini ve bu süreçlerin onların kariyer ve kişisel gelişimleri üzerindeki etkilerini analiz edecektir.

Bu bölümün amacı, gençlerin sivil toplum katılımının, toplumsal yapıları nasıl dönüştürdüğü ve bu yapılar içinde gençlerin nasıl roller üstlendiği konularına derinlemesine bir bakış sağlamaktır. İncelemeler, sivil toplumun gençlerin bireysel ve toplumsal etkinliklerine sağladığı katkıları ve bu katkıların gençlerin hayatları üzerindeki dönüştürücü etkisini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın dördüncü bölümü de iki ana tema altında şekillenmektedir. İlk tema "Benimsenen Değerler, Değer Değişimi, Özneleşme ve Sivil Toplum" başlığı altında, sivil toplumda kazanılan değerler ve bu değerlerin değişim süreçleri, hak temelli bakış açısından adalet, eşitlik ve farklılıklarla bir arada yaşama olanağına odaklanılmaktadır. Ayrıca, aktif yurttaşlık bilinci ve diğerkamlık kavramları da bu çerçevede değerlendirilmiştir.

Bu bölümün ikinci ana teması ise, gençlerin gelecek algılarına, umutlu ve mutlu olma hallerine dair perspektifler sunmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla, gençlerle ilgili genel algılar ve sivil toplumun gençler için oynadığı rol bu bölümde işlenmiştir.

4.1. BENİMSENEN DEĞERLER, DEĞER DEĞİŞİMİ, ÖZNELEŞME VE SİVİL TOPLUM

Girdiğim ilk gün "ne yapıyoruz burada" diye sordum; bir çemberde, haftalık toplantıdaydı, onlar da bana "ne yapalım?" diye sordular. Her yere olduğu gibi okula başka yerlere dahil olduğum kendimi geliştirmek için gittiğim herhangi bir yerden farklı olarak, yani herhangi bir yer gibi ben "bir şey yapıyordur burada ve ben dahil olmak istiyorum" diye söyledim ve onlar bana "ne yapıyoruz, yani ne yapalım?" diye yeniden sordular. Bu çok farklı bir deneyimin başlangıcıydı; bunu bütün geçirmiş olduğum 23 yıllık deneyimin sonunda metaforik bir yerden anlatmıyorum. Gerçekten yaşanmış yani gerçekten bana "ne yapalım" diye sordular. O günü çok iyi hatırlıyorum ve bu benim için bir dönüm noktasıydı. Çünkü o az önce bahsettiğimiz gençlerin özgürleşmesi ve kendileri karar alabilmesinin temeliydi bu... (G20)

4.1.1. Sivil Toplumda Kazanılan Değerler ve Değer Dönüşümü

Çalışmanın bu bölümünün ilk alt başlığında, sivil toplum örgütlerinde aktif gençlerin, değerler dünyasının analiz edilmesine odaklanılmıştır. Değerler, bireylerin eylemlerinde ve hayat pratiklerinde yol gösterici, yönlendirici rol oynayan soyut dayanak noktalarıdır (Kuçuradi, 1971: 13). Değerler, hayatta rehber ilkeler olarak işleyen sosyal olarak kolektif inançlar ve inanç sistemleri anlamına gelir. Bireylerin, kimliklerinin şekillenmesinde rol alan değerler; davranış ve tercihlerinde, kariyer seçimlerinde, kurdukları ilişki ağlarında ve destekledikleri normatif düzeni belirlemektedir (Lijad, 2019: 5). Değerlerin farkı ve önemi, sadece tutumları, tercihleri ve istekleri ifade etmekle kalmamalarıdır, aynı zamanda arzulamaya değer olanın fikrini de içermektedir. Değerlere bağlı yaşam pratikleri, sadece toplumsal normlar tarafından belirlenen yapmak zorunda olduklarımız değil, yapmak istediklerimizin de çerçevesini oluşturur (Tsirogianni & Gaskell, 2011:

442). Görüşülen gençlerin değer dünyaları ve evrensel değerlere dair atıfları, biri hak temelli bakış açısı ve diğeri aktif yurttaşlık olmak üzere iki alt başlıkta ele alınmaktadır.

4.1.1.1. Hak Temelli Bakış Açısı; Adalet, Eşitlik ve Farklılıklarla Bir Arada Yaşamaya Dair

Hak temelli yaklaşım, evrensel değerleri de kapsayan bir çerçevede; tüm insanların, canlıların ve doğaya ait olanın haklarının herkes için uygulanmasının teşvik edilmesini temel almaktadır. Araştırma katılımcılarının sosyalizasyon süreçlerinde oluşan sosyal sermayelerinin, bir önceki bölümde detaylandırılan ve sivil toplum ilişkileri içerisinde oluşan değerler dünyasındaki değişimin en derininde adalet, eşitlik ve farklı olana dair algıların yer aldığı görülmektedir. Katılımcılara sivil toplumun onlar için ne ifade ettiği, bu alanda neleri öğrendikleri bu öğrendiklerinin onlar için önemi sorulmuştur.

Ne yapmam gerektiğini, nasıl mücadele edebileceğimi öğrendim temelde. Bana o yapabilme gücünü, değiştirebilme gücünü tam olarak vermese de o hissi verdi, cesareti de verdi. Bence i bilmiyorum, açtı mesela beni. Şey konuşurduk biz terapide bana derdi terapist; sen kendin şöyle hissediyorsun, yani küçücük bir dairede ama aslında böyle bir yerde değilsin. Hani, bu haklarımı öğrendikçe ya da bir şeyler yapabileceğimi gördükçe, zorladıkça, direndikçe mesela alana dair söylüyorum bunu, sivil topluma veya partilerle o alan genişliyor ve bunun yolu bu, bunu öğrendim. Bu çok iyi geldi bana yani. Çünkü hiçbir şey yapmadan beklemek korkunçtu. (G5)

Sahip olduklarım ki çok az şeye sahibim zaten; benim lüksüm değilmiş ki hakkımmış. Eğitim, seyahat, kendimi ifade etmek, tercihlerim bunlar hakkımmış. Hani bende o güç yokmuş, lüks değilmiş ve o çok büyük bir aydınlanma ve şeydi, yeni bir kapı. Kendimi çok sorguladım ve aydınlanma da öyle bir yerde oldu işte [dernek ismi söylüyor] ile beraber de oldu. Aslında orada, çünkü hak temelli bakmak falan başlamıştı o muhabbetler. (G5)

Sorunu kendiniz yaşamadığınız sürece onu içselleştiremiyorsunuz. Yani karşılaştığınız bir adaletsizlik sonucunda adaleti aslında ne kadar önemli olduğunu ifade ediyorsunuz ya da eşitsizlik noktasında o eşitliğin ne kadar önemli olduğunu fark ediyorsunuz. Bu tam anlamıyla bir süreç aslında. Mesela savunuculuğun ne kadar önemli olduğunu ben aslında; evet çok fazla savunuculuk eğitimi aldık, evet bunu bize anlattılar tamam, belki kendi yaşamadım ama bir kişinin hayat hikayesinde, bir kadının hayat hikayesine tanık oldum; onun hayat hikayesini dinlediğimde mesela onun haklarına dair değerlerin bende oluşması sebep oldu. (G6)

Sivil topluma baktığımız zaman ana temeli, hak üzerine çalışıyorsanız; ana temeli insan ve hani insan olduğu için dünyaya geldiği için temel hakları var ve bu temel hakkında erişimi çok ket vurulmuş olan bir topluluk da var. Her hakka eşit şekilde erişebilen bir toplum da var. Biz biraz zor kısmından girdik. Kendim için söylüyorum, zor bir yerden girmiştik bu sürece. Eşit hakları geçtim, hak bilincinin olmadığı bir

yerden girdim, ben bu toplumu çalışmaya başladığımda. O da şunu doğurdu, yani hakları en iyi nasıl bilebilirsiniz ve yayabilirsiniz? O ülkenin kanunlarıyla o ülkenin belirlediği yasalarla ve bu yasaların iyileştirilmesiyle. (G1)

Sivil toplumda açılan diyalog alanının, hak temelli öğrenmenin önemli bir zemini olduğu şöyle ifade edilmektedir:

Sivil toplum bunu, yani insan hakları değerleriyle yapıyor en temelde. Öncelikle diyalog alanı oluşuyor; diyalog alanı beraberinde cümlelerin dökülmesini; cümlelerin dökülmesi, cümlelerin çarpışmasını; cümlelerin çarpışması da fikirlerin olgunlaşmasını sağlıyor. Bu da dolayısıyla bir şekilde bunun altını çizerek sürüyorum, buna daha fazla zaman ayıran, zihin ayıran insanlar üzerinde oluyor. Yoksa bir sürü sivil haklar, insan hakları oturumları oldu, Türkiye'de bir sürü aktif vatandaşlık oturumları oldu. Şimdi bizim uzaya çıkmamız lazımdı bu konularda. Ancak şu var, benden öncekiler de benim bunları konuşabileceğim alanları açtı, ben de şimdi bu alanı genişletmeye çalışıyorum. (G4)

Katılımcıların ifadelerinden, sivil toplumun sunduğu hak temelli yaklaşım, bireylerin hem kendi haklarına olan bilinçlerini artırmış hem de başkalarının haklarına saygı duymalarını pekiştirdiği anlaşılmaktadır:

Ben hak temelli yaklaşım açısını, bakış açısını sivil toplumla öğrendim. O zamana kadar şey, gayet ilgiliydim bireysel olarak da haklarımı öğrenmeye çalışan ve bunu uygulayan ve başkalarının haklarını gasp etmeyen bir insan olduğumu söyleyebilirim. Hmm, sonrasında hak temelli bakış açısı dendi dedim ne bu? hani işte bir genç var, gencin işte şu belge ve bildirgelere dayalı ya da işte şu uluslararası sözleşmeye dayalı bir hakkı var ya da işte kadın var, kadının İstanbul Sözleşmesi'ne dayalı hakları var, ülke bunu imzaladı ya da işte Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi var genelde hep sözleşmeye atıf atılır ama bilmiyorum neyse buna yönelik olarak işte benim bir hakkım var. Ben bir şey yaptığım zaman bir şey yapmak istediğim zaman bu bakış açısıyla bakıp hareket edebilirim. (G3)

Hak temelli bakış açısını şöyle tanımlıyorum. Bence kurallarla ilgili değil, ahlakla ilgili olan bir, haklar bütünü var, kişinin işte ya da bir topluluğunun oluşmasındaki ahlaki şeyleriyle olması gereken mesela kadına saygı, eşitlik, bireylere eşit davranılması ya da hayvanın hakkına saygı gibi.)

Sivil topluma girdiğimde hak temelli bakış açısına toplulukla sahip olabileceğimi öğrendim. Ve adalet istediğimiz şey işte, mülteci çalışmaları ağındaydım, orada biraz daha yoğunlaştı, mülteci olmadıklarını öğrendim ve işte mülteci olmaları gerektiğini çünkü bazı haklara sahip olmaları gerektiğini, haklara sahip olurlarsa daha iyi bir hayata sahip olabileceklerini ve bir insanın daha iyi bir hayata sahip olması, işte eğitime eşit bir şekilde erişebilmesi, hastaneye gidebilmesi gibi şeyleri öğrendim. (G3)

Aktif Fesefe'de [bir dernek] aslında yavaş yavaş duymuştum. Birazcık orada da bahsediliyordu. Sonra işte şey oldu. Bir gün hangi atölyeydi, Demokrasi ve İnsan

Hakları'ydı orada işte dünya vatandaşından bahsediyorduk. Evet, yani gerçekten şey olmak lazım, yani aynı dünyadayız, hepimiz aslında dünyalıyız bir şekilde ve ben dünya vatandaşım. (G7)

Sivil toplumla etkileşim içinde olmak, katılımcılara uluslararası sözleşmelere ve yerel yasalara dayanan hakları uygulama ve savunma yetisi kazandırmıştır. Bu süreçte, bireysel hakların yanı sıra toplumsal haklar konusunda da bir bilinçlenme yaşanmış; mültecilerin hakları gibi daha geniş topluluklara yönelik adalet ve eşit erişim konuları ön plana çıkmıştır. Ayrıca, hak temelli bakış açısı ahlaki değerlerle de iç içe geçmiş, kişisel ve toplumsal düzeyde saygı, eşitlik ve adalet gibi değerlerin hayata geçirilmesine olanak sağlamıştır. Sivil toplum etkileşimleri, katılımcıları "dünya vatandaşı" olarak düşünmeye ve global bir perspektiften haklara yaklaşılmaya teşvik etmiş, böylece bireylerin sosyal adalet ve insan hakları konularında daha etkin ve bilinçli hale gelmelerine katkıda bulunmuştur.

Haklar kümesinin içinde yer alan sivil ve sosyal hakların bilinmediğinin ve bunu öğrendiği yerin sivil toplum olduğunu katılımcılardan biri şu şekilde paylaşmaktadır:

Şu bilinci kazandım ben sivil toplumla birlikte, okuduğum bölümle alakalı, bir hak bilinci var ve bu hak bilincinin toplum tarafında bir karşılığı yok çünkü bilinmiyor. Yani temel baz şeyler var; yaşam, işte eğitim, barınma ama biz sadece şunu konuşabiliyoruz; yaşam. Şimdi barınmayı, istihdamı sonraya atıyoruz. Yani o kadar temel bir şey ki bu, bunun üzerine hiç çalışma yapılmamış olması da ve hani toplumda da bunun yer almaması, toplumda da bunun bir karşılığının olmaması bana bu süreci daha çabuk öğretti. Bu alanda çalışabilmemin daha elzem olduğu, daha önemli olduğunu gösterdi. Onun için bu beceriyi bana çok çabuk kazandırdı diyebilirim, sivil toplum. (G1)

Sivil toplumun bir örgütlü hareket olarak, temel olarak insan hakları temelinde yükseldiğini dile getiren bir katılımcı, Türkiye'de yaşanan hak ihlallerinin altını çizmektedir:

[sivil toplum hayatında olmasaydı ne olurdu ?] Buna Nazım Hikmet dizeleriyle cevap vermek istiyorum... bu birazcık şey gibi; hani sensiz de yaşarım ama seninle bir farklı yaşarım diyor ya Nazım yani birazcık öyle ya. Çünkü şöyle kurguluyorum, aslında işin gogoyu bir tarafa ben birazcık bunu şöyle kuruyorum, ben bu değerlere bir şekilde sahip olabilirdim. Bunu da şuna bağlıyorum, hani iyi kötü temel eğitimden geçtim. Hani bir şekilde yine üniversiteye girerdim ve işte o hareketin görünürlüğü yani sadece Lgbti için söylemiyorum, bunu genel insan hakları, örgütlü hareket, yani o insan hakları meselesinin kendisinin çok fazla Türkiye'de gündem oluyor olması, insan haklarının görünür bir şekilde ihlal edilmesi, elbette öğrenebilirdim. Ancak sivil toplum olmasaydı böyle mi olurdu bilemiyorum. (G10)

Sivil toplum ilişkileri içerisinde edinilen değerlerden birisi toplumsal cinsiyet eşitliğine dair kavramsal ve pratik farkındalığın artışı olarak paylaşılmaktadır:

İçinde bulduğum ülke, toplum ve içinde bulunduğum yaşadığım küçük şehir dolayısıyla, kadın olarak birçok şeyin bilincinde olmadığımı farkındaydım. Yani ne haklarımı, ne a söz sahibi olduğum birçok yerde ne kadar sessiz kaldığımı, en basitinden en yakın örneği ile annem örneği hani annemin içinde yaşadığı bazı durumları ve içinde bulunduğu bazı durumlara aslında ne kadar söz sahibi olduğumuzun farkındaydım. Ama bunları nasıl teorideki yerlerini bilmiyordum ve açıkçası pratikteki yerini de bilmiyordum. Hani yani öbür gün karşıma bir insan gelse bir kadın olarak kendimi nasıl savunabilirim ya da herhangi ben dışında herhangi ezilen bir kadının orada aslında hangi haklarına sahip olduklarını bilmiyordum. Dolayısıyla bu konu her zaman benim için önemliydi. Büyük bir öğrenmeydi. (G8)

Yani şey çok net toplumsal cinsiyet eşitliği, hep vardı zaten ama çok da daha böyle kavramsal olarak, özellikle bu alana girdikten sonra çok daha fazla geliştiğimi hissediyorum. İşte Lgbti alanında özellikle böyle queer teori falan, hani cinsiyetler akışkandır falan bunları çok bilmiyordum içindeki alana girdikten sonra yine bunlara dair farkındalığım yüksek oldu diyebilirim. Onun dışında yani özellikle bu etnik kimliklerle ilgili çok bir fikrim yoktu. Dediğim gibi öyle bir çevreden gelmedim. Çünkü ben [büyüdüğü kent] yetiştim. Yani orada açık böyle yani şey yoktu gerçekten bunlarla ilgili burada öğrendim. Mesela şeyi çok öğrendiğimi düşünüyorum, ben gerçekten hiçbir Kürt tanıdığım yoktu şu an yani arkadaşlarımla, yani yakın arkadaşlarımla çoğu Kürt ve böyle şey çok bariz bir yakınlığımız var. (G19)

Sürekli atölyelerde yer aldım, toplumsal cinsiyeti olsun, hak temellilik işte politika nedir, gençlik politikaları işte bilgilendirmeler falan hala da katılıyorum. İşte e tabii çok fazla şey öğrendim yani, gerek cinsiyet yönelimi ile ilgili gerek belediyelerin iç prosedürleri ile ilgili gerek işte bir işte gençlik meclisinde yasa nasıl geçiyor... O kadar çok farklı konularla ilgili bilgi sahibi olmak gerekiyor ki aslında sivil toplumla bir şeyler yapabilmek için, o tabii beni çok geliştirdiği bir noktada. (G16)

Sonra ama toplumsal cinsiyette de çok içli dışlıyım, toplumsal cinsiyet aktivist eğitimine katıldım, çok güzel geçti yani beni şey yapan nasıl diyeyim; ferahlatan, ferah ferah bir alandı çünkü. Nasıl diyeyim, o solculuğun şeyi yoktu, kasveti... Bu kesinlikle bu arada inanılmaz güzel bir alan. (G13)

Katılımcıların sivil toplum tecrübeleri, özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği ve hak temelli aktivizm konusunda derin bir bilinçlenme sürecini tetiklemektedir. Bir yandan, kadın olarak kendi haklarının farkında olmama ve sessiz kalma durumlarına dikkat çekilirken, diğer yandan bu farkındalığın pratikte nasıl uygulanacağını keşfetmek bir öğrenme deneyimi oluşturmaktadır. Sivil toplumun sunduğu atölyeler ve eğitimler, katılımcılara toplumsal cinsiyet eşitliği Lgbti+ hakları ve etnik kimlikler konusunda kapsamlı bilgiler sunmuş, bu alanlardaki teorik bilgiyi somut örneklerle pekiştirmiştir. Katılımcılar, farklı kültürel ve etnik arka planlardan insanlarla kurdukları dostluklar aracılığıyla, toplumsal önyargıların üstesinden gelmekte ve daha kapsayıcı bir toplumsal anlayış

geliştirmektedirler. Sivil toplum ilişkileri aracılığıyla kazanılan bu bilgi ve deneyimler, katılımcıları politika yapım süreçlerinde daha etkin rol alabilecek, toplumsal cinsiyet eşitliği ve hak temelli politikalar konusunda bilinçli bireyler haline gelmelerinde etkili görünmektedir. Bu deneyimler, aynı zamanda katılımcıların kendilerini daha özgür ve ferah hissetmelerine olanak tanıyarak, kişisel gelişimlerine de katkıda bulunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sadece kavramsal olarak değil pratikte de karşılığını olduğunu bir katılımcı şöyle aktarmaktadır:

Bana üstten bir bakış yoktu işte, ne bileyim daha ben yeni üyeyken 3-2 aylık gönüllüyük, bir toplantıya gitmiştik, toplantı yani şey yapıyoruz, birlikte oturup neler konuşacağımızı planlıyoruz, çok hoşuma gidiyordu. Bir de işte bir kadın olarak söz alıyorsun işte; bir erkek söz alıyorsa işte, kadın da alacak falan, biz bunu aşırı dikkat ediyorduk. Hani herkes eşit söz alacak falan filan diye, kimse böyle fazla kendisini öne çıkarmak gibi bir çabası yoktu, kimsenin... herkes eşit bir şekilde söz almaya çalışıyordu, çok hoşuma gidiyordu. (G7)

Önyargılarla ve ayrımcılıkla mücadele, hak temelli bakış açısının bir açılımı olarak; eşitlik, etnik ayrımcılığa karşı tutum gibi ifadelerde yoğunlaşmakta ve bir arada yaşamın temel koşulu olarak "farklı olana saygı"yı ön plana çıkarmaktadır:

Basit şeyler aslında istediğimiz şeyler çok zor değil. Hani insanların her şeyiyle, her şeyiyle insanlara saygı duyabilme bilincini öncelikle aşılamaı çok isterdim. Sonra o ırkçı ve hani o ırkçı zihniyetleri, o kesimlerde ortadan kaldırmayı çok isterdim. Zaten ufak ufak başladı mı oturur yani bir şeyler diye umut ediyorum. (G8)

Sadece aile ile olmuyor, içinde bulunduğumuz çevre, arkadaş, çevremiz muhatap olup çok sık muhatap olduğumuz insanlar bizde çok kalıcı değişikliklere sebep olabiliyorlar. Dolayısıyla ilk o aileden başlayıp, o insanların en çok muhatap oldukları çevreyle devam edip, toplumda gerçekten köklü bir değişim yaratmak bir bilinç oluşturmak. Oradaki bilinci oluşturacağın şeyler, elementler diyeyim, kavramlar diyeyim; ya bir kere en basitinden bir insanın savunduğu düşüncesi, tutumu davranışı; herhangi bir konudaki yaklaşımına saygı duymamız gerektiği bilinci bile daha toplumda yok. (G8)

Sivil alandaki tabii ki o ayrıştırdığımız bu hak temelli örneklerdeki, kesimlerdeki o ideolojinin, düşüncenin nereden geldiğinin hiçbir öneminin olmaması ve kesinlikle sınırların olması. Yani karşı taraftaki insana kesinlikle saygı duyma gerektiği her konuda ve hani işte duygu düşüncelerine önem vermen gerektiği konularında çok çok müthiş bir duygu patlaması yaşadım diyebilirim. Çünkü orada bir önemi yok, yani benim nereden geldiğim kim olduğum, düşüncem oradaki ortak amaç neyse; o ortak hedef ve amaç uğruna herkesin elinden gelenin yapmasının yeterli olduğunu bilmek çok rahatlatıcı bir noktaydı açıkçası. (G5)

Ben sivil toplumda insanların özgür olması gerektiği, kimsenin hayatına kimsenin karışmaması gerektiğini, bunun sivil toplumdan öğrendim. Sivil toplumla tanıştığım insanlardan öğrendim. Bu konuda okey şöyle, katı normlarım yoktu, hani aşırı milliyetçi, aşırı böyle insanlara zaten dışlayan bir insan değilim. Ama bazı kavramlarda açıkçası şu an baktığım zaman dönüp baktığım zaman yanlış, onlara değerler üzerinden gittiğimi o dönem hissettiğim, bazı ayrıştırıcı durumlar yapmış yapmışım yani o dönemlerde; bunun sivil toplum temelini attı diyebilirim. Çünkü ben şunu öğrendim, insanlar özgür kimsenin hayatında kimse karışamaz. Ben bunu sivil toplumdan öğrendiğimi kesinlikle söyleyebilirim. (G18)

Katılımcıların sivil toplum tecrübeleri, toplumsal değişim için saygı kültürünün gelişiminin derin bir etkiye sahip olduğu yönündedir. Onlar için, basit bir dilek olarak başlayan saygı ve anlayışın toplumda yaygınlaştırılması, ırkçı ve ayrımcı zihniyetlerin azaltılması yolunda umut vaat eden bir süreç olarak görülmektedir. Katılımcılar, sivil toplum faaliyetlerinin, bireylerin aile ve yakın çevreleriyle olan etkileşimlerinin ötesine geçerek, daha geniş toplumsal çapta bilinç ve davranış değişiklikleri yaratma potansiyeline işaret etmektedir. Bu süreç içerisinde, bireylerin farklı düşüncelere, inançlara ve yaşam tarzlarına saygı duymaları gerektiğinin altı çizilmektedir. Sivil toplum deneyimleri, bireylerin kişisel ve toplumsal düzeyde saygı, özgürlük ve ayırım yapmama gibi değerleri ön plana çıkarmalarında ve bu değerler etrafında anlayış geliştirmelerinde etkili olmaktadır. Sivil toplumun sağladığı bu açık ve özgür ortam, katılımcıların kendilerini ifade etme ve toplumsal değişime katkıda bulunma yollarını keşfetmelerine olanak tanımaktadır.

Dünya vatandaşlığı; işte her ırka her gruba karşı böyle bir sevgi, bir empati, besleme. Benim ailem Kürtlerden nefret ediyor maalesef ki benim küçüklüğümde beri. Ailemden, "Kürtlerden uzak dur uzak dur, onlarla arkadaş olma ve hani evlenme". Bende de Kürt arkadaşım varken ortaokulda ben çekiyordum buna ailemi söylemeye hani orada şeyi öğrendim ya Kürtlerin hakları var. Bununla birlikte, zamanla şöyle savunuculuk işte bilmem translar var, lezbiyenler var, bakış açım genişledi açıkçası. (G7)

Özgürlükçü bir yapıdaydım, insanların yine hayatını kimsenin karışmaması gerektiğini bilmiyordum. O dönem şu vardı, sivil toplum dönemindeyken üniversite dönemindeyken dediğim gibi aşırı milliyetçi değildim ama böyle, asıl bakış açısı diyeyim yani terör konusunda işte böyle milliyet aydınları vardı ya işte Türk Suriyeli şudur, budur vesaire o zaman şey hissediyordum, yani yapıyordum, dışlama hissi vardı içimde. Hani bunu her yerde yaşıyordum işte Suriyelilere gönderelim işte, Kürtleri şöyle yapalım, böyle yapalım bu değerlere sahip değildim. Bunu açıkça dile getirmiyordum ama içten içe kendim diyordum. O dönem öyleydi ama özgürlük, bu önyargıların olmaması gerektiğini, temelini sivil toplumda öğrendim diyebilirim. (G18)

Sivil topluma adım attığı, gönüllülüğe başladığı ilk günü paylaşan bir katılımcı, önyargılarına dair oldukça etkileyici bir deneyimi ve sonrasında gelen farkındalığı, değişimi şu şekilde anlatmaktadır:

Öyle bir girişi olur ya aşağıya doğru öyle bir yoldan giriyorsun ilk zemin kattan ama yani o yoldan inerken öyle bir koku çarpıyor ki sana; yani ben o alışveriş merkezlerinde, yollarında o kokuyu almadım, ben Gül Sokak'ta gezerken o kokuyu almadım; yani hayatımda ilk kez hani bir mülteci kokusu bilmiyorum, ağır bir koku... Arkadaşım da aynı şekilde, çünkü, o da babasının diktiği villada oturan bir tip. E, haliyle bir korku hissetmişim ben, "acaba dönsek mi yanlış mı yaptık falan?" Hani o aslında orada çarpan koku sadece saf bir duyu değil, bayağı ön yargılar çarpıyor yüzüne. Biz girdik içeriye tabii kalabalık çok fazla, Suriyeli var ya da farklı yerlerden gelen işte mülteci diyelim mülteciler var biz yine de bir girdik, orada bir şekilde gönüllüğe başladık ama tabii ben ilk gittiğim haftalarda eve bir geliyorum, çılgınca duş alıyorum falan, pis hissediyorum kendimi. Çocuklara resim yapmayı işte, ne bileyim atölyelerdeki düzeni sağlamaydı, çocuklar soru sorarlarsa onlara cevaplamada destek oluyoruz, aslında çocuklara ablalık ediyorduk gibi bir şeydik. Ama o yaptığımız, o minimum düzeydeki şey bile, o kadar çok şey değiştirdi ki bende. Ben o kokuyu bir daha almadım hakikaten yani o çocukla kurduğum ilişki bana hakikaten insana insan olarak bakmayı öğretti. Bu benim hayatımda erdiğim en büyük şeylerden, en büyük derslerden biri bence. Çünkü Suriye'den gel, Ukrayna'dan gel, İngiltere'den gel, Doğu'dan gel, Batıdan gel umurumda değil! Yani karşı komşulara bakma, türbanını da görme şeyim de aslında biraz da buradan geliyor insana insan olarak bakacaksın. Çünkü günün sonunda o çocuk "Suriyeliyim ben abla ama sana sarılabilir miyim? diye gelmiyor ki, insan olarak geliyor sana, o gün ona gösterdiğim ilgiden dolayı bir teşekkür ediyor aslında, ve sen o çocuğun hayata dokunabildiğini görüyorsun. Çünkü bir yandan o çocuk sana anlatmıyor, ama orada başka Suriyeli çalışanlar da vardı ve sana gerçekten oturup bir öğle arasında bir kahve arasında evlerinin başına nasıl bombaların geldiğini, nasıl bombalandıklarını anlatıyor ve nasıl kaçtıklarını anlatıyor. Bunlar böyle gözünü kapatıp da, hani bir çekirdeğini alıp da ne bileyim izleyeceğin olaylar değil. Yani bunlar özümseme gereken olaylar. Ve böyle böyle aslında oradaki işte 16 ay falan gönüllülük yaptım ve oradaki süreç aslında yavaş yavaş bende böyle pencereler açmaya başladı. Ve ben oradaki maneviyatı hiç kaybetmedim, hala kaybetmedim, aksine deli gibi yaşamak istiyorum o maneviyatı yaşayamadığım için şu aralar çok üzgünüm, yani eksik hissediyorum. Bence asıl hani temel katkı da, değer de insana insan olarak bakmaktı. Bu da ne anlama geliyor, aslında açmak gerekirse, yani temel bir insan hakları düsturu vardır, bir kuralı vardır; dil, din, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim vesaire hiçbir şey ayırt etmeden insana saygı duymak; bu bir kazanım çok da büyük bir kazanımdı. Yani hakları, sadece yasanın ilk sözleşmesinde yazan bir maddenin ötesinde onu özümsemekle alakalı. Hani insan onurunu koruyalım değil mesele sadece, yani bir insanla sen karşı karşıya geldiğinde, yani hangi partiden olursa olsun, ne kara çarşafı olsun veya olmasın ya sen o insana onun ötesine bakabiliyor musun? Sen o insanla bir iletişim kurabiliyor musun? Hem o iletişimi kurarken ön yargına en aza indirebiliyor musun? Ve bir düzlemde buluşabiliyor musunuz? İnsani olarak diyorum. Bu benim için çok önemliydi ve ben bunu kazandığımı düşünüyorum, sivil toplum çalışmalarıyla. (G14)

Katılımcının sivil toplum deneyimi, önyargılardan arınma ve insan haklarına duyarlı bir bakış açısı kazanma sürecinde dönüştürücü bir rol oynamıştır. Mülteci toplulukları ile etkileşimler, başlangıçta hissedilen yabancılaşma ve rahatsızlık duygularını, insanlar arası ortak değerlere dayanan derin bir saygı ve kabul hissine dönüştürmüştür. Bu süreçte,

her bireyin temel eşitlik ve onuruna saygı, cinsiyet, etnisite veya dini inançlardan bağımsız olarak öne çıkmış, bu da katılımcının sosyal adalet ve toplumsal katılım konularında daha bilinçli ve etkin bir rol almasını sağlamıştır.

Sivil toplumdaki faaliyetinin “farklı olanla” tanışması, karşılaşması için alan yarattığının altını çizen bir katılımcı bunu şöyle dile getirmektedir:

Her zaman sorumluluk bilinci yüksek olan bir insandım ama direkt mesela o beni şey etkiledi; biraz daha hep mesela bahsettim işte ben i [büyüdüğü kent] hep yaşadım, çevremde böyle arkadaşlarımda genel olarak bu yaşta, böyle aile evinde yaşayan eden böyle insanlar. Sivil toplumda bambaşka, bambaşka bölgelerden, her açıdan o politik görüş olarak olabilir, hayat görüşü olarak, yani yaşayış biçimi, yetiştirilme tarzı olarak bir sürü farklı insan var ve diyorsun ki yani böyle şeyler de varmış, tanışyorsun, yakınlaşıyorsun, paylaşıyorsun. (G15)

Bireylerin, toplumsal olanla ilişkisinde kendisine güvenli alanlar oluşturduğu ve bu güvenli alanlar içinde kendisine benzeyenlerle var olduğunu belirten bir katılımcı; güvenli alanların dışına çıkmak, kendisine benzemeyenlerle karşılaşmak ve bunu yine güvenli ortamda gerçekleştirmek için sivil toplum yarattığı, genişlettiği alanlara dikkat çekmektedir:

Sivil toplum biraz böyle fanusunu genişlettiğim bir alan. Hani neyin fanusunu? içinde yaşadığın bir alan, ben mesela sivil toplumla ilişkilendiğim alanların dışında hep şeyi gözlemliyorum; herkesin kendince bir fanusta yaşıyor ve yani bu kötü veya eleştirmek için söylediğin bir şey değil, bunu ben de yapıyorum; işte kendi güvenliğin için, kendi refahın için, mutluluğun için böyle bir fanus yaratıyorsun. İşte senin gibi düşünen senin gibi hayata bakan insanlardan oluşan ve sana kötü hissettirmeyecek, senin kötü etkilemeyecek insanlarla olacağın bir çevre oluşturuyorsun. Sivil toplum aslında seni rahatsız edecek, senin hoşuna gitmeyecek şeyleri de görebileceğin bir alan yaratıyor sana, ama bunun böyle bir çatışma ortamında değil. (G2)

Farklı olanı anlamak için, sivil toplumun yarattığı alana atıf yapan katılımcılar, dinlemenin yarattığı etkiyi ifade etmektedirler:

Farklı görüşler de var, farklı insanlar da var ve ben bunlardan bir şeyler alabilirim. Şu anda gördüğüm şey buyusa, bunun arkasında, ötesinde acaba neler neler var diye düşünüp adım atarsın sivil toplumda. (G12)

Kesinlikle hayatımda aldığım en büyük ders dinlemek. Yani insanlara ne kadar çok insan dinlersiniz. O kadar çok fikir sahibi olursunuz. (G9)

O kadar çok kutuplaşmışız ki karşıdakini dinlemiyoruz bile. Kulaklarımız hep böyle kapalı olduğu zaman da başkası tarafından söylenen fikri ne kadar duyabiliyorsun? Ne kadar bilgi sahibisin? Yani bu şey çok önemli, aslında konuşmak herkes konuşabilir ama herkes dinleyemez, yani dinlemek çok büyük bir iş konuşmak çok daha kolay, son bir buçuk saattir konuşan biri olarak söylüyorum belki bunu ama dinlemek başka bir erdem. (G1)

Katılımcıların paylaşımlarında; hak temelli sivil toplum örgütlerinin sağladığı alanda farklılıklara dair kazanılan bilincin, hayati öneme sahip bir sosyal sermaye birikimine yol açtığı görülmektedir. Kalıplaşmış değer yargılarındaki değişim, bireysel çıkara dayalı arzu ve hayat beklentilerinin yerine kolektif haklara dair beklenti ve talepleri koymaları ile gerçekleşmektedir. Katılımcı gençlerin, farklı olanla diyalogu ön plana çıkartmaları ve insan haklarına dair duyarlılık kazanmalarının, farklı kültürel ve etnik değerlere saygı duymanın ve hakların adil ve eşit toplumlar için bir temel olarak değerinin derinlemesine anlaşılmasına yol açmaktadır. Sivil toplumda gerçekleşen etkileşimlerin, bireylerin deneyimleyerek öğrenmeleri, önyargılarını sorgulamaları yoluyla; saygı, anlayış gibi ortak değerlerin inşasını sağladığı görülmektedir. Böylelikle hak temelli sivil toplum ilişkileri, genç bireylerin kültürel çeşitliliğin zenginliğini ve tüm insanlar (toplumlar) için bu çeşitliliği korumanın yararını sağlamak üzere hakların önemini takdir etmelerine yardımcı olmaktadır.

4.1.1.2. Aktif Yurttaşlık Bilinci ve Diğerkamlık

Mahallede dilekçe yazmayı bilen üç aşağı beş yukarı cümle kurmayı bilen kişilerden birisi bendim. Mahalleye baz istasyonu kuracaklardı, kurulmamasıyla ilgili muhtar benim yanıma geldi o zaman 17 yaşındaydım herhalde, tuttum ben şey yazdım hem dilekçe, hem basın metni; “biz buraya niye baz istasyonu istemiyoruz, radyasyon nedir, insana ne zararı var” falan arkamıza 20-30 tane genç, teyze, amca topladık falan onlarla, mesela mahalleye baz istasyonu kurulmasına izin vermedik. İşte mesela bu sivil toplum sana bunu öğretiyor, bunu okulda, lisede ya da orta okulda bizim hocalarımız ne yazık ki öğretmezler. (G4)

Aktif yurttaşlık, hak temelli yaklaşımla doğrudan ilgili bir öğrenme ve tutum değişikliğini de içeren bir kavram olarak ele alabilmektedir. Hak temelli yaklaşım, hak sahiplerinin haklarını tanıyıp, haklara ulaşmalarında bireylerin üzerine düşen sorumluluğun farkında olmak ve bu vizyona sahip olmak olarak tanımlanabilir. Aktif yurttaşlık ise, sahip olunan bu değerlerle ilgili eyleme geçme, sorumluluk almayı içeren davranışlar ve yaklaşımları temel almaktadır. Kendisini de içine alan, ancak kendisinin ötesinde tanımlı veya tanımlı olmayan birey, toplum ve ortak yaşam alanlarına dair söz, davranış ve tutuma sahip olması olarak ele allanabilmektedir. “Diğerkamlık”, bencilliğin karşısında yer alan bir

kavram olarak “başkalarının yararını da kendi yararı kadar gözetmek” olarak tanımlanabilir. Sivil toplumla ilgili olan her olgu içinde “diğerkamılığı” bir şekilde barındırmaktadır, çünkü sivil alan bir yandan da “kamusal” olanla, yani bireysel (özel) olmayanla ilgilidir. Diğerkamılık, “ortak iyi” arayışı doğrultusunda, bireylerin fedakarlıklarına vurgu yapan ve bu kamusal olanın yeniden düzenlenmesine yönelik pro-sosyal bir tutum ve eyleme biçimleriyle ilişkili bir kavramdır (Yeung, 2006: 25). Pro-sosyal tutum, başkalarına fayda sağlamayı, sosyal refahı desteklemeyi ve topluma olumlu katkıda bulunmayı amaçlayan davranışları ve eylemleri ifade eder. Bu tutum, bireyleri ve sivil toplum örgütlerini, kamunun, doğanın ve çevrenin iyiliğini destekleyip savunacak faaliyetlere katılmaya sevk eden altruizm, empati ve dayanışma gibi değerleri temsil etmektedir.

Sivil toplumun, araştırmaya katılan gençlere kazandırdıklarını anlamaya çalıştığımız bölümde, katılımcıların kendileri dışında olana dair dile getirdikleri “toplumsal sorumluluklara” dair vurguları dikkat çekicidir:

[sivil toplumun bu değerleri] sonradan vahiyle gelmiyor. Ya da bir gün okuduğum kitapla aydınlanmadım, bunun temeli bende ebetteki de vardı. İşte “sana ne” aslında ben değil, bunlarla ilgili herkes sorumluluk sahibi başka bir gezegen yok. Yani “içinde bulunduğu bir gezegene dair şey herkesin sorumluluğu var” dedirtebilecek bir görüşe sahibim. Böyle bir farkındalığı ve bu motivasyonu oradan [sivil toplumda] kazandım ben. (G6)

Küresel vatandaşlar kazanmak, yani bu küresel vatandaşlar, o eğitimden çıktıktan, birkaç eğitim sonra başka kuruluşlarla teması geçtikten sonra, birkaç yıl sonra kendi meslek hayatı, aile hayatı var. Arkadaşlık ortamında küresel gündemlerden bahseder, bunlar gibi çözüm önerisiyle ilgili fikir sahibi olmalarını sağlarlar. Kendi fikirlerini yaratan, fark yaratan, artık farklılıklarına erdeme dönüştüren insanlar... Bir söz vardır, yani bir öğretmenin sözüydü, kim söylemiş hatırlamıyorum ama hani iyi bir doktor, iyi bir mühendis olmaktan önce iyi bir insan olmaya çalışmak... ve hitlerin de çok iyi doktorları var. Ama bu doktorlar başka şeylerle alakalı, çok iyi bilim insanları çok yetenekli bir insanlar da vardı ama yaptıkları şey çok başkaydı. (G9)

Küresel gündemlerle ilgili sadece kendi kişisel, yöresel veya ulusal sorunlarıyla değil, dünyanın tamamına ilgilendiren sorunlarla ilgili. Düşünen okuyan harekete geçen insanlar, yurttaşlar diyelim vatandaşlar diyelim bunlara hangi ülkenin vatandaşlar vatandaşı olursa olsun kendi ülkesi etkilenmiyor olsa bile ki etkileniyordur, muhtemelen global düşünüyoruz, bu sorunlarla ilgilenen insan küresel konular deyince ne geliyor aklıma; insan hakları, adalet, eşitsizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, iklim krizi, sürdürülebilirlik. (G9)

Sivil toplum deneyimlerinin, katılımcıların küresel vatandaşlık ve sorumluluk duygusunun derinleşmesine katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu deneyimler, bireylerin mevcut

kişisel temeller üzerine inşa edilmiş bir bilinçle, kolektif sorunlara yönelik daha bilinçli ve sorumlu yaklaşımlar geliştirmelerini sağlamaktadır. Sivil toplum içinde kazanılan bu farkındalık, bireyleri ulusal sınırların ötesinde, küresel meselelere proaktif bir yaklaşım sergileme konusunda motive etmektedir. Katılımcıların sivil toplum etkileşimleri, sadece akademik veya teorik bilgiyle sınırlı kalmayıp, küresel gündemlere ilişkin pratik ve uygulamaya dönük düşünce ve çözüm stratejileri geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Bu süreç, onların mesleki ve sosyal yaşantılarında küresel konulara dair bilgiyi ve ilgiyi artırarak, etkili ve etik yurttaşlık rollerini üstlenmelerine zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla, sivil toplum faaliyetleri, katılımcıların sadece belli bir uzmanlık alanında değil, geniş toplumsal ve küresel çerçevede etkin, sorumlu ve bilinçli bireyler olarak kimlik oluşturmalarına etkili olmaktadır.

Aktif yurttaşlığı, hayatlarını sürdürdükleri kentlerin yaşamsal koşullarının iyileştirmesi olarak tanımlayan iki katılımcı bunu “kentlilik bilinci” olarak ifade etmektedirler:

Biraz böyle, ilk başta yaşadığım çevreyi savunmakla ilgili bir derdim var. Şehirde olmakla ilgili biraz böyle farkındalık yaratmakla ilgili bir derdim var. Hiçbir şey yapamıyorsan birinin kulağında bir su kaçır. Hani benim şeyim budur mesela? Ya biraz aslında, hakkımızı aramak ve hakkımızı savunmakla ilgili bir şey galiba. Hem o ülkenin vatandaşları olarak hem de bir şehirdeki bir vatandaş olarak. (G19)

Aktif yurttaşlık aslında tam evet, hani dediğim şeyin tanımı bu. Ve hani kendimi de o kavram içinde tanımlarım yani bana uyduğunu düşünüyorum. Mesela benim hanisivil toplumla iletişimi biraz iklim odaklı başladı. Mesela şeyden dolayı ne oluyor, şehirde neler oluyor? Hakikaten bir şehirli olarak ki şehirli olmak tercihim ve bunu böyle devam ettirmeyi düşünüyorum. Mesela şehir sağlığı, bu şehirde bir yaşayan insanlar olarak bu şehirde sağlıklı olmamız gerekiyor. Ne bileyim bu şehir bize ve içinde yaşayan insanlara sağlık getirmesi gerekiyor. (G19)

Hangi değerleri öğrendim? Kentlilik bilinci, bu da sizin kente karşı olan sorumluluklarınızın farkındalığı ve o kent için çalışmalar gerçekleştirmeniz gerektiği.. Kentimiz temelinde ilk başta bir farkındalık oluşturmak için amaç edindik kendimize. Sonra sosyal girişimcilik yine en önemlerinden bir tanesi. Gönüllülük, şeffaflık ve sürdürülebilirlik diyebiliriz ve tabi eşitlik. (G9)

Katılımcılardan bir diğeri, erken yaşlarda sivil toplumla tanışmasının çevresinde yarattığı etkiye ve ilgiye dair deneyimlerini şöyle paylaşmaktadır:

Mahallede dilekçe yazmayı bilen üç aşığı beş yukarı cümle kurmayı bilen kişilerden birisi bendim. Mahalleye baz istasyonu kuracaklardı, kurulmamasıyla ilgili muhtar benim yanıma geldi o zaman 17 yaşındaydım herhalde, tuttum ben şey yazdım hem dilekçe, hem basın metni; “biz buraya niye baz istasyonu istemiyoruz, radyasyon

nedir, insana ne zararı var” falan arkamıza 20-30 tane genç, teyze, amca topladık falan onlarla, mesela mahalleye baz istasyonu kurulmasına izin vermedik. İşte mesela bu sivil toplum sana bunu öğretiyor, bunu okulda, lisede ya da orta okulda bizim hocalarımız ne yazık ki öğretmezler (G4)

Mesela bizim mahallemizde, ben 16 yaşındayken ben şimdi sivil toplumla danışışım, diğer gençlerden farklıyım. Toplantılara gidip geliyorum falan. Boşanma davası olacak kadın gelip bana söylüyor, diyor ki kocadan boşanacağım ne yapmalıyım, 16 yaşındayım ama. Bak şu an mesela bunlar soruldukça hatırlıyorsun. Çünkü ben sadece evden okula okuldan eve; 100 kişiyi okuyor mahallede diyelim ki 90 tanesi evden okulu okuldan eve yapıyor ama ben okul dışında bir yerlere gidiyorum. (G4)

Yaşadığı çevrede, rutin olanın dışında, toplumsal olan konularla ilgili bilgi ve beceri sahibi olmanın kendisini farklılaştırması bu bireyin kendisine olan güveni arttıran deneyimlere işaret etmektedir. Dünya görüşü sahibi olmayı, rutin hayatın içinden çıkmak ve gördüklerini, yaşadığı toplumsal yapılarda yaymak olarak tanımlayan bir başka katılımcı, bunu “kabuğunu kırmak” olarak görmektedir:

Dünya görüşü olmalı. Bir insanın yani tek derdi işe gitmek, karnını doyurmak ve bunları gündelik yaşamak değil, zaten gündelik bir yaşamımız var, işte bir gün işe gidemedi, ertesi gün aç, buna kabuğunu kırmak deniyor. Belki kabuğundan çıkabilmek o kabuğunu kırabilme fikri düşüncesi hani bunu hayata, mahallelere yayabilir miyiz? düşüncesi beni kendine çok çabuk çekti ve hani bunun ne kadarını yapabiliriz fikri beni çok heyecanlandırmıştı. (G1)

“Kabüğünu kırmak” üzerine bir başka katılımcı, sivil toplumun açtığı alanı, değişim yaratan bir yolculuk olarak görmektedir:

Hayat sadece [üniversitesinin olduğu küçük kent] içerisindeki birkaç sokaktan ibaret olmadığını anlayabilecek, ya da sadece üniversiteye gelip gitmemeleri gerektiğini; farklı şeylerin, farklı insanların, farklı kültürlerin tanıyabilecekleri bir ortamı az da olsa onları açmaya çalışıyoruz. Mesela benim, yani benden öncekilerin de niyeti buydu ve ben kendimde bu değişimi fark edebiliyorum, görebiliyorum. Bunun da aynı şekilde diğer gençlerle de sürdürebilmek gerektiğini düşünüyorum. (G12)

İster istemez bir şeyleri tartışırken bir şeyler uyanıyor senin kafanda ve politikleşme sürecini daha sağlam adımlarla ilerletebiliyorsun. Yani bu noktada eğer bazı noktalarda kendimi daha çok geliştirebildiysem ve daha da netleştiyse kafamda birçok şey kesinlikle derneklerin ve sivil toplumla oluşmuş çevrem sayesinde diyebilirim. (G12)

Benzer bir çerçevede, sivil toplumun gençler için açtığı alanı, “öğrenmenin hızlandığı alan” olarak tanımlayan bir katılımcı, buradaki öğrenmenin bireyin kendisini fark etmesinden başlayan ve yayılan bir süreç olduğunu şöyle ifade etmektedir:

Öğrenmenin hızlandığı bir yer sivil toplum kuruluşları, yani üniversite evet ben 4 yıllık olsa hizmet eğitimi aldım, ama sosyal hizmete dair birçok şeyi sivil toplum kuruluşları sayesinde öğrendim. Yani bir insanın kendisi için ya da bir amacı için yapmak istediği herhangi bir şey, o amaçla bir araya gelmiş, o amaçla oluşturulmuş bir sivil toplum kuruluşunda çok farklı şeyler katabilir. Metotlarla çözüm üretebilir, organizasyon becerisini geliştirebilir. Burada sivil toplum kuruluşu içerisinde iş hayatıyla alakalı network oluşturabilir, toplum sorunlarına karşı yeni farkındalıklar oluşturabilir, toplumda algı yaratabilir ve kendisinin de aslında temelde başlayarak biraz da farkındalığı atar. Sivil toplum kuruluşuna giren birisi amacına uygun bir şekilde çalışan bir sivil toplum kuruluşuna giren birisi, öncelikle kendisini fark eder. Ben onu öyle olduğunu düşünüyorum ve öğrenme sürecini çok ciddi manada hızlandırır bununla birlikte. Özellikle katılım noktasında, yani halkın, vatandaşın, sivil topluma, siyasete, politikaya, akademiye, kente kararlar noktasında katılımını artırır. Bireysel olarak da toplumsal olarak da. (G9)

Gençlik çalışmalarını yerel katılım boyutunda değerlendiren bir katılımcı, karar alma mekanizmalarına etki etmenin, bireylerin öznesi olduğu konularla ilgili politika süreçlerinde yer almak olduğunu şu şekilde paylaşmaktadır:

Aslında belediye değil bütün yerel yönetimler ama işte Türkiye'de aktif yerel yönetim, belediye, bir şeyler yapıyor, sürekli ve deli gibi paralar harcıyor aslında işte konser veriyor, saçma sapan bir şeyler de yapıyor bazen. Biz de gençler olarak bir şekilde bir araya gelmişiz. Nasıl olduğu benim için de birazcık meçhul ama yani gençlik meclisi diye bir yerde ve amacımız aslında işte gençlikle ilgili yapılacak şeylerin, bizim kararımız olması. Onu ben şeye benzetiyorum birazcık, saçma da olabilir ama bu Avrupa'da self determinasyon hakkına, ona biraz benzetiyorum. Ben işte bu mahallede yapılacak çalışmayı hayatında hiç o mahalleye gelmemiş belediye başkanı karar vermesin gibisinden. Tabi yıllarca yerel çalıştığım için; bir noktada şey oluyor, gerçekten park bahçe işine dönüyor. Oraya döndürtmeden bir yerde de hem politika temelini de oturatarak hem de gündelik olarak da kararların gençlerle ilgili alınması, gençlerle ilgili kararların gençlerin almasını sağlamaya çalışıyorum. (G16)

Katılımın yerel boyutu ile ilgili bu değerlendirme, kamusal alanda öznel olarak örgütlenmenin tanımlanmasını "gençlerin kendi kaderini tayin hakkı" çerçevesinde ele almaktadır. Kendi kaderini tayin veya özbelirlenim kavramsal olarak, gençlerin kendi hayatlarını ve topluluklarını etkileyen kararları alma yetkisini onlara vermekle ilgilidir ve gençlerin sivil aktivitelere ve yerel yönetim yapılarına aktif katılımını teşvik etmeyi, görüşlerini ifade etmelerini cesaretlendirmeyi ve sosyal, ekonomik ve kültürel çevrelerini etkileyen politika yapım süreçlerine katılmalarını sağlamayı içerir. Eyleyiciler ve aktörler olarak gençlerin kendilerini ilgilendiren konularda örgütlenmelerini, sorumluluk almalarının ve girişimde bulunmalarının, onların iyi olma hallerini olumlu yönde etkilemektedir (Wray-Lake ve diğ, 2017: 3)

İçinde bulunduğu toplumu dönüştürmekte etkin rol almanın, politik bir tutum olduğunu keşfettiğini ifade eden bir katılımcı bunu değişimi şöyle dile getirmektedir:

Beni çok çeken, biraz daha bir şeyleri tartışabileceğim bir şeyler hakkında ne olduğu önemli değil, tartışılacak insanların olmasıydı, ilk beni etkileyen bu kadar insanın bir arada mutlu bir şekilde yaşamalarıydı. Ve [merkezin] binası çok güzeldi, bina çok keyifliydi. İlk zamanlarda ilk başlarda beni çok heyecanlandıran bir şey olmamıştı. Ta ki şehir dışına gitmeler başlayana kadar. Zaten biraz daha zaman geçince içinde biraz daha durunca diğer değişim de orada başladı, politikalara dair kelimelerin çoğunu orada öğrendim, politik olmanın anlamını.. Yaşadığımız yerle ilgili çözümleri ya da işte sorunların nasıl çözülebileceğini orada öğrendim. Topluma faydayla ilgili bir bilinç ben de o zamanlarda başladı ve bu saydıklarımın hepsi ilk 6 aylık dönemde. (G17)

Yönetime katılımı, sivil toplumda öğrendiği yönetim kavramı ile açıklayan bir katılımcı, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin yol gösterici olduğunu paylaşmaktadır:

Yönetim kavramıyla tanıştım, aslında iyi yönetim yani bu tam açıklayamıyorum hala kavramı da gençlerin, yönetime katılımı noktasında özel bir kavram, yani bir değer kattı bana. Sonra orada ben sürdürülebilir kalkınmayı hedefleri ile tanıştım, açıkçası, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin Aslında tam bir yol gösterici olduğunu öğrendim. (G9)

Aynı katılımcı yönetmek ve yürütmek arasındaki ayrımın oldukça geliştirici bir öğrenme olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Gençlik çalışması alanındaki inşaların temeldeki görevi yürütmek. Yani yönetmek değil, yürütmek kolaylaştırıcı olmak. Bu kavram beni çok şaşırtmıştı, mesela hiç karşılaşmadığım bir şeydi benim için. Orada aydınlandım, mesela siz bir yere başkan olduğunuzda orayı yönetmek için değil, orada kolaylaştırıcı olmak için varsınız. Orada gençlerin, yani siz oraya değer kattığınız sürece oradaki insanlar için daha kolay bir şeyleri yapabilecekleri, yani çalışmalarını kolaylaştırdığınız sürece fayda sağlayabileceğinizi ben sivil toplumda öğrendim ve bu beni çok geliştirdi. (G9)

Aktif yurttaşlığı, temsili demokrasinin genişlediği ve yönetime katılmanın, özellikle temsil edilemeyenlerin haklarının, seslerinin duyulması bağlamında ele alan bir katılımcı, görünmeyen öznelerin görünürlüğünde sivil toplumun büyük payı olduğunu düşünmektedir:

[sivil toplumun rolü] aslında şey, demokrasi biraz şey bir hikaye aslında; adı olan ama uygulaması çok olmayan bir hikaye. Yani bir katılımdan bahsediyorum işte sivil toplumda, yani insanların, halkın kendi kendini yönetmesi falan gibi böyle şeyler söylüyoruz ama çok temsili bir hikaye var orada. Yani toplumun da büyük kısmının aslında yönetimle kurduğu ilişki zaten oy vermeye dayalı bir ilişki ve bunu sandıktan

sandığa kuruyor. Sivil toplum bunu değiştirebilecek bir Şey. Hani insanların fikirler üzerine örgütlenebildiği bir alan, ve yani o mecliste temsil edilmeyen kitleyi görünür kılabileceği bir Şey. Sivil toplumun bunu değiştirebileceğini düşünüyorum, yani hani o yine temsilciliği bir noktada Şekillendiren, çeşitlendiren o çok sesliliği yaratabilecek bir Şey. (G2)

Bir başka katılımcı, katılımın “sivil itaatsizlik” boyutuna değinmektedir:

Sivil alan kitap dışında bir Şey öğretiyordu ya sana işte sivil itaatsizliği öğrendiğim temelde, ben gidip bir Şey yazıp basın açıklaması yapabilirim ya herhalde diyebiliyordum mesela. (G4)

Kendini ifade etme becerisini sivil toplumda oluşan alanlarda geliştiğini paylaşan bazı katılımcılar için bu bir dönüşümdür ve özgüvenin oluşumunda etkilidir:

[sivil toplum faaliyetlerinin] Beni çok geliştirdiğine, beni çok farklı... hani dediğim gibi yine de bilinçsiz biri değildim, bilinçliydim ama bana çok daha büyük büyük yani bilinçlenme kattı, burası çok farklı Şeyler kattı. Hani ben böyle konuşma etme anlamında da çok yine böyle çekinen bir insan değildim. Hani hitabet konusunda topluluğu önünde konuşma konularında ama başka bir Şeye dönüştüm. (G12)

Yeni bir Şey yaşıyorum ve karşı çıkmam lazım ve ben en başında meclise girdiğimde kendimi ifade edemem, edemezdim bu kadar Şey değildim; hakkım Şu, bunu yaparım falan diyemezdim. Yavaş yavaş atölye alıyoruz işte kapasite geliştirme, toplumsal cinsiyet işte bilmem neler falan, ben bir Şeylerin farklı olduğunu hissetmeye başladım, değişmeye başladım. (G8)

Aslında da aslında tek tek diyemem, bir de o kadar Şey yaşadıktan sonra... ama kendini ifade edebileceğin bir alan olması beni en çok cezbeden Şeylerden bir tanesi. (G9)

[dernekte] devam etmemin sebebi asla siyasetin konuşulmaması bir yani kimin hangi görüşte olduğunu bilmiyordum. Oraya gittim falan, tabii ki de insanların kendi görüşleri var, olacak ama herkes birbirine saygılı. Ben oturup bunu konuşabiliyorum onlarla, onlar kendi fikirlerine yönelik Şeyler yapabiliyorlar, ben yapabiliyorum ve bu ortam beni aşırı cezbedti. Belki hani çok büyük Şeymiş gibi görünmez ama benim için çok, bir ayrıştırma olmadığı için, ve herkes hür ve özgür bir Şekilde kendini ifade edebilişi, birincisi bu benim için, çok güzeldi. Başka, gerçekten herkesin birbirine saygısı olan bir ortamda ve gelişmeye açık insanların varlığını hissettiğim için orada kaldım. Gelişme ve bilgiye açık insanlardı ve bir Şeyler öğrenebildiğini hissettiğim insanlar vardı orada. O yüzden, oturup saatlerce tartışabiliyorduk. (G12)

İnsanların ister istemez orada, çok bize çok basit gelebilir belki ama kendini ifade edebilecekleri bir alan yaratıyoruz ve orada belki yerelde bir dostluk ya da bir arkadaşlık olabiliyor. Onun dışında eğitimler düzenliyoruz, atölyeler düzenliyoruz. Hani bunu düzenleyen kişiler de artık, yerelden çıkıp ulusalda ya da uluslararası

düzeyde gidip eğitimler almış ve bu ortamda görmüş insanların kendi içimizde belli bir konuyu belirleyip onun üzerine konuştuğumuz atölyeler oluyor. (G12)

Yukarıdaki katılımcı ifadeleri, sivil toplum faaliyetlerinin genç bireylerin kendilerini ifade etme, bilinçlenme, ve topluluk içinde gelişme yetenekleri üzerindeki rolünü ortaya koymaktadır. Gençlerin bu süreçte yaşadıkları dönüşüm, kişisel yeteneklerini keşfetme ve kullanma, kendi hakları konusunda bilinçli olma ve bunları savunma konusunda kendilerini daha donanımlı hissetme şeklinde açığa çıkmaktadır. Sivil toplumun sağladığı bu alan, onlara fikirlerini serbestçe ve özgürce ifade etme imkanı tanıyarak, farklı görüşlere sahip bireyler arasında saygılı bir diyalogun mümkün olduğunu göstermektedir. Özgür ve açık bir tartışma ortamının, farklı bakış açılarına ve deneyimlere saygı gösterilmesini sağladığı görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde katılım grubunun, hak temelli sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinde yer almalarının onların bu yaşam evresinde kazandıkları değerlerin analizine odaklanılmıştır. Hak temelli öğrenme, analiz başlıklarından ilkidir. Adalet, eşitlik ve farklılıklarla bir arada yaşam gibi değerlerin, kavramsal olarak bilinen değerlerden öteye pratikte uygulamaları olan mücadele alanları olarak değerlendirildiği görülmüştür. Sivil toplum alanı, katılımcılara hakların bir ayrıcalık değil, doğal ve vazgeçilmez birer kazanım olduğu anlayışını edinmelerini sağlamaktadır. Bu anlayış sayesinde, katılımcılar toplumsal adalet ve eşitlik meselelerinde daha güçlü ve etkili bir savunuculuk rolü üstlenmektedirler. Bu durum aynı zamanda onların toplumdaki değişim süreçlerine aktif olarak katılabilecekleri ve bu süreçlerde önemli bir etki yaratmalarını sağlayacaklarına dair güven hissetmelerine de yola açmaktadır. Haklar üzerine çalışma algılarının, bireylerin bu temel haklara erişimini ve onları savunma kabiliyetini güçlendirdiğini gösteren deneyimler, gençlerin toplumda aktif ve bilinçli bireyler olarak yer almalarını sağlayan süreçler olarak değerlendirilmektedir. Farklı olanla temas ve diyalog imkanı, ön-yargıların (ve değer yargılarının) değişiminde etkilidir ve ayrımcılıkla mücadele pratiği olarak dikkat çekmektedir.

Katılımcı ifadelerinin değerlendirilmesinde diğer alt başlık; aktif yurttaşlık bilinci ve diğerkamlık değerleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcı gençlerin, sadece bireysel değer dönüşümleri değil, aynı zamanda sosyal değişim ve toplumsal iyileştirme için gerekli olan becerilerini ve tutumlar da kazandıkları görülmektedir. Sivil toplum faaliyetlerine katılım, gençlerin kendilerini daha güçlü ve etkili bireyler olarak görmelerine

ve toplum içinde aktif roller üstlenmelerine olanak tanımaktadır. Bu süreçlerde, bireysel dönüşümlerle birlikte topluluk içinde iş birliği ve dayanışmanın güçlendirilmesi gibi kritik kazanımlar elde edilmektedir.

Podger ve diğerleri (2013), sürdürülebilir kalkınma hedeflerini temel alarak, sivil toplum örgütlerinin, bireyler üzerindeki etkisine dair geliştirmeye çalıştıkları “değer değişimi ölçeği”nde 100’den fazla göstergiyi analiz ederek, altı değer kategorisi belirlemiştir. Bu kategoriler; *güçlendirme, aidiyet, adalet, toplumsal yaşama saygı ve ilgi, güven, farklılıkların birlikteliği* olarak belirlenmiştir (Podger ve diğerleri, 2013: 10-12). Sivil toplum örgütleri için değerler ölçeği, örgütlerin, dönüşümsel öğrenme süreçlerine nasıl yol açtığını ve bu süreçlerin katılımcıların davranışları ve tutumları üzerinde nasıl önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir (Podger ve diğerleri, 2013: 26). Bu çalışmanın analiz çerçevesi ile oldukça uyumlu olan bu gösterge kategorileri, evrensel değerlerin kazanılmasında ve bu değerlerin ifade edilmesi konusunda katılımcıların sosyal sermaye birikimlerini de ortaya çıkartmaktadır.

Katılımcıların değer atfettikleri olguların Inglehart ve Wedzel (2005)’in; “seküler-rasyonel değerlere geçiş” olarak tanımladıkları, postmateryalist değer değişimiyle örtüştüğü görülmektedir. Inglehart’ın değer değişimi teorisi, ekonomik ve fiziksel güvenliği vurgulayan materyalist değerlerden, özerklik, öz ifade ve yaşam kalitesine öncelik veren post-materyalist değerlere doğru bir kayışa odaklanmaktadır, buradaki değişim sosyo-ekonomik gelişmişliğin göstergesidir ve gençlerin (kuşaklararası) gelişim düzeyine bağlıdır (Inglehart, Wedzel, 2005: 95). Inglehart (1977)’ a göre, toplumlar ekonomik olarak geliştikçe ve daha güvenli hale geldikçe, insanlar kişisel ifade ve bireysel özgürlüğe daha fazla önem vermeye başlarlar. Bu kayış, ifade özgürlüğü, çevrecilik, toplumsal cinsiyet eşitliği ve çeşitliliğe daha fazla vurgu yapılmasına yol açabilmektedir. Inglehart’ın teorisi, bu değişimin sadece bireysel olmadığını ve daha güvenli ortamlarda büyüyen genç nesillerin bu post-materyalist değerleri daha olası bir şekilde benimseyip ilerleteceğini öne sürmektedir. Bu, varoluşsal güvenlik arttıkça kişisel ifade değerlerinin daha belirgin hale geldiği ilerleyici bir değişimdir. Bu değişim, tüketici tercihlerinden politik katılıma kadar her şeyi etkileyen politik, sosyal ve kültürel tutum ve davranışlarda kendini göstermektedir (Inglehart, 1977: 3-6).

Swartz (2012)'in evrensel değerler kategorileri içerisinde yer alan “*kendini aşma*” değerler grubu bu çalışma kapsamında ön plana çıkartılan değerlerle örtüşmektedir. *Kendini yüceltme* ve *muhafazakarlık* gibi daha bireysel ve bir gruba ait değerlere göre, araştırma katılımcıların attettikleri değerler alturistiktir. Schwartz (2012) 'ye göre, “*kendini aşma*” değerler grubu, öteki olan (diğer insanlar ve toplumlar) ve doğanın iyiliğine vurgu yapmakta; hoşgörü, fayda sağlamak, gönüllülük ve dürüstlük gibi özellikleri öne çıkarmaktadır. Kendini aşma değerler grubunun, evrensellik vurgusu ise bu kaygıyı tüm insanların ve doğanın genel refahına genişletmektedir ve bireylerin toplumsal kaygılarının karşılıklı bağlantısını tanımlamaktadır (Schwartz 2012: 8 - 10). Katılım grubunun aktif yurttaşlık bilinci, küresel kaygıları, toplumsal sorumluk, yerel katılım ve konfor alanının dışında konumlanmakla ilgili ifadeleri örgütlü eylemler olarak mücadele pratiklerini ön plana çıkartmaktadır. Sivil toplumun onlara kattığı değerleri yayma süreçlerinde rol üstlenmeleri; kazandıkları bilgi, beceri ve deneyimleri toplumsal değişim ve ortak iyi için kullanma cesareti göstermelerine olanak tanıdığı görülmektedir.

Katılım grubunun; hak temelli yaklaşım, aktif yurttaşlık ve diğerkamlık değerleri kazanmaları, sosyal sermaye birikimleri ile ilgili derin ve etkili bir çerçeve sunmaktadır. Inglehart ve Wedzel, (2005)'in, değer değişimi teorilerinde kullandıkları “sosyalizasyon hipotezi”ne göre, değer öncelikleri, bir bireyin temel değerlerinin daha çok yetişkin öncesi dönemde değişime açık olduğunu; toplumlarının kendilerine aşılama çalıştığı tüm değerleri içselleştirmek zorunda olmadıklarını, bireyselliklerinin oluşum yıllarında kendi deneyimleriyle tutarlı olan değerleri benimsemeye ve kendi deneyimleriyle uyumsuz olan değerlerden uzaklaşmaya daha eğilimli olduklarını söylemektedirler (Inglehart & Wedzel, 2005: 99).

Putnam (1993)'in yaklaşımı, sivil toplum faaliyetlerinin, toplumların sosyal sermaye birikimlerinde rolüne önem atfetmektedir. Putnam'ın, bağlara dayalı ve köprü kurucu sosyal sermaye arasında yaptığı ayırmadan yola çıkarak Briggs (1998), köprü kurucu sosyal sermayenin farklı insanları (ve toplumları) birleştiren bağlantılara atıfta bulunduğunu; sosyal geçmiş, etnik köken farklılıkları gibi benzer olmayanları birbirine bağladığının altını çizmektedir. Buradan hareketle, sosyal sermayenin köprü kurucu rolünü Briggs, “sosyal kaldıraç” olarak tanımlamaktadır (Briggs, 1998: 178). Köprü kurucu sosyal sermaye bireylerin ve toplulukların dış dünyayla bağlantı kurma şekli olarak anlaşılabilir. Küresel kaygılar ve aktif yurttaşlık bilincinin kazanılması bu bağlamda güçlü sosyal sermaye birikiminin göstergelerindedir. Sosyal sermaye “insanlar

arasındaki etkileşimleri yöneten kurumlar, ilişkiler, tutumlar ve değerler ve ekonomik ve sosyal gelişime katkıda bulunan” unsurları içermektedir (Grootaert Bastelaer, 2001: 4). Dolayısıyla, sosyal sermaye, karşılıklı güven ve işbirliğine dayalı ağlarda belirginleşen ve bireylerin, toplumların yararlanabileceği kaynakları içermektedir. Bu kaynaklar demokratik yönetimi güçlendirmektedir (Guagnano & Santini, 2020: 80-81).

Özetle, sosyal sermayenin, katılımcı gençlerin sivil toplum ilişkilerindeki ağlar vasıtasıyla kazandıkları, kolektif fayda sağlayan bir sermaye türü olarak hak temelli değerlerden beslenmediği görülmektedir. Katılımcı gençlerin sosyal sermaye birikimi aynı zamanda aktif yurttaşlık değerleriyle, kendi topluluklarının refahı için kamusal alanda proaktif ve katılımcı bir rol üstlenmelerine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla sosyal sermaye, bireylerin sivil ve sosyal hakların savunulmasında etkin bir şekilde yer almasının ve “ortak iyi”ye katkıda bulunmasının temel taşlarından biri olmakta, hem bireysel katılımın hem de toplumsal dönüşümün kilit unsuru olarak ön plana çıkmaktadır.

4.1.2. Kimlik Oluşumu, Özneleşme ve Özgürlüğün İmkani

Sivil alanın güçlü bir kaynak olduğunu düşünüyorum. Bu noktada da gerçekten hiç o hayalini kuramadığımız ama; tamamen bu hayalini kurmaya çalıştığımız toplum yapısına erişince ne olacağını açıkçası hiç düşünmemiştim. Herhalde bilmiyorum , belki de hiç ulaşamadığımız hazlara ve ulaşamadığımız özgürlüğe o zaman ulaşacağız belki. (G8)

Adalet arayışı olabilir, işte o değer. Sonra sivil toplumun içine girdikten sonra oradaki o kendini ifade edebilmen, özgürlük ortamı diyeyim, hani kendin olabilir. İşte mesela, aslında fikrimi özgürce ifade edebiliyordum gibi gibi, hani bir birey olarak görülmek, işte o özerklik hissi; çok yoksun kaldığım özerklik hissi... (G5)

Çalışmanın bu başlığı altında sivil toplum örgütlerinde aktif olan katılım grubunun, edindikleri değerler çerçevesinde, sivil toplumun ağlarından nasıl faydalandıklarını ve bu sürecin kimlik oluşumu ile özneleşmelerine nasıl etki ettiği anlamaya çalışılmaktadır. Kimlik oluşumu ve özneleşme süreçlerinin, bireylerin toplumsal yapılar içinde nasıl konumlandıkları, bu yapılarla nasıl etkileşime girdikleri ve hayat akışlarına nasıl yön verdikleri ile yakından ilgili olduğu düşünülmektedir. Lin (2001)'e göre , sosyal bağlar ve bireyin ilişkileri (sosyal sermayeleri), örgüt veya temsilcileri tarafından bireyin sosyal niteliklerinin oluşumunu belirlemektedir. Bu bağlar aracılığıyla bireyin desteklenmesi ve örgütü, bireye kişisel sermayesinin ötesinde ek kaynaklar sağlayabileceğine dair

güvence vermektedir ve bu ilişkiler bireylerin kimliğini pekiştirmektedir (Lin, 2001: 20). Bir önceki başlık altında haklar, diğerkamlik, yurttaşlık gibi kategoriler altında ele alınan değerlerin, katılımcıların kişilik oluşumlarında ve yaşam pratiğini tanımlamalarında nasıl bir kaynak oluşturduğu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Katılımcıların sivil toplumda edindiği değerler, arzuladıkları yaşama dair fikir vermekle kalmamakta aynı zamanda savunulan değerler, sıkı sıkı bağlı ve dayanıklı niteliğe sahip olsalar da bireylere özgürlük hissi vermektedirler (Tsirogianni & Gaskell 2011: 2). Ranciere (1992)'e göre, politik olarak kurgulanmış özne, politikanın egemen düzeni tarafından verilen bir kimliği taşımaktadır ve özgürleşme fikri başkası tarafından verilen kimliğin sorgulanması ile ilgilidir (Ranciere, 1992: 59-61). Foucault için bu sorgulama süreci, "kendiliği" değiştirmeye imkan tanıyan davranış modelleri (kendilik teknikleri veya teknolojileri) ile gerçekleşmektedir (Foucault, 2017: 236). Bu teknikler, özgürlüğün imkanını ortaya çıkarma potansiyeli olan araçlardır çünkü bireyler bu teknikler aracılığıyla kendilerini sosyal dünyada konumlandırmakta ve anlamlandırmaktadırlar.

Katılımcılara, sivil toplumla kurdukları ilişkinin onlar için ne anlama geldiği sorulmuştur. Buradaki amaç kendilerini nasıl tanımladıkları, kendileri ile ilgili değişime tanıklık edip etmediklerini anlamaya çalışmak olmuştur. Katılımcıların cevapları çok geniş bir yelpazede neredeyse her biri farklı bir yönüyle ön-plana çıkan öznel süreçleri kapsamaktadır. Bazı katılımcılar kendileriyle ilgili süreçleri "değişim ve farklı olmaya" atıf yaparak anlatmaktadırlar.

Aslında benim şu anki ben olmamı sağladı. Bunu çok rahat söyleyebilirim ama bunu tam olarak yani, küçük çok küçük yaşta tanışıp sürekli içinde olduğum için her şeye tanıklık etti ve ben her şeyimle tanıklık ettim o zaman. O yüzden değişikliklerin hepsi yaşandı, hepsinin içinde o değişimler vardı. (G17)

Çok farklıyım. Kendi meslektaşlarımdan çok farklıyım. Benim meslekte işte zengin olma, para kazanma gibi bir gayretim yok. Çünkü böyle yetişmedim, böyle büyümedim, sivil toplumda da böyle anlatılmadı bana, hani hayatın hep farklı perspektifi gösterildi bana... (G11)

[sivil toplum sana ne kattı] Aslında bunu ben de ara ara sorguluyorum. Ha tabii arkadaşlarım da sorguluyor "neden bunu yapıyorsun" diye; ya çünkü yani şöyle bir şey görüyoruz bazen; şimdi sivil toplumda özneler çok fazla; mesela bir şeyin savunucusu sen de aynı zamanda öznesin ve bir şekilde kendini zaten orada buluyorsun. Hani böyle arkadaşlarıyla, bu bir Kürt olmakla ilgili olabilir, Lgbt birey olmakla ilgili olabilir, ben çok böyle katılmadım, bende biraz daha böyle, idealizm olabilir. Ama böyle üniversitede ya üniversite yıllarından önce lisede falan da biraz hayatı algılama biçimiyle ilgili bir durumda ben bir şekilde sivil topluma girmiş oldum, ya o da şöyle galiba şimdi bir şekilde tabii ki hayatını finanse etmen gerekiyor. Ama

hayatı finanse ederken, bir yandan da yaptığım şey bir işe yarasın, tırnak içinde, böyle kendimi içimde çok sorguladım. (G19)

Bir yerden sonra sivil toplumdaki almaya da başladım. Verdiğim kadar artık bir şeyler de almaya başladım ve aldığım şeyler hep küresel gelişimle ilgili oldu. Yani şeyi fark ettim bir yerden sonra, hayatımda, öğrencilik yıllarımda sivil toplumun olmuş olması beni çok farklı bir avukat haline getirmişti. Çok daha bakış açısı farklı ve yaşama yönelimi çok farklı bir avukat haline getirmişti ve bu bana inanılmaz bir bakış açısı kattı. (G11)

Yukarıdaki katılımcı ifadeleri, bireylerin sivil toplum içerisinde farklı kimliklerle nasıl özdeşleşebildiğini ve bu sürecin onları nasıl farklılaştırdığını göstermektedir. Meslektaşlarından farklı olarak maddi kazanç yerine toplumsal değerlerle motive olduğunu olması G11'in kişisel değerlerinin ve profesyonel kimliğinin, toplumsal etki odaklı bir yaklaşımla şekillendiğini yansıtmaktadır.

Ben kendimi ifade edemedim ucun bir süre hayatım boyunca hatta lisedeyken aslında okulda atılma sürecime gelen süreç de benim tam anlamıyla kendimi ifade edemedim. Benim okuldaki hocalarım beni dinlemediler. Ailem belki bazı süreçlerde beni dinlemedi, çevrem beni dinlemedi. Aslında tam anlamıyla insanlar beni dinlemeyişi beni buna itti biraz da, çünkü benim anlatmak istediğim çok şey vardı o zaman. Yani anlatmak istediğim hiçbir şeyi dinlemediler. Direk bu böyle olacak. Bu böyle olacak deyip benim aklımda kararları verdiler ve ben onların ifade ettikleri, onların istedikleri hayatı yaşadım. Onların bana verdikleri karakterleri yaşadım. Daha doğrusu ya çevrenin bana verdiği karakteri yaşadım. Sivil toplum bana kendimi ifade edebilme, kendimi anlatma imkanını tanıdı. (G9)

Hani bu kafaya neden daha önceden gelmedim onu da bilmem ama yine de geç olsun güç olmasın, insan haklarını buldum. Yani bu alanda bir şeyler yapabileceğim, alan insan haklarıymış. Ben de hakikaten üniversite ikiden itibaren derslerimi hep buna yönelik olarak seçmeye başladım. Yani ikrah hukuku, deniz ticaret hukuku, ticaret, şirketler hukuku falan bunlar bana o kadar boş geldi ki ve çok da düşük notlarla geçtim. Bu derslerde hiç öyle parlak bir deniz ticaret hukukçusu olmayacağımı kanıtladım kendime ve ne kadar insan hakları dersi varsa varsa hepsini aldım yani gerçekten, içinde hak geçen, mülteci hukuku olmak üzere bütün dersleri aldım. Böyle mezun oldum ama bir yandan da tabii oradaki [sivil toplum] hissiyatı da kaybetmiyorsun ve bir şeyler yapmaya devam etmek istiyorsun. (G14)

Katılımcıların deneyimleri, sivil toplumun bireyler üzerindeki dönüştürücü etkisini vurgulamaktadır ve sivil toplum tecrübelerinin onlarda "farklı bir bakış açısı" kazandırdığını ifade etmektedir. G14 ise hukuk eğitimi sürecinde insan haklarına yönelik dersleri tercih ederek, akademik ve mesleki ilgi alanlarını bu yönde şekillendirdiğini belirtmektedir. Bu tercihler, onların profesyonel kimliklerini ve kariyer yollarını belirgin bir şekilde etkilediğini göstermektedir.

Sivil toplumun bireyler için sadece katılımcı bir alan olmanın ötesinde, mevcut düzenlere karşı bir duruş sergileyebilecekleri bir mecra olduğunu belirten katılımcıların politik eyleyici olmaya dair vurguları dikkat çekicidir:

Orada aslında hareketin kendisinin bana verdiği mücadele hissi, yani o yalnız olmama duygusu, o hareketin kendi söyleminde de var ya; "yanlış ve yalnız değilsin". Bu söyleminin kendisiydi beni oraya çeken. (G10)

Bence herkes o kadar da boğazın sıkılmadığını ya da o ipi gevşetebileceğini fark ediyor. Bu kişisel hayatımda da gerçekten kişisel olan politiktir. Ya hani hayır demeyi de mesela biz onu da konuşuyoruz, flört şiddetinde konuşuyoruz ya mesela, ona da yarıyor, ya da iş yerinde ses çıkarmasına da yarıyor. (G5)

Ses çıkarmak ..., mesela alan da politik bir yer. Hani eyleme gidip bağırarak değil sadece, politika yapmanın tek yolu, eyleme gitmek sokağa çıkmak değil, sivil toplumda bunun bir alanı denmişti, bana çok iyi geldi bu. (G5)

Bugün ülkede çok fazla haksızlıkla mücadele var, işte kapama davaları falan bunlar için susmayacağımı herkes biliyor. Yani bir şekilde ses çıkaracağımı biliyor arkadaşlarım, çevrem benim gibi tanımlayabilirler, benim haricimde onlarla da sorsanız bunu duyarsınız onlardan. Yani benim haksızlıklar karşısında hiçbir zaman susmayacağımı. (G1)

Günümüz şartlarında [sivil topluma katılımı] bir direnme olarak görüyorum. Aslında bu direnme olarak görülmemeli, yani zaten herkesin hak ettiği şey bu olmalı da işte günümüz şartlarında günümüz Türkiye'sinde mevcut düzende bu çok böyle olmadığı için bunu bir direniş olarak görüyorum. Evet, yani yönetime karşı bir direniş olabilir bu. (G15)

Katılımcıların ifadeleri, sivil toplum hareketlerinin "yanlış ve yalnız değilsin" gibi güçlendirici mesajlarla bireylerin kendilerini güçlü ve desteklenmiş hissetmelerini sağladığını, kişisel ve profesyonel yaşamlarında ifade özgürlüğünü artırdığını ve sivil toplumun sokak eylemlerinden öte, geniş bir politik mücadele alanı olarak görüldüğünü anlatmaktadır. Direniş içerisinde bireylerin toplumsal yapılar içerisinde özneleşmelerine ve kendilerini politik bir aktör olarak konumlandırmalarına olanak tanıdığını ifade ettikleri görülmektedir.

[lisede siyasi örgütlerde yer aldığı dönemde] Ben kimlik siyaseti değil, sınıf siyaseti güdüyorum, ben kimlik siyaseti güden bir partide bulunmak istemiyordum demiştim. Sonra benim orada böyle küçük küçük kopmalarım başladı, çünkü bunların böyle alttan alta homofobik söylemleri vardı. Zaten bir taraftan da üniversite sınavına hazırlanıyordum, haliyle [üniversiteye] girene kadar solculuğu biraz askıya attık. Ben de bir taraftan böyle şeyim de hani, araştırıyorum da ama böyle o zamanlar bizim apartmanda bir sıkıntı vardı, bir internet bağlanamıyordu. Ben böyle internet kafeye

gidiyordum, araştırma yapıyordum falan filan. Sonra, ben [sivil toplum örgütünü], Ankara garının önünde gördüm, gökkuşağı bayraklı. Ondan sonra yani dedim ki ben burayla nasıl ilişkilenebilirim? Bir taraftan gideceğim ama işte o yoldaş dediğim insanlar izin vermiyor falan filan bir de öncesinde bizim böyle bir şey, bir tartışmamız olmuştu, işte bu 6 Ekim YÖK eylemlerinde işte ben gitmek istediğimi söyledim. Sonra tırnak içinde erkek birkaç kişi gelip ya; biz bayan arkadaşların yanına -tabii daha o zamanlar Gezi-mezi olmamış, bayanla kadının ayrımını da bilmiyorlar- "bayan arkadaşların yanında söylemek istemedik de sen birazcık şeysin, YÖK eylemlerinde polis çok sert müdahale eder, sen gelme sen, olur mu?" Sonra ondan sonraki süreçte işte ben o gün, o 1 Mayıs günü sonra.. biz o 1 Mayıs alanından çıktık ben ama gözüm sürekli gökkuşağını arıyor. (G10)

Yukarıdaki anlatım, katılımcının mevcut sosyal ağını yeniden değerlendirip, kendisi için daha faydalı ve etik değerlerle uyumlu bir çevreye geçiş yapma kararı olarak yorumlanabilir. Bu süreçte, bireyin yeni sosyal bağlantılar kurması ve bu bağlantılar aracılığıyla yeni bilgiler edinmesi, sosyal sermayenin bireysel özneleşme ve kimlik inşası üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Butler (1999)'ın cinsiyet performansı ve kimlik siyaseti kavramları, katılımcının kimlik siyasetinden uzak durma arzusunu ve homofobik söylemlerden kopuşunu analiz etmek için işlevseldir (Butler, 1999: 128) . Bireyin, kendini bir kimlik kategorisine sıkıştırmadan özgürce ifade etme çabası, Butler (1999) 'ın kimliğin akışkan, değişken doğasına işaret eden görüşleriyle örtüşmektedir.

Katılımcıların ifadeleri, öğrenme sürecinin ve politik bilincin gelişiminin, bireyin mevcut sosyal ağlarından edindiği bilgi ve desteğe nasıl bağlı olduğunu göstermektedir. Sivil toplum içinde edinilen yeni bilgiler ve tecrübeler sayesinde kendini daha bilinçli ve özgür hissettiğini belirten katılımcılar olmuştur. Bu durum, Lin'in sosyal sermaye teorisinin, bilgi erişimi ve bu bilginin bireyin sosyal konumunu nasıl iyileştirdiği yönündeki vurgularıyla örtüşmektedir (Lin, 2001:20).

O dönemde [sivil toplumda örgütlenme öncesi] sadece bu kimliğin ne anlama geldiğini değil, örgütlenmenin de aslında ne anlama geldiği, neler yaptığı falan gibi şeyleri de okuyunca biraz oldu. Aslında beni teşvik eden bir şey oldu. Hani burada büyük bir mücadele pratiği var ve şey: Bugüne kadar, bu insanlar beni tanımadan benim için de mücadele etmişler aslında ve şey dedim; hani yani kimse bunu böyle yıllar sonra öğrenmesin, böyle bir motivasyonum vardı. Benim yaşadığım o öğrenme sürecinde insanlar, bu kadar geç yaşamasınlar. Çünkü şey, ben 4 yıl boyunca kendimi tanıımıyordum aslında hep kendimi böyle saçma bir yerden yargılamışım. Biraz aslında insanlar da başka insanlar da bunu yaşamasın gibi bir noktası vardı. (G2)

Benim kimliğimle ilgili bağım aslında [lise yılları] oluyor. Bu Gezi eyleminde oluyor yani biz; "aşk, aşk, hürriyet uzak olsun nefret" ilk attığım lubunya sloganı işte hiç unutmam. Bu benim için break through [kopuş anı] artık. Sonrasında üniversite derim. Yani şimdi şöyle bir şey düşünüyorum, Gezi'ye gittim ben lise sondaydım.

Gezi'den sonra bir sene daha [kentte] kaldım. Üniversiteye gittiğimde acaba o ulaştığım şeye, [büyüdüğüm yerde] kalsaydım da ulaşır mıydım? Hayır, çünkü ben oradaki şeyim ne denir, maruz kaldığım görüşler, kişiler falan filan çok daha sınırlıydı. Fakat üniversite gibi bunun daha açık yaşanabildiği hem daha çok maruz kalabildiğin, hem de daha çok maruz bırakabildiğin noktada olması, bence break [kırılma] burada başlıyor. Ama burada Gezi'yi şey olarak da söylerim yani, şimdi ilk eylemim. Bu arada gezi aynı zamanda ilk eylemimdi aynen. Daha sonra işte Ankara'daki, Pride'lara, bütün 1 Mayıs'lara falan giden bir insandım ve her zaman o bana gezideki kolektiflik hissi benim için çok kalıcı bir his hala. İlk slogan attığım yer, çünkü aslında bu benim için şeydi, nasıl desem, guygusal bir yerinden oynatma hali vardı. O yüzden geziyi koyardım ama gezinin üstüne üniversiteye gitmem. Asıl formül bence eğer bunu ben üniversite üzerinde de zoom-in yaparsam. Emep'tendir yani. İşte büyük ihtimal başka bir örgütte de öyle ya da böyle benzer bir politik bilinç noktasına varacaktım. Ama Emep'teki Tartışma ortamı okuduklarım. Falan filan bunlar çok katkı sağladılar. (G13)

Ne yapmam gerektiğini, nasıl mücadele edebileceğimi öğrendim. Bana o ne yapabilme değiştirebilme gücünü tam olarak vermiyor tabii ki de yani. O hissi verdi cesareti de verdi bence hani bilmiyorum bence açtı mesela. Şey konuşurduk biz terapide bana şey derdi. Sen kendin şöyle hissediyorsun, yani küçücük bir daire de ama aslında böyle bir yerdesin. Hani algı bu haklarını öğrendikçe ya da bir şeyler yapabileceğimi gördükçe zorladıkça, hani direndikçe mesela alana dair falan söylüyorum bunu sivil topluma, veya partilere o alan genişliyor ya; bunun yolu bu, bunu öğrendim. Bu çok iyi geldi bana yani. Çünkü hiçbir şey yapmadan beklemek korkunçtu. (G5)

Katılımcıların yukarıdaki anlatımları, bireylerin sivil toplum ve toplumsal hareketler aracılığıyla özneleşme sürecinde nasıl aktif roller üstlendiklerini ve bu süreçlerin bireysel kimliklerini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Toplumsal hareketlere katılım, bireylerin kendilerini ve toplumu nasıl algıladıklarını dönüştürürken, bu hareketler aynı zamanda kişisel ve toplumsal değişim için gerekli bilgi ve becerileri de geliştirir. Katılımcıların deneyimleri, sivil toplumun bireysel özneleşme süreçlerine katkısını ve toplumsal değişime olanak tanıyan dinamikleri vurgulamaktadır. Özgürleşme imkanı, katılımcıların anlatımlarında dikkat çeken bir başka deneyimdir:

Bu birçok farklı bir deneyimdi ya bunu bütün işte geçirmiş olduğum 23 yıllık deneyimin sonunda metaforik bir yerden anlatmıyorum. Gerçekten yaşanmış yani gerçekten. Oturdum ve hani bana ne yapalım diye sordular. O günü çok iyi hatırlıyorum ve bu benim için bir dönüm noktasıydı. Çünkü o az önce bahsettiğimiz gençlerin özgürleşmesi ve kendileri karar alabilmesinin temeli bu zaten. (G20)

Sivil toplumla tanışmadan önce birçok kavram böyle şey falan uçuşuyormuş da neyi nereye oturtacağımı bilmiyordum gibiydi. Birçok şeyi oturttum. Sivil toplumla beraber katılmamla, eğitimle beraber şimdi özgür olmamdaki payı özgürlüğü anlamam, bunun nasıl bir şey olduğunu anlamam sivil toplumla beraber oldu diyebiliriz, onu içtenlikle söyleyebilirim. (G12)

Yukarıdaki katılımcıların ifadeleri, sivil toplum içindeki etkileşimlerin bireylerin özgürleşme süreçlerine nasıl katkı sağladığına dair fikir vermektedir. Bu ifadeler, sivil toplumun, katılımcılara yeni sosyal kapital ve sermaye sağladığı, bu sermayenin ise bireylerin toplumda daha aktif ve özgür birer özne olarak yer almalarını desteklediği şeklinde yorumlanabilir. Burada, Bourdieu'nun altını çizdiği; sosyal sermayenin, bireylerin toplumsal alanda "oyun kurucu" olmalarını nasıl desteklediği fikri önem kazanmaktadır.

Özgürlük ve sivil toplum arasında bir korelasyon olacaksa da bence şurada olmalı, aslında uygulamaya yönelik olmalı. Yani kavramsal olarak bak, kamusal özgürlük; ne güzel anayasa var di mi? Ama sen halka çık, yani sor git bakkalına sor ona sor, buna sor anayasaya sor yani ne hakkım var, ne özgürlüğüm var? diye. Ben bile sayamayacağım şu an hepsini, yani o yüzden sivil toplum belki bu hukuklaştırılmış, biraz daha hani hukuk okur yazarı olmayan insanların anlayamayacağı bir alanken, bir alana gönderilmiş iken ve çok konuşmamıza rağmen, sivil toplumu aslında bunun, yani adı üzerinde ya bizim herkesin sivil insanın anlayabileceği ve ne bileyim hayatına dokunabilecek o özgürlüklerin yaşatılabileceği bir yer olması gerek bir yerde. (G14)

Belki de gerçekten ben de bu yüzden de dönüşmüş olabilirim yani. Sonuçta niye avukat olmuyorum ki ben yani di mi yani? alayım bir tane boşanma davası al boşanma haktır, özgürlüktür yani yürüyeyim oradan di mi alayım işte elli bin tl mi bilmem ne mi gideyim yani, ama mesele o değil ki; yani ben özgürlüklerin hukukla kısıtlı bir şekilde yaşatılabileceğini düşünsem ya da insan hakları hukuku diyorum değil mi? Giderim arkadaşım ihlal mi yaşadın gidelim, İnsan Hakları Mahkemesi, bu beni tatmin etmiyor yani bana bir çözüm gibi gelmiyor. İşte sivil toplum burada bir pencere açıyor aslında. Çünkü hani bir insana dokunmak yani mesela hani sadece adliyeye gidip dilekçe vermek değil. Yani mesele o insanın, çünkü yaşadıklarında da bir pencere açabilmen gerekiyor. Aslında o insanların da hani ben nasıl özgürlüğümü hissedebiliyorsam o sivil toplumda bir parçası olan insanların da hissetmesi gerekiyor. (G14)

Katılımcıların yukarıdaki ifadeleri sivil toplumun, kamusal özgürlüğün pratik uygulamalarını içermesi gerektiği ve anayasadaki güvencelerin öneminin yanı sıra, gerçek özgürlüğün günlük yaşamdaki deneyimlerle ilişkili olduğu vurgulamaktadır. Ayrıca, sivil toplumun hukuki terimlerle ifade edilen özgürlüklerin ötesine geçerek, herkesin anlayabileceği ve hayatlarına dokunabilecek özgürlükleri yaşatabilecek bir alan olması gerektiği anlatılmaktadır. Bu bağlamda, sivil toplumun, bireylerin yaşadıkları sorunlara daha etkili çözümler sunabileceği ve özgürlüğü daha derinlemesine hissettirebileceği belirtilmektedir.

Başka bir katılımcı sivil alanın kişisel özgürlüğün bir yansıması olduğunu ancak bu alanın dışına çıkıldığında, güvenlik önlemlerinin özgürlüğü sınırladığını belirtmektedir:

Sivil alanın içerisinde özgür hissediyorum. Yani ben ama hani şey o alanın dışına çıktığımda yine işte kendi güvenlik önlemlerim içerisinde kendime çizdiğim sınırlar içerisinde özgür hissediyorum. (G2)

Bir başka katılımcı çalışma hayatının kapladığı kişisel alan ve gördüğü ayrımcılıklar dolayısı ile özgürlüğünün nasıl kısıtlı olduğunu, sivil toplumda koyduğu hedefleri gerçekleştirebildiğinde özgürleşeceğini ifade etmektedir:

Asıl sebep şu işte yıllardır bir kurumda çalışıyorum. Kurumdan çok büyük bir ayrımcılık görüyorum mesela sırf Roman olduğum için. İşte askere gittim demiştim. Askere gitmeden önce çalıştığım büro personeliydim. Şu an işte düz işçi olarak çalışıyorum. Yani statülerim çok önemi yok aslında ama iş konumuna döndüğünüzde statünün çok önemi oluyor Belediye'de belki 70 tane 80 tane Roman çalışanı var ama bir tane masa başı çalışan yok şuan ve ben hani bunu ayrımcılığı dibine kadar yaşadığım için çok çok da özgür hissetmiyorum. Bu kadar çalışma yapıyoruz, bu kadar çok denemeye çalışıyoruz ama kendi çalışmamda bile özgür değilim aslında. Çalışma da benim hayatımın hemen hemen üçte ikisini aldığı için, büyük bir alan kapladığı için kendimi bu alanda bu şekilde özgür hissetmiyorum. Ne zaman bu işten çıktım, bu hedeflerimi gerçekleştirmek istedim, belki de o zaman özgür olacağım. (G1)

Katılımcılardan bir diğeri, sivil toplum alanının sağladığı güven duygusunun kendisine alternatif bir "seçilmiş aile" oluşturduğunu ve bunun özgürleşmesindeki rolünü ifade etmektedir:

Sivil alanda özgürlük hissim fazla oluyor ama burada sadece bunun için şöyle bir artı yapabilirim. Burada sadece [derneği] ve GoFor da çok etkili. Yani o verdiğim 2 mücadelede benim kendi özgürleşmemde çok etkiledi. O birey olabilmenin kendisini var eden şeyler aslında. Hani bu coğrafyada çok şey, çünkü hani ben ne bir şirkete güvenebiliyorum, ne devlete güvenebiliyorum. Benim için üst kimlik aile. Hani o denklemde ve burada aslında benim bir noktada o kendi seçilmiş ailemi de oluşturmam gerekiyor ve bir yerden güç almam. Yani bu güç, maddi olmak zorunda değil. Manevi bir güç de gerek hani ve o manevi gücü ben bu 2 yerden alıyordum. Yani o özgürleşme, o bir şeylerin üstesinden gelebilme, mücadele edebilme, hata yapsam da bunun bir yolunun olduğunu görebilme, o beraber üretme alanının kendisi tabii ki de ben de çok büyük artıları oldu. Hani sivil toplum alanına girmemiş olsaydım belki de şu an sıradan bir devlet memuruydum, belki de bir öğretmendir; salla başı almaşı her gün. Her sene, Osmanlıdan başlayıp Cumhuriyete kadar anlatıp falan geçecektim, belki bütün ömrüm boyunca. (G10)

Hani daha çok zaten sivil toplumda biraz öyle gibi, böyle bir inanılmaz, bu konuda bir farkındalık var falan onlarla da biraz yeni benim için diyebilirim. Hmm yani galiba bunlar bir de şey tabii ki çalışma biçimimi, çalışma hayatına bakış açımın tabii ki çok şekillendirdi diyebilirim. Benim ideolojilerime, işte, ideallerimle uyan bir şey yapıyorum, o yüzden de uyumlu, bir yandan da çalışma arkadaşlarım aynı zamanda çok fazla kişisel hayatımda da görüştüğüm insanlar oluyor. Dolayısıyla böyle benim sosyal hayatımı da etkiliyor. Çalışma hayatımı zaten birebir etkiliyor bir yandan, kendimi tanımladığım şeyi etki ediyor. Dolayısıyla aslında gerçekten, şu an iş ve

çalıştığım sektör beni kişisel olarak tabii ki çok etkiledi ve tabii ki özgürleşmeme neden olan çok önemli bir faktördür. (G19)

Yukarıdaki iki katılımcı anlatımı, sivil toplumun sunduğu dayanışma imkanının bireylerin toplumsal yapılardaki yerini yeniden değerlendirmesine ve daha etkin bir birey olarak kendilerini ifade etmelerine olanak tanıdığı, meslek tercihlerini etkilediğini, dinamik ve etkileşimli bir yaşamın sunduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların ifadeleri, sivil toplumun bireylerin yaşamlarına kattığı derinlemesine değişimleri ve kişisel gelişim fırsatlarını öne çıkarmaktadır.

Sivil toplumun dayanışma ve kendini ifade etme alanları yarattığını ifade eden katılımcılar, kişisel dönüşümlerindeki rolü yine özgürleşme olarak dile getirmektedirler:

Sivil toplum özgürleştirir, çünkü hani ben yaşadığımdan söylüyorum. Dediğim gibi benim özgürlükçü düşünce yapın ve özgürlüğüme düşkün olmamın sivil toplumda temellerini atmıştım belki. Şu an daha böyle biraz direnen ve dik başlı bir yapım var belki hayatımda. Ve bunu ben sivil toplumdaki kazandım diyorum... ben STK ların içinde bir birlik, beraberlik ve birbirini savunma sistemi olduğunu düşünüyorum. Çünkü insanların belki özgürlüklerine karışıldığı zaman arkasında aynı düşünceyi yapıya sahip insanlar buna karşı çıkıyor. (G18)

Ben kendi hayatımda özgürleştim ve özgünleşme hissediyorum. En azından bu sesimi çıkma anlamında hani önceki, cimcime halim dışında artık böyle daha ben olan bir kişi var.”(G7)

Bir katılımcı sivil toplumun yarattığı değerlerin, bireysel tutumlardaki yarattığı etkiyle özgürlük deneyimi için yol gösterici olduğunu dile getirmektedir:

Sivil toplum yüzde yüz özgürlük sağlıyor diyemem ama büyük bir çoğunlukla özgürlüğü arama veya özgürlük için neler yapabileceğin konusunu bence sivil toplum sağlıyor diyebilirim. Sivil toplum bizi sadece daha iyi geçinebilir insanlar haline getiriyor ve daha anlayışlı, belki daha empatik. O bahsettiğimiz aslında ahlaki araç kutumuza dahil edebileceğimiz değerleri eklememiz konusunda etkili olduğunu düşünüyorum. Ama özgürlüğe ulaşmakta, belki küçük bir uğrak olabilir. (G13)

Katılımcılara aileleri, yakın çevreleri ve arkadaşları ile yaşadıkları çatışmalar da sorulmuştur. Buradaki amaç, sivil toplumda edindikleri değerlerin ve buna bağlı değer değişimlerinin yakın çevreleri tarafından nasıl algılandığının yorumlamaya çalışmasıdır. Katılımcıların bir çoğu sivil toplum ilişkileri içerisinde, bireysel farkındalıklarının artmasıyla sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinde yaşanan gerilimleri vurgulamaktadır.

Aslında şey, konuşsak büyük çatışmalara dönebilecek şeyler. Ben biraz daha, bazı noktalarda; sadece katılmadığımı söylerim, susuyorum zaten çok böyle şey. Aile ziyaretlerinin çok uzun sürmüyor benim. Yani böyle daha kısıtlı zaman ayırıyorum. O da hani şey? Ya asgari bir sorumluluk gibi düşünüyorum bunu. Orada da hani şey aman tadımız kaçmasın, ne gerek var şimdi deyip sustuğum için aslında çok tartışmıyorum ama hani babam bazı noktalarda çok keskin bir insan . Mülteciler meselesi böyle de böyle, işte ne bileyim mesela ya ana dil hakkı babam için ya çok böyle keskin olabilecek bir şey. Oralara tartışmaya başladığımız zaman kavga düzeninden çok emin olduğum için aslında bir....Ya yani babam şey hani ya Türk olduğunu söyleyen Kürtler okey öyle bir şeyi var. Yani birinin Kürdüm demesiyle problemi yok ama şey diyor, hani Türklük bir üst kimlik bunu kabul ettiği sürece ok, Kürdistan demesin, iyi Kürt, kötü Kürt... (G2)

Ailesi ile kimlikler ve farklılıklar konusunda çatışmaya girme potansiyelini bildiği için bu çatışma ortamlarından kaçınılmaktadır. Aynı katılımcı, kendi güvenliği için dış dünyadaki ilişkilerinin de sınırlarını belirli gruplar bağlamında çizdiğini belirtmektedir:

Ben Müslümanlarla iletişim kurmuyorum değil ama Müslümanlığa çok öncü kimlik haline getirilmiş, hani kimlerin büyük parçası haline getirmiş insanlarla ilişki kurmuyorum, bunu da böyle hani daha güvenlik kaygısı üzerinden aslında. Yaptığım şey, benim hayatımdaki pek çok şey onun, o değerine karşı olduğu için beni düşman olarak görebilme ihtimalinden dolayı, buradan kaçınıyorum ama mesela sivil toplum içerisinde, hani şey biliyorum yani zaten sivil alanda örgütlenen bir insanın çok temel bir, o insan hakları perspektifi var. (G2)

Toplumsal cinsiyet algılarına dair çatışmalar aile ile yaşanan diğer konular içerisinde:

Ailemle de çok böyle Suriyeliler anlamında bir tartışmaya girmiyoruz. Ama kovid döneminde bir aradayken, toplumsal cinsiyet rolleri üzerine babamla çok şey bir şekilde tartıştığımızı hatırlıyorum. Mesela annem eve gelince onun yemeği yapması, onun bulaşıkları toplaması bekleniyor falan ben böyle şey oldum, neden hani böyle baba hani ben dedim hani kahvaltı yapalım, sen toplar mısın? falan. Böyle yavaş yavaş şey yapıyordum ama inanılmaz çatışıyorduk. Veyahut da ona bir gün şey dedim. Bu bir kırılğan erkeklik sendromu dedim ve terimin dışında kaldı ve böyle bana inanılmaz kırıldı. Ben ona küfür etmişim gibi davrandı. (G19)

Katılımcılar sivil toplumla birlikte arkadaş çevrelerinin değişmeye başladığını veya eskiden devam eden arkadaşları içerisinde bazı değerlere dayalı çatışmalar yaşadıklarını ifade etmektedirler.

Arkadaşlarım konusunda da kesinlikle büyük fark var, ilkokulda arkadaşlarımla yani şu anki üniversite arkadaşlarımla bile bir fark var, yani toplumun çoğuyla büyük fark olduğunu düşünüyorum. Hani toplumun çoğu bir kesimi, bu normların bu etik değerlerinin farkında diyemiyorum maalesef. Özellikle arkadaş çevremde de bunlar yok. Ama ben şu an mesela onları anlatmak için elimden gelen mücadele özel hayatımı da veriyorum. (G18)

Eski arkadaşlarıma bazen söylemekten çok imtina ettim ama en son hani söyledim, hani daha böyle Lgbt gençler var işte göçmen gençler var falan filan. Dediler ki sen o işi bırak falan böyle garip işler yapma. Arkadaşlarım bunu söyledi ve benle yaşıt olan insanlar ve ne bileyim işte çok iyi eğitim almış insanlardan bahsediyoruz aslında. Mesela diş hekimi, mühendis falanlar yani ama böyle gerçekten hani Lgbt'yi olunabilecek bir şey olduğu düşünülüyor mesela. Beni böyle, bunu övücü bir yerden değerlendiriyorlar. (G19)

Hani öğrendiklerimle, bakış açımı artık hani konuşabiliyorum, bir sesimin olduğunu sesimi kullanabilmek o anlamda güzel. Ama işte etrafındaki seslerle aynı uyumayı yakalayamıyorsun. Yakalayamıyorsun çünkü onlar sen böyle çıkarken onlar böyle kalıyor ya da daha kötü aşağı iniyorlar, geliştirmiyorlar kendilerini. Şimdi çok çatışma yaşıyorum. Hatta işte insanı yalnız hissettiren noktalardan biri bence bu. Çünkü artık hani arkadaş çevrene bile bazen yansıyabiliyor ve bilmiyorum ben bence şu an o yaşlardayım, kendi arkadaş çevrem de artık gelişemediğini veya geliştiremediğini gördükçe hani toleransım da benim de azalıyor mesela, nasıl bu kadar aynı kalabilirsiniz oluyorum, o yüzden çevrede değişmeye başlıyor haliyle. (G14)

Arkadaşları ile yaşadıkları çatışma süreçlerinin yukarıdaki anlatımları, değişen arkadaş çevresi ve ilişkilerinin değerlendirilmesi ile ilgili fikir vermektedir. Bu katılımcılar, etik değerler konusunda arkadaşları ve toplumun geneliyle farklılıklar yaşadıklarını belirtirken, bu farklılıkların onların sosyal ilişkilerini nasıl şekillendirdiğine dikkat çekmektedirler. Bu deneyimler, bireylerin sosyal normlar ve beklentilere karşı nasıl bir duruş sergilediklerini, bu sürecin kimlik oluşumlarını nasıl etkilediğini ve sivil toplum etkileşimlerinin kişisel gelişim üzerinde nasıl bir rol oynadığını yorumlamamızda yardımcı olmaktadır.

Çünkü her şey şeyde kalmış; okul, eğitim, teori bitecek, aman memur olacağım. Kızın biri ağlamıştı mesela biz üçüncü sınıftayken; benim yanımda siyaset konuşmayın diye ağladı ve siyaset bilimi öğrencisi yani güler misin, ağlar mısın? Kız sınıfın ortasında benim oturduğum masada siyaset bilimi konuşmayın dedi. (G4)

Sivil toplumun kavramsal olarak genişlettiği yaşam alanı, katılımcıların akranlarından farklı olmaları, kendi hayatlarına dair etkilerini ve buna bağlı olarak alternatif kimliklerini oluşturmalarındaki etkinliklerini artırdığı söylenebilmektedir.

Çalışmanın bu alt başlığında, araştırma katılım grubunun değer dünyalarının, onların özneler olarak kendi kimliklerini oluşturma süreçlerindeki etkisi anlaşılmalı çalışılmıştır. Sivil toplum ilişkileri içerisinde öğrenilen; hak temelli yaklaşım, farklı olana dair algı, toplumu "ortak iyi" için dönüştürmek ve kamusal alanda etkin olmanın, katılımcıların toplumsal kimliklerindeki oluşturmalarında kaynak sağladığı görülmüştür. Bu dönüşüm, normatif kabullerin ve buna bağlı bireysel ve kurumsal ilişkilerin sorgulanmasını,

eleştirilmesini içermektedir. Lin (2001)' e göre, mevcut kurumları sorgulayan sivil ve sosyal hareketler, sosyal sermayeyi harekete geçirme fırsatından faydalanırlar ve mevcut ideolojilere ve kurumlara meydan okumada yeni bir oyun alanı yaratmaktadırlar (Lin, 2001: 237). Sorgulamak, özne olmanın ön koşuldur ve kendi öznel kimliğini oluşturma sürecinde karşısına çıkan engellerle çatışmak kaçınılmazdır (Touraine, 2005: 208).

Katılım grubunun, genç kimliğinden kaynaklı normatif düzenin onlar için attığı sadece iyi öğrenci olmak, meslek sahibi, olmak, çalışmak, para kazanmak gibi yaşam pratikleri (yaptırımlar) ile kendileri için tanımlanmış cinsiyete dayalı roller, bireyleri kendi hayatlarının öznesi olabilmeleri için yeterli görünmemektedir. Touraine (2002) özgürlük imkanının, ön koşulu olarak, toplumsal yaşamın sunduğu yapay kimliklerin reddine dikkat çekmektedir (Touraine, 2002: 260). Ona göre, bireyin özgür bir “ben” oluşturabilmesi, toplumsal egemenliğe karşı tutumla mümkündür ve özne olmak özgür olmak demektir (Touraine: 2002: 260). Katılımcıların, sivil alan içerisinde oluşturdukları güvenli alan, alanın ortak değerlerinin hem kaynağı hem de ürünü olarak görülmektedir. Güvenli alanların içerisinde deneyimlenen özgürlük duygusunun kamusal alana yayılması için kolektif dayanışmanın sivil toplum örgütlerinin ortak değerlerinden biri olduğu görülmüştür. Ancak, bu yorumlar katılımcıların kendilerini özgür hissettikleri anlamına gelmemeleridir, bu onların hak temelli sivil toplum ilişkileri ve alanlarının “özgürlüğün imkanı” ile ilişkisine dair görüşleri ile ilgili fikir vermektedir.

Sonuç olarak bu bölümde üzerinde durulan, sivil toplum örgütlerindeki katılımcıların, bu ağlardan nasıl faydalandıklarını ve bu sürecin kimlik oluşumu ile özneleşmelerini nasıl etkilediği ortaya çıkarılmasıdır. Sivil toplum ilişkilerinin, bireylerin toplumsal yapılar içinde nasıl konumlandıkları, bu yapılarla nasıl etkileşime girdikleri ve hayat akışlarına nasıl yön verdikleri üzerinde önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Katılımcılar, sivil toplumda edindikleri değerler sayesinde, normatif toplumsal yapıları ve mevcut ideolojileri sorgulayarak kendi kimliklerini ve toplumsal rollerini yeniden tanımlama fırsatı bulmaktadırlar. Bu süreç, özgürlük hissi vermekle kalmamaktadır, aynı zamanda bireylerin kamusal alanda daha etkin ve özgürce hareket etmelerini sağlamaktadır. Son olarak, sivil toplum ilişkilerinin, bireylerin özneleşme süreçlerini destekleyerek, kişisel ve toplumsal düzeyde dönüşümlere zemin hazırladığı yorumu yapılabilmektedir.

4.2. BUGÜNE, GELECEĞE VE GENÇLİĞE DAİR ALGILAR

Bu başlık altında, sivil toplum örgütlerinde etkin rol alan gençlerin yaşam deneyimleri ve gelecek beklentilerine odaklanılmaktadır. İncelenen temalar arasında gençlerin mutluluk ve umutla ilgili algıları, toplum içinde gençlere yönelik algılar ve sivil toplumun gençler için üstlendiği roller bulunmaktadır. İlk alt başlıkta, gençlerin mutluluğa, umutlu ve özgür olmaya dair kişisel deneyimleri ve gelecekte beklenenleri detaylı bir şekilde ele alınırken, ikinci alt başlıkta gençlerle ilgili genel algılar, bu algılar etrafında şekillenen görüşler ve gençler için sivil toplumun rolüne dair öneriler tartışılmaktadır. Bu analizin amacı, gençlerin karşılaştıkları güncel sivil, sosyal ve politik meselelere dair derinlemesine bir bakış sunmak ve bu meselelerin gençler üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu süreçte, gençlerin toplumsal yapılar içinde nasıl bir yer edindikleri, hangi sorunlarla yüz yüze geldikleri ve bu sorunlara karşı nasıl konumlandıkları analiz edilmektedir.

4.2.1. Gelecek, Mutluluk ve Umutlu Olma Hali

Hayallerimin önüne bir para kazanma telaşesi girince ben depresyona giriyorum bir anda, bu olmamalı benim için bir kağıt parçasının anlamı. Yani bunu düşününce ben umutsuzlaşıyorum, karamsarlaşıyorum, içe kapanıyorum ve potansiyelim sönüyor; ben bunu fark ettim kendimde. Ama onun dışında eğer ki daha mutlu olabileceğimi düşündüğüm, kendi potansiyelimi yansıtabileceğim ve yaşatabileceğim; hayvan hakları, insan hakları, akademi ya da sivil toplum, kendi yaşamak istediğimi ortaya koyabileceğim bir yer olursa evet, mutlu olacağım. Hani şu an mutlu muyum dersen, bu dersten eksiyi yedik bence; umutlu muyum dersen; ülkeden umutsuzum, kendimden umutluyum. (G14)

Mutlu ve umutlu olma hali, duygusal, bilişsel, varoluşsal, kimlikle ilgili ve sosyal yönleri içeren (Ojala, 2012: 627) karmaşık yönleri içermektedir. Bu karmaşık bağlamların, özellikle paylaştıkları sivil toplum alanı içerisinde, gençlik dönemlerinde ortaklaşan sosyalizasyon süreçlerinde ve ilişkilerinde yer alan gençler açısından ortak yönlerinin olup olmadığı bu başlık altında anlaşılmaya çalışılmaktadır. Sivil toplum faaliyetleri içerisinde yer alan gençlerin benzer kaygılar, tutumlar, hedefler ve değerler olarak inşa ettikleri bir kolektif hafızanın varlığını söylemek hatalı olmayacaktı. Kolektif hafıza (Halbwachs, 1992: 21) bireylerin, kendi etraflarındaki gruplarla dayanışma içerisinde, sadece bireysel hatıralardan oluşmamaktadır; aynı zamanda grup tarafından iletişim ve ortak deneyimler yoluyla paylaşılan, aktarılan ve oluşturulan deneyimleri kapsamaktadır. Bu dinamiklerin, gençlerde kolektif bir algı ve hafıza yaratıp yaratmadığı, ülke ve dünya gündemine dair yorumları üzerinden değerlendirmek için katılımcılara mutlu olup

olmadıkları, umutlu olmaya dair düşünceleri, kendilerini özgür hissedip hissetmedikleri, başka bir ülkede yaşamayı tercih edip etmeyecekleri gibi sorular sorulmuştur. Cevapları çok çeşitli olmakla birlikte Türkiye'nin içinden geçtiği dönemin değerlendirilmesi için birbiri ile kesişen fikirler vermektedir. Özellikle ekonomik koşullar başta olmak üzere, adalet, eşitlik, güvenlik ve özgürlük arayışı mutlu ve umutlu olma hallerine negatif etki eden faktörler olarak görülmüştür.

Çalışmanın katılım grubunun "mutlu olmaya" anlatımları, sosyo-ekonomik durumun bireysel ve toplumsal düzeyde derin etkiler yarattığını göstermektedir. Ekonomik sıkıntılar, sosyal kısıtlamalar, gelecek kaygısı ve kültürel bölünmeler, bireylerin günlük yaşamlarını ve genel mutluluklarını etkilediği görülmektedir.

Mutlu muyum ? tabii ki hayır, çünkü içinde bulunduğunuz ülkede mutlu olmanın yolu yok, mutlu olmak için başka özelliklere sahip olmak gerek; ben o özelliklere sahip değilim. Ne çok param var, ne çok kaynağım var, bu ikisinden birine sahip olmak gerekiyor. İkisinin ortasındaysanız mutlu olmanıza olursunuz, bunlar kişisel geçici mutluluklardır. Onun dışında rahat değilsiniz. Yani her alandan engellisiniz, kısıtlısınız. Ekonomi ve kaynaklar sizin mutlu olmanıza izin vermiyor. (G6)

Mutlu muyum? mutluyum herhalde ya ben, mutluyum ama mutsuzluğumu da kabul ediyorum. Neden mutsuz olurum biliyor musun? Şu an içimdeki acılar nedendir, banka borçları, kesinlikle onlardandır ve her türlü; gerçekten ben nasıl bu hale gelmişiz hala anlamış değilim. Çok kötü ya her şey, çok pahalı, bu kadar olmamalıydı; ne bileyim çok acı. İçimdeki acıyı dışa vurmak için değil, abartmak, laf olsun diye de, politik politik konuşmak için de değil, ama içim acıyor, çok içim acıyor. (G7)

İhtiyacım ne olsun sıkıntı değil, acil değil diyelim, ya kıyafet tamam almayayım. Ama bambaşka şeyler; benim çizim yapmam lazım, grafik tablet bakıyorum aşırı pahalı işte bakıyorum kitap alacağım ya kitap alamıyorum , "ben yine kitap alamadım" böyle oluyor veya ulaşım ya, ulaşım çok pahalı ulaşım aşırı pahalı. (G7)

Ekonomi, malum politik durumlar, işte okuldan çıkmışız kahve içiyoruz. Yani bu ekonomide yapabileceğimiz çok da bir şey yok; keşke şu an Berlin'deki bir genç olsak da tek derdimiz, 'A konserine mi gitsek B konserine mi gitsek?' aynı gündeymiş olsaydı. Böyle ilginç bir şekilde bu yıl çok da sevdiğim gruplar gelmeye başladı Türkiye ve inanılmaz pahalı biletleri. Evet yani sanırım ama mutlu olmak deyince artık bu geliyor benim; herhangi basit bir isteğim. (G16)

Katılımcılar ifadelerinde sık sık ekonomik zorluklara ve bunların kişisel mutluluk üzerindeki etkilerine değinmektedirler. Özellikle maddi kaynakların kısıtlı olması, borçlar ve yüksek yaşam maliyetlerinin bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyerek psiko-sosyal iyi olma hallerini de olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Mutlu olma halinin

önündeki ekonomik kaygılar elbette günlük veya kısa vadeli ihtiyaçların karşılanmasından ibaret değildir. Katılımcıların bir kısmı için geleceğe, kariyer planlarına dair kaygıların da yine ülke ekonomisi ile yakından ilgili olduğu görülmüştür:

Ben asla mutlu değilim. Yani gerçekten mutlu değilim ve her gün arkadaşlarımla bu konuyu konuşuyoruz, sürekli konuşuyoruz ve artık ümitsizliğimiz... Hedef var ama hedefe giden yolları göremediğimiz için; hedefsizleşiyormuşuz; şu an öyle hissediyorum. Şey modundayım, mesela çevremdeki arkadaşlarıma bakıyorum da hepsi taşın suyunu çıkartıp oradan ekmek çıkartacak insanlar ama Türkiye şartlarında taşı bulamazlar diye korkuyorum. (G12)

Gelecekle ilgili olarak yani daha geniş perspektiften ülke nereye gidiyor? Dünya nereye gidiyor? Çünkü birazcık yani geleceği görmeye çalışmak hep yanıltıyor insanı. O yüzden çok o şekilde düşünmüyorum ama kişisel olarak şahsen geleceğimden kaygılıyım, kariyerim ne olacak, işte ekonomik olarak düzelecek miyiz vesaire gibi. Ülke olarak biraz kaygılıyız hepimiz bir tık. (G16)

Birçok engel var, o yüzden mutlu değilim. Birçok şey yapmak istiyorum mesela [bölümü] okuyorum acaba diyorum akademik mi ilerlesem, yok sivil toplumdan ilerleyeyim burayı daha çok seviyorum, ikisinin harmanlayıp devam edebilirim, acaba yurt dışına mı gitsem? (G12)

Derslerim için, ilişkilerim için ya da işte sahip olduklarım için değil ama politiklardan dolayı işte gençlerin gittiği hal ve her şeyin zorlaşması, ekonomiden dolayı gayet mutsuzum ve bazen böyle oturup gözlerim doluyor. Ben bunu yaşamak zorunda mıydım? (G3)

Benim hala çalışmayan arkadaşlarım var, çalışan arkadaşlarım da var benim hadi maddi durumum iyi, ama ben de kaygısız bir hayat yaşamıyorum. Yani bunun temelinde zaten maddi kaygılar var. Geçtiğimiz gün bir tane akademisyen şey demiş; Ülkemizde sosyal kırım var. Ben kesinlikle ona katıyorum. Yani ülkenin en büyük sorunu sosyolojik yapı. Çünkü herkes bir tarafta şu an. 'Sen neysen ben o olmayayım' düşüncesi olduğu için ben hani toplumda çok büyük bir ayrışma olduğunu görüyorum. Umutsuzluğa kapılıyorum; ama bireysel olarak kendi yapabileceklerim, ve çevremdeki insanların, fırsat tanırırsa çok güzel işler yapabileceklerini de biliyorum. Bu da var, umudum var, bunun için mücadele etmeye devam edeceğim. (G18)

Geleceğe dair kaygılar, katılımcıların toplumsal ve bireysel kısıtlamalarla özgürlüklerinin ve hareket alanlarının sınırlı olduğunu açığa çıkarmaktadır. Yurttagüler (2014), gençlerin özerkliği ve özneler olarak yurttaş katılımının önkoşullarından birinin ekonomik refah olduğunu ortaya koymaktadır. Ona göre, ekonomik olarak aileye bağımlı, devlet tarafından yeterince desteklenmeyen ve istihdam problemleri içerisindeki gençlerin "özerk bireyler" olarak kendi hayatları ile ilgili alacakları kararlarda ve sivil, sosyal, politik haklarıyla ilgili katılımında etkinlikleri sınırlıdır (Yurttagüler, 2014: 34-36). Katılımcıların

kendileri ve akranları ile ilgili endişe ve memnuniyetsizlik duygusu yaşamaları, mutsuzluklarının kaynaklarındadır.

Katılımcılar içerisinde, mutluluğun, kendilerinin ve çevreleri tarafından inşa edilecek bir paylaşım şekli olduğunu ifade edenler, bunu şöyle dile getirmektedirler:

Mutluluk dediğimiz şey, birilerinin ürettiği ve bizim bir şekilde parayla satın alacak ulaşabileceğimiz; arkadaşlık dediğimiz şey bizim başkaları tarafından hazır konularak elde edebileceğimiz şeyler değil. Saygı, sevgi, bütün insan değerler, tıpkı ürünler gibi ürünler değil. Bizde böyle bir alışkanlık haline geldi. Türkiye'de mutluluk mu? Peki mutluluğu hangi ülke üretiyor? Almanya mı üretiyor o zaman Almanya gibi olalım öyle bir şey yok maalesef. Mutluluk üretilen bir ürün değil. Mutluluk bizim bireysel çabalarımızla, kominal çabalarımızla, çevremizdeki insanlarla beraber, emekle, öz veriyle ve insani erdemlerle oluşturmamız gerekiyor. (G6)

Küçük şeylerle mutlu olmayı, motive olmayı bilen bir insanım. Sömürgeyim günün sonunda. Mutlu olabileceğim, sınırları zorlayarak mutlu olmaya çalışan birisiyim. Beni mutlu eden şeyler; müzik beni mutlu ediyor, arkadaşlarımla partilemek beni mutlu ediyor, kültürel sanatsal çalışmalar yapmak beni mutlu ediyor, siyaset üzerine konuşmak, nitelikli alanda konuşmak, nitelikli alanda bir şeyler inşa etmek beni mutlu ediyor, bir hayal paylaşmak, hayal paylaştığın insanlarla aksiyon almak beni mutlu ediyor elbette. (G4)

Yani şey toplumdaki mutlu değilim. Sivil toplumda olduğum için mutluyum, yani kendi hayatımla ilgili mutluyum. (G2)

Katılımcıların umutlu olma halleri de ekonominin gidişatından kaynaklanan kaygıları barındırmaktadır. Bir diğer yandan sosyal, sivil ve politik güvenlik kaygılarının da umutsuzluğun kaynağı olarak ön plana çıktığı görülmektedir.

Umut, gelecekle ilgili fikirleri içermektedir ve bu nedenle güçlü bilişsel boyutları kapsamaktadır, ancak aynı zamanda duygusaldır. Umut, geleceğe yönelik olumlu bir duygu ile bütünleşmektedir; ispatlanmamış olan hakkında bir tür beklentiyi işaret etmektedir. Snyder, Rand ve Sigmon: (2001) umudun üç farklı bileşenden oluştuğunu belirtmektedirler: (i) hedefler, olmasını istediğimiz şey; (ii) yol düşünme, istediğimiz yere ulaşmak için yollar bulma yeteneği; (iii) ve etkin düşünme, bu yolları kullanma motivasyonu (Snyder, Rand, Sigmon: 2001: 258). Böylece, umut, olumlu bir hedefin ulaşılabilir olarak hissedildiğinde ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların umutlu olmakla ilgili ifadelerinde, politika, ekonomi ve ekolojik sürdürülebilirlik gibi konulara dair endişeler, genellikle olumsuz bir perspektif sergilemelerine yol açtığı görülmektedir:

Umutlu muyum? Aslına bakalım dersin değildim, ülkeden de umutlu değilim, siyasete de girmem bulaşmam, hani oyumu bir vatandaşlık göreviyle de kullanıyorum, ama hani bir şeyler değişir umudu yok ama yine de. Basacağım yani oy başka bir şey yok. O siyaseten değişime olan umut bende lisede gitti ya gitti bende yok. (G14)

Umut dediğimiz şeye nasıl baktığımızla ilgili. Şimdi çok, yani çok büyük bir ekonomik kriz içerisindeyiz. Toplumsal alanların çok büyük oranda, kendi ülkemizde kıyasladığımızda yerle bir edildiği, hangi kuşak insanlarla konuştursanız ya biz kötüyü gördük ama siz daha kötüsünü gördüğümüz dediği bir süreç içerisindeyiz. Ve bu süreçte umutlu, umutsuz olmak konusu biraz göreceli. Ben gençlerin Türkiye konusunda, Türkiye'de bir gelecek kurlmaları konusunda elbette ki umutlu olduğumu düşünmüyorum. (G6)

Çok zıt gözükecek belki ama hani bu kadar kaosu bir ortam işte virüsün yayılması, deprem. Türkiye'de daha evelden yoksulluk konuşuluyorken şu an açlığı konuşulması falan bunlar böyle artık dibin de dibidir. Ya şunu söylüyorum, 'daha ne yaşayabiliriz'i ön göremiyorum. (G1)

Yani inceliyoruz, izliyoruz, international politika, ekonomi dersinde ve Venezuela ya da benzer ülkeleri gördüğümde ya da işte göç politikalarına baktığımda diyorum; teoriler komple teorileri, böyle 'şu olabilir mi acaba, ya da şunu biz niye yaşamayalım ki' diye düşünüyorum. Bazen umutsuzum. Umutlu olduğum şey de bana denk gelmeyecek. 10 yıl sonra düzeler gibi bir düşünce var yani. Mesela bilmiyorum, şu an radikal gelebilir ama çocuk istemiyorum çünkü bir çocuğun iyi bir yaşama sahip olacağını düşünmüyorum. Sadece benim ona sallayabileceklerim değil. Temiz su, temiz kaynaklar, hastalıklarla da alakalı olan bir şey. Tam bir umutsuzum ben. Ama bu umutsuzluk şey değil, hadi değiştirmeye çalışmalıyım ya da hiç bir şey yapmalıyım, o zaman gitsin, ne olursa olsun değil. (G3)

İklim krizi, global ekonomi gibi gerçekler katılımcıların gelecekle ilgili kaygılarının kaynaklarındandır. Yukarıdaki ifade edildiği, küresel problemler dolayısı ile çocuk sahibi olmamayı düşünmekle aşağıdaki katılımcı ifadesinde de görülmektedir. Bununla birlikte, katılımcıların politik tutumları ve kimlikleri nedeniyle kendilerini güvende hissetmemelerinden kaynaklanan umutsuzlukları olduğu görülmektedir. Korku ve güvencesizlik öne çıkan hislerdir:

Yani gerçekten şey de olabilir ya bir gün ben de hop içeriye de düşebilirim. Basit bir sebepten hani bir şey olabilir? Beklenmedik ama bak kesin olarak umutsuzum aslında. Hani dünyada bir şeyler yapıyorum, yapabilirim, yapmaya devam edeceğim. Ama nasıl söylenir; çocuk sahibi olmayı bile o yüzden düşünmüyorum yani su savaş falan hiç sıfır yani ekolojik sorunlar ne bileyim. Kendi yaşlılığımı bile düşünüyorum. Mesela bizi ne bekliyor? Sıfır güvence, yaşlılar sokaklarda, beyaz yakalılar, sokaklarda, Londra'da bile. Umutlu değilim değilim, yani umut verecek bir politika yok uluslararası olarak da. (G5)

Her gün benim gibi bir sürü genç tetikte yaşıyor. Her gün tetikte, yarın tutuklanmayacağımızın, öldürülmeyeceğimizi garantisi yok ve biz anti militaristiz,

savaş çığırtağı değiliz, barışçısıız. Ben, Türkiye'nin yarısından fazlasından daha ideal bir gencim, benim yaptıklarım Türkiye Cumhuriyeti'ne, o kendine ülkücü mülkücü diyenlerden çok daha fazla hizmet etmiştir. Ben tabii bunu insanlık namına yapmışımdır. Ama sonuçta sömürgeyim, kendi kendimi yönetemiyorum. (G4)

Hiçbir şekilde bugün beni rahatsız eden bir durumu kendi düşüncelerimle sosyal medyamda bile, takip ettiklerim ve takipçilerimin tanıdığım ettiğim insanlar olmasına rağmen hiçbir duygu ve düşüncemi asla özgürce paylaşamam, paylaşamıyorum. Siyasi duruşumu ideolojimi. Bugün sohbet ettiğim bir insanla paylaşmaktan kesinlikle tedirginlik duyarım çünkü. Yarın öbür gün ne olacağı düşüncesi ya böyle bu korku bile beni çok rahatsız ediyor. (G8)

Umutsuz olmanın dönemsel olduğunu, bugünün koşullarının özellikle idealist insanların eylemleriyle geçeceğini düşünen bir katılımcı bunu şöyle ifade etmiştir:

“Ben hayatını her zaman konjonktür olduğunu düşünüyorum. İnşili çıkışla belki şu an dipte olabiliriz, hepimiz dipte olabilir, yetişkin emekli de dipte olabilir herkes dipte olabilir belki. Ama bunun ilerleyen süreçlerde ben değişeceğine inanıyorum. Bu da dediğim gibi güvendiğim insanlar sayesinde bir ateş yakıp dik başlı bir şekilde, hani bu insanların varlığını bilmem bile, bir değişme yol açacaklarını düşünüyorum. (G18)

Umutsuzluğunun kaynaklarından birinin çalıştığı alanda, gençlerde ilgili karşılaştığı ayrımcı ve homofobik söylemlerin yaygın olmasıyla açıklamaktadır:

Biraz zor bunu söylemek ama hani gençlere güvenmekle ilgili, daha çok güvenim vardı. Bu doğrudan gördüğüm şeyler değil ama böyle sohbet ettiğim gençler ya da sosyal medyada bazen gördüğüm gençlerin çok böyle düz olması... özellikle ırkçı olması beni bazen çok şoka uğrattıyor. Mesela Suriyeli gençlerle çalışıyor olmam, en çok onlardan [gençlerden] tepki alıyorum; gençler daha böyle Z kuşağı, lise, üniversite kuşağı. Hani ben homofobiyle karşılaşacağımı hiç düşünmezdim bu gençlerden. (G19)

Katılımcılar içerisinde umutsuzluğun kaynakları ne olursa olsun, bireysel eylemler ve özellikle gençlerin değişime olan inançları ile geleceğe daha pozitif bakanlar da vardır:

Kişisel olarak kendimi mutlu ve umutlu hissediyorum her şeye rağmen. Çünkü her zaman yapacak bir şeyler olduğunu düşünüyorum. Mesela bu pandemi döneminde başlayan bir proje. Bu da buna bir örnek. O zaman işte dedim. Bir umudumuz vardı, mutluluğumuz vardı ki böyle bir yola koyulduk, yani onu başardık, konuştuk insanlar eğitim öğretim göremediği bir alanda biz böyle bir şey yaptık ve oldu. Bu da demek ki bir umudumuz, mutluluğumuz var. Benim o yüzden hala var yani gençlerin olduğu ve kendini geliştirmeye devam ettiği sürece böyle bir ortamlarda umut her zaman var. (G15)

Şöyle umudum kendime gerçekten, kendime dair bir umudum var ve çevremde bununla ilgili insanların olduğunu bilmekle de oluyor bu. Farklı sivil toplum çalışmalarında bulunan insanlar da beni umutlu tutuyor. Şuradan bir umudum var; Atatürk'ün çok güzel bir sözü var, o benim her zaman aklımdadır; Şayet bir gün zor durumda düşerseniz kurtarıcı beklemeyin, kurtarıcı kendiniz olun. Ben de hayatımda aslında bu kadar çok çalışma insanlara dair bir şey yapmam; çevrem, ailem, arkadaşlarımla toplumu kurtarıcısı olabilirim. (G18)

Değişimler böyle havada kalacak değişimler olmayacak, politik devrimlerle düşünce devrimleriyle birlikte olacağını düşünüyorum. Şu an ülkemizin sivil toplumunun bunun temellerini, tohumlarını ektiğini, Belki o kadar yere ulaşamıyor daha henüz ama daha iyi şartlar daha iyi adımlarla birlikte gerçekleşeceğini biliyorum. Ben de mesela bireysel olarak sivil toplumdaki dediğim gibi bir şeyler öğrenerek zaten bunu yapıyorum. O yüzden o konuda umudum var diyelim. (G18)

Son yıllarda Türkiye'de gençler üzerine yapılan araştırmalarda, gençlerin iyi olma ve umutlu olma halleriyle ilgili verilere ağırlık verildiği görülmektedir (Habitat 2022/2024; Konrad 2021/2023, TOG-Konda 2021, Yada 2020). Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG, 2021) araştırmasında Türkiye'de iyi bir gelecek hayal edemediğini söyleyenlerin oranı, araştırmaya katılanların %71,3'üdür. Konrad Adenauer Vakfı (2023)'nin araştırma sonuçlarına göre, katılımcılarının %62,8'i Türkiye'nin geleceği konusunda karamsardır, katılımcıların %35,2'si tamamen umutsuzdur, %27,6'sı karamsarlıklarına rağmen umut hissini korumaktadırlar. Habitat Derneği (2024)'nin, 2017 yılından beri düzenli aralıklarla 18 – 29 yaş arası gençlerle gerçekleştirdiği "Türkiye'de Gençlerin İyi Olma Hali" araştırmasının, 2024 yılında açıklanan beşinci raporuna göre; 2017 yılında gençlerin %70,8'i yaşamdan memnun iken, 2023'te bu oran %45,6'ya düşmüştür. Benzer şekilde, geleceğe umutla bakan gençlerin oranı da 2017'de %66,6 iken, 2023'te %43,7'ye gerilediği görülmüştür. Yaşama Dair Vakfı (2020)'nin Kürt gençler üzerine gerçekleştirdiği araştırmaya göre, Kürt gençlerin memnuniyetsizlik, umutsuzluk değerleri çağdaşlarına göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Yada, 2020: 15).

Katılımcıların mutlu ve umutlu olma hallerine dair anlatımlarının bir başka açılımı, kendilerini özgür hissedip hissetmedikleri sorulduğunda da; kaygı, korku, kısıtlı, sınırlı olmak, güvensizlik gibi hisleri ortaya çıkardığı görülmüştür:

Korkunun sürekli içimizde olması bile asla özgür yaşamamızda ki en büyük engel bu; yarın öbür gün ne olacak? Yani bir bugünü yaşayıp bugün bir düşüncelerini duygularımı rahatça getireyim. Yarından sonra bakarız, yani yarına yarın da bakarız. Neden sürekli bir ileriye düşünme konusunda bir tedirginlik yaşıyorum çok. Özgürlüğümüzü asla yaşayamıyoruz. Rahat bir ortam, güvenilir bir çevre yok. (G8)

Özgürlük bence, yarın veya bugün kimliğinden, varlığından, isminden ve ana dilinden ötürü ölme ihtimalinin olmadığı bir alanda yaşayabilmek demektir. Bir gerçeklikte yaşayabilmek, özgürlüktür. Ben niye özgür değilim ki? Az önce saydığım şeylere sahip değilim. Mesela, şu an Kürt kimliği anayasal olarak korunmuyor, ana dilim de korunmuyor. Dolayısıyla özgür değilim. G4)

Özgür değil, bağımsız olduğumu fark ettim. Bunu aradaki farkı da şuradan kuruyorum, bağımsızım çünkü kendi isteklerim arzularım ve kendi doğrularım üzerinden kararlarımı alıyorum. Yani birisinin istemesi dayatmasıyla değil, ama özgürce de değil. Şu yüzden özgürce değil; kendi kaygılarımla bir güvenlik sınırı çiziyorum buna. Bu da o özgürlük alanı kısıtlayan bir şey." (G2)

Özgürlük, beni hukuka dayalı olarak zorlamadığı sürece, biraz özgürlüğü yaymaya çalışıyorum açıkçası. İnsanların, hayvanın özgürlüğünü savunurum, ama siyasi bir durum olduğunda ya polis ya da herhangi bir oluşum geldiğinde biraz korkarım. Özgürlük, başkalarının haklarını kısıtlamaması, ancak kısıtlanmadığımızı söylemek zor. (G3)

Bazı katılımcılar, bireylerin özellikle siyasi ve toplumsal baskılar nedeniyle özgürlüklerinin sınırlı olduğunu ve bu durumun özellikle gençler arasında endişelere yol açtığını göstermektedir.

Çok büyük sıkıntılar var, mesela ifade özgürlüğü. Özgürlük denince insanların aklına ilk olarak ifade özgürlüğü geliyor. Evet, gerçekten büyük bir sıkıntı var ama bu sadece sokakta değil, kanuni olarak da Türkiye'nin yapısında mevcut. Örneğin Türkiye'de değerlere laf etmemen gerekir, kanuni olarak da sosyal olarak da. Bu konu bugün de konuşuluyor. 40 yıl önce darbe olan bu ülkede, çok farklı bir süreçten geçiyoruz. Ama ifade özgürlüğü, ekonomik özgürlük gibi konularda ciddi sıkıntılar var. İyi durumda isen özgürsün, değil isen özgür değilsin. Elbette kişisel ekonomik sorunlar olabilir. Onun dışında, çok kötü durumlar da olabilir, ya da çok iyi devam ediyor olabilirsin. Ama genel olarak, çok basit bir şekilde özgürlüğün tersi ne diye düşündüğümde, Türkiye'nin kısıtlayıcı bir ülke olduğunu düşünüyorum. (G16)

Çalışma ve diğer konuları geçtim, hiçbir özgürlüğüm yok. Şu an bile seçim endişesini yaşıyoruz. Önümüzde bir seçim var ve seçimde belediye çalışanıysan, insanlar şu an kimlerle beraber olduğumuzu, hangi siyasi partiyle olduğumuzu fotoğraflarımızdan süzüyor. Hayatımın her alanında fişlendiğimi hissediyorum. Genç olarak özgürlüğümün kısıtlandığını düşünüyorum. Yaptığım işlerde, faaliyetlerde, sivil toplum kuruluşları olsun, farklı gruplar olsun, istediğim gibi özgürce işbirliği sağlayamıyorum. Bir plan yapayım, bir eyleme çıkayım, bir hakkımı savunayım derken, bunların karşılığında ne yapacaklarını biliyorum; ya polis şiddeti göreceğim ya da başka sorunlar çünkü daha önce katıldığım faaliyetlerde bunları yaşadık. Sivil toplumda bulunan gençler, hatta normal bireysel gençler bile bu özgürlüğü yaşamıyorlar. (G18)

Geçtiğimiz gün bir basın açıklaması yapalım dedik. Bu, gençlerle ilgili bir sorunla ilgiliydi. 'Yapmayın, fişlenmeyin, bir taraf olmayın, şöyle olmayın, böyle olmayın' şeklinde öğütler geldi ve bu nedenle biz de adım atmaktan geri durduk diyebilirim. O

yüzden özgürlüğümüzü çok rahat bir şekilde yaşadığımızı düşünmüyorum. Özgürlük konusunda, kendimle olduğum zaman özgürüm ancak. (G18)

Özgür olmakla ilgili anlatımlarda, kadınların hem günlük yaşamda hem de geniş toplumsal çerçevede karşılaştıkları zorlukları ve bu zorlukların onların özgürlüklerine nasıl etki ettiği ifade edilmektedir. Toplumun kadınlar üzerindeki etkisinin altını çizen bazı katılımcılar, kadınların özgürlüklerini nasıl yaşadıklarını ve bu özgürlüklerin sınırlarını belirleyen faktörleri ortaya koymaktadır:

Önceliklerim tabii kadınlar için daha güvenli alanlar. Ben şanslıyım, iş yerinde güvendesim ama hiçbir arkadaşım iş yerinde güvende değil. Dışarıda hiç güvende değiliz her defasında, yani gündüz akşam fark etmiyor, ilk bu sanırım güvenlik hissi kadınlara hani ve adalet duygusu, işte belirli kesimlere yok; hani kimsede yok gerçi sadece bir kesime var şu an; ona ihtiyacımız var. Hukuk, hukukun işlememesi falan bu insanları tedirgin ediyor. Mesela beni de tetikleyen veya korkutan, bu ülkeden gideceksem gitme sebep olacak şey bu, çünkü çok karanlık; yani her an, her şey olabilir. (G5)

Kısa veya dekolte dediğimiz kıyafetlerde bile rahatlıkla giyinmiyorsun çünkü. Çok kısa bir mesafeyi yürüdüğünde bile, fazlasıyla bakışlardan rahatsız oluyorsun. 'Lanet olsun,' diyorsun. 'Hiç giymeyeyim, daha iyi.' Böylece yine kendini özgürlük alanından kısıtlamış oluyorsun. (G8)

Toplum, aslında ailemizden ziyade, toplumun normları sayesinde bazı şeylerde çok istediğimiz kadar özgür olamıyoruz ama bu artık bizi rahatsız ediyor. Ben, açıkçası çok küçük şeylerden bahsediyorum. Mesela, bulunduğun semte göre giyinmek ya da gece saat 12'de dışarı çıkmak istemek gibi. Bu, benim özgürlüğümü kısıtlayan bir durumdu. Mesela, durumlara ve yerlere göre değişiyor özgürlük hakkım ama şu anda bulunduğum konumda şunu söyleyebilirim: birçok konuda kendi kararlarımı kendim verebiliyorum, doğru da yanlış da olsa, sonuçlarına katlanabilecek düzeydeyim ve bunu yapabiliyorum. Özgür olduğumu söyleyebilirim. Ancak toplum, yani toplumun belirlediği şeyler... çok derin bir konu aslında. (G12)

Toplumsal ve kişisel özgürlükleri üzerindeki baskı kadınlar açısından özgürlüğün iş yerlerinde ve günlük yaşamda sürekli bir güvenlik tehdidi altında hissetmekte, toplumun kıyafet seçimlerine müdahalesi ve genel toplumsal normlar nedeniyle özgürlüklerini kısıtlamakta, bu da onların yaşam kalitesini ve özgürlük duygusunu olumsuz etkilemektedir. Bireyler, bazen doğru veya yanlış kararlar alsada, toplumun belirlediği sınırlar içinde özgürlüklerini deneyimlemeye çalışmaktadırlar.

Katılımcıların ifadelerinde özgürlüğün kişisel maddi durum, güvenlik hissi ve toplumsal mücadelelerle nasıl şekillendiği vurgulanmaktadır. Maddi yetersizlik ve güvenlik kaygısı gibi faktörler, özgürlüğü sınırlayan unsurlar olarak öne çıkarken, özgürlüğün ancak büyük

çabalar sonucu tecrübe edilebildiği belirtilmektedir. Ayrıca, bireylerin özgürlüklerini, ihtiyaçlarının ne kadar karşılandığına bağlı olarak değerlendirdikleri, ve bu özgürlüğün sadece maddi şartlarla değil, duygusal ve toplumsal dinamiklerle de derinden ilişkili olduğu ifade edilmektedir:

Maddi açıdan özgür ve orada da bir özgürlük alanı olabilir, bir alan oluşturulabilir diye düşünüyorum. O da yok. Temel olarak o konuda da çok zorlanıyoruz yani. (G8)

Belki de bu yıl içinde değerlendirilecek olursam, Nevruz alanında bağıra çağıra attığım çılgınlardaki an, kendimi tek başıma özgür hissettiğim an çok iyiydi. O ana bile, çok fazla mücadele vererek ulaştık. Yani o ana bile, bir mücadeleyle ulaştık. (G8)

Ben ne kadar yapabilecek bir insanım ve bu yeteneklerimi farklı şekillerde kullanıyorum. Benim duygusal ve maddi ihtiyaçlarım karşılanıyor mu? Ben, çok boyutlu ihtiyaçları olan bir insanım. Bu ihtiyaçların ne kadar karşılandığına göre özgürlüğümü ölçüyorum. Aslında bu, Nancy Fraser'ın kalkınma için geliştirdiği yaklaşımı özgürlük için kullanmayı seviyorum. Ayrıca, hiçbir zaman tamamen özgür hissetmediğim bir noktadayım. Çünkü maddiyat, bence her zaman en büyük kısıtlayıcı etken oluyor. Bir şeylerin erişilebilir olması ile yapılabilir olması arasındaki fark büyüdükçe, kendimi daha az özgür hissediyorum. Bu, sadece maddi şeylerle sınırlı değil, güvenlik de önemli bir faktör. Örneğin, giderek güvenlik benim için erişilebilir bir şey değil. Daha doğrusu, bu konsept olarak burada ve bu ülkede bazı insanlar için güvenli, ancak ben beş sene önce bu insanlara daha yakındım, şimdi ise onlardan giderek uzaklaşıyorum. Bu fark büyüdükçe kendimi daha az özgür hissediyorum. (G13)

Özgürlük algısının hem içsel faktörlere hem de dışsal koşullara bağlı olarak şekillendiği ve bu özgürlüğün kişisel, sosyal ve kültürel faktörlerle yoğun bir şekilde ilişkili olduğu ortaya konulmaktadır.

Norveç'te ya da İsveç'te yaşamıyorum, öyle bir anayasa günü kutlamam var diyemem; ancak kafa olarak kendimi özgür hissediyorum. Birisi özgürlüğüme meydan okursa, buna karşı gelecek gücü ve farkındalığı kendimde bulabiliyorum ve bunu uygulayabiliyorum. O yüzden 'şanslı' noktayı çok iyi anlıyorum. Problemin nerede olduğunu ya da haksızlığa uğradığım yerleri anlayabiliyorum. En azından karşı çıkma biçimlerini biliyorum. Bu yüzden özgür olduğumu söyleyebilirim. (G14)

Ben genel olarak özgür hissediyorum, her anlamda özgür olduğumu düşünüyorum. Çünkü bir fikir beyan ettiğimde, fikirlerimin duyulduğunu ve dinlendiğini hissediyorum. Bu da bir özgürlük hissi veriyor. Özellikle aile içinden gelen destek çok önemli. Ailemde anlattığım ya da yapmak istediğim her şeyi destekliyorlar, karşı çıkan ya da olumsuz durumlarla karşılaşmıyorum. Bu yüzden, genel olarak koşullarımı ve diğer insanları göz önünde bulundurduğumda kendimi rahat hissediyorum.

Önceden de özgür hissediyordum çünkü burada duyulmak, dinlenmek ve farklı şeyleri deneyimlemek beni özgür ve iyi hissettiriyordu. Yaptıklarım da, bir şey söylediğim ya da yaptığım zaman özgür olduğumu hissediyordum. Ancak son dönemlerde bu hissi çok fazla yaşamıyorum, eskisi kadar özgür hissetmiyorum. (G15)

Özgürlük anlayışımız Türkiye'de gerçekten çok baskılanmış durumda diye düşünüyorum, ama yine de kendimi ifade etme biçimi olarak özgür olduğumu düşünüyorum. Kendimi kısıtlamıyorum. Böyle biriyim. Mesela konuştuğumda daha fazlasını söyleyebilirim, ne bileyim, bahsettiğim şey giyim tarzımı da kapsayabilir ya da arkadaş çevremi. Çevremdeki insanlarla bu konuları ifade etmekte hiç olmadığım kadar özgür olduğumu söyleyebilirim.

Yaşadığım çevre sonunda bana uyumlu bir yer oldu. [büyüdüğü kent] büyüdüm ve orada düşündüklerimin yalnızca yirmi yüzdesini söyleyebildiğim bir yerdin ama şu anda gerçekten beni anlayan insanlar var, çalışma arkadaşlarım da öyle. Kişisel yaşamımdaki arkadaşlarım da beni anlıyor. Bunları ifade etmek hiç olmadığım kadar özgür olduğumu söyleyebilirim. Bu, kendimi dünyaya açma biçimimde de daha özgürleştirdi belki. (G19)

Katılımcıların özgürlük algıları ve ifade özgürlüğü deneyimleri üzerine yapılan değerlendirmelerde, kişisel farkındalık ve direnç aracılığıyla özgürlük hissini güçlendiği belirtilmektedir. Aile desteği ve toplumsal kabulün bu hissi nasıl pekiştirdiği, zaman içinde bu duyguların nasıl evrilebileceği üzerinde durulmuştur. Ayrıca, bireyin kendini ifade etme şekilleri ve çevresi tarafından nasıl algılandığı, özgürlük hissini biçimlenmesinde etkili olmaktadır.

Katılımcılardan biri, özgürlüğünü imkanını, kendisini "özne" olarak görmeye başladığında, sivil toplum alanında deneyimleyebildiğini ifade etmektedir:

[sivil alanın içerisinde] özgür hissediyorum ama. Şöyle bir şey var. Eğer [örgütlenme] yarın bir gün yapısı değişik ve yürütmesi farklı kararlar almaya çalışırsa bu sefer konsey şunu biliyor ki kendisine karşı çıkacak gençler de yetişti oradan çok çıkarız da o zaman orayı da özgür hissediyorum ya, (G7)

Sivil toplum belki bizim özgür olabileceğimizi anlamamızda yardımcı olabilir; şunu sormamıza neden olabilir 'gerçekten özgürlük mümkün müdür?' Ben bu alanda özgür hissediyorum. Sivil toplumun, kendimi tabii ki de tam değil ama öznelendirme kısmı beni mutlu ediyor. Ben şu an öznesiyim, hayatımın da öznesiyim ve yaptığımız işlerde de özne olarak yer alıyorum, özne olarak hissediyorum kendimi. (G7)

Yukarıdaki ifadede, sivil toplumun kişisel olanı keşif ve kendini ifade etme yollarını açabileceğini, bireyin hayatındaki özne olma duygusunu pekiştirebileceğini belirtilmektedir.

Katılım grubuna yaşamlarını başka bir ülkede sürdürmeyi düşünüp düşünmedikleri de sorulmuştur. Özellikle son beş yılda gerçekleştirilen gençlik araştırmalarının, ön plana çıkan çarpıcı sonuçlarından biri; artan oranda gençlerin, başta ekonomik nedenler olmak üzere sosyal imkanlar ve özgürlük arayışı gibi gerekçelerle yurtdışında yaşamak istedikleriyle ilgilidir (Habitat 2022/2024; Konrad 2021/2023, TOG-Konda 2021, Yada 2020).

Bu çalışmanın, katılım grubunun tamamının yurt dışı deneyimi elde etmek istediği, en azından belirli bir süre yurt dışında yaşamayı (eğitim görmek, çalışmak, kültürel deneyim elde etmek gibi çeşitli nedenlerle) arzuladıkları görülmüştür. Ancak bu arzu, büyük çoğunluk için kalıcı bir göç şeklinde değildir. Hem Türkiye'deki yaşantılarına olan bağlılıkları, hem de yurt dışında karşılaşacaklarını düşündükleri çeşitli zorluklar katılımcıların büyük kısmında, yurt dışında sürekli yaşamayı tercih etmeyeceklerine dair anlatımların ortaya çıkmaktadır:

Zaman zaman düşündüğüm ve vazgeçtiğim bir şey var; aslında çok da istediğim bir şey değil, arada sırada aklıma geliyor. Benim yurt dışına çıkma konusunda özel bir prosedürüm yok. Yani eğer bir gün 'bu ülkede artık yaşanmaz' dersem, o zaman Kıbrıs'ı düşünüyorum. Çünkü çok fazla kültürden, dilden veya iklimden uzaklaşmak istemiyorum. (G2)

Bu arada bir dönem nasıl gidilir diye düşündüm. Evrak karmaşaları bayağı zordu, bu durum da beni etkiledi. Bir insan olarak bu kadar kurumsal ırkçılıkla karşılaşacağımı bilmek... Burada bir hayatım varken ve burayı severken, daha gezmediğim bir sürü antik kent varken orada ikinci sınıf olmak zorunda mıyım? Sadece gezmek istiyorum ben, böyle hissediyorum ama kendimi için yurt dışını çözüm olarak görmüyorum. Yani gidebilenler gidecek, gidemeyenler ne bileyim. İngiltere'de altı ayda 200.000 TL toplayabiliyormuşsun. Tarım işçisi olarak işte bir şeyler toplayarak... Gençler gitmek istiyor, altı ayda 200.000 TL toplamak için. Gitmeyi düşündüğümüz şey bu. Yirmi yıllık politikalara, okullarda pompalanan her şeyin tam tersi. Talep edilen bir şey var, imkan var bizim için, tabii ki o taraf için de. (G5)

Yani yurt dışında bir çalışma alternatifi gelecek kurma alternatifleri elbette benim için söz konusu sadece biraz daha sabretmeyi tercih ediyorum. Türkiye'de hani tek bir seçimle hiçbir şey değişmeyecek anlamıyorum. Tek bir seçimde sizin istediğiniz partiye iktidara gelse bile Türkiye'nin yaşadığı bu zarar ve ziyan sürecinden çıkması belli bir zaman alacak. Bu zaman içerisinde sabırlı olmak gerekecek. Diyelim ki ben buradan çıktım. Almanya'da işte Berlin'e yakın bir yere yerleştim. Evimin kirasını işte 600 700 Euro asgari ücretle işe başladım. Almaya da 1.600 Euro asgari ücret var. Biraz da para biriktirmiştım. Sağdan soldan bir şeyler aldım, gittim, düzenimi kurdum diyelim ki, çok mu mutluyum yani. İşime gideceğim, orada herkes çok mutlu olacak. Sana güzel, saygılı davranacaklar. Bir yalnız seni kabul edecekler. Sen asla bir kültür şoku yaşamayacaksın, Almanca bilmediğin için de zorlanmayacaksın, Türkiye'den ve Müslüman ülkeden geldiğin için en ufak bir ayrımcılığa bile uğramayacaksın. Herkes seni bir anda kabul edecek. Sen orada çok güzel hem ekonomik, hem

toplumsal hem sosyal alanda bir anda yaşamaya başlayacaksınız. Yani böyle bir gerçeklik söz konusu mu gerçekten bunu düşünüyorum mesela. Zannetmiyorum, ben Berlin'de ya staj için 4 ay bulundum, böyle bir ortam yoktu. Dolayısıyla bunu yaşamak Almanlar için bile söz konusu değilken benim için bir söz konusu olur mu?. (G6)

Bence o gençliğin ilk yıllarında cesaret edip, o delilik haliyle bir gidilebilirdi. Ben o fırsatı kaçırdım gibi hissediyorum. Şu an mesela şuradan şuraya gidecek halim yok. Yine bir yerden başlamak... Tabii ki öyle değil ama. Gerçekten, çünkü ben şehir de çok değiştirdim. Tamamen yepyeni bir çevre, yeni insanlar, her şey yeni... Bundan bir miktar yorulmuş durumdayım şimdi. Çünkü yalnızlığın ne olduğunu çok iyi biliyorum. Bir şehirde tek başına olmak çok kötü bir şey. Bunu, yani ana dilini konuşamayan, senin güldüğün şeylere gülmeyen, cesaretini anlamayan birileriyle yaşamak çok daha zordur. Bunun çok farkındayım. (G19)

Yurt dışı deneyiminin hem kişisel gelişim hem de kültürel adaptasyon açısından değerli olduğunu düşünen katılımcılar için, yurt dışında yaşamak ve eğitim almak, onlar için hem bir özgürlük hem de bir sorumluluk olarak görmektedirler. Bu deneyimler, onların küresel perspektiflerini genişletirken aynı zamanda ulusal kimlik ve toplumsal sorumlulukları ile nasıl ilişkilendireceklerini de şekillendirmektedir:

Yurt dışında okuyacağım, yani en azından bir yıl belki bu şekilde. Oslo Üniversitesi'ne ya da Kopenhag'daki hangi üniversiteyse, oraya gideceğim ama ne kadar süreceğini bilmiyorum. İki yıl sonra da olabilir diye düşünüyorum ama şu an süresiz yaşamayı düşünmüyorum. Bilmiyorum, şu anda düşünmüyorum. Gençken nerede olduğun önemli benim için. Ben kaosa alıştım, gerçekten kaos olmadan olmazdı bu deneyimlerim. Kaosla daha fazla uğraşacağım, mücadele etmem lazım. (G7)

Yani muhakkak yurt dışı deneyimi yaşamayı düşünüyorum. Bunun için çalışıyorum ve okulun Erasmus programına başvurudum. Dernekte şu an bir Erasmus projesini öncelikli olarak yürütmeye çalışıyoruz, her insanın kesinlikle büyük bir yurt dışı deneyimi yaşaması gerekir. Belki de bu deneyimi yaşadktan sonra ileriki yaşamımı yurt dışında sürdürüp sürdürmeme karar vereceğim. Ülkede yaşanmıyor gibi geliyor ama bazen düşünüyorum: Birilerinin ülkede kalıp ülkeyi kurtarması da gerekiyor. (G8)

Oradakiler daha özgür hissediyor, çünkü fikirlerinin daha önemsendiğini ve duyulduğunu hissediyorlar sanırım. Ben de görmek için, yani gerçekten orada olup fikir sahibi olmak istiyorum. Kesinlikle bu değişim projelerini çok istiyorum. Evet, bu açıdan öyle gitmeyi çok istiyorum. Özellikle oradaki gönüllü çalışmaların nasıl ilerlediğini ve yurt dışında yaşamın nasıl olduğunu görmek istiyorum.

Yani şu anlık henüz görmediğim için net bir çıkarım yok ama sanırım sürekli orada kalmak da istemem. Ya hani bir noktada, 'sen git ben gideyim, burası ne olacak? Burada yaşayanlar ne olacak?' diye düşünüyorum. Neticede bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız. Yani buranın genciyiz. Bu yaşa kadar da buradayız. Yani buraları terk edip gitmemek lazım. (G15)

Kültürel olarak çok büyük bir şok yaşamayacağımı düşünüyorum; tabii farklılıklar olabilir ama en azından vize problemim olmayacak, oturma iznim olmayacak. Türkiye'de mi kalırım yoksa gider miyim, onu söyleyeyim: Avrupa'ya giderim. Ama bu, sürekli orada kalacağım anlamına gelmiyor. Ülkeme hiçbir zaman dönmeyeceğim gibi bir isteğim yok; insanlar ne yapıyorsa yapsın mantığında değilim. Orada özgürlüğümü daha iyi yaşayıp kendimi daha iyi geliştirebileceğimi düşündüğüm için giderim. Eğer gidip ülkemde güzel şartlar oluştuğunu görürsem, direkt zaten dönerim. Şartlar oluşmasa bile, orada öğrendiklerimle burada bir şeyleri değiştirmek için mücadele etmek değerli. En azından kendimi tatmin ediyorum, gidip gelmeyi düşünüyorum. (G18)

Katılımcılardan sadece biri hiç düşünmeden başka bir ülkedeki fırsatı değerlendireceğini ifade etmektedir:

Tabi tabi canım bir fırsat çıksın, şimdi bavul hazırlarım; sabaha yola. Öyle bir de işsizim artık, hani hiç düşünmem. (G10)

Çalışmanın bu alt başlığında, hak temelli gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif genç katılımcıların mutlu ve umutlu olma halleri, özgür hissedip hissetmedikleri, farklı bir ülkede yaşamaya dair görüşleri, yaşam dünyaları ve endişeleri yorumlanmıştır. Katılımcıların mutluluğa ve umutlu olmaya dair yaklaşımlarında ekonomik zorlukların oluşturduğu engeller ve kaygılar ortaktır. Bu kaygılar gelecekle ilgili iyimser olmalarını zorlaştırmaktadır. İfade özgürlüğü ile ilgili endişeler katılımcıların güvende hissetmedikleri, korkuları ile ilgili fikir vermektedir. Güven aynı zamanda kadınlar daha fazla ön plana çıkan bir kaygıdır. Tüm bu kaygı ve endişelere rağmen katılımcılar büyük ölçüde başka bir ülkede sürekli yaşamaya şüpheli yaklaştıkları görülmektedir. Sınıfsal farklılıklar, sosyal ve kültürel değişkenler, maddi zorluklar gibi toplumsal dinamiklerinin bir çoğunun başka bir ülkede de devam edeceğine dair görüşler, duydukları şüphenin kaynağı olarak anlaşılmaktadır. Farklı bir ülkede yaşam deneyimi, belirli bir süreyi kapsayan ve farklı kültürleri öğrenme, vizyonu geliştirme ve eğitim fırsatlarını değerlendirmek olarak istenilen bir şeydir. Özetlemek gerekirse, katılımcılar; bireysel ve toplumsal iyi olma halini artırmak adına hem kişisel imkanları hem de sivil toplumun sunduğu fırsatları sonuna kadar kullanmanın, süregelen mücadeleleri devam ettirmenin ve genel kamusal iyiliğin genişletilmesi için çaba sarf etmenin zorunluluk olduğunu ifade etmektedirler. Bu süreçte, mücadelelerini kendi ülkelerinde yürüterek toplumsal yapıları dönüştürmenin ve iyileştirmenin kritik öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır.

4.2.2. Gençlerle İlgili Algılar ve Sivil Toplum Gençler İçin Rolü

Şu anda gençler ne yapacağını, ileride ne olacağını bilemiyorlar, büyük bir umutsuzluk içindeler; ama sivil toplum bu konuda bir umut bence. İnsanlara gerçekten bir umut sağlıyor. Bir şeylerin olabileceğine, bir şeylerin değişebileceğine dair bu umudu oradan alabilirsiniz. Direniş olarak da sivil toplum açısından bakıyorum... Aslında temelinde bunu çözmek. Hani ülkede korku, o işte başıma bir şey gelir mi algısı. Eğer bu algıyı yıkabilirse gençler, bence Türkiye'de sivil toplumun yaptığı çalışmalar çok iyi bir nesil yetiştirir. Çok iyi bir gençlik yetişir ve bu gençler, kendi haklarını bilen, hakkını arayan insanlar yetiştirirse, ilerleyen süreçlerde değişim olabilir. (G18)

Çalışmanın bu son alt başlığında, bir önceki başlıkla da bağlantı olarak iki konu birbiri ile iç içe ele alınmaktadır. İlki, araştırma katılım grubunun da içinde olduğu "gençlik konsepti" ile ilgili algıları, düşünceleri ve gözlemlerinin değerlendirilmesidir. İkincisi ise, sivil toplum alanının gençlere ne tür katkılar sağladığı ile ilgili görüşlerin yorumlanmasıdır.

Çalışmanın önceki bölümlerinde, özellikle son on yıl içinde Türkiye'nin karşılaştığı derin toplumsal ve ekonomik krizler ele alınmıştır. Bu krizler, küresel ve sınır ötesi etkenlerle daha da karmaşıklaşarak; kötüye giden ekonomi, artan enflasyon, küresel salgın, toplumsal hareketler, şiddet olayları, siyasi kutuplaşma ve kadın ile LGBTİ bireylere yönelik şiddet gibi pek çok olumsuz durum yaşandığı dönemi de içermektedir. Ayrıca, savaşlar, düzensiz göçler, siyasi tutuklamalar, akademisyenlerin ihraç edilmesi, darbe girişimi, sivil toplum örgütlerinin kapatılması, sivil toplum profesyonellerine yönelik açılan davalar, seçimler ve doğal afetler (depremler, orman yangınları, sel ve taşkınlar) gibi pek çok faktör, toplumun hafızasında derin izler bırakmaktadır. Bu çalkantılı dönemler, toplumunun yapısal ve toplumsal dönüşümleri içerisinde gençleri doğrudan ve derinden etkileyen süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı gençlerin, gençlerle ilgili değerlendirmeleri de bu çerçevede özellikle umutsuz olma halinin; ekonomik olumsuzluklar, gelecek kaygısı ve buna bağlı olarak başka bir ülkede yaşama arzusu şeklinde su yüzüne çıkmasına neden olmaktadır.

Net olamıyoruz, artık netleşemiyoruz. Çünkü önümüz belli değil, işte ben duygumu açıkça ve net bir şekilde söyleyemiyorum. Çünkü yarının ne getireceğinden emin değilim, bir de şu bize çok söylendi sanırım: 'Kimsenin rehabilitasyon merkezi değilsin, o yüzden kimsenin derdini çekmeye ihtiyacın yok' diye diye gerçekten doğru bir söylem ama biz birbirimize derdimizi anlatamıyoruz. Bu çok vurgulandı, bize 'güçlü durman lazım ve güçlü durduğun zaman acını kimseyle paylaşma, derdini kimseyle paylaşma, yetersiz olursun. Yoksa senin gücün kendini yeter' diyor. Kimseye muhtaç olmayan biri olarak öne çıkmamız isteniyor. (G7)

Yani hepimizin finansal bir desteğe ihtiyacı var. Çünkü düşünün, biri kirasını ödeyemediği için yazın evini ne yapacağını düşünüyor, bir diğeri eve çıkmak istiyor, yurt yaşamı onu çok zorluyor ama çıkamıyor. Bir diğeri ailesine destek olmak için sürekli çalışmak zorunda kalıyor. Psikolojik olarak iyi durumda olmayanlar var. Gerçekten bir arkadaşım ülkenin durumu yüzünden kafayı yedi, sinir ilaçları alıyor. Bu durum sadece şu anki dönemle ilgili değil, siyasal tarihte de buna benzer birçok örnek var. Gerçekten psikolojik sağlık, yani dirayet çok önemli bir şey. İnsanlar için deli gibi görünebilir ama psikoloğa veya psikiyatriste gitmek çok önemli bir şey haline geldi. (G10)

Dayanıklılık, bilmiyorum ya keşke herkes birebir destek olsa, kesinlikle inanılmaz bir ihtiyaç var. Çünkü ilaçlara falan başvuruluyor ya da evde kendilerini izole ediyor gençler destek çemberlerine katılıyorlar. Desteğe ihtiyaç var, sadece; yaşadığım şey, o utanç duygusu ya da 'benim suçum değil' hissini bile verse ya da 'yalnız değilim' hissini verse bir şeydir diye düşünüyorum. Çok kötü psikolojiler, birbirine tutunma sebebi de bu aşağı yukarı. Dayanıklılık gerekli. (G5)

[Gençler] ilerisini göremiyorlar. Üç-dört tane diploma sahibi olan arkadaşlarım da mutlu değil çünkü hangisini işe yarayacağını bilmiyor. Çevremde yeni üniversiteye başlayan arkadaşlarım var; onlar da mutlu değil. Sadece üniversitenin atmosferine kapıldıkları için kafaları dağılıyor. Genç insanlar arasında mutlu birini tanımıyorum, yok yani. (G12)

Geçinmek, evet, barınamamak. Altında geçinememek var aslında, ya hani bunun altına her şey giriyor: barınamamak, eğitime erişememek. Bugün gençlerleydim; iki-üç yerden burs alıyor, iki genç kayıt olamadığımız için okuyamıyoruz diyor. Biri eczacılık, biri öğretmenlik okuyor. Ekonomi bu kadar gündemimiz olmazsa, ifade özgürlüğü falan derdim ama şu an açız. (G5)

Umutlu değilim. Bu arada mutlu olmamaları çok normal. Geçen bir etkinlikte forum tarzı bir şey yapıldı, herkes açık mikrofonla konuşabiliyordu. Bir kız çok umutsuzdu, sonra yanında oturan yaşlılar dinledi. 'Neden bu kadar umutsuzsunuz?' diye sordular. 'Geleceğimizi siz bağırarak savunacaksınız.' Güldük.. Umutlu olmamak çok normal, kötü bir dönemden geçiyoruz. Her şey çok pahalı, politik sorunlar var. Bir şey söylese içeri alınacak bir Twitch yayıncısı bir çocuk, bir şey söyledi diye tutuklanıyor. (G7)

Sivil alanda gerçekten güçleniyorum ve belki de hiç umutlarımın olmadığı zamanlarda tohumlar filizleniyor. Bu alanda sivil alan çok güçlü olabilir. Ayrıca 60 yaş üstü amcaların belki de biraz daha yumuşamaları ya da farklı bakmaları bu konuda en güçlü direnç kaynağımız olacaktır. (G8)

Yukarıdaki katılımcı anlatımları; Türkiye'deki gençlerin zorluklarla dolu gerçekliklerini, psikolojik ve maddi sıkıntıları ile bu durumun nasıl kişisel ve toplumsal etkiler yarattığını göstermektedir. Katılımcılar, net olamamanın ve geleceğe dair belirsizliklerin kendilerini ifade etme şekillerini ve psikolojik sağlıklarını nasıl etkilediğini paylaşmaktadırlar. Özellikle, bireysel ve toplumsal destek mekanizmalarının yetersizliği, ekonomik güvencesizlik ve siyasi belirsizliklerin, gençlerin yaşam kaliteleri üzerinde derin izler

bıraktığı görülmektedir. Toplumsal dayanıklılık ve karşılıklı destek çağrıları, bu zor zamanlarda bir nebze olsun umut ve direnç kaynağı olmaya devam etmektedir. Ancak gençler arasında yaygın bir mutsuzluk ve umutsuzluk hali hakimdir, çünkü süregelen ekonomik ve sosyal krizler, geleceğini tehdit ederken, herhangi bir iyileşme işareti göstermemektedir. Bu bağlamda, gençlerin birbirine destek olma çabaları, sivil toplumun güçlendirici rolünü ve bireysel direnç kapasitesini pekiştirirken, aynı zamanda toplumsal değişim için bir umut ışığı olarak da değerlendirilebilir. Bir katılımcı, Kürt gençler için umutsuzluğun daha yoğun yaşandığına, bunun sebebinin de politik, sosyal ve sivil haklarında eşit erişimlerinin olmamalarından kaynaklandığını ifade etmektedir:

Türkiye'nin bastında gençlik görece daha özgür olabilir. Türkiyelileşen Kürt gençliği de görece daha özgür olabilir. Ama geri kalan gençler yine mutsuz olurlar. Çünkü ben şu an çok kazansam da, yarının garantisini veremezsiniz. Türkiye'de sizin var olan, benim olmayan haklarınız yüzünden, yöneticiler bu hakları sizden alabilir ama ben sizden alamam. Herhangi bir yöneticim şeyinde ele geçirdiği güçle bunu benden almayacağını garanti yok ama benim senden alamayacağımın garantisi var. Çünkü senin oradaki hakların sosyal ve siyasi hakların burada güvence yok. (G4)

Gençlerin iyi olma hali üzerine gerçekleştirilen araştırmalar, gençlerde ruh sağlığının iyi olmadığı, öncelikli ihtiyaçlarında ekonomik temelli desteklerin ardından psikolojik desteğin yer aldığı görülmektedir (TOG, 2022; SGYD, 2021). İstanbul Gençlik Araştırmaları Merkezi'nin 2024 yılında Türkiye'de Genç İntiharları üzerine gerçekleştirdikleri çalışmanın sonuçlarına göre; 2011- 2022 yılları arasında gençlerde ölümle sonuçlanan intihar oranları her yıl gitgide yükselmiş, vakaların en yüksek olduğu yaşlar 25 – 29 yaş olarak tespit edilmiştir (Lüküslü & Avcı-Aksoy, 2024 :12). Aynı araştırmaya göre ekonomik temelli yoksullaşma, barınma sorunları, aileye bağımlılık, gelecek güvensizliği, istihdam sorunları gençlik intiharlarının altında yatan sebepler olarak öp plana çıkmaktadır (Lüküslü & Avcı-Aksoy, 2024 : 17-22).

Bir önceki başlıkta olduğu gibi, gençlerin umutlu olma durumları ve gelecek beklentilerinin yurt dışında yaşama istekleri bağlamında incelenmesi bu başlığın da odağındadır. Çalışmada yer alan katılım grubu arasında, yurt dışında kalıcı bir yaşam beklentisi büyük oranda gözlemlenmemiştir. Bununla birlikte, Türkiye'de son zamanlarda gençler arasında oldukça yaygınlaşan ve giderek artan yabancı bir ülkede yaşama arzusunun katılımcılar nezdinde ne anlama geldiği el alınmaktadır.

Ben çok fazla gence temas eden birisi olarak söyleyebilirim ki, bu gençler arasında hem umutsuzluk hem de umut var. Peki bu neyin umudu? Özellikle yurt dışına gitme umudu. Bir şekilde yurt dışında, okul başvurusu, iş başvurusu, Erasmus projeleri ve gönüllü projelerde inanılmaz bir artış var. Euro ve dolar kurundaki aşırı dengesizlik ve yükselişe rağmen burada bir artış söz konusu. Diyeceksiniz ki gençler umutsuz mu? Evet, onlar da şu anda mesela Almanya'da veya Kanada'da çalışma hayatına umutlu bakıyorlar. Ama aslında sadece umut ediyorlar, çünkü bu umutlar yalnızca bizim ülkemizle sınırlı değil. Evet, ayrıca başvuruları var. Eskisinden daha çok yurtdışına odaklanmış durumdadır. (G6)

Şöyle, bu biraz bireysel kurtuluşu pompalayan bir çıkış yolu gibi; yargılamıyorum. Bu arada ben kimseye, gidebilen gitsin, herkes gidemeyecek ama bu benim için de geçerli, akademik olarak çok başarılı olmaya veya çok iyi bir şirketin beni alması lazım. Yoksa kaçak gideceksin, aynı şekilde değersizsin işte. (G5)

Hani çok anlaşılır buluyorum açıkçası. Yüksek ihtimalle bundan böyle 8-10 sene sonra gençlere şey diyen bir insan olacak ya, 'Arkadaşlar bu ülkede yaşanmaz, çıkabiliyorsanız çıkın' diyen bir insana dönüşeceğim ben de. Ama şey, yani hani git? Sen git, o da gitsin, gerçekten bununla ilgili bir hani... Kimseye 'burada kalacaksınız ve birlikte devrim yapacağız' falan gibi bir şey de söylemem. Ama, kendi adıma şey düşünüyorum, kalmanın da önemli olduğunu. (G2)

Gidemiyorsak, kalıyorsak da bu kalmanın anlamlı olması gerektiği, belki anlamlı bir kalma hali olması gerektiği ki bence bu, yüzde yetmişler falan filan, güzel ve umut verici bir şey olarak düşünüyorum bunu. Yani çünkü gidemeyecek bu yüzde yetmişin belki bu yüzde yetmişin %1-2, hadi 5'i gidebilecek. Bu bir gerçek sonuçta. Kalanların da bu gitme isteğinin bir dönüşüm, değişim talebi olduğunu duyuyorum. Bu dönüşüm talebinin de anlamlı bir yerden olması gerektiğini, aslında bu gitmenin kendisi bir özgürleşme arzusu, hayalymiş gibi düşünüyorum. Ya da öyle düşünmek istiyorum biliyorum. Ekonomik, sosyal koşullar, politik koşullar hiç elverişli değil. Hani Türkiye'de gençler için ama diğer taraftan da bunun bir dönüştürücü etkisinin de olabileceğini düşünüyorum. (G2)

Ekonomiye bağlı olduğunu düşünüyorum. İçler acısı bir durum mu, yoksa umut ve adil bir durum mu? Ülke açısından içler acısı bir durum. Gençlik açısından da, kendilerinin farkında olabilecekleri daha özgür yerlere gitmek istiyorlarsa, ki istiyorlar, gayet normal bir durum. (G3)

Artık ülkede yaşanamayacak bir hal olduğu ve kendi topraklarında yaşamının özgürlüğü varken bunu elinin tersiyle itip, çok yabancı, hiç bilmediği dilini bile bilmedikleri bir ülkede kendilerini daha iyi hissedebilecekleri düşüncesi öncelikle bence çok korkunç. Çünkü kendi üzerimden yorumlayacağım. Ben kendi toprağımda özgürce yaşamadım, yani yaşama fırsatı verilmedi ve sürekli ayrıştırdım, sürekli ırkçı davranışlara maruz kaldım. Dolayısıyla bunları hiç görmüyorlar, yani bu ihtimallerin olabileceğini hiç görmüyorlar. Çünkü içinde buldukları durum o kadar kötü, o kadar vahim ki diyor ki, yani boş ver ülkeyi, aileyi, orada yaşayabileceğim olumsuzlukları boş ver. Yeter ki buradan gideyim düşüncesi önceki gerçekten korkunç ha, bende de var, o düşünce ama bu yani çünkü başka seçenek göremiyorlar; yani bir kere ya bir ülkenin ekonomisi her şeydir yani. Senin tarımın kendini kendi kendine ayakta tutabilecek o kadar kaynağın varken bu kadar dışa bağımlı kalmış ve hiçbir şekilde insan, bu asgari ücretler vesaire, yani çok korkunç oranlar var. Dolayısıyla tek kaçış yolu olarak yurt dışına gitmeyi düşünüyorlar. (G8)

Katılımcıların neredeyse tamamına göre, gençler arasında yurt dışına gitme isteğinin sadece bir kaçış yolu olarak değil, aynı zamanda bir umut ve özgürleşme arayışı olarak görülmektedir. Ekonomik istikrarsızlık, politik kutuplaşma ve sosyal baskılar gibi içsel ve dışsal faktörler, gençlerin bu isteklerini pekiştirmektedir. Özellikle yüksek eğitim ve iş imkanlarına erişimdeki zorluklar, yurt dışına gitme fikrini cazip kılan başlıca sebeplerden biri olarak öne çıktığı görülmüştür. Bu durum, aynı zamanda gençlerin kendi ülkelerinde geleceğe dair umutlarının azalmasıyla da ilişkilendirilebilir; ancak, bu istek yalnızca bir çözüm yolu değil, aynı zamanda gençlerin kendilerini ifade etme, özgürleşme ve kişisel gelişimlerini sürdürme arzularını da yansıtmaktadır. Bu bağlamda, yurt dışına gitme arzusu, gençlerin yaşadıkları toplumsal ve ekonomik sıkıntıları aşma ve daha iyi bir yaşam kurma umudunu simgelemektedir. Bir katılımcının görüşü, bu durumu Kürt gençler açısından değerlendirdiğinde, farklı deneyimlere dair bilgiye erişimin özellikle sosyal medya aracılığı ile kolaylaşması sonucunda, gençlerin başka bir ülkede yaşama isteklerini artırdığı yönündedir:

Bence her şey bence 40 sene önce de Kürt gençlerinin %70'i Türkiye'de mutsuzdu. Ama 40 sene önce, 50 sene önceki Kürt gençleri, diğer dünya gençlerinin neler yaptığını, dünyada neler olduğunu pek göremiyorlardı. Yani bakabildikleri pencere, hayatı görebildikleri çerçeve düşmanlarının belirledikleri sınırlar içerisindeydi. Bugün bunu alenen dile getirebiliyorlar ya da 'yurt dışında yaşamak istiyoruz' diyebiliyorlar, çünkü Instagram'da, TikTok'ta, Facebook'ta, YouTube'da veya dizilerden, Netflix'te, Amerika'daki, İspanya'daki, İngiltere'deki, Almanya'daki gençlerin nasıl yaşadığını görüyorlar. Göç eden kendi soydaşlarının diasporadaki soydaşlarının daha mutlu nasıl yaşadığını görebiliyorlar. Ayrıca, herkesin aynı hazzı paylaşmasını bekleyemeyiz. Türkiye'deki bir sürü arkadaşım diyor ki, 'ulan haklısın' da diyor. Ben diyor, '40 sene, 50 sene yaşayacağım maksimum' diyor, 'sana katılıyorum ama' diyor, '50 sene yaşayacakken bunu heba etmek istemiyorum. Hayatımı gidip Almanya'da rahat bir bira içerken geçirmek istiyorum.'

Geri kalanlar işte, o yarışını bu abi, bu balık belgesellerinde var ya, aylar bekliyor. Balıklar sudan suya atlıyor. Böyle 5.000 tane balık atıyor, 4.500 tanesi geçiyor, 500 tanesi geçemiyor. O 5.000 kişi biliyor ki 500 tanesi geçemeyecek. Yani biliyorlar ama yine atlıyorlar. Çünkü 4.500 kişi geçebilsin diye 500 kişi kendini feda ediyor. Bu da böyle, o çok iyi biliyor. Sadece %10-15'i gidecek Almanya'ya ama diyor ki, o %10 %15 zamanını ve emeğini benim ve senin konuştuğumuz şey değil, o kısımda olmaya ayırıyor. (G4)

Tabi şu da var, Kürt olduğu için öldürülmeyecek Almanya'da ya da İsveç'te, bunu biliyor, onun penceresinde bu böyle değil. O diyor ki ben şimdi oturacağım. Almanya'da Weihestephaner içeceğim, burada diyor, tuvalet kağıdı alamadığım parayla orada diyor, 3 gün akşam yemeği yiyebileceğim, ben Chelsea maçı izleyeceğim diyor. Burada salaklarla mı uğraşacağım, ikide bir bekçilerden, polislerden biber gazı yiyorum, jop yiyorum. İşte şimdi o %60'lık kısım %10'luk kısma girmeye çalışıyor, bu nedenlerle (G4)

Kürt gençlerin yurt dışında yaşam isteklerinin, çağdaşlarına göre daha yüksek olduğu Yaşama Dair Vakfı'nın 2020 yılında gerçekleştirdiği araştırmada da görülmektedir (Yada, 2020).

Şunu merak ediyorum: yurt dışını daha önce gördüler ve sonra temelli gitmek mi istiyorlar? Hiç gitmeden mi gitmek istiyorlar? Çünkü orada hayatın ne kadar güzel olabileceğini biz sadece dijital ortamda görüyoruz. Gerçek hayatın orada nasıl olduğunu ben bilmiyorum. Ya oradaki ileri gördüğümde de 'evde çalışırsam para kazanırım' diyorlar. Yani evet, standartları yüksek ama şu da var: Türkiye'de doğduk, Türkiye'de büyüdük. Şunu da savunmam: 'Türkiye'de doğdun, Türkiye'de büyüdün ve Türkiye'de yaşamak zorundasın.' Böyle bir kural yok. Gitmek isteyen orada belki yararlı olabileceğini, kendine ve çevresine yararlı olabileceğini düşünen insanlar gitsin. Ama bu değerlerini de oraya götürmeli ya da oradaki değerleri buraya katmalı diye düşünüyorum. (G9).

Bunu, yani bunun iyi veya kötü diye değerlendirmem. Ya bunu iyi de diyemem, kötü de diyemem. Sadece iyi kötü dediğim yer, şu doktorların bu kadar gidiyor olması. Ya doktorlar gerçekten çok önemli ve yılmış durumdalar. Yani, kapasitelerini geçtim de hoca bulamıyorlar. Evet ama yani, tıpkı tıp fakültelerinde hoca bulamıyorlar. Geçen bir arkadaşım söyledi, Malatya'da mı, Elazığ'da mı? Bir beyin cerrahı varmış, bütün bölgeye o bakıyormuş, sadece şehre değil. İşte Tunceli, Elazığ, Malatya hepsine o beyin cerrahı bakıyor. Bu kötü ama yoksa, hani göç dalgaları, ekonomik krizleri, yani dünyayı globalde vuran ekonomik krizler, göç dalgaları çok yaşanan bir şey, ilk kez yaşanmıyor. Hani o nedenle, göç dalgaları illaki olacak ve herkesin göç etme sebepleri farklı. Kimisi beyin göçü, kimisi evlenerek gidiyor, kimisi yüksek lisans veya doktora gidiyor. O kimisi başkası iltica ediyor. KYK sonrası iltica edenler vesaire, farklı farklı sebeplerle insanlar göç ediyor. Bu iyi mi olur, kötü mü olur bunun zamanla göreceğiz. (G10)

Ben bunu şöyle değerlendiriyorum, aslında tam ilk etapta, yani biz değerler silsilesine çok bağlı bir toplumuz. Hani burada gencin, ülkeyi terk etmeyi bırak, o yapıdan kopup aile evinden dışarıda başka bir evde yaşaması bile mümkün değil. Ama iktidar dediğimiz bunu öyle bir hale getirdi ki, ya o değerlerin hepsi aslında hiç edildi. Yani o bağı kopardı çünkü artık o kadar, kurguda o silsileyi öyle bir hale getirdi en yakınında yaşayan da artık parti devleti olduğunu o kadar farkında ki. (G10)

Çok kötü yani, şimdi şöyle: Bakanlıkta çalışan arkadaşlarım var mesela, gerçekten iyi diyebileceğim durumda mutlu değiller asla. Yurt dışına giden arkadaşlarım var, kaçak şekilde veya farklı şekillerde gittiler. Mutlu değiller, neden? Kendi vatanına hizmet etmekle, orada kalmak, ailesini geride bırakmak çok zor bir şey. Vatanına hizmet edememek, başka yere gitmek. Ailesinden uzakta kalmak çok zor ve kazandıkları şey para, bunun karşılığını vermiyor insanlara. Ama Türkiye'de de yapabilecekleri bir şey olmadığı için mecburen gidiyorlar ve hepsi çok pişman gittiğine ama dönemiyorlar da. (G12)

Şu anda da gitmek isteyen kesimde değilim. Yani, çok şaşırıyorum da. Hani bir şekilde kalırım veya gidersem de geri dönerim, şöyleydi, duyduğum şeyler de böyle. Yaşamak önemli ve maddi imkanlar önemli. Şu anki gençler için bence bu çok önemli bir şey. Türkiye ekonomisi o kadar kötü bir noktada ki. Bir şekilde takip ettiğimiz şeylerin çoğuna sahip olamayacağımız gerçeği çok açık. Şu an Türkiye ekonomisini düzeltmeye kalksak bunun için 20 yılı var. Ve hani insanlar şunu düşünüyor, ben

şimdi 18 yaşındayım, diyelim ki, ben 38 yaşında bu ülke düzelirse bile ben zaten gençliğimi bitirmiş olurum. (G16)

Tamam ben gencim okey, bu ülkeyi seviyorum. Bu ülkenin değerleriyle büyüdüm, vesaire vesaire ama, dünya vatandaşı olmak, o dünyayla eş güdümlü ilerleyebilmek, bence çok önemli, belki farkında bile olmadan daha önemli. Çünkü, ben mesela büyürken internet falan bunlar benim için çok etkiliydi. Şu anda da çok daha etkili olabilir çünkü sosyal medyada işte takip ettiğimiz insanlar bir şekilde, bir bilgiye çok hızlı erişebiliyoruz, ve bir yaşam biçimi çok hızlı bir şekilde benimseyebiliyoruz. Şimdi, işte asgari ücretle mezun oldun, asgari ücret almaya başlayacaksın, mecbur gibi bir şey. Bu yaşam koşullarıyla birçok şeye erişemeyeceğin çok açık. Dolayısıyla böyle yeni bir fırsat olabilir, yurt dışına gitmek. Bu biraz da pompalanıyor, İşte Almanya'ya gittim, 2 ayda araba aldım falan. Dolayısıyla ben maddi sebeplerin çok yüksek olduğunu düşünüyorum. Tabii şeyler de var, hayatı burada yaşamamakla ilgili bir tabii ki bir sürü genç bunu düşünerek gidiyor. Ama, baktığımda biraz ekonomiyile ilgili olduğunu düşünüyorum. (G19)

Yukarıdaki alıntılarda yapılan yorumlar, gençlerin yurt dışına gitme arzusunun altında yatan çeşitli faktörlerin karmaşık tablosunu ortaya koymaktadır. Katılımcılara göre gençler, dijital ortamlar vasıtasıyla yurt dışındaki yaşamın çekiciliğini görmelerine rağmen, gerçek durumu tam olarak bilememektedirler. Türkiye'de yaşanan ekonomik zorluklar, politik istikrarsızlıklar ve sosyal sınırlamalar, pek çok gencin daha iyi bir gelecek arayışı içinde yurt dışına gitmeyi düşünmelerine neden olmaktadır. Gitmek isteyen gençler, kendi değerlerini ve kültürlerini yurt dışına taşımayı veya oradaki değerleri Türkiye'ye getirmeyi düşünerek, kültürel bir köprü görevi görebileceklerini düşünmektedirler. Ancak, bu kararın getirdiği zorluklar ve pişmanlıklar da kaçınılmaz görünmektedir; ailelerinden ve bildikleri bir hayattan uzakta yaşamak zorlu bir deneyim olarak ifade edilmektedir ve yurt dışında mutluluğu bulmanın her zaman mümkün olmayacağı düşünülmektedir. Bazı katılımcılar için, gençler için yurt dışına gitmek geçici bir çözüm olarak görülürken, diğerleri için kalıcı bir yaşam değişikliği anlamına gelmektedir ve hem maddi imkanlar hem de kişisel ve toplumsal beklentiler çerçevesinde çok boyutlu bir karar olarak değerlendirilmektedir.

Katılımcılar, Z kuşağı olarak adlandırılan kuşağın hem politik katılımı hem de hayat beklentileri bakımından farklı olduklarını ifade etmektedirler. Z kuşağı dönem özellikleri farklı çalışmalarda post milenyum, Facebook kuşağı, dijital yerliler, netkuşağı, internet kuşağı, dijital kuşak gibi birkaç farklı şekilde atıfta bulunulduğunu söylenebilmektedir (Csobanka, 2016: 67). Z Kuşağı, en genel haliyle, 1995 sonrası doğan ve teknolojiyle iç içe büyüyen nesli tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu kuşağın, sosyal medya ve akıllı telefonlarla erken yaşta tanışmış olmaları, bilgiye erişim ve paylaşım hızlarını

artırmaktadır. BU kuşak, ekonomik krizlerden dolayı mali açıdan muhafazakar ve girişimci bir tutum geliştirmiştir. Z Kuşağının, iş hayatına eğitimden daha fazla değer verirken, teknolojik becerileri ve toplumsal adaptasyon yetenekleri ile dikkat çeken özelliklerindedir (Nichols, 2018: 200). Katılımcıların Z kuşağı ile ilgili görüşleri şu anlatımlarda ortaya çıkmaktadır:

Apolitik yaklaşıyor ama çok normal ama bizim politikliğimiz şu şekilde, belli bir ideolojiyle ya da belli bir şeyle değil. Benim üniversitemin kayyum atandıysa ve ben özerk üniversite istiyorsam ben bunun politikliğini yapıyorum. Üniversitede vegan yemekler çıksın istiyorsam onun eylemini yapıyorum. Saha çok aslında bizi birleştiren konularda şey aktifiz. Örneğin, sınav erkene çekilmişti, orada karşıt görüşten bir genç de yazdı, daha çok mesela ortaklaştıran konularda politikleşiyoruz bence. Şu üzüyor, biz mesela dedim ya bizi ortaklaştıran problemlerle genelde biraz zaman zaman üşeniyoruz. Ama bunun ana sebebine gitmekle ilgili de birazcık ekşiğimiz var. Bunu ana sebebiyle aslında baktığımda rejim bir yerden de. (G7)

Açıkçası genç olmak bir dezavantajı mı değil. Çünkü bilinçli ve bir şeylerin farkında bir kuşak geldiğini varsayıyorum. Gördüğüm kadarıyla kesinlikle bu. Tabi bu kuşak içinde aşırı internet bağımlısı, aşırı telefon bağımlısı ve son zamanlarda çok popülerleşen ve hiçbir anlamı olmayan sosyal medyalarda fazlasıyla vakit geçiren bir kuşak da var onların içinde. Ama bu dediğimin yanında gayet bilinçli ve bir şeyleri artık sorgulayan, bir şeylerin değişmesini isteyen bir kesim de var. Onlar umut da vaat edebilirler, belki de daha da kötüye de götürebilirler, bilemiyorum. (G8)

Hani o bu rejimde büyümüş olmanın belki bir şeyi, hani Türkiye'deki gençlerden bahsederseniz? İyi biraz böyle. Hani kişisel deneyimlerim ya da işte sosyal medyada falan gördüğüm, böyle yani, homofobi var, ırkçılık var. Bunlara da çok şaşırıyorum. Çünkü böyle bir şey hiç beklemediğim, ve ben hani zaten hep gençlik savunucusu oldum, hayatım boyunca. Ve ben de gencim zaten. Hani daha böyle Z kuşağı biraz daha kapalı gibi geliyor bana. Hani farklı kesimlere farklı görüşlere falan. Bu beni biraz mutsuz ediyor. Tabii ki de, hani ümitsiz olmama neden olan da biraz bu oluyor. (G9)

Gençlik konusunda, mesela, ciddi sorunlar yaşıyoruz; aynı başlıklar altında sürekli sorunları ele alıyoruz ve değiştirmek için uğraşıyoruz. Ancak dönüp dolaşip yine de temel kavramlara ulaştığımızı düşünüyorum. Bu yüzden gençlik ve sivil toplum çalışmalarında önümüzde uzun bir yol var. Bu yolu değiştirmek için kesinlikle yerel yönetimlere ve kamuya dokunacak adımlar atmamız gerekiyor. Çünkü onların bir şeyleri değiştiğini görmüyoruz. Şu an değişmeyeceğini düşünsem de, ilerleyen süreçte değişeceğine dair umudum var. Genç olarak umutluyum; mutlu muyum? Yani, umutluyum. Umarım daha iyisi olacak. Bu sorunları çözmeye devam edeceğim. Kurtarıcı beklemek yerine, kurtarıcı kendim olacağım. (G18)

Yukarıdaki anlatımlarda; politikleşme süreçleri, geleneksel politika anlayışının ötesine geçerek, onların günlük yaşamlarını etkileyen ve üniversite ortamlarında yaşanan olaylar gibi daha pragmatik konularda kendini gösterdiği görülmektedir. Z kuşağı gençlerinin, bu tür durumlar karşısında hem politikleştiğinin, hem de toplumda mevcut rejim sistemleri

ve genel politik düzen hakkında daha kritik düşünceye sahip oluğu anlaşılmaktadır. Gençlerin internet ve sosyal medya bağımlılıkları gibi modern zaman sorunlarıyla birlikte ele alındığında, onların hem globalleşen dünyada yer almak istediklerini hem de yaşamak istedikleri dünyaya dair değişim yaratma arzularının karmaşık ilişkisini göstermektedir. Yine de, bu süreçlerde bir umut ve değişim arzusuyla birlikte, mevcut sosyal ve politik koşulların yarattığı hayal kırıklıkları ve umutsuzlukların da gençler arasında yaygın olduğu düşünölmektedir.

Bugün internetin hayatımıza etkisiyle, yeni yüzyılın hatta yeni milenyumun başından bu yana çok şey değiştii. Ben bunları işte o merkezileşmekten uzaklaşmayı, bu başta ticari ticaretle e-ticaretle, sonrasında medyanın özgürleşip merkeziden uzaklaşması ve bireyselleşmesi, ve en sonda da gençlerin bağımsızlaşma çabası. Bu daha da uzar ve derin bir tartışma olur belki. Yani, bugünkü bir yılın, belki bundan 20 yıl önce 10 yıla, ondan çok daha önce 100 yıla tekabül edebileceğini düşünüyorum. Çünkü, her anlamda bizim her şeye erişebilme hızımız çok farklı. Bizim iletişim kurma biçimimiz de farklı.

Yani, bunca yıllık dünya tarihinde sadece 20 - 30 yıllık bir geçmişi olan interneti bu kadar hızlı kullanıp dünyanın gidişatına yön veriyoruz. Bunu sadece gençler kullanıyor demiyorum ama bu değişim gençlerin öncülüğünde ve dahiliyetinde ve de dijital dünyada, gerçek dünyadakinden çok daha gençlerin yönetiminde ve öncülüğünde gerçekleşiyor. Bu nedenle, gençler ister istemez değişimin öncüsü ve yöneticisi olmak durumunda. (G20)

Katılımcının ifadesinde, internet ve dijital teknolojilerin gençlerin hayatlarında yarattığı devrim, iletişim biçimlerini ve sosyal etkileşimi dönüştürerek, gençlerin bu değişim süreçlerinde öncü roller üstlenmelerine olanak tanıdığı görölmektedir. Bu yeni araçlar, gençleri dünya çapında bilgiye ulaşmaları ve sosyal hareketler oluşturmaları konusunda güçlendirdiği düşünölmektedir.

Son olarak katılımcıların anlatımlarımda, hak temelli sivil toplum örgütlerinin ve bu örgütlerle kurulan bağlarda geliştirilen ilişkilerin, gençler için anlamı değerlendirilmektedir. Hem kendi deneyimlerinden, hem de gözlemlerinden beslenen bu değerlendirmeler, gençler için sivil toplum ilişkilerinin açabileceği öğrenme, güçlenme alanları ile ilgili gençlik çalışması prensiplerini de kapsayan kaynakları anlayabilmemize olanak tanımaktadır.

Katılımcılara göre, sivil toplum kuruluşlarında gerçekleşen diyaloglar, gençlerin fikirlerini çatışmalar içerisinde olgunlaştırmalarına olanak tanımaktadır ve süreçte bireysel ifade özgürlüğüne, kişilik oluşumuna katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Bu alanda sağlanan etkileşimler, gençlerin yalnız olmadıklarını hissetmelerini sağlamakta, onların sosyal bağlarını güçlendirmekte ve kendilerini ifade etme yeteneklerini artırmaktadır.

[sivil toplum] bunu temelde insan hakları değerleriyle yapıyor. Öncelikle diyalog alanı oluşuyor. Diyalog alanı beraberinde cümlelerin dökülmesinin, cümlelerin dökülmesi, cümlelerin çarpışmasını, cümlelerin çarpışması da fikirlerin olgunlaşmasını sağlıyor. Bu da dolayısıyla bir şekilde, buna altını çizerek söylüyorum, buna zaman ayıran, zihin ayıran insanlar üzerinde yapıyor. Yoksa bir sürü bir sürü sivil tasdik oturumları oldu, Türkiye'de bir sürü aktif vatandaşlık oturumları oldu. Şimdi bizim uzaya çıkmamız lazımdı eğer her yolu buradan geçen bu becerileri edinebilseydi. Ben de bu yolu açmaya çalışıyorum şimdi, çünkü benden öncekiler de benim bunları konuşabileceğim alanları açtı. (G4)

Kendisi olabilme, fikrini ifade edebilme, işte kişi olarak ciddiye alma ve alınma. İşte bunları yapabildiği, yalnız olmadığını hissettiği bir ortamı yarattığında [sivil toplum]nereye gideceğini bilemiyorsun sürecin. Yani içinden ne çıkacağını gençlerin, hani o genç için bir şeyler harekete geçiyor çalışmaya başlıyoruz zihninde. (G5)

[pandemi] Gençlerleyken gördük ki, İstanbul'da herkes çok umutsuz, yani çok kötü bir dönemde. Bir araya geldik gençlerle, ama her buluşmaya koşu koşu geliyorlar. Çok uzaklardan geliyor, koşu koşu iş çıkışı ve diyor ki; 'sizi görecek'im" diye bugün mutluydum. Güzel giyindim, kuşandım, geldim buraya, ne yapacağımızın bir önemi yok, çünkü burası bana iyi geliyor.' Örneğin, burada ırkçılık yapmayalım, öyle düşünmesek mi diye birbirimizi uyarıyoruz, birbirimize aslında öğrenme alanları açıyoruz. Bu iyi geliyor bence. Orada kendisi olabildiği sürece de neler yapabileceğini görmesi, işte potansiyelini keşfetme diyoruz ya, gerçekten ona yarıyor bence. (G5)

Gençlik alanında çalışıyoruz daha çok, ama kadın hakları ve çocuk haklarıyla ilgili de iş birliği yaptığımız dernekler var. Şehir dışından, mesela kadın haklarıyla ilgili gelenler olmuştu, çocuk haklarıyla ilgili de çalışmalarımız olmuştu. Ama biz, genel itibarıyla bu şehirdeki gençlerin kendilerini var edebilecekleri ve kendilerini farklı bir alan bulabilecekleri bir yer yaratmaya çalışıyoruz aslında. (G12)

E insanların ister istemez orada çok bize çok basit gelebilir belki ama kendini ifade edebilecekleri bir alan yaratıyoruz ve orada belki yerelde bir dostluk ya da bir arkadaşlık olabiliyor. Onun dışında eğitimler düzenliyoruz, atölyeler düzenliyoruz. Hani bunu düzenleyen kişiler de artık. Yerelden çıkıp uluslarda ya da uluslararası düzeyde gidip eğitimler almış ve bu ortamda görmüş insanlar. Kendi içimizde belli bir konuyu belirleyip onun üzerine konuştuğumuz atölyeler oluyor. (G12)

Sivil toplum faaliyetlerinin, gençlerin fikirlerini serbestçe ifade edebilmeleri, kendilerini ciddiye alındıkları bir ortamda hissetmeleri ve kişisel potansiyellerini keşfetmeleri için zemin hazırladığı anlaşılmaktadır. Bu alanlarda gerçekleşen etkileşimler, katılımcıların

daha aktif ve bilinçli bireyler olmalarını sağlamaktadır. Diyalog alanı ve ifade özgürlüğünün, gençlerin kendilerini geliştirmelerine ve toplumsal sorunlara yönelik çözümler üretmelerine yardımcı olduğu görülmektedir. Ayrıca, sivil toplumun sunduğu eğitim ve atölye çalışmaları, gençlere yerel ve küresel meselelere karşı daha bilinçli yaklaşım sergileme becerisi kazandırmaktadır.

Sivil toplum, gençler için önemli bir örgütlenme ve dayanışma alanı olarak işlev görürken, özellikle sosyal medya üzerinden yürütülen aktivitelerle gençlerin izolasyon ve yalnızlık hislerine karşı bir destek sağlamadığı anlaşılmaktadır. Digital platformlar, gençlerin aile baskıları gibi sosyal sorunları paylaşmalarına olanak tanıyarak, birbirleriyle bağ kurmalarını ve yalnızlık hissini azaltmalarını desteklemektedir. Diğer yandan yetişkinlerin, gençlerin bu çabalarına yeterince destek vermediği eleştirilmektedir:

O umut ve dirayet kısmında şey gibi bir düşünüyorum. Dayanışma örgütlü olduğunda daha çok hissediyor. Bence bir genç evinde izole ise, kimseyi görmüyorsa, sosyal medyadan da olabilir, hiç önemli değil, yani Discord'da da örgütlense mesela, TikTok'ta genç kızlar yaşadığı aile baskılarını anlatıyor. En ufak bir örgütlük, dayanışmayı, yalnız olmama hissi veriyor. Bence onu birbirlerine tutunuyorlar gençler. Yalnızlığı kıran da desteklememiz gereken şey de bu örgütlülük olmalı. Gençlik çalışanlarının, sivil toplum aktörlerinin, kurumların rolü için söylüyorum. İşte siyasetçiler o alanı ve güveni vermiyor. Birlikte çözüm bulacağız ve ben şöyle bir çözüm düşünüyorum, bize birlikte gelin yapalım, ne diyorsunuz denmiyor, bence buna ihtiyaç var. (G5)

Bu politikada da öyle, yoksa olup bir günde bitirmeyecek atıyorum ya da bir problem ama birlikte gerçekten çözüm önermek hani? Buna ihtiyaçları var gençlerin sanırım; birilerinin onları gerçekten duyduğunu bilmek istiyorlar. (G5)

Üzerine çok düşünmemiz gerekiyor bence, ama sivil alan bence deneyimlediğim kadarıyla güzel bir kaynak aslında. Çünkü yani gençlerin en basitinden gönüllü bir çalışma yapma heveslerinin olması bile, bu bilinci kazanabilecekleri çıkarımını yapabiliyorum buradan. (G8)

Sivil alanda gerçekleşen gönüllü çalışmaların, gençlerin sosyal sorumluluk bilincini geliştirdiği ve toplum içinde aktif roller üstlenmelerine olanak tanıdığı ifade edilmektedir. Ancak, politik liderlerin ve sivil toplumun daha kapsamlı destek ve çözüm üretme konusunda yetersiz kalması, bu alanlarda daha fazla girişimde bulunma ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu durum, gençler arasında daha fazla örgütlenme ve aktif katılımı teşvik ederek, toplumsal değişim süreçlerine katkıda bulunmalarını sağladığı anlaşılmaktadır.

Bir kurumda bir grup insana ya da topluma dair gönüllü bir şey yapabiliyorsam, bence buradan, şey çıkarımı yapabiliriz. Yani demek ki bu bilinç kazandırılabilir. Özellikle sivil alanın gençler için açtığı alanda, zaten belki de değişimim üretilebilir ve yaratılabilir. Hatta yaratacak olanlar da gençlerdir. (G8)

Gençlik katılımı bizdeki, aslında kuruluşumuzun temelindeki şey de gençlik katılımı çok uzun zamandan beri konuştuğumuz bir şeydi bizde de. Biz hep şeyi tartıştık. Gençler sivil toplumda neden yer almıyor? Hep araştırmaları okuduk. Gençler sivil topluma katılım alanı %8 gibi düşük bir oran. Yani geri kalan %92 nerede? Mesela ben 19 Mayıs Üniversitesi'ndeki bir araştırmada, sosyal hizmet öğrencilerine dair sivil topluma katılım alanı %12 gibi bir düzeyde olduğunu gördüm. %12. Hani çok düşük bir oran, ve bu gençler sosyal hizmet üretecekler, sivil topluma katılım nasıl bu kadar düşük olabilir? (G9)

Öğrenmenin hızlandığı bir yer sivil toplum kuruluşları. Ben dört yıl sosyal hizmet eğitimi aldım ama sosyal hizmete dair birçok şeyi sivil toplum kuruluşları sayesinde öğrendim. Yani bir insanın kendisi için ya da bir amacı için yapmak istediği herhangi bir şey, o amaçla bir araya gelmiş, o amaçla oluşturulmuş bir sivil toplum kuruluşunda çok farklı öğrenilebiliyor. Burada metotlarla çözüm üretebilir, organizasyon becerisini geliştirebilir. Burada bir sivil toplum kuruluşu içerisinde iş hayatıyla alakalı network oluşturabilir. Toplum sorunlarına karşı yeni farkındalıklar oluşturabilir. Toplumda algı yaratabilir ve kendisinin de aslında temelde başlayarak biraz da farkındalığı artırır. Amacına uygun bir şekilde çalışan bir sivil toplum kuruluşuna giren birisi; öncelikle kendisini fark eder. Bence o kişinin öğrenme sürecini çok ciddi manada hızlandırır, bununla birlikte. Özellikle katılım noktasında, yani halkın, vatandaşın, sivil topluma, siyasete, politikaya, akademiye, kente kararlar noktasında katılımını artırır. Bireysel olarak da toplumsal olarak da. (G9)

Yukarıdaki ifadelerle göre; sivil toplum deneyiminin, gençlere sadece gönüllü faaliyetlerde bulunma fırsatı sağlamakla kalmadığı, aynı zamanda aktif vatandaşlık bilincini pekiştirmelerine yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Gençlerin sivil topluma düşük katılım oranları, gençleri daha fazla dahil etme gerekliliğini ortaya koyarken, bu kuruluşlar aynı zamanda öğrenme alanları oluşturmaktadır. Sivil toplum örgütlerine katılım, gençlerin sadece bireysel olarak değil, toplumsal olarak da gelişimlerine katkıda bulunurken, siyasete ve akademiye daha aktif katılım sağlamalarını da teşvik ettiği düşünülmektedir.

Bence bu gençlik çalışmaları deyince, bu arada ben bunu çok geniş alıyorum ve işte sivil toplum ve LGBT mücadelesini çok gençlik alanından ayırmıyorum, direkt içinde buluyorum. Hatta, popülasyon olarak da genç bir mücadele, yani mücadele edenler gençler genelde. Otomatikman bence gençlik çalışmaları içerisinde bulunduruyor bu mücadeleyi. Hem oradan hem de genel olarak sivil toplumdan gördüğüm şey zaten bir etik var, işaret edilen bir etik. Fakat bu etik çok idealistik bir yerde de duruyor. İdealizm çok sorgulanamazmış gibi de hissediyorum, bazı noktalarda, işte kendimi bazen sivil toplum buluşmalarında gözlemliyorum, diğer insanlara da gözlemliyorum. Bir etiğe işaret ediyoruz. Bununla ilgili fikirler geliştiriyoruz. (G13)

Gençlere, belli bir bilinç kazanmak arzusundaysalar, eğer bu kişilerin halihazırda para kazanmaya dair bir kaygıları yoksa, kesinlikle [sivil toplumu] öneririm. Çünkü bence bu kaygı ortadan kalktığında her şey daha içten hale geliyor. Ve kişiler hem almaya hem vermeye bence bir tık daha okey oluyorlar, daha geçirgen oluyorlar. (G13)

Farklı görüşlerin olduğunu, farklı insanların olduğu bakış açısını bana kattı. Bir de, yani burası hasta ediyor insanı, garip bir şey, insanı bir böyle aşırı içine çekiyor. Bir noktada o ilk yıllarda o heyecan, o heves böyle o şey ben bir şeyler yapmalıyım. Hani bir o ateşi de almışsın ya, yani o çok içine çeken bir yapısı var ve öyle bir içine çekmek ki bu, mesela ben bayağı okulu falan hiç umursamıyordum, yani buna gitmeliyim. İşte şu var, bunu yapmalıyım. Hani okul falan hak getire, yani böyle içine çeken bir yapısı vardı. (G15)

Gençler sivil topluma katılırlar, giderler ve çok yeni bir hayat öğrenirler. Daha önce hiç bakmadıkları şeyleri görürler, benim için pek de öyle olmadı. Yavaş yavaş ufak gelişmeler oldu çok uzun zamandır bu alandayım; ama şunları öğrendim, öğrenebileceğin çok şey var, sonu gelmiyor. (G16)

Ben iyi ki sivil topluma girmişim diyorum. Gerçekten bunun için olmaktan çok fazla keyif alıyorum, iyi ki tanıştım diyorum. Bunu her zaman gençlere tavsiye ediyorum. Ben gençlere kesinlikle diyorum ki; bir toplum kuruluşuna girin, bulun diye. Şu an gençlerin temel derdi işe girme kaygısı; gençlere şunu söylüyorum en azından, arkadaşlar girdiğiniz STK; sonuçta iş hayatında olan insanlar ve çok büyük bir network sağlayacak size. (G18)

Sivil toplum çok önemli. Sivil toplumun ilerleyen süreçlerde hayatımızda, gençlerin hayatlarında daha çok yer alacağını düşünüyorum. Hayatımızın bu aşamalarında bir toplumsal yaşamın temelleri atılıyor. Diğer yandan kesinlikle bir sivil toplum yönetmeliklerinin değişmesi gerekiyor. Daha kolay olmalı gençler için sivil toplumda yer almak, kurmak. Gençler için daha iyi olacağını, ve elbette ekonomik ve yasal özgürlüklerin oluşmasıyla ülkemizde sivil toplumun daha da gelişeceğini düşünüyorum. (G18)

Gençlerin sivil topluma katılımı, onların kişisel ve toplumsal bilinçlerini derinleştirdiği ve sosyal değişim süreçlerinde aktif roller üstlenmelerine olanak tanıdığı ifade edilmektedir. Bu katılım süreçleri, özellikle LGBT mücadelesi gibi alanlarda gençlerin özgürleşme sürecine katkıda bulunduğu, etik değerlerin sorgulanması ve idealizmin yeniden değerlendirilmesi gibi dinamikleri de beraberinde getirdiği düşünülmektedir. Sivil toplumun, gençlere farklı bakış açıları kazandırarak, sosyal adalet ve eşitlik gibi konularda daha bilinçli hareket etmelerini sağladığı ifade edilmektedir. Sivil alandaki ilişkiler ve deneyimlerin gençlerin kendi yaşamlarında da anlamlı değişimler gerçekleştirdiği düşünülmektedir.

Yani diğer insanlara karşı, hani diğerden kastım ne, yani şey, beni çok bu aralar gerçekten çok rahatsız ediyor böyle. Hani çok erkek, özellikle siyasete çok böyle

dönüyor; ne bileyim işte hayvan haklarıyla hiç ilgilenmeyen, çevre haklarından bir haber, hani hiç alternatif olmasın, her şey şu anki gibi olsun, yani herkesten ya da bundan nemalanandan, bundan bir şekilde bu sistemin böyle devam etmesini isteyen insanlar. Bilmiyorum, çok mu soyut konuşuyorum ama gayet anlaşılır galiba. İşte bunlara da karşı sivil toplum alanı gençler için, aslında hem yöneticilere karşı tabi Türkiye'de bunu yapmak çok zor; yöneticilere karşı bir şeyler yapmak. Ama bir yandan da bu insanlara karşı da bir şey, yani özellikle kadın olmakla ilgili bence benim derdim, galiba en çok derterim oralarda. Böyle bam telime vuruluyor. (G19)

Herhangi bir şey için, tüm yetişkinlerin yaklaşımı, bir şey yaparken gençler de dahil olsun diyorlar. Bu dahil etme anlayışı. Böyle olmamalı, gençler parçası olsun değil, birlikte tasarlayalım olmalı, o yüzden sivil toplumun gençler için rolü biraz da bu eşit katılıma dair algılarını geliştirmek. Yani öncelikle kontrol mekanizmasının dışına çıkılmamalı. Hadi gençler o zaman, bizimle birlikte bir şey yapsınlar algısı yıkılmalı. (G20)

Bugün, gençlik kendi haklarını biliyorsa, daha çok sözünü geçirebiliyorsa, daha çok katılımcı olabiliyorsa, bu sivil toplum ve sivil toplumda bu alanda çalışan insanların sayesinde olduğunu söyleyebilirim. Benim için gençlik çalışması da, kendi işimi tanıtırken de söylediğimi kavram, gençlerin kültürel, sosyal, eğitsel artık son dönemde hani herkese söylemiyorum ama politik gelişimini sağlayan bir süreç olarak görüyorum ben. Yani temelinde gençliğin güçlenmesi diyebiliriz. Genç, kendini geliştirecek ve işte çevresine o savunuculuk faaliyetini yapacak. Kendi değerlerini ortaya koyacak, kavgasız bir tartışma ortamında düzgün bir tartışmanın da birbirimize fikirlerimizi söyleyip o fikrin daha çok gelişmesini, daha çok topluma katkı sağlamasını sağlayacağız, diyebiliriz. (G18)

Yetişkinlerin fikirleri daha keskin, daha dönüştürülemez, çevresi daha oturmuş, daha keskin hayatı genel olarak daha stabilken; gençler daha böyle dönüşme daha açık. Ve böyle gençler, yeni sesleri duymaya daha tahammülü olan bir yerde konumlanıyor diye düşünüyorum. Sivil toplum da aslında hani o birçok sesi bir araya getiren bir yer olduğu ve o çok sesliliği de aslında teşvik eden bir yapısı olduğu için; o alanın gençleri özgürleştireceğini düşünüyorum açıkçası. (G2)

Yukarıdaki katılımcı anlatımlarında; gençlerin, sivil toplum alanında, özellikle siyasetin erkek egemen yapısına ve çevresel ile hayvan hakları gibi konularda gösterilen duyarsızlıklara karşı tepkilerini aktif bir şekilde ifade edebildikleri, yönetsel süreçlerde etkin roller üstlenerek, sadece sonuçlara odaklanmak yerine, değişimin bir parçası olmayı amaçlayabildiklerini göstermektedir. Gençlerin bu proaktif yaklaşımlarıyla, sivil toplumun çok sesliliğini destekleyerek, sosyal adalet ve eşitlik yönünde daha bilinçli ve etkili hareket etmelerine olanak tanıdığı anlaşılmaktadır. Enerjik ve yenilikçi tutumun, toplumsal değişim süreçlerinde gençlerin önemli bir rol oynamasını sağlığı ve sivil toplumun daha etkin ve kapsayıcı bir platform haline gelmesine katkıda bulunduğu ifade edilmektedir.

Gençlerin güçlenmeyi sağladıklarını söyleyebilirim. Hmm, bu güçlenme farklı alanlarda olabiliyor. Bu otonomlaşmanın kendi yönetim şeklini gencin kendi özgürleşmesine katkı sağladıktan sonra işte projenin yapısı olur, kurumun yapısı olur, görev aldığı yer olur, bu gelişime etki ediyor. Gelişimin ne yönde olduğu, yani ne yönde derken olumlu ya da olumsuz bir şeyden bahsetmiyorum; o olumlu gelişimin nerelere kanalize edildiği ve bunun gencin nasıl kullandığı değişiyor. Bu anlamda, gençlerin gelişimine kesinlikle katkısı var” (G20)

Her sivil alan öyle olmayabilir çünkü kültürü aynı değil ya çok fazla mensuplarını kontrol altında tutanlar, kendi tarafını kurdurtmaya çalışan insanlar var. Toplumsal cinsiyete asla dikkat etmeyenler de var. Benim katıldığım alan, o benim kazandığım değerleri zaten kazandırmayı amaçlıyordu Mesela adalet, eşitlik, şeffaflık vesaire vesaire bizim için onun kültürünü yaratmıştı. (G7)

Kapabilene çok büyük katkısı var. Öncelikle, yani oraya piknik yapmaya gelmeye, hakikaten vakit ayıran, zihin ayıran, gönül ayıran için çok büyük katkısı var. Öncelikle tek kelime: farkındalık; özgürlüğün, özgür olmamanın, tutsaklığın, tutsak olmamanın, haklılığın, hak temelli olmayanın... yani her şeyin pozitifinin ve negatifinin aslında ne olduğunu ölçebildiğini, okuyabildiğini, bunu keşifim kümesini yaşayabildiğini, deneyimleyebildiğini, aktarabildiğini, paylaşabildiğini alanı sana öğretiyor. Eğer kapıyorsan, kapmak istiyorsan. (G4)

“Sivil alan bu sermaye birikimi, yani kültürel ve sosyal sermaye diye düşünüyorum. Burada bir alternatif yarattığını söyleyebiliriz. Mutlaka bir alternatif yaratıyor. (G9)

Katılımcılar, gençlerin güçlenme süreçleri, özgürleşme ve kendi yönetim şekillerini oluşturma kapasiteleri üzerinden şekillendiğini ifade etmektedirler. Gençlerin, bu alanlarda farkındalık kazanmaları ve deneyimlerini genişletmeleri için bir fırsat sunduğu, eğer gençler bu fırsatları değerlendirmeye açıksa, büyük bir öğrenme ve gelişme potansiyeli barındıracağı dile getirilmektedir.

Çalışmanın bu son alt başlığında, hak temelli gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif gençlerin görüşleri çerçevesinde; Türkiye’de gençlerin mutlu olma, umutlu olma halleri, yaşamlarını yurt dışında sürdürme isteklerinin nedenleriyle, gençler için algılar ve yine gençler için sivil toplumun rolüne odaklanılmıştır.

Özetle, Türkiye’deki gençlerin özellikle son on yılda yaşadıkları toplumsal ve ekonomik krizlerin kişisel ve toplumsal hayatları üzerindeki derin etkileri olduğu görülmektedir. Gençlerin, özellikle akıl ve ruh sağlığıyla ilgili endişeler vurgulanmaktadır. Ekonomik belirsizlikler, politik kutuplaşma ve sosyal baskılarla mücadele ederken, sivil toplum alanının gençlere sağladığı psikolojik destek ve toplumsal dayanışma ortamlarının önemi dikkat çekmektedir. Lin (2001)’in teorisiyle uyumlu olarak, bu dayanışma ortamları

gençlerin "erişilebilir kaynaklar"a ulaşmalarını sağlayarak sosyal sermayelerini artırdığı ve bu sermaye birikimin, gençlerin toplumsal etkinliklerine ve kendi kaderlerini şekillendirme yeteneklerine doğrudan katkıda bulunduğu yorumu yapılabilmektedir.

Yurt dışına göç etme düşüncesi, katılımcılara göre gençler arasında sadece bir kaçış yolu olarak değil, aynı zamanda geleceğe yönelik bir umut ve özgürleşme arayışı olarak değerlendirilmektedir. Özellikle, artan enflasyon, siyasi kutuplaşma ve ekonomik istikrarsızlık gibi zorlayıcı koşullar altında gençlerin yaşadıkları sıkıntılar, onların yurt dışına çıkma isteğini ve genel olarak umutsuzluk hislerini pekiştirdiği düşünülmektedir.

Putnam'ın sosyal sermaye teorisinde yer alan, sosyal sermayenin köprü kurucu rolü, sivil toplum alanının, gençlere hem bireysel ifade özgürlüğü kazandırma hem de toplumsal sorunlara pratik çözümler üretme fırsatı tanıdığını belirtilmektedir. Bu süreçler, gençlerin toplumsal değişim süreçlerine etkin katılımlarını sağlayarak, geleceğin toplumsal yapılarını şekillendirme potansiyellerini artırdığını söylememize olanak tanımaktadır. Katılımcılar açısından, gençlerin sivil toplum faaliyetlerine katılımının, onların bireysel ve toplumsal kapasitelerini geliştirdiğini göstermekte; diyalog, öğrenme ve dayanışma yoluyla sosyal sermayelerini ve dirençlerini artırdığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, gençlerin bu süreçlerde kazandıkları deneyimler, onların toplumsal değişim süreçlerine aktif katılımlarını, aktif yurttaşlık bilinci kazanmalarını ve toplumda olumlu değişiklikler yaratma potansiyellerini güçlendirmektedir. Diğer taraftan, sivil toplumun gençlerin bu süreçlerde daha etkin bir rol oynamasını sağlamak için daha fazla destek ve kaynak sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, sivil toplum alanı ve ilişkileri, gençlerin toplumsal sorunlara duyarlı, bilinçli ve etkin bireyler olmaları sürecinde kritik bir rol oynamakta; bu etkileşimler gençlerin kendi kimliklerini keşfetmelerine ve toplumsal etkileşimlerde daha aktif roller üstlenmelerine zemin hazırlamaktadır. Katılımcılara göre, gençlerin sivil toplum katılımları, onların hem bireysel hem de kolektif olarak güçlenmelerine imkan tanırken, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel sermayelerini zenginleştirerek geniş toplumsal değişimlere katkıda bulunmalarını sağlamak için verimli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, hak temelli gençlik sivil toplum örgütlerinde yer alan gençlerin kendilik oluşumları ve değer değişimleri, sivil toplum ağları içerisinde geliştirdikleri ilişkileri ve sosyal sermaye birikimleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve araştırmada, gençlerin kişisel ve toplumsal kimliklerinin oluşumu, aktif yurttaşlık rolleri ve sivil katılım pratiklerine odaklanılmıştır. Bu çerçevede, sivil toplum örgütlerinin, gençlerin kendilerini özgürce ifade etme becerileri, sosyal sermaye birikimleri ve evrensel değerlerle olan ilişkilerinin nasıl etkilendiğinin anlaşılması amaçlanmıştır.

Gençlik dönemiyle ilgili araştırmalar için sosyal sermaye kuramı, toplumsal ve bireysel kişilik oluşum süreçlerine olan vurgusuyla etkili bir teorik çerçeve sunmaktadır. Gençlik döneminde kurulan sosyal bağlar, ağlar ve ilişkiselliğin bütünü (Bourdieu, 1986: 23) hedeflere ulaşmada etkili olmaktadır. Sosyal sermaye bu nedenle işlevselliği ile tanımlanır (Coleman 1990: 302) ve ortak özellikler oluşturarak yapılar içerisindeki bireylerin eylemlerini etkiler. Diğer bir deyişle bireylerin ağ veya gruba üyelikleri sayesinde erişebildikleri gerçek veya potansiyel kaynakların toplamıyla açıklanabilir (Bourdieu, 1986: 248-249). Bu yönüyle gençler arasında güven ve dayanışma gibi sosyal normların nasıl şekillendiğini ve toplum içindeki iş birliğini teşvik etme potansiyelini de ortaya koymaktadır. Sosyal sermaye, insanları bağlayan ve farklı insanlar arasında köprüler kuran sosyal ağların değeridir (Uslaner, 2001) ve karşılıklı kazanımlarla ilgidir. Sivil katılım ağları (Putnam, 2000) örgütlü yaşam ve kamusal alanın inşası süreçlerinde sosyal sermaye birikimini, sosyal güven (Newton, 2001) oluşturması yönüyle sağlamaktadır. “Güven” kavramı bu nedenle ortaya çıkan bu ağlarda, ortak faydaların üretimi için özel öneme sahiptir (Lin, 2001a: 19). Gençlerin sivil toplum faaliyetlerine katılımı açısından sosyal sermaye; sosyal ilişkiler ağı aracılığıyla erişilen kaynakları ifade eder. Lin'e (2001a: 29) göre, bu kaynaklar sosyal yapılar içine gömülüdür, bireyler tarafından erişilebilir ve amaçlı eylemler için kullanılabilir veya harekete geçirilebilir. Sivil toplum faaliyetleri, köprü kurucu sosyal sermaye birikimlerine (Putnam, 2000) farklı sosyal gruplar, sınıflar, ırklar, dinler veya diğer belirgin sosyo-demografik ve sosyoekonomik özellikler taşıyan bireylerin birbirleriyle bağlantı kurmasını sağlar. Bu ağlara erişim, değerlerle ilgili öğrenme ve farkındalık gelişimini destekler.

Değerler, insanlar arasındaki bağlara, bu bağların kaynağında yer alan olgulara göre değişken ve soyut muhtevası gereği (Kuçuradi, 1971) tanımlanması tartışmalı bir kavramdır. Bu tartışmanın temelinde Kuçuradi'ye göre (1988), değerli olanla, değeri ve değer yargıları ile evrensel değerleri birbirine karıştıran, neyin değerli olduğunu anlamaya ve anlatmaya çalışırken düşülen sübjektif hatalar yer almaktadır. Değerler insanlığın tarih boyunca ürettiği ve birlikte yaşamın özünde yer alan başarı, imkanlar ve etik ilkelerdir. Bu yönüyle değerler tüm insanlığa, doğaya, sürdürülebilir yaşama dairdir. Hak temelli yaklaşım (adalet, eşitlik, şiddetsizlik, sürdürülebilirlik) bu nedenle bir tutum olarak birlikte yaşamın ve ortak iyinin ön koşullarından biridir ve sosyal sermaye birikimi olarak bireyin "kendini aşma değeri" (Schwartz, 2012) ile doğrudan ilişkilidir. Değerlerdeki dönüşüm (Inglehart, 1977) materyalist (güvenlik ve varoluşa dayalı) değerlerden, postmateryalist (kendini ifade ve yaşam kalitesi) değere doğru yönelir. Kendini ifade etme değerleri (Inglehart ve Welzel, 2005: 143) gençlik dönemini anlamak için eşsiz bir yaklaşım sunar ve yaşam kalitesini artırmaya yüksek öncelik veren, hoşgörüyü, cinsiyet eşitliğini ve özgürlüğü teşvik eden yönleriyle bütünleşmektedir. Değerlerdeki değişim sadece ilişkilere değil, normatif yapılara, kültüre, inanışlara ve yaşam biçimlerinde muhafaza edilmesi gerekli görünen olgularla da ilgilidir. Değişim, tarihsel ve toplumsal bakımdan, en çok kuşaklar arasında gerilim ve çatışmalara neden olur. Küreselleşme ve dijitalleşme, sosyalizasyonu uluslararası ölçekte etkileyerek, sınırları aşan yeni kültürel normların ve pratiklerin benimsenmesine olanak sağlamaktadır.

Gençlerin özneleşme ve kendilerini bulma süreçleri, dahil oldukları sistemleri (Keskin, 2021), tabi oldukları normları sorgulamayı, kimlikleriyle ilişkilendirilen kısıtlamalara meydan okumayı (Foucault, 2014) öncelikli ve gerekli kılmaktadır. Diğer bir deyişle, Neyzi'nin (2001) de altını çizdiği gibi gençlik, kendisine dayatılan misyonun yükünden kurtulduğunda genç olabilir. Çünkü asıl sorulması gereken soru Butler'a (2015: 35) göre özne olarak kabul edilmeyenlere ne olduğuyla ilgili olmalıdır. Sivil toplumun yapısı gereği bu sorgulama süreci, bireylerin kimliklerini ve öznelliklerini sivil alanda keşfedebilecekleri anlamına gelmektedir. Çünkü sivil toplum, sesi duyulmayan, marjinalleşmiş veya özne olarak görülmeyenlerin bir araya gelebildikleri meşru kamusal alanları (Keane, 2024, Habermas, 1996) oluşturur. Özneleşme arayışı, özgürlüğün imkanını sorgulayan kendilik ve şahsiyet kazanma (Touraine, 2002) girişimidir. Touraine'e göre, gençlerin sivil toplum içindeki aktif rolleriyle, özne olarak özgürlüklerini keşif imkanlarına olanak tanımaktadır, kolektif iradenin yanında kişisel yaratıcılık yoluyla kendi yaşantısının öznesi olma

yeteneğidir (Touraine, 2002: 363). Diğer diğer yandan De Certau'nun (2008) da altını çizdiği gibi, özneleşme pratiği, hakim stratejilere karşı hayatın içerisinde taktikler geliştirerek mümkün olabilir. Gençlerin hak temelli sivil toplum faaliyetleri içerisindeki ilişkileri, normatif düzenin içindeki çatlaklardan sızan tutum ve davranışlarla öznel deneyimin kamusal alanda imkanını tartışabilmemizin yolunu açar.

Kamusal alanda yurttaşlık haklarının gelişimi, sivil, sosyal ve politik hakları (Marshall, 2006) kapsayacak şekilde sürekli ve yeniden düzenlenmesini kapsar. Yurttaşlığın, etkin olma boyutu kişiye bağlı aktif faaliyetleri tanımlar (Kymlica ve Norman, 1994) ve aktif yurttaşlığın temelini oluşturur. Aktif yurttaşlık hem proaktif olma eğilimini hem de toplumda karşılaşılan sosyal ve çevresel sorunları kolektif ve iş birlikçi yöntemlerle çözme pratiğini içermektedir. Sivil topluma için gönüllülük, savunuculuk, kolektif eylem gibi kavramlar aktif yurttaşlık pratiğinin kurumsallaştığı sivil toplum örgütlerinin varlığını mümkün kılmaktadır.

Değişim ve dönüşüm kaçınılmazdır, ancak değişim ve dönüşümün yönünün tüm evrenin ortak iyiliğine ve sürdürülebilir değerlerin korunmasına hizmet etmesi esas olmalıdır. Genç nüfusun yoğun olduğu ve toplumsal değişimlerin hızla yaşandığı Türkiye gibi ülkelerde bu değişim, gençleri eleştirel beklentiler ve yoğun endişeler eşliğinde güncel politikaların odağına yerleştirmektedir. Gençleri kaynak olarak ele alan, onlara geleceği emanet eden (Lüküslü, 2009: 196; Görgün-Baran, 2016: 320), onları umut olarak gören yaklaşımlar kadar onları tehdit olarak algılayan, normatif, kültürel yapıları erozyona uğratacağı düşünülen, tehlikelere açık olarak değerlendiren, yetişkinliğe geçiş dönemindeki edilgen bir grup olarak nesneleştiren, merkezine homojen bir gençlik anlayışını yerleştiren yaklaşımlar da geleneksel üstenci bakış açılarının uzantılarıdır (Neyzi, 2001). Gençleri dinamik kaynaklar olarak değerlendiren veya onları tehdit olarak gören yaklaşımlar, gençleri nesneleştirmekte ve anlamaktan uzaklaşmaktadırlar. Dolayısıyla gençlerin homojen ve edilgen bir kitle olmadıkları ön kabulüyle, onları özne olarak merkeze alan ve politika yapım süreçlerine dahil eden bir bakış açısı bugüne ve geleceğe dair daha gerçekçi öngörülerde bulunmak için elzemdir.

Sivil toplum bir yanıyla, bireylerin kendilerini açıkça ifade edebilmeleri için özgür düşünce ve deneyim olanaklarına sağladığı alan ile gençlerin kendilerini güvende hissettikleri ve özne olarak kabul gördükleri alanları mümkün kılmaktadır. Bu alanlar, aynı zamanda

gençleri anlamak için de değerli bir perspektif sunmaktadır. Sivil toplumun demokratik değerler etrafında örgütlenen hak temelli yapısı, tüm insanlığın geçmişi, geleceği ve tüm canlılara ilişkin adaletli bir bugün ve gelecek tasarısı için evrensel değerlerin, belki de en önemli sosyal sermaye birikimi olarak kazanılabileceği, içselleştirilebileceği bir kaynak olarak görülmelidir.

Bu teorik çerçeve, sosyal sermaye birikiminde sivil toplumla gençlerin kurdukları hak temelli ilişkilerinin, değer dönüşümleri ve evrensel değerlerin kazanımlarına sunduğu alan ile, özneleşme ve kendilik oluşum süreçlerini araştırmamız için düzlem yaratmaktadır.

Bu odak çerçevede gerçekleştirilen saha araştırması, gençlik sivil toplum örgütlerinde aktif roller üstlenen genç bireyler ile gerçekleştirilen görüşmeler, gençlerin sivil toplumdaki deneyimlerinin özneleşme süreçleri üzerindeki etkilerinin kapsamlı bir analizini sağlamıştır. Araştırmanın bulguları, katılımcı gençlerin sivil toplumla etkileşimlerinin, sosyal sermaye birikimleri ve özneleşmeleri üzerindeki somut etkilerini ortaya koymaktadır. Ayrıca gençlerin, Türkiye'nin ekonomik, politik ve sosyal gündemleri çerçevesinde, içerisinde buldukları koşulların hem bugünlerini hem de geleceklerini şekillendirmelerindeki etkisi anlaşılmaya çalışılmış ve yorumlanmıştır. Bu bağlamda, araştırmaya katılan gençlerin mutluluk ve umut düzeylerini, kendileri ve akranlarıyla ilgili algılarını ve geleceğe dair beklentilerini de değerlendirerek, onların toplumsal ve bireysel perspektifleri üzerinden bir anlayış geliştirilmeye çalışılmıştır; Özellikle hak temelli sivil toplum örgütlerindeki deneyimlerinin, genelde toplumsal katılımları, özelde de kişisel özneleşme süreçleri üzerindeki kritik rolleri araştırmanın bulgularında belirgin bir şekilde öne çıkmıştır.

Araştırmanın sonuçları, gençlerin sivil toplum içindeki rollerinin, sosyal sermaye ağlarını genişletmelerine ve kendilerini toplum içinde daha aktif ve etkili bireyler olarak konumlandırmalarına önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Gençlerin evrensel değerleri benimsemeleri, sivil toplum örgütleriyle olan etkileşimleri sayesinde güçlenmiştir. Bu örgütler, gençlerin demokratik değerleri ve aktif yurttaşlık bilincini içselleştirmelerinde kritik bir rol oynamaktadır. Çalışmanın temel problemi ve sorularıyla paralellik içinde, araştırma sonuçları iç içe geçmiş döngüsel bir yapıda altı kısımda kategorik olarak ele alınmıştır. Döngüsel süreçlerin altında, birbirini besleyen ve harekete

geçiren yapılarıyla kavramsal ilişkiler, mekanik bir saatin içindeki küçük büyük çarkların incelikli mekanizmasına benzer.

Araştırma sonuçlarının ilk kısmı, değer dönüşümünün temelinde aileden ve yetişilen çevrenin yapısından kaynaklanan sosyal sermayeye dairdir. Adil olma, hak yememe, dürüstlük, başkasına yardım etme, eğitime önem verme gibi değerler aileden aktarılan sosyal sermaye unsurlarıdır. Gençlerin, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde karşılaştıkları göç ve yer değiştirme, farklı olanla temas etme, sosyal çevrenin farklı etnik, dini, kültürel çeşitliliği içinde büyümüş olmaları sosyal sermayelerini güçlendiren faktörlerdir. Aileye, kültüre ve yaşanılan çevreye bağlı sosyal sermaye birikimine dair bu faktörler, ilerleyen yaşlarda eğitim, sivil toplumla temas, meslek seçimi ve politik yönelimleri için altyapı oluşturmaktadır.

Toplumsal hareketler, adalet arayışı, kimlik arayışı, ilgi ve merak gibi etkenler gençlerin politik kimliklerinin oluşumunda etkilidir. Aileden alınan temel demokratik ve seküler değerler, bireylerin politik yönelimlerine temel oluşturmaktadır. Üniversite yaşamı ve sivil toplumla olan ilişkiler gençlerin politik kimliklerini belirginleştiren, şekillendiren temel etmenler olarak öne çıkmıştır. Gençlerin politikaya yakın olmakla birlikte geleneksel siyaset kurumlarından uzak durma eğilimlerinin temelinde güvensizlik ve korku gibi duygular yatmaktadır. Newton'ın da (2001) altını çizdiği gibi sosyal güven ve politik güven arasında eşgüdümlü bir ilişki vardır ve Türkiye sosyal güvenin düşük olduğu ülkeler arasındadır (Newton, 2001: 211). Güvensizlik, özellikle siyaset alanının yetişkinler tarafından domine edilen geleneksel iktidar yapılarıyla ilişkilidir ve gençlerin aktif siyasi katılım yerine gözlemci olma ve beklemede kalan yurttaşlar (Amna & Ekman, 2013) olarak davranma eğilimini açıklamaktadır. Bu durum, gençlerin siyasi konularda bilgi sahibi olmalarına rağmen, geleneksel siyaset yapılarının dışında kalarak kendi değerleri ile uyumlu bir siyasi katılım yolu arayışlarını da göstermektedir. Her ne kadar kavramsal temelleri aynı olsa da politika ve siyaset gündelik dilde ve algıda gençlerin kullanımında birbirinden ayrılmaktadır. Buradan hareketle, sivil toplumda aktif gençler, politik gelişmeler ile yakından ilgili, ancak geleneksel siyasete oldukça mesafelidir. Bununla birlikte gençlerin politik kimliklerinin şekillenmesinde savaşlar, doğal afetler ve Gezi Parkı protestoları (Tanyaş, 2015; Erdoğan, 2015) gibi travmatik toplumsal olayların etkisi de dikkate değerdir. Bu tür olaylar, gençlerin bireysel kimlik ve ideolojik aidiyetlerini belirginleştirmelerinde, politik bağlılıklarını pekiştirmelerinde ve gençler arası dayanışmanın artmasında etkilidir.

Çalışmanın ikinci sonucu ise, sivil toplumla temasla oluşan yeni ağların özellikleriyle ilgilidir. Türkiye'de gençlik çalışmalarının evrimi ve gençlik politikalarına etkisi, özellikle 2000'lerin başından 2013 yılına kadar olan dönemdeki ivmelenmeyle öne çıkmıştır. Bu evrede, sivil alanda gençler tarafından biriktirilen sosyal sermayenin derinliği, sivil, sosyal ve politik hakları kapsamında, farklılaşan özellikleriyle, heterojen ihtiyaç ve beklentiler etrafında örgütlenen gençlerin temsilini belirgin bir şekilde etkilemiştir.

Sivil toplum ağına dahil olmak, gençlerin kültürel beğenilerini, gündelik hayatlarını şekillendirmekte ve dahil olunan yeni ağlar kullanılan dil ve jargonda değişime neden olmaktadır. Anaakım medyadan uzaklaşma, haberleri takip etme yöntemleri, sosyal medyanın kullanım tarzları, farklı bilgi kaynaklarına erişim, izlenen ve beğenilen sosyal platformlar, politik ilgi ve tutumlar üzerinde hak temelli sivil toplumunda yer almanın etkisi görülmüştür. Bu yönüyle katılım grubu sınırları belirsiz ancak öznel kültürel özellikleri paylaşan, geçirgen bir grup oluşturmaktadır. Grubun en belirgin özelliği ise kullanılan iletişim dilinin; sivil toplumun ayrıştırıcı olmayan, ön-yargılardan arınmış ve etik değerlere sahip olmasındadır.

Gençlerin, sivil toplum örgütleriyle olan etkileşimi, başlangıçta tam olarak farkında olmadıkları bir süreçken, zamanla sivil toplumla kurdukları ilişkiler aracılığıyla edindikleri sosyal sermaye birikimlerine ilişkin farkındalıkları artmaktadır. Erken gençlik dönemlerinde, gençlik merkezlerine veya yerel gençlik meclislerine bağlı katılımlar ve deneyimler önemliken, üniversite çağında kulüp ve topluluklarda, kendini geliştirme ve kimlik arayışı içerisinde kendine benzeyeni bulma motivasyonları ile sivil toplum örgütleri ile temas gerçekleşmiştir. Temasın gerçekleştiği anlarda, içine girilen alandaki yaklaşım ve kendini ifade etmeleri için onlara açılan güvenli pencerenin, sivil toplumla ilişkilerinin devamında etkili olduğu görülmüştür. Gönüllülük çerçevesinde, gençlerin motivasyonları, temelde başkalarına yardım etme, toplumsal iyiliği artırma ve toplumsal sorunları çözme yönünde güçlü bir yönelime dayanmaktadır. Bu motivasyonlar, bireysel ve kolektif düzeyde, gönüllü faaliyetler şeklinde kendini göstermiş ve katılımcıların sosyal ağlarını genişletmelerine, aynı zamanda ilişkilerinin niteliklerini artırmalarına olanak tanımıştır. Sosyal sermaye teorisi çerçevesinde sivil toplumun üstlendiği köprü kurucu rol; farklı sosyal gruplar arasında yeni bağlar oluşturarak, güven, dayanışma, aidiyet (Putnam, 2000) ve ortak iyilik gibi sosyal sermaye birikimlerini pekiştirmiştir. Gerçekleşen etkileşimler, katılımcıların sosyal ve toplumsal hayatlarında yeni roller üstlenmelerine ve toplumsal değişimlere aktif olarak katılmalarına imkan tanımıştır.

Sivil toplumla ilişkilerinde gençlerin farklı rol ve sorumluluklarını derinleştirdiği görülmüştür. Akran eğitmenliği, koordinatörlük, tam veya yarı zamanlı çalışma, yönetim kurulu üyeliği, proje yürütücülüğü gibi sivil toplum örgütleri içindeki farklı pozisyonlar gençlerin hareketliliğini arttırmakta ve dahil oldukları yerel, ulusal ve uluslararası ağları çeşitlendirmektedir. Ayrıca sivil toplumun profesyonel bir meslek ya da kariyer olarak planlanması, dahil olunan alanın değerlerine derin bağlılığı da göstermektedir. Bağlılığın temel nedenleri; iş hayatında özgürlük arayışı, kar amacı gütmeyen ilişkiler ve topluma değerli katkılarda bulunma gibi motivasyonlarla desteklenmektedir. Sivil toplumun, katılımcıların hayatlarında önemli bir dönüm noktası olduğunu işaret eden bu bulgular, sivil toplum ilişkilerinin, değerlerin içselleştirilmesindeki ve kişiliklerinin oluşumundaki rolünü vurgulamaktadır. Gençlerin, sivil toplumla olan ilk temasları ve sonrasında derinleşen ilişkileri, toplumsal değişimin birer öznesi olmalarını sağlamanın yanı sıra kültürel, ekonomik ve simgesel sermayelerini (Bourdieu, 1986: 21) de biçimlendirmektedir.

Araştırmanın üçüncü sonucu, yeni ağlarda oluşan formel olmayan, deneyimleyerek öğrenme alanı ile ilgilidir ve yönü evrensel değerlere dönen değişimleri içermektedir. Hak temelli yaklaşım başta olmak üzere, öğrenme ve tutum değişikliği; adalet duygusu, toplumsal cinsiyet eşitliği, farklı olana dair algı; ayrımcılık karşıtı olma, ön-yargılardan arınma, saygı, empati gibi etik değerlerin oluşumu ve kazanımı olarak ön plana çıkmaktadır. Hak temelli sivil toplum ilişkileri, genç bireylerin kültürel çeşitliliğin zenginliğini ve tüm insanlar, toplumlar, kültürler, canlılar için bu çeşitliliği korumanın yararını sağlamak üzere hakların önemini takdir etmelerini sağlamaktadır. Etik temelli deneyim ve öğrenmelerin kolektif eyleme dönüşümü aktif yurttaşlık ve diğerkamlık, davranış ve tutum pratikleri olarak ortaya çıkmaktadır. Pro-sosyal tutum, genç bireyleri, desteklenip savunulacak faaliyetlere yönlendiren, alturizm, dayanışma gibi değerlerle şekillenmektedir. "Evrensel ortak iyi" arayışında gelişen sorumluluk duygusu, sivil alanın gündelik yaşamdaki görünümü haline gelmektedir. Demokratikleşmenin temel unsuru olarak aktif yurttaşlık aynı zamanda, eşitlik, adalet ve sürdürülebilirlik mücadelelerinde öznelerin kendi kaderini tayin haklarının kavramsal olarak bilinmesinden öteye geçerek pratikte uygulamaya dökülmesi anlamına gelmektedir. Hak temelli sivil toplum alanının, katılımcılara hakların bir ayrıcalık değil, doğal ve vazgeçilmez birer kazanım olduğu anlayışını edinmelerini sağladığı görülmüştür.

Kendi potansiyelinin farkına varma, potansiyelinin sınırlarını zorlama; geleneksel, çerçevesi belirli, kalıplaşmış, normatif değerlerin yerini kozmopolit değerlere bırakması (Inglehart ve Welzel, 2005), sivil toplum deneyimleriyle tutarlı evrensel değerlerin benimsenmesine doğru bir kaymayı ifade etmektedir. Sosyalizasyon sürecinin de bir parçası olarak kişinin kendisine yönelik bu müdahalesi, toplumun egemen söylemini ve beklentilerini de aşan; değer yargılarından, atanan cinsiyet rollerinden, ön-yargılardan, ayrımcı söylem ve tutumlardan ve alışkanlıklardan uzaklaşma gibi kişilik özellikleri olarak görünür hale gelmektedir. Gençlerin gündelik hayatlarını (De Certau, 2008) ve kendi geleceklerini kurgulama dinamiklerinin değer temelli unsurları, dış dünya ile etkileşimlerinde, tercihleri, beğenileri, tutumları, meslek tercihleri ile yaşamak istedikleri dünyayı şekillendirdikleri tutkallardır.

Çalışma sonuçlarının dördüncüsü, değerlerdeki dönüşümün, özneleşme ve özgürleşme imkanıyla ilgilidir. Özneleşme, evrensel değerlere ve haklara dair gelişen farkındalığın, beraberinde kendini sorgulamayı getirmesiyle yakından ilgilidir. Özneleşme pratiği dayatılan normlara alternatif üretmeyi, diğer alternatiflerle mücadele etmeyi, hesaplaşmayı içerir (Keskin, 2021: 9). Yeni kurulan sosyal ağlar ve bu ağlara bağlı yeni bilgi ve deneyimler, bireylerin sadece genç olmalarından kaynaklı sahip oldukları ve onlara atanan kimliğe sıkışmadan kendilerini sivil toplum alanında özgürce ifade etme olanağı sağlamaktadır. Bu durumun, bireylere, kendilerine atanan rolleri ve normatif düzeni sorgulama fırsatı verdiği görülmüştür. Sorgulama süreci, doğası gereği, gençlerin kendi öznel kimliklerini oluşturma süreçlerinde karşı tutum geliştirebildikleri güven ağı içinde gerçekleşebilir (Newton, 2001). Sivil toplumda biriken sosyal sermayenin oluşturduğu güven, gence hem kendi potansiyelini hem de toplumsal rollerini yeniden değerlendirme fırsatı vermektedir. Sürecin bir parçası olarak gençler tarafından deneyimlenen özgürlük hissi, sivil alanın sağladığı bir imkanı olarak görünmektedir. Sivil alanda edinilen deneyim; kendini ifade etme, ihtiyaçları tespit edebilme, kaynakları kullanabilme gibi dinamiklerle, bireylerin özneleşmelerini desteklemekte hem kişisel hem de toplumsal dönüşümlerde etkin rol alabilecekleri zemini oluşturmaktadır. Gençler, sivil toplumda edindikleri değerler sayesinde, normatif toplumsal yapıları ve mevcut ideolojileri sorgulayarak kendi kimliklerini yeniden tanımlama fırsatı bulmaktadır. Sivil toplumda aktif gençlerin, akranlarından farklı olmaları, kendi hayatlarına dair görüşleri ve buna bağlı olarak alternatif kimliklerini oluşturmalarındaki etkinliklerini artırmaktadır. Gençler, sivil toplum alanında kendilerini özne olarak gördüklerinde, yani kendilerini ifade

etme ve toplumsal değişim yaratma imkanı bulduklarında özgürlüklerini daha fazla deneyimlemektedirler.

Çalışma sonuçlarının beşincisi, Türkiye'nin içinde bulunduğu politik, ekonomik, kültürel ve küresel ilişkiler içerisinde gençlerin iyi olma hallerine, kendilerinin bugünü ve geleceklerini şekillendirecekleri koşullara dairdir. Özellikle son on yılda Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı zorlu toplumsal ve ekonomik koşullar, küresel dinamikler ve sınır ötesi gelişmelerin de etkisiyle daha da karmaşık bir hal alarak; kötüleşen ekonomi, yükselen enflasyon, pandemi, toplumsal hareketler, siyasi kutuplaşma, kadınlara ve Lgbti+ bireylere yönelik artan şiddet vakaları gibi bir dizi olumsuz durumu kapsamaktadır. Ayrıca, sınır ülkelerdeki ve yakın coğrafyalardaki savaşlar, düzensiz göçler, siyasi tutuklamalar, akademisyenlerin ihraç edilmesi, darbe girişimi gibi olaylar ile sivil toplum örgütlerinin kapatılması, sivil toplum profesyonellerine açılan davalar, seçimler ve doğal afetler (depremler, orman yangınları, sel ve taşkınlar) gibi faktörler gençlerin kolektif hafızasında derin izler bırakmıştır. Çalkantılı dönemler, toplumsal ve yapısal dönüşümü yaşayan gençleri doğrudan ve derinden etkileyen faktörler olarak belirlemektedir. Gençlerin umutsuzluk halleri, ekonomik zorluklar ve gelecek kaygısı gibi nedenlerle yurt dışında yaşama arzusunun da ön plana çıktığı dikkat çekmektedir.

Çalışmanın altıncı ve son kısım sonucu, gençliğe dair algılar ve gençler için sivil toplumun muhtemel rolü ile ilişkilidir. Katılım grubunun, gençliğe dair algıları, karşılaştıkları zorluklar ve bu zorlukların kişisel ve toplumsal yaşamları üzerindeki etkileri üzerinden şekillenmektedir. Özellikle ekonomik güvencesizlik, politik belirsizlikler ve sosyal sınırlamalar gibi içsel ve dışsal faktörlerin gençler üzerinde yarattığı psikolojik ve maddi baskıların, gençlerin yaşam kalitesi üzerinde derin etkiler bıraktığı ve gençler arasında yaygın bir mutsuzluk ve umutsuzluk haline neden olduğu görülmektedir. Güvenlik kaygıları, maddi yetersizlikler ve toplumsal baskılar gençleri sınırlayan, yaşam kalitesini ve özgürlük duygularını olumsuz etkileyen faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Gençler arasında oldukça yaygın olan yurt dışına gitme arzusu sadece bir kaçış yolu olarak değil, aynı zamanda özgürleşme ve kişisel gelişim fırsatı olarak da değerlendirilmelidir. Bu isteğin, özellikle ekonomik zorluklar ve eğitim fırsatlarındaki sınırlılıklar nedeniyle cazip hale geldiği görülmektedir. Her ne kadar yaşadıkları ülkenin geleceğine dair kaygıları olsa da gençlerin yurt dışına çıkma istekleri bir kaçışın ötesinde

kültürel ve sosyal sermayelerini zenginleştirecekleri ve onlara yeni bakış açıları kazandıracak bir yönelim olarak yorumlanmalıdır. Başka bir ülkede yaşam düşüncesi, zorlayıcı koşullar altında bir çözüm yolu ve gençlerin kendilerini ifade etme, özgürleşme ve kişisel gelişimlerini sürdürme isteklerinin yansımasıdır.

Sivil toplum örgütlerinde aktif gençlere göre, sivil toplum alanının akranlarına sağladığı destek ve toplumsal dayanışma ortamları, gençlerin psikolojik sağlığı ve toplumsal etkinlikleri üzerinde kritik bir role sahiptir. Katılım grubuna göre, gençlerin sivil toplum faaliyetlerine katılımı, bireysel ve toplumsal kapasitelerini geliştirme, diyalog ve dayanışma yoluyla sorunlar karşısındaki dirençlerini ve sosyal sermayelerini artırıcı işleve sahiptir. Sosyal sermaye teorisinde vurgulanan köprü kurucu rol, sivil toplum alanının gençlere hem bireysel ifade özgürlüğü kazandırma hem de toplumsal sorunlara pratik çözümler üretme fırsatı sunduğunu gösterir. Hak temelli sivil toplum alanı, bireylerin özneleşme süreçlerini destekleyerek, kişisel ve toplumsal düzeyde dönüşümlerine zemin hazırlamaktadır.

Bu çalışmanın gençlik araştırmaları alanına teorik katkısı, sosyal sermayenin ağlar arasındaki köprü kurucu rolünde, sivil toplumda geliştirilen ilişki ve deneyimlerin; yoğun, etkin, hızlı ve nitelikli süreçlerle, demokratik, sürdürülebilir ve evrensel değerlerin yaygınlaşması ve birikimi için kaynak olduğunun oraya konmuş olmasıdır.

Çalışmanın bulguları ve sonuçları, gençler, yerel yönetimler, gençlik örgütleri, eğitim kurumları ve siyasetçiler için pratik katkı ve öneriler de sağlamaktadır. Öncelikle, kendi hayatlarının ve geleceklerinin öznesi olma süreçlerinde sivil toplum gençlere, kendilerini ifade etme yeteneklerini artırma, sosyal ve profesyonel ağlarındaki nitelikli genişleme, farklı kültür ve fikirlere açıklık geliştirme ve küresel sorunlara yönelik yaklaşımlarını derinleştirme gibi katkılar sağlamaktadır. Bu dinamikler, gençlerin sosyal sermayelerini güçlendirmelerine, yeni meslek alanlarına erişimlerine, yerel, ulusal ve küresel problemlere karşı duyarlılıklarını artırmalarına ve aktif yurttaşlık bilinci geliştirerek, sivil, sosyal ve politik katılımlarının artmasında etkilidir.

Çalışmanın bulguları, yerel yönetimlerin formel olmayan ve deneyimleyerek öğrenme yöntemlerini gençlere yönelik hizmetlerine entegre etmelerinin gerekliliğini göstermektedir. Bu yöntemler gençlerin yaşam boyu öğrenme tutumlarını destekleyecek

ve katılımlarını teşvik ederek yerel yönetim politikalarını şekillendirmede önemli bir rol oynayacaktır. Gençlik çalışması yaklaşımlarıyla şekillenen öğrenme ve katılım biçimleri, gençlerin özneleşme süreçlerinde etkileşimli yollar sunmakta ve aktif toplumsal katılımları için büyük potansiyel taşımaktadır. Dolayısıyla, özellikle yerel düzeyde gençlik merkezleri kurulmalı, gençlik örgütlenmeleri desteklenmeli ve bu alanlardaki yaklaşım ve prensipler gençlik çalışması yöntemlerini kaynak olarak kullanılmalıdır.

Araştırma aynı zamanda gençlik örgütlerine, programlarını gençlerin ihtiyaç ve beklentilerine daha uygun hale getirme konusunda değerli bilgiler sunmaktadır. Gençlerin öğrenme stilleri ve sosyal katılımlarını nasıl etkilediğini anlamak, örgütlerin daha etkili ve kapsayıcı programlar ve yaklaşımlar geliştirmelerine olanak tanıyabilir. Dolayısıyla, gençlik örgütlerinin gençlerin katılımını artırmak için stratejilerini yeniden düzenlemelerini gerektirebilir.

Eğitim kurumları için bu çalışma, formel olmayan öğrenme ortamlarının ve yaklaşımlarının, özellikle öğrenci kulüpleri ve topluluk faaliyetlerinin küresel problemler ve evrensel değerler çerçevesinde desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu tür faaliyetlere katılımın teşvik edilmesi ve toplumsal sorumluluk ile gönüllülük çalışmalarının aktif yurttaşlık boyutlarıyla ele alınması çerçevesinde, eğitim kurumlarının ders programlarına yenilikçi unsurlar eklemesi önerilmektedir.

Son olarak, politikacılar için bu çalışma, bağımsız gençlik alanlarının desteklenmesi, gençlik hareketlilik programlarının artırılması ve gençlik örgütlenmelerinin çatı örgütler aracılığıyla politika üretimine doğrudan dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Gençlere özneler yaklaşmak, politikacıların gençliğe dair politikalarını daha etkin ve onlara gerçek ihtiyaçlarını yansıtacak şekilde, gençlerle birlikte düzenlemelerine olanak tanıyacak ve gençlerin toplumsal katılımlarını ve bağlılıklarını artıracaktır.

Çalışmanın, hiçbir değerlendirme ve bulgusunda genelleme amacı yoktur ve araştırma sahası, katılım grubu, metodolojik yaklaşımı ve odaklanılan bağlam çerçevesinde sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın metodolojik sınırlılıkların başında, katılımcı grubun sınırlı sayıda gençten oluşması ve yalnızca belirli sivil toplum örgütlerinde aktif olan gençleri kapsıyor olması yer almaktadır. Daha geniş örneklem ile yapılacak çalışmalar, daha kapsamlı ve genellenebilir sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

Araştırma, sadece hak temelli gençlik sivil toplum örgütleri ile sınırlıdır, dolayısıyla diğer türlerdeki gençlik yapılanmaları ve örgütler aracılığı ile kazanılan deneyimleri dışarıda bırakmaktadır.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı fenomenolojik yaklaşım dolayısı ile katılımcıların öznel deneyimlerine odaklanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırma sonuçları katılımcıların kişisel algılarını ve deneyimlerini yansıtmakla birlikte, aynı zamanda bu algıların nesnel gerçekliği tam olarak temsil etmeyebileceği anlamına gelir. Böylelikle, bulguların genelleştirilmesi yerine belirli bağlamlarda geçerli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Tematik analizde her ne kadar verilerin zenginliği korunmaya ve sübjektif değerlendirmeler en aza indirilmeye çalışılmış olsa da nitel verilerin yorumlanma süreci, farklı araştırmacıların farklı bakış açıları ile zenginleştirilebilir. Son olarak, zaman ve kaynak açısından daha zengin ve daha uzun süreli araştırmalar, daha derinlemesine ve daha kapsamlı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir. Farklı bağlamlarda yapılacak benzer çalışmalar, bulguların çeşitliliğini ve genellenebilirliğini karşılaştırmalarla zenginleştirebilir. Ayrıca, araştırmanın kapsamı dışında kalan konular ve kurumsal yapıların gençlerin deneyimleri hakkında daha fazla bilgi edinmek için ek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Gelecekte yapılacak araştırmalar; daha geniş ve çeşitli katılımcı grupları ile gerçekleştirilip bu araştırmanın bulguları ile karşılaştırılabilir. Örneğin, gençlik kategorisi kendi içinde yaşa göre sınıflandırılabilir, okullaşma şekilleri, okul dışı gençlerin mahalli katılımları, merkezlere bağlı gençlik çalışmasına katılım gibi alt kırılımlar incelenebilir. Üniversitelerin toplumsal duyarlılık ve sosyal sorumluluk derslerinin gençler üzerindeki etkisinin incelenmesi, derslerin kapsamının ve içeriğinin yeniden gözden geçirilmesine dair öneriler geliştirilmesi yine bu çalışmanın gelecekteki araştırmalar için önerilerinden biri olabilir. Araştırma kapsamı dışında kalan gençlik örgütlenmeleri, sivil toplum yapılanmaları incelenmeli, gençlerin kendilerini gerçekleştirmelerindeki rolleri, toplumsal katılımları gibi bağlamlar karşılaştırılmalıdır. Farklı boyamlar, örneğin dijital platformların, gençlerin sosyal sermaye birikimlerindeki rolleri ve aktif toplumsal katılımlarına olan etkileri de inceleme konuları içerisinde yer alabilir.

Sonuç olarak çalışma, gençlerin hak temelli sivil toplum örgütleri aracılığıyla kendilerini ifade etmeleri, güçlenmeleri ve toplumsal katılımlarını artırmaları konularında iç görüler

sunmaktadır. Gençlik sivil toplumunun evrensel değerler çerçevesinde desteklenmesi, gençlerin sosyal sermaye birikimlerinin ve aktif yurttaşlık rollerinin güçlendirilmesi, daha demokratik, adil ve kapsayıcı bir topluma katkı sağlayacaktır. Gençlerin kendilerini toplumda etkin bireyler olarak konumlandırmaları, toplumsal barış, adalet ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde hem bugün hem de gelecekte daha güçlü bir rol üstlenmelerine olanak tanıyacaktır. Sivil alanın, hak temelli yaklaşımlar çerçevesinde desteklenmesi, gençlerin özneleşme süreçlerinde geliştirecekleri tutum ve davranışlar sayesinde, kendi geleceklerini inşa etmelerinde değerli bir kaynak işlevi görecektir.

Çalışma, Türkiye'nin mevcut sosyo-politik ve kültürel koşullarında gençlerin nasıl daha aktif, daha özgür ve daha etkin bireyler olarak var olabilecekleri ve toplumsal katılımında etkin rol alabileceklerini ortaya koymaktadır. Bulguların, gençlerin sosyal sermaye birikimleri ile gençlik politikalarının geliştirilmesinde ve gençlerin toplumsal katılımını artırmada yol gösterici olacağı düşünülmekte ve umut edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akay, H. (2022). *Türkiye'de gençlik sivil toplum kuruluşları'nın profili ve yerel demokrasi üzerine etkileri: Adıyaman örneği*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Kırakkale Üniversitesi.
- Akan, V. (1994). Üniversite Gençliğinin Genel Uyumu ve İçgücü. *Dünyada ve Türkiye'de Güncel Sosyolojik Gelismeler*, 3 (s. 873-878). Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Akan, V. (1998). Youth and the Consumer Industry. *H.Ü.İktisadi ve İİBF Dergisi*, (16,1-2)
- Amit, V. (2001). Youth Culture. Neil J. Smelser and Paul B. Baltes (Ed.) *Anthropology of International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s.16657-16660). New York: Elsevier
- Allan J., Catts R. , Stelfox K. (2012). Introduction. J. Allan, R. Catts, K. Stelfox (ed) *Social Capital, Children and Young People Implications for Practice* (s. 1 -14). Bristol: Policy and Research-Policy Press
- Altun, F. (2018). *Türkiye'de seküler ve inanç temelli sivil toplum kuruluşlarının 'toplumsal fayda' yaklaşımı: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı örnekleri*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Marmara Üniversitesi.
- Amnesty International (2017). *Human Rights Defenders Under Threat: A Shrinking Space For Civil Society*. London: Amnesty International
- Archer, M. (2003). *Structure, Agency and the Internal Conversation*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Aries, P. (1962). *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. (R. Baldick Çev.) New York: Alfred A. Knopf
- Amna, E., & Ekman, J. (2013). Standby Citizens: Diverse Faces of Political Passivity. *European Political Science Review*, 6(02), (s.261–281).
- Anderson, B. vd. (2016), Formal, Non-Formal and Informal Possibilities of Young People's Participation in Europeancities, *Partispace: Spaces and Styles of Participation, WP2 –National Contexts Comparative Report*. European Comission
- Astin AW, Sax LJ ve Avalos J. (1999). Long-Term Effects of Volunteerism During the Undergraduate Years, *The Review of Higher Education*, 22 (2), (s.187–202), Johns Hopkins University Press
- Ayvazyan, K. (2019). The Shrinking Space of Civil Society: a Report on Trends, Responses, and the Role of Donors. *Opuscula*, 128. Berlin: Maecenata Institut für Philanthropie und Zivilgesellschaft
- Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi (2017), *European Citizenship in Youth Work, TKIT7*. Starzburg: Avrupa Konseyi Yayınları,
- Benamar A. (2023). Universal Values and Democracy. *International Journal of New Trends in Social Sciences* 7-1 (s.22-28).
- Bendit, R: (2006). Youth Sociology and Comparative Analysis in the European Union Member States". *Papers: revista de sociologia* ,79 (s 49-76).
- Bennett, T., & Silva, E. B. (2006). Cultural Capital and Inequality: Policy Issues and Contexts. *The Sociological Review*, 54(3),(s. 53-70).
- Bilgiç, M.S., Koydemir, F.S., Akyürek (2014).Türkiye'de Kimlikler Arası Kutuplaşmanın Sosyal Mesafe Üzerinden Ölçümü ve Toplumsal Güvenliğe Etkisi. *Bilge Strateji*, 6-11) (s.163-205)

- Bobek, D.L. (2007). *Maintaining civil society and democracy: Examining the role of youth development organizations in promoting civic identity development*. Boston: Tufts University ProQuest Dissertations Publishing.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. (R. Nice Çev.). Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. *Richardson, J., Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT: Greenwood: (s. 241-258)
- Bourdieu, P.(1993). *Sociology in Question* (R .Nice Çev.). London: Sage Publications.
- Bourdieu, P.(2006). *Pratik Nedenler*. (H. Uğur Tanrıöver Çev.). İstanbul: Hil Yayınları
- Bourdieu, P. (2013). *Outline of a Theory of Practice*. (R. Nice Çev.). New York: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (2014). Simgesel Semaye ve Toplumsal Sınıflar. (N. Ökten Çev.), *Cogito Pierre Bourdieu, 76*, (s.192-203).
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2012). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (6.Baskı) (N. Ökten Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Briggs, X., de Souza, (1998). Brown kids in white suburbs: Housing mobility and the many faces of social capital. *Housing Policy Debate, 9* (s.177–221).
- Buchmann, M. (2001). Youth Culture, Sociology Of. Neil J. Smelser and Paul B. Baltes Ed. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences Oxford* (s.16660-16664) Pergamon.
- Buchmann, M., Kriesi, I. & Sacchi, S. (2001). Qualifications, Dynamics of Skill Demand, and Career Outcomes. F. Horvath (Ed.) *Forum Bildung und Beschäftigung. Workshop Dokumentation* (s. 229-243). Bern: Universität Bern.

- Burcu, E. (1998). Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Cilt-1, Sayı-1-2, (s.105-136)*.
- Burcu Sağlam, E. (2018). Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Burcu-Sağlam E., Öğün-Boyacıoğlu A., Gelgeç-Bakacak A. (Ed.). *Sosyoloji (s. 98-136)*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge
- Butler, J. (2005). *İktidarın Psikik Yaşamı*. (F. Tütüncü, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Butler, J. (2015). *Notes Toward a Performative Theory of Assembly*. Cambridge: Harvard University Press.
- Brady, B., Silke, C., Shaw, A. (2022) *A Rapid Review of the Benefits and Outcomes of Universal Youth Work*. Galway: UNESCO Child and Family Research Centre, University of Galway.
- Cavallo, S. (1995), *Charity and Power in Early Modern Italy: Benefactors and their Motives in Turin (s.1541-1789)*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Checkoway, B., & Aldana, U. S. (2013). Youth Organizing: Expanding Possibilities for Youth Development. *The handbook of community practice, 2 (s.389-406)*.
- Clarke, V, Braun V. (2017). Thematic analysis, *The Journal of Positive Psychology, 12 (3), (s. 297-298)*. Routledge
- Csobanka, Z.E. (2016). The Z Generation. *Acta Technologica Dubnicae, Vol, 6(2),(s.63-76)*
- Cohen, J.L., Arato,A. (1992). *Civil Society and Political Theory*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press

- Coleman, J. S. (1966). Equality of educational opportunity. *Education Next*, 6, (s.40-43).
- Coleman, J.S. (1988), Social Capital in the Creation of Human Capital, *American Journal of Sociology* 94, *Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure* (s. 95-120)
- Corbin, J., Strauss A. (2014). *Basics of Qualitative Research, Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. SagePublications
- Creswell, J.W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantative and Mixed Methods Approaches*, California: Sage Puplications
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design, Choosing Among Five Approaches*, (2nd ed). California: Sage Puplications
- Çaha, Ö. (2000). *Aşkın Devletten Sivil Topluma*. İstanbul: Gendaş Kültür Sanat Yayıncılık.
- Çelik, V., Ekinci, A. (2012). The Effects of Social Capital on School Success. *International Journal of Social Sciences and Education*, 2(1) (s. 211-223)
- Çetinkıran Balcı, Elif. (2017). Hartmann'da Değer ve Değerlendirme Problemi. *Kilikya Felsefe Dergisi* (3), (s.105-123).
- Dekker, P., & Uslaner, E. M. (2001). *Social Capital and Participation in Everyday Life*. London: Routledge.
- De Certeau, M. (1997). *Culture in the Plural*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- De Certeau, M. (2008). *Gündelik Hayatın Eleştirileri – I, Eylem, Uyguma Üretim Sanatları*. (L.Arslan Özcan Çev.). Ankara: Dost Kitapevi Yayınları

- Dezelan, T ; Yurttagüler, L. (2021). Shrinking Democratic Civic Space for Youth. *Youth Partnership*, Council of Europe
- Doğan, İ. (2000). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Dünya Bankası (2007). Youth Policy: Doing it and getting it right, *Dünya Değerlendirme Raporu*, Dünya Bankası
- Edwards, M. (2004). Civil Society and Social Capital Beyond Putnam. *American Behavioral Scientist*, 47(5), 540-556.
- Ercebe, C. (2013). *GençBank, Mahallede Gençlik Çalışması, Yerel Kurumlar İçin Rehber Kitap*. İstanbul: TOG Vakfı Yayınları.
- Erdoğan, E. (2015). Siyasal Psikoloji Siyasal Katılım Hakkında Ne Öğretebilir? Gezi Protestoları'na Katılanlar Üzerinden Bir Değerlendirme. *Marmara Ünv Siyasal Bilimler Dergisi*, 3 (1) (s. 31-58)
- Erdoğan, E., & Uyan-Semerci, P. (2017). Understanding young citizens' political participation in Turkey: does 'being young' matter? *Southeast European and Black Sea Studies*, 17(1), (s. 57–75).
- Erdoğan, E. ve Uyan-Semerci, P. (2019). *Fanusta Diyaloglar: Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Erdoğan E., Uyan-Semerci, P., Yentürk, N., Yurttagüler, L. (2020). *Türkiye'de Gönüllülük: Deneyimler, Sınırlılıklar ve Yeni Açılımlar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- European Commission. (2002). *A new impetus for European youth : European Commission White Paper*, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. Starzburg: Publications Office

- Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye*. (B. Bilgen, B. Şen (Çev.), (2.baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Foley, M. W., & Edwards, B. (1999). Is It Time to Disinvest in Social Capital? *Journal of Public Policy*, 19(2), (s.141-173).
- Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish The Birth of the Prison*. (A. Sheridan Çev.). Random House Vintage Books
- Foucault, M.,(2000). *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2*. (I. Ergüden, O. Akınhay Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M.,(2000). *Cinselliğin Tarihi*.(Tanrıöver Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M.,(2005). *Doğruyu Söylemek*, (K. Eksen (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Foucault, M.,(2017). *Öznellik ve Hakikat, College France Dersleri (1980-1981)*. (S. Yardımcı (Çev). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Foucault, M.,(2019). *Biyopolitikanın Doğuşu, College France Dersleri (1978-1989)* (A. Tayla Çev). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Foucault M. (2017). *Hermenötüğün Kökeni*. (Ş. Çiltaş Solmaz Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- France A., Coffey J., Roberts S., Waite C. (2020). *Youth Sociology*. London: Red Globe Press
- Fukuyama, F. (1998). *Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. (A.Buğdaycı Çev.) İstanbul: İş Bankası Yayınları

- GAP. (2008). *GAP İdaresi 2007 Faaliyet Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma Dairesi Başkanlığı
- Galstyan, M. (2022). Re-Conceptualising Youth: Theoretical Overview. *Journal of Sociology Bulletin of Yerevan University*, 13(2) (s.22-27).
- Gasparri , G., El Omrani O, Hinton R, Imbago, D., Lakhani H, Mohan A, Yeung W, Bustreo F., (2021). Children, Adolescents, and Youth Pioneering a Human Rights-Based Approach to Climate Change. *Health Hum Rights* 23(2) (s. 95–108).
- GoFor (2021). *Türkiye'deki Gençlik Örgütlerinin Haritalandırılması ve İhtiyaç Analizi Raporu*. Ankara: Gençlik Örgütleri Forumu
- GoFor (2024). *Gençlerin Politik Tercihleri Araştırması 2024 Raporu*. Ankara: Gençlik Örgütleri Forumu.
- Görgün Baran, A. (2016). Gençlik Araştırmalarında Çağdaş Kuramlar: İlişkisel Sosyoloji Bağlamında Sosyal Sermaye Kuramı. A. Görgün Baran, M. Çakır (Ed.) *İnterdisipliner Yaklaşımla Gençliğin Umudu Toplumun Beklentileri* (s. 299-323). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları
- Grootaert, C., Bastelaer, T. (2001). Understanding and measuring social capital: a synthesis and findings from the social capital initiative. *Working Paper No. 24, Social Capital Initiative*, Washington: World Bank, Social Development Department,
- Guagnano, G., Santini, I. (2020). Active Citizenship in Europe: The Role of Social Capital, *International Journal of Sociology and Social Policy* (s. 79-98), Emerald Insight.
- Güner, D. (2019). *Türkiye'de sivil toplum çalışanları: Neoliberalizm, özneleşme ve karşı tutumlar*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Marmara Üniversitesi.

- Habitat (2021). *Türkiye’de Gençlerin İyi Olma Hali Raporu – 4*. E.Erdoğan (yürütücü) İstanbul: Habitat Derneği Yayınları
- Habermas, J. (1992). *Rasyonel bir Topluma Doğru: Öğrenci Protestosu, Bilim ve Siyaset* (A. Çiğdem, M.Küçük Çev.) Ankara: Vadi Yayınları
- Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms, Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. (W. Rehg Çev.). Cambridge, Massachusetts: The MIT Press
- Habermas, J. (2004). Kamusal Alan. M.Özbek (Ed.) *Kamusal Alan* (M. Özbek Çev.) (s.95-102). İstanbul Hil Yayınları.
- Halis Öztürk, E. (2020). Inglehart’ın Değer Dönüşüm Teorisi: Akademisyenler Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 78 (s.391-428). İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- Hart, D., & Youniss, J. (2010). Stepping back from commitment to civic engagement: A test of the diversionary theory of public service. *Political Psychology*, 31(5), (s. 675-701).
- Hasmath R., Hildebrandt T., Hsu J. (2019). Conceptualizing Government-Organized Non-Governmental Organizations. *Journal of Civil Society* 15(3), (s.267-284).
- Hayes, B., Frank B., Isabelle G., Nick B., Fiona D., Francesco M., Hannah T., Semanur K. (2017). On “shrinking space” a framing paper. *Amsterdam Transnational Institute*. (s.3–5).
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hofstede, G. (1980). *Culture’s Consequence’s International Differences in Work-Related Values*. London: Sage Publications.

- Hoskins, B.L., Mascherini, M. (2009). Measuring Active Citizenship through the Development of a Composite Indicator. *Soc Indic Res* 90 (s.459-488).
- Ihl, O. (2002). Socialization and Political Events , *Revue Française de Science Politique*, 52(2-3), (s.125-144).
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution, Changing Values and Political Styles Among Western Publics*, New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Inglehart, R. (2008). Changing values among western publics from 1970 to 2006. *West European Politics*, 31(1-2), (s.130-146).
- İbrahim F., Wedel H. (2007): *Ortadoğu'da Sivil Toplum Sorunları*. (E. Özbek Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- İçduygu A., Payaslıoğlu Arif T. (1999). Awareness of and Support for Human Rights Among Turkish University Students. *Human Rights Quarterly*, (21-2), (s.513-534).
- İnanır, S. (2005). Bildiğimiz Gençliğin Sonu. *Birikim Dergisi*, 196. (s.37-52)
- Jeffery, B., Spence, N. (2018). *The Handbook of Youth Work Practice*. Sage Publications.
- Jessop, B. (2020). *Putting Civil Society in Its Place: Governance, Metagovernance, and Subjectivity*. Policy Press
- Kandemir Hazır, I. (2014). Bourdieu Sonrası Yeni Eşitsizlik Gündemleri: Kültürel Sınıf Analizi, Beğeni ve Kimlik. *Cogito Pierre Bourdieu*, 76 (s.230-264).

- Kauppi, N. (2018). Pierre Bourdieu's Theory of Politics: An Interpretation. *Toward a Reflexive Political Sociology of the European Union*. (s. 197 – 218) Palgrave Studies. European Political Sociology. Macmillan.
- Kaya, A. (2006). Yurttaşlık, Azınlıklar ve Çokkültürcülük. T.H. Marshall and T. Bottomore, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar (A. Kaya Ed. Çev.)* (s.95-136). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keane, J. (2004). Sivil Toplumla Devlet Arasındaki Ayrımın Kökenleri ve Gelişimi. J. Keane (Ed.) *Sivil Toplum ve Devlet / Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar (A.Çiğdem, M.Küçük, L.Köker, A. Bora, E. Akın, A. Nur Çev.)* (S.47 - 90). Ankara: Yedi Kıta Yayınları.
- Kentel, F. (2002). STK'larda Gönüllülük ve Gençlik. Tarih Vakfı. *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu*, İstanbul: Numune Matbaacılık.
- Kentel, F. (2005). Türkiye'de Genç Olmak: Konformizm Ya Da Siyasetin Yeniden İnşası. *Birikim Dergisi*, 196 (s.11-18).
- Keskin, F. (2005). Sunuş. M. Foucault. *Özne ve İktidar: Seçme Yazılar 2* (I. Ergüden, O. Akınhay Çev.) (s. 11-24). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Keskin, F. (2021). Önsöz. *Öğrenci Hayatının Sefaleti*. (M. Yetkin Çev.) (s.7-11). Sel Kitapçılık: İstanbul
- Keyman, F. (2006). *Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayınları
- KONDA-STÇM (2014). *Türkiye'de Gençlerin Katılımı. Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları – No: 3*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KONDA (2014). *Gezi Raporu, Toplumun Gezi Parkı Olayları Algısı*. İstanbul: Konda

- Konrad Adenauer (2021). *Turkish Youth Study*. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları
- Korkmaz, A. (2013). Değerler Sosyolojisi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(14), (s.55-56).
- Kuçuradi, İ. (1971). *İnsan ve Değerleri: Değer Problemi*. İstanbul: Yankı Yayınları
- Kuçuradi, İ. (1988). *Uludağ Konuşmaları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu
- Kurtaran, Y. (2008). Türkiye’de Gençlik Alanında Devlerin Rolü. N.,Yentürk, Y., Kurtaran, G.,Nemutlu (Ed.) *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları* (s. 129-166). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Küçükören, G. (2010). *Reconstituting the youth as a political category and the neo-liberal reason: The case of community volunteers foundation*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Boğaziçi Üniversitesi.
- Küme, N. (2017). *Gençlik çalışmalarına katılım gençlerin siyasal katılımlarını etkiler mi?* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kymlica, W., Norman W. (1994). Return Of the Citizen: A Survey of Recent Word on Citizenship Theory, *Ethics*, 104 (2), (s.352-381). Chicago: The University of Chicago Press,
- Lamont, M., & Lareau, A. (1988). Cultural Capital: Allusions, Gaps and Glissandos in Recent Theoretical Developments. *Sociological Theory*, 6(2) (s.153-168).
- Lee, J. Y., Park, S., Na, E.Y., & Kim, E. (2016). A Comparative Study on the Relationship Between Social Networking Site Use and Social Capital Among Australian and Korean Youth. *Journal of Youth Studies*, 19(9), (s.1164–1183).
- Lindströn, L. (2010). Youth Citizenship and the Millennium Generation. *Citizenship, Social and Economics Education*, 9 (1), (s.48-59), London

- Lijadi Aldelina, A. (2019). "What are universally accepted human values that define 'a good life'? Historical perspective of value theory" *International Institute for Applied System Analysis*, Laxenburg, Austria
- Lin, N. (2001/a). Building a Network Theory of Social Capital. N. Lin, K. Cook, R.S. Burt, (Ed.) *Social Capital: Theory and Research* (s. 3-30,). New York:Aldine De Gruyter:
- Lin, N. (2001/b). *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lin, N. (2000). Inequality in Social Capital. *Contemporary Sociology*(29-6), (s. 785-795). American Sociological Association.
- Lin, N. (2008). A Network Theory of Social Capital1. D. Castiglione, J.Deth, G. Wolleb (Ed.) *Handbook on Social Capital* (s. 50-69). New York: Oxford University Press.
- Lüküslü, D. (2008). Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak Ne De Ülkenin Aydınlik Geleceği. N.,Yentürk, Y., Kurtaran, G.,Nemutlu (Ed.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* (s. 287-298). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lüküslü, D. (2009). *Türkiye'de Gençlik Miti: 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Lüküslü, D, Yücel, H. (2013). 2000'li Yılları Gençlik Üzerinden Okumak. D. Lüküslü, H. Yücel (Ed.) *Gençlik Halleri, 2000'li Yıllar Türkiye'sinde Genç Olmak* (s. 9-24), İstanbul: Eflatun Yayınları
- Lüküslü D., Avcı Aksoy, Ö. (2023). *Türkiye'de Genç İntiharları: Farklı bir dünya için umut yeşertirken genç intiharlarından ders almak*. İstanbul: İstanbul Gençlik Araştırmaları Merkezi - Friedrich Ebert Stiftung
- Marshall, T.H., (2006). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*. (A. Kaya Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

- Matthews, H. (2001). Citizenship, Youth Councils and Young People's Participation. *Journal of Youth Studies*, 4(3), (s.299-318).
- Max-Neef, M. (2017). Development and Human Needs. *Development Ethics* (s.169-186). Routledge.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological Research Methods*. California: Sage Publications
- Newton, K. (2001). Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy, *International Political Science Review*, 22 (2), (s.201–214).
- Mitterauer, M. (1993). *A History of Youth; Family, Sexuality and Social Relations in the Past Times* (G. Dunphy Çev.) Oxford: Blackwell Publishers
- Montague, A. C., & Eiroa-Orosa, F. J. (2017). In it together: Exploring how belonging to a youth activist group enhances well-being. *Journal of Community Psychology*, 46(1), (s.23–43).
- Nemutlu, G. (2008). Türkiye'de Sivil Alanda Gençlik Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi. N.,Yentürk, Y., Kurtaran, G.,Nemutlu (Ed.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* (s.167-196). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Neyzi, L. (2001). Object or subject? The paradox of "youth" in Turkey. *Autrepart*, 18, (s.101-117).
- Nichols, T. (2018). Generational Differences: Understanding and Exploring Generation Z, *Southwest Academy of Management Proceedings Annual Meeting*, Albuquerque, NM.
- Norris, P. (2001). *Making Democracies Work: Social Capital and Civic Engagement in 47 Societies*. Cambridge: John F. Kennedy School of Government Harvard University Faculty Research Working Papers Series.

- Ojala, M. (2012). Hope and climate change: the importance of hope for environmental engagement among young people. *Environmental Education Research*, 18(5), (s.625-642).
- Oralgül Demir, E. (2016). Judith Butler'in Kimlik ve Siyaset Anlayışı. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* 9(1), (s. 47-62).
- Onyx, J, Fenny, S, Brown, K (2011). Active Citizenship: An Empirical Investigation. *Social Policy and Society* , 11(1), (s. 55 – 66), Cambridge Uni. Press.
- Parcel, T. L., Bixby, M. S. (2015). The Ties That Bind: Social Capital, Families, and Children's Well-Being. *Child Development Perspectives*, 10(2), (s.87–92).
- Podger, D., Velasco, I. ve Diğerleri (2013). Can values be measured? Significant contributions from a small civil society organization through action research. *Action Research*, 11(1), (s.3-107). Sage Publications.
- Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, (s. 1-24).
- Prell, C. (2012). *Social Network Analysis: History, Theory & Methodology*. London: Sage Publications.
- Putnam, R. D. (1993). The Prosperous Community: Social Capital and Public Life. *The American Prospect*, 13 (s.35-42).
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R.D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6(1), (s.65-78).

- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Ranciere, J. (1992). Politics, Identification, and Subjectivization. *The IMT Press*, 61, *The Identity in Question* (s.58-64). Jstor
- Ranciere, J. (2004). *The Politics of Aesthetics. The Distribution of the Sensible*. New York/London: Continuum.
- Ranciere, J. (1999). *Disagreement: Politics and Philosophy*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Reay, D.(2004). 'It's all becoming a habitus': Beyond the habitual use of habitus in educational research. *British Journal of Sociology of Education*, 25(4), (s.431-444).
- Rebughini, P. (2014). *Subject, Subjectivity, Subjectivation.*, Milan: Sociopedia.isa, State University of Milan
- Richards-Schuster, K., Dobbie, D. (2011). Tagging Walls and Planting Seeds: Creating Spaces for Youth Civic Action. *Journal of Community Practice*, 19(3), (s.234-251).
- Russell, P., Scott M, Redmond D. (2005). Active Citizenship: Resident Associations, Social Capital and Collective Action, *Renewing Urban Communities* (s.213-231). Routledge,
- Schwartz S.H. (2012) An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture* 2 (1), (s.1-20).
- Shils, E. (1991). *The Virtue of Civility*. Indianapolis: Liberty Fund.
- STGM (2023). *Türkiye'de Sivil Toplum Örgütleri: Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkı* T.E. Albay (Ed.). Ankara: STGM Yayınları

- Snyder, C. R., Rand, K. L., & Sigmon, D. R. (2002). Hope theory: A member of the positive psychology family. C. R. Snyder & S. J. Lopez (Ed.), *Handbook of Positive Psychology* (s.257–276). Oxford University Press.
- Swartz, D. (2009). *Culture and Power: The Sociology of Pierre Bourdieu*. Chicago: University of Chicago Press.
- Stoecker, R. (2005). *Research methods for community change: A project-based approach*. Sage Publications.
- Şahin, B. (2013). Farklılık, Hoşgörü ve Ak Parti İktidarı: Gezi Parkı Sürecinin Düşündürdükleri. *Liberal Düşünce*, 71, (s.161 – 169).
- Tanyaş, B. (2015). Gençler ve Politik Katılım: Gezi Parkı Eylemleri'nde Apolitik Nesil. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 6, (s. 25-50)
- Taylor, C. (1990). Modes of Civil Society. *Public Culture*, 3(1), (s. 95-118)
- Taylor, C. (1991). Civil Society in The Western Tradition. E. Groffier, M. Paradis (Ed.) *The Notion of Human Rights And Tolerance* (s.117-136). McGill Unv, Charleton University Press, Canada
- Taylor, M.(2008). Gençlik Çalışmaları Kapsamında Formel Olmayan Eğitim. N.,Yentürk, Y., Kurtaran, G.,Nemutlu (Ed.) *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* (s.103-114). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Tekeli, İ. (2012). *Türkiye için STK'lar ve Katılımcı Demokrasi Yazıları*. İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Teney, C, Hanquinet, L .(2012). High political participation, high social capital? A relational analysis of youth social capital and political participation, *Social Scirnce Research* 41, (s. 1213-1226)

- Tijunaitiene, R., Balciunas. S (2010). Individualistic Motivation of Citizens Participating in Civil Society Organizations, *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 21(4), (s. 408-416)
- Touraine, A. (2003). *Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek Miyiz?*. (O. Kunal Çev.). İstanbul: YKY Yayınları
- Touraine, A (2002). *Modernliğin Eleştirisi*. (H. Tufan Çev.) (4.baskı), İstanbul: YKY Yayınları
- Touraine, A. (2005) The Subject Is Coming Back. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 18 (s.199-209).
- Tsirogianni, S., Gaskell, G. (2011) The Role of Plurality and Context in Social Values, *Journal for the Theory of Social Behaviour* 41(4), (s.441-465). Blackwell Pub.
- Toplum Gönüllüleri Vakfı (2010). *Üniversite Gençliğinin İhtiyaçları Araştırması*. E. Düzen (Ed.). İstanbul: TOG Vakfı Yayınları.
- Toplum Gönüllüleri Vakfı (2011). *Adrese Büyüteç: Gençlik Alanı Sivil İzleme Raporu*. İstanbul: TOG Vakfı Yayınları
- Ulusal Ajans (2013). *2012 Yılı Faaliyet Raporu*. , Ankara: Avrupa Birliği Bakanlığı, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı
- UNFPA (2020). *COVID-19 Pandemisi Sürecinde Gençlerin İyilik Halinin Belirlenmesi Araştırması*. Ankara: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
- Uslaner, E.M. (2001). Volunteering and social capital: how trust and religion shape civic participation in the United States. E. M. Uslaner (Ed.) *Social Capital and Participation in Everyday Life* (s.104 – 117). Routledge: London

- Uzunali, G. (2024). *2000 Sonrası Türkiye’de Sivil Toplum Çalışanı Olmak: İnsani Yardım Kuruluşları Örneği*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Hacettepe Üniversitesi.
- Wacquant J.D. (2003). Sunuş, Bourdieu, P. Wacquant. *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (s:13-25), (Çev. Nazlı Ökten). İstanbul: İletişim Yayınları
- Wacquant L. (2007). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi. Çeğin, G., Göker, E., Arlı A. ve Tatlıcan, Ü. (Ed.) *Ocak ve Zanaat, Pierre Bourdieu Derlemesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wacquant, L. (2014). Simgesel İktidar ve Grup Oluşumu: Pierre Bourdieu’nün sınıfı yeniden Çerçevelemesi Üzerine. (E. Ünal Çev.), *Cogito Pierre Bourdieu*, 76, (s.204-229).
- Wray-Lake, L., DeHaan, C. R., Shubert, J., & Ryan, R. M. (2017). Examining links from civic engagement to daily well-being from a self-determination theory perspective. *The Journal of Positive Psychology*, (s.1–12)
- Weber, Max (1976) Towards a Sociology of the Press. *Journal of Communication*, 26 (3), (s.96–101).
- White, M. J. (2000). Generation Status, Social Capital, and the Routes Out of High School. *Sociological Forum*, 15(4), (s. 671–691).
- Williamson, H. (2000). *Youth and Community Work in the 90s: Empowerment, Protection, and Social Inclusion*. Whiting & Birch Ltd.
- Williamson, H. (2018). Youth work and citizenship, J.Bynner, L. Chisholm, A. Furlong (Ed.) *Youth, Citizenship and Social Change in A European Context*. (s.534-377). Routledge: New York

- Williamson, H. ve Basarab, T. (der.) (2019), *The history of youth work in Europe, Pan-European and transnational youth organizations*, The overall lessons learned from the history Project 7. Avrupa Konseyi Yayınları.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. *The World Bank Research Observer*, 15(2), (s.225-249).
- Wyn, J. (2011). The sociology of youth: A reflection on its contribution to the field and future directions. *Youth Studies Australia*, 30 (3),(s.34-39)
- Yardaş, A. (2023). *Türkiye'deki LGBTİQ+ Hareketinin STK'laşması: Neoliberalizm, Sivil Toplum ve Cinselliğin Müzakeresi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Hacettepe Üniversitesi.
- Yentürk, N., Kurtaran, Y., Uran, Ş., Yurttagüler, L., Akyüz, A., Nemitlu, G. (2008). İstanbul Gençliği: STK Üyeliği Bir Fark Yaratıyor Mu?. N. Yentürk, Y. Kurtaran, G. Nemitlu (Ed.). *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* (s.331-343). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Yeung, A.B, (2006) "In Search of a Good Society: Introduction to Altruism Theories and Their Links with Civil Society, The Centre for Civil Society Department of Social Policy London School of Economics and Political Science, London
- Yurttagüler, L. (2014). Gençlerin Özerkliği Var mı?, Özerklikler ve Özgürlükler Açısından Türkiye'de Gençlik. Yurttagüler, L. Oy, B. Kurtaran, Y. (Ed.). *Türkiye'de Gençlik Politikaları*. Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları – No: 8. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yurttagüler, L. (2020). Gençlik, Gönüllülük ve Katılım. Erdoğan E., Uyan-Semerci, P., Yentürk, N., Yurttagüler, L (Ed.) *Türkiye'de Gönüllülük, Deneyimler, Sınırlar ve Yeni Açılımlar*. (s.93-132) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları

Yücel, İ. (2022). *Gençlerin ve gençlik çalışanlarının gözünden gençlik politikaları ve hizmetlerinin değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi

Youniss, J., & Reischl, T. M. (2012). Youth civic engagement in the twenty-first century. *The handbook of youth mentoring, 2*, (s.199-212).

Zani, B., Barrott, M. (2012) Engaged Citizens? Political Participation and Social Engagement Among Youth, Women, Minorities, and Migrants. *Institute for Research in Social Communication, Slovak Academy of Sciences, 22*, (s.273-282).

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 06/07/2024

Tez Başlığı: Sivil toplumda aktif gençlerin evrensel değerler çerçevesinde sosyal sermaye birikimleri ve özneleşme süreçleri

Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 237 sayfalık kısmına ilişkin, 05/07/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 1'dir.

Uygulanan filtrelemeler**:

- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- Kaynakça hariç
- Alıntılar hariç
- Alıntılar dâhil
- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezim herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Can Ercebe

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Can Ercebe	
	Öğrenci No	SA3256104	
	Enstitü Anabilim Dalı	Sosyoloji	
	Programı	Sosyoloji	
	Statüsü	Doktora	☒

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU

*Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

Date: 06/07/2024

Thesis Title (In English): The accumulation of social capital and subjectification of active youth in civil society within the framework of universal values

According to the originality report obtained by my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 05/07/2024 for the total of 237 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 1%.

Filtering options applied**:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. References cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Can Ercebe

Student Information	Name-Surname	Can Ercebe		
	Student Number	SA3256104		
	Department	Sociology		
	Programme	Sociology		
	Status	PhD	☒	Combined MA/MSc-PhD

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Assoc. Prof. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2. ETİK KOMİSYON İZNI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu

Tarih: 07/03/2024 16:12
Sayı: E-66777842-300-00003425564

00003425564

Sayı : E-66777842-300-00003425564
Konu : Etik Kurulu İzni (Can ERCEBE)

07/03/2024

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 22.02.2024 tarihli ve E-12908312-300-00003394960 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencilerinden **Can ERCEBE'nin, Doç. Dr. Ashhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU** danışmanlığında yürüttüğü **“Türkiye’de 2010 Sonrası Yerel ve Ulusal STK’lar Düzleminde Gençlik ve Sivil Toplum”** başlıklı çalışma Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulunun **05 Mart 2024** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. İsmet KOÇ
Kurul Başkanı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 27C6DB17-66E0-4C1E-B4CA-B1C4118EFBF6

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres:

Bilgi için: Burak CİHAN

E-posta: Elektronik Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Bilgisayar İşletmeni

Telefon: Faks:

Telefon: 03123051082

Kep:

EK 3. GÖRÜŞME FORMU

Demografik Bilgiler

- 1) Nerede, ne zaman doğdun, hangi okullara gittin?
- 2) Yaş, büyüdüğün yer yaşanılan yer?
- 3) Hangi meslektensin varsa şu anda çalıştığın kurumun ve buradaki pozisyonun nedir ?
- 4) Daha önce çalıştığın farklı işler alanlar var mı?
- 5) Eğitime devam ediyor musun veya devam edecek misin? Nerede ve ne üzerine eğitime devam ediyorsun veya etmek istiyorsun ?

Aile

- 1) Ailenin meslekleri, yaşadıkları yer, eğitim durumlarını paylaşır mısın?
- 2) Ailenin politik görüşü / duruşunu nasıl tanımlarsın? Ne kadar aktifler siyasette, neleri takip ederler?
- 3) Sen küçükken ailede ne tür sosyal etkinlikler vardır? Örneğin kitap okur muydu anne-baba. Sinema, tiyatro gibi faaliyetler var mıydı?
- 4) Kardeş veya kardeşlerin var mı? Varsa onlar içerisinde senin ilgilendiğin sivil alan faaliyetleri ile ilgili olanlar var mı ?

Arkadaşlar

- 1) Arkadaşların kimlerden oluşuyor ? Neler yapıyorsunuz onlarla birlikte olduğunuz zamanlarda?
- 2) Neler konuşuyorsunuz en fazla?

Boş Zaman ve Hobiler

- 1) Boş zamanın var mı? Varsa boş zamanlarında neler yapıyorsun ?
- 2) Sosyal medyayı aktif olarak kullanıyor musun? Ne kadar zaman geçiriyorsun? Hangi araçları kullanıyorsun sosyal medyada?
- 3) Gazete, haber sitesi, neleri takip ediyorsun ? Düzenli takip ettiğin kanallar/podcast gibi yayınlar var mı ?
- 4) Neler okuyorsun? Herhangi bir süreli yayın takip ediyor musun ?
- 5) Dizi, film izliyor musun? Neleri, hangi kanallardan takip ediyorsun?
- 6) Tiyatro veya diğer sanat faaliyetlerini takip etmek, izlemek için zaman ayırıyor musun?

Sivil Toplum Örgütü Bilgisi

- 1) Hangi STÖ'de aktifsin, bu STÖ hangi alan(lar)da faaliyet gösteriyor ?
- 2) Rolün ne? (gönüllülük, çalışan, yönetim kurulu, kurucu), Ne kadar zamandır aktifsin, değişen rollerin oldu mu zaman içerisinde?
- 3) Başka gönüllü yer aldığın faaliyetler / kurumlar var mı ?

Değerler

- 1) Şu anda aktif olduğun STÖ'de yer almanın sebebi nedir? Bu alanda aktif olmaya ne itti seni, neden ilgili çektii, neyin savunuculuğu bu?
- 2) Buna dair ilgin nasıl çıktı ortaya? Nasıl oluyor bu savunuculuk bilgisini içselleştirmek, davranışa dönüştürmek?
- 3) Bu alanda yeni öğrendiklerin, kendini çok sorgulamana sebep oldu mu? Geçmişteki bilgilerini, davranışlarını, tutumlarını çok sorguladın mı?
- 4) Bu sorgulama sürecinde kimlerle dayanışma içerisindeydin? En çok kimlerle paylaşabiliyordun? Bugün bu savunuculuk veya sivil toplumda aktif süreçlerde kimlerle en çok dayanışma içerisinde sin?
- 5) Sivil toplumda kazandıkların sonrası ailenle çatışma yaşıyor yaşadın mı? Yaşamaya devam ediyor musun, kardeşlerinle veya daha geniş aile ile?

Sivil Toplumun Rolü İle İlgili

- 1) Sivil toplumdaki bu aktif süreç nasıl başladı ? Geçmişinde herhangi bir kişi veya olay etkili oldu mu?
- 2) Sivil toplumdaki rolünü aktif yurttaşlık olarak tanımlıyor musun? Bunu bir sorumluluk olarak görüyor musun? Başka insanlardan da sorumlu olmak gibi?
- 3) Sivil alanda geçirdiğim zamanda politik görüşün değişti mi ? Veya politikaya ilginde bir değişiklik oldu mu ?

Sivil Toplum Üzerine Derinleşme ve Değerler

- 1) Sivil toplumu nasıl tanımlarsın?
- 2) Sivil alanda yaptığın bu aktif girişimini sen nasıl tanımlıyorsun?
- 3) Bu "katılımın, ayırdığın zamanın" senin için anlamı nedir? Ne katıyor sana ? Neler kattı bu güne kadar ? Hangi değerleri burada öğrendin?
- 4) Sivil alanda yeni öğrendiğini düşündüğün şeyler, sence hayatını şekillendirmende etkili oldu mu ? Veya olmaya devam ediyor mu?
- 5) Sivil toplumda çalışırken sivil toplumda çalışmayı olumlu ya da olumsuz yönde etkili olan anıların, hikayelerin var mı?
- 6) Sence bu sivil alandaki bu faaliyetlerin, savunduğun şeyler bir tür direniş mi? Eğer direniş olarak görüyorsan, kimlerle dayanışma içerisinde sin? Ve neye karşı bu direniş / dayanışma?
- 7) Kendini özgür hissettiğin zamanlar var mı hayatında? Nerede kendini özgür hissediyorsun ? Neden?
- 8) "Kendi kararlarımı alıp, dile getiririm ve eyleme geçiririm" diyebiliyor musun?

Politika ile İlgili

- 1) Politika ile ilgili misin? Desteklediğin bir siyasi parti var mı? aktif olarak yer alıyor musun herhangi bir siyasi oluşumda veya örgütlenmede ?
- 2) Politik duruşun en çok kimlerden etkilenmiştir? Ve etkilenmeye devam etmektedir?
- 3) Oy kullanıyor musun ?
- 4) Oy kullanmak dışında, yerel yönetimlerde veya daha genel farklı politik eylemlerde yer alır mısın, imza kampanyasına katılmak gibi?
- 5) Ailenle aynı siyasi görüşü paylaşıyor musunuz?

Dünya Görüşü

- 1) Neler mutsuz ediyor seni ?
- 2) Neler mutlu ediyor ?
- 3) Elinde -sihirli bir değnek- bir şans olsa neleri değiştirmek isterdin? Nereden başlardın? (*Adalet, Eşitlik, Diğerkâmlık, Toplumsal Cinsiyet v.b.*)
- 4) Umutlu musun ? Kendi geleceğinden ? Dünya'nın geleceğinden ?

Gençlerle ilgili

- 1) Sence gençlerin en büyük problemi nedir ?
- 2) Türkiye'de genç olmak ne demek ?
- 3) Son dönemde sıklıkla duyduğumuz şey; gençler gitmek istiyorlar bu ülkeden ? Neden sence? Bu ne anlama geliyor, nasıl yorumlamalı bunu?

Kariyer ve Gelecek Planı

- 1) Sivil Toplumda profesyonel çalışmak (veya çalışmaya devam etmek) istiyor musun? Eğer istiyorsan hangi alanlarda veya ne için?
- 2) Profesyonel olarak kazanç beklentin var mı?
- 3) Yurt dışında yaşamayı planlıyor musun ? Ne için gidersin yurt dışına ? Nereye ? Neden ?